

U n i v e r z i t a K a r l o v a v P r a z e

F i l o z o f i c k á f a k u l t a

Ústav pro dějiny umění

Dějiny umění

**Mezi místem, reprezentací a možnostmi:
Hledání urbanistického umístění a architektury
československé parlamentní budovy**

**Between Place, Representation and Possibilities: Searching of Urban Location
and Architecture of the Czechoslovak Parliament Building**

Jan Kober

Bakalářská diplomová práce

Vedoucí práce: Prof. PhDr. Rostislav Švácha, CSc.

2015

Prohlašuji, že jsem práci vypracoval samostatně; že všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány; že práce nebyla předložena jako splnění studijní povinnosti v rámci jiného studia či nebyla předložena k obhajobě v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

Jan Kober, v. r.

Obsah

1. Úvod	9
1.1 Vymezení tématu	9
1.2 Současný stav zkoumání	10
1.2.1 Sekundární literatura o zkoumané problematice	10
1.2.2 Příklady některých problémů	13
2. Nová sněmovna: východiska a počáteční snahy	16
2.1 Postavení parlamentu v nové republice.....	16
2.2 Stará sněmovní budova	17
2.3 Nová sněmovna jako téma v českém architektonickém myšlení let 1900-1919	18
2.3.1 Sněmovna Antonína Balšánka	18
2.3.2 Václav Roštlapil a jeho ideové návrhy sněmovny a zemského domu	21
2.3.3 Sněmovna ve vizích Maxe Urbana	22
2.3.4 Školní práce Bohuslava Fuchse	22
2.4 Hledání-nehledání? Cesta k prozatímnímu umístění v Rudolfinu	24
2.4.1 Málo místa!	24
2.4.2 Myšlenka umístění v Rudolfinu	25
2.5 Hrad jako slepá skvrna?	26
2.5.1 Parlamentní nezáměr o Hrad na počátku republiky	26
2.5.2 Dvojsečný prezidentský symbolismus	28
2.6 Úpravy Rudolfinu a Akademického gymnázia pro poslaneckou sněmovnu.....	29
2.6.1 Poslanecká sněmovna vs obrazárna a gymnázium	29
2.6.2 Úpravy a nové vybavení budov – Václav Roštlapil a Josef Štěpánek	30
2.6.3 Přehled dalších úprav a oprav budovy	31
2.6.4 Problém Knihovny Národního shromáždění.....	31
2.7 Letenská pláň jako místo pro parlament?	32
2.7.1 Historický kontext prostoru	32
2.7.2 Letenská pláň jako místo pro dopravu	35
2.7.3 Letenská pláň jako místo významných budov	36
2.7.4 Za "monumentální budovu sněmovní"	38
3. Finanční a institucionální rámec; aktéři	40
3.1 Opatření k financování staveb.....	40
3.2 Vytvoření Velké Prahy	43

3.3 Zřízení Státní regulační komise.....	44
3.4 Další vývoj postavení komise	45
4. Organizace a průběh soutěže z roku 1920	49
4.1 Příprava soutěže a problém podkladů.....	49
4.2 Problém zaměření soutěže	52
4.3 Vlastní vypsání soutěže	52
4.4 Zadávací podmínky soutěže.....	53
4.5 „Řešení, které si přejeme“	55
5. Soutěžní návrhy 1920 (výběr).....	57
5.1 Struktura návrhů a autorů	57
5.2 Alois Dryák a Bedřich Bendelmayer.....	57
5.3 Vlastislav Hofman a Josef Barek	58
5.4 Bohumil Hübschmann.....	59
5.5 Pavel Janák a Alois Kubiček	60
5.6 Emil Králík.....	61
5.7 Adolf Liebscher a Jan Cerha	62
5.8 Alois Mezera.....	63
5.9 Otakar Novotný	64
5.10 Artur Payr	65
5.11 Antonín Pfeiffer	67
5.12 Alfred Pollak	67
5.13 Ladislav Skřivánek a Josef Šejna.....	67
5.14 Josef Štěpánek a Bohuslav Fuchs.....	68
5.15 Max Urban	69
5.16 František Vahala a Vratislav Lhota.....	71
5.17 Další návrhy mimo soutěž	73
5.18 Způsob hodnocení.....	73
5.19 Shrnutí informací o soutěži.....	74
6. Pomalý pohyb (1921-1927)	76
6.1 Nerozhodnost a bilancování.....	76
6.2 Letenská pláň jako místo pro parlamentní budovu?	79
6.3 Národní shromáždění a nové uvažování různých míst	81
6.4 Posun názoru NS.....	83
7. Ideová soutěž na úpravu a zastavění Letenské pláně (1928).....	85

7.1 Souvislosti soutěže a její vypsání.....	85
7.1.1 Před vypsáním.....	85
7.1.2 Vypsání soutěže a lhůta	86
7.2 Požadavky Národního shromáždění	87
7.2.1 Všeobecné otázky	87
7.2.2 Společná část budovy	88
7.2.3 Část pro poslaneckou sněmovnu	88
7.2.4 Část pro senát.....	89
7.2.5 Zhodnocení a kontext	89
7.3 Protitlak Národního shromáždění	89
7.3.1 Dostálkovo vystoupení.....	89
8. Návrhy soutěže 1928 (výběr)	92
8.1 Ferdinand Fencel.....	92
8.2 Vlastislav Hofman a František Novoveský.....	92
8.3 Bohumil Hübschmann.....	94
8.5 Jaromír Krejcar.....	94
8.6 Cyril Nebuška	103
8.7 Kamil Roškot.....	104
8.8 Jaroslav Stránský a Josef Šlégl.....	107
8.9 Josef Štěpánek.....	107
8.10 Jan Zázvorka.....	112
8.11 Návrhy mimo soutěž a neznámí účastníci	114
F. Kubásek	114
Neznámí účastníci soutěže	114
8.12 Některé tendence řešení	115
8.13 Hodnocení poroty	116
8.14 Přehled.....	118
9. Přídavná soutěž pořádaná Národním shromážděním (1928)	120
9.1 Problém přídavné soutěže.....	120
9.2 Hodnocení poroty	122
10. Vyhledávací soutěž na umístění parlamentu (1929).....	124
10.1 První kroky k vyhledávací soutěži	124
10.2 Přehodnocování formátu soutěže	125
10.3 Vypsání	126

10.4 Zadání	126
10.5 Porota.....	127
10.6 Procedura a výsledek hodnocení.....	127
11. Návrhy soutěže z roku 1929 (výběr)	128
11.1 Jan Gillar.....	128
11.2 Pavel Janák	128
11.3 Kamil Roškot.....	130
11.4 Josef Štěpánek.....	130
11.5 Neznámí autoři.....	132
11.5.1 Příčiny	132
11.5.2 Seznam návrhů neurčených autorů.....	133
12. Jiné cesty	135
12.1 Myšlenka novostavby u ledu.....	135
12.2 Nové návraty parlamentu na Hrad	136
12.3 Nový regulační plán a dílčí zástavba východní části pláně.....	138
12.3.1 Nový regulační plán	138
12.3.2 Technické muzeum, Státní galerie.....	138
12.4 Dočasný konec myšlenky novostavby parlamentu	139
Seznam literatury	141
Seznam užitých periodik.....	158
Prameny	160
Seznam zkratk.....	162

Poděkování

Rád bych poděkoval všem, kdo této práci přímo či nepřímo pomohli na svět: na prvním místě vedoucímu práce a svému učiteli, Rostislavu Šváchovi z Ústavu dějin umění Akademie věd a Katedry dějin umění Filozofické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci.

Autor

Považuji za krásu ono pozdvižení ducha, ono vichření fantazie, jež uchvátí a vznese. Vyskytnou-li se fantastické síly umění v občanském životě, zajisté mohou být spojovány s příhanou, zdají se obludné a neúměrné ku porovnání s rozšafností reportérovou. Ale při vší překvapivosti přece nejsou tvarově zcestné. Naopak, tyto živlové, jež se zdají tak rozpoutáni, tyto draci jsou dokonale řiditelní a jejich uzdění je pevné.

Vladislav Vančura
Z přednášky o takzvaném novém umění (1931)¹

¹ VANČURA 1931, 132.

1. Úvod

1.1 Vymezení tématu

Vztah instituce a budovy jako jejího sídla je mnohotvárný: instituce si budovu přizpůsobuje, upravuje, popřípadě je pro ni budova přímo zhotovována. Také sama budova působí ve větším nebo menším rozsahu na činnost instituce, jednak v rovině technické a organizační, jednak na rovině psychické, na způsoby chování členů instituce a na sebevnímání i na vnímání instituce navenek. V neposlední řadě působí budova, v níž určitá instituce sídlí, v rovině symbolické. Budova je s institucí ztotožňována a její podoba, prostředkovaná určitým obrazem či obrazy, vystupuje ve veřejném diskursu i v představách lidí jako její důležitý symbol.

Zákonodárny sbor je institucí, s níž demokratický stát stojí a padá. Nejruznější zbytky symbolů, spojených se staršími společenskopolitickými formami nemohou zastít zásadní význam parlamentu. Vedle oficiálních státních symbolů (státní znak, vlajka, barvy, hymna) náleží budovy důležitých státních institucí do jisté sady státních symbolů neoficiálních, které sice nejsou vymezeny zákonem, ale ve veřejném diskursu se v moderní době ocitají jistě častěji.² Tato tradice vizuální přítomnosti obrazů budov jako symbolů samozřejmě nezačíná teprve s nástupem televize. Pomineme-li několik staletí trvající produkci rytin významných budov, spojených s veřejnými záležitostmi, státní mocí nebo náboženstvím a omezíme-li svůj pohled na moderní české národní hnutí, již v XIX. století se bylo možné setkávat s populárními, v masových nákladech stále znovu produkovány vyobrazeními³ např. Národního divadla, Národního muzea (tehdy Zemského muzea Království českého) coby symbolů národního hnutí a české státnosti, Pražského hradu coby symbolu Prahy i české státnosti, apod. Tato vyobrazení byla nejen ukládána do domácích knihoven, ale někdy zdobila i stěny obydlí; především však nacházela své uplatnění i ve veřejných prostorách, kde o jejich úloze jako symbolu nelze pochybovat, např. ve spolkových místnostech, hostincích, školách, popřípadě i kancelářích apod.

² Srov. např. četnost obrazů budov určitých institucí (poslanecká sněmovna, senát, ústavní soud, Hrad) coby jejich symbolů v televizním zpravodajství s (ostatně z povahy věci) poměrně nepatrným výskytem např. státní hymny.

³ Samostatně i jako přílohy časopisů.

Nepřekvapí proto, že po obnovení úplné státní nezávislosti převratem v říjnu 1918 náležela mezi záměry republiky rovněž stavba nové budovy pro zákonodárny sbor. Právě tato problematika je objektem otevírané práce. Osou zkoumání budou architektonické soutěže, dotýkající se umístění a podoby budovy nebo budov zákonodárných sborů, otázky spojené s iniciací, vymezením programu a výsledky těchto soutěží, s vlivy různých dobových aktérů, to vše v širším kontextu dobového vývoje funkcí parlamentu i uvažování o některých lokalitách pro jeho možné umístění, včetně předválečných úvah o nové budově pro český zemský sněm a pozornosti ke způsobu, jímž bylo adaptováno Rudolfinum. Šíře tématu je značná a z této okolnosti plyne, že některé otázky bude možné načrtnout jen stručně, přičemž bude třeba ponechat jejich prohloubení další autorově práci v budoucnu. Tato okolnost je nutným důsledkem mizivé zpracovanosti tématu (podrobně k tomu níže) a úzké vzájemné provázanosti jednotlivých dílčích problematik.⁴ Na okraj budiž podotknuto, že některá omezení si vynutily i časové a technické obtíže.⁵

1.2 Současný stav zkoumání

1.2.1 Sekundární literatura o zkoumané problematice

Pomineme-li dobové texty, zpravující – často poměrně kuse – o výsledcích soutěží či polemizující o různých řešeních,⁶ v odborné sekundární literatuře téma stavby nové budovy zákonodárného sboru dosud podrobněji, hlouběji a ve své celku prozkoumáno nebylo. O snahách stavět novou budovu Národního shromáždění se v pozdější literatuře dějí zmínky výhradně buď v souvislosti s jednotlivými soutěžemi, v souvislosti s lokalitami anebo v souvislosti s dílem jednotlivých architektů. Ve všech třech zmíněných skupinách jde většinou bohužel o zmínky zcela stručné, v souvislosti s jednotlivci a zasazené jako součást širšího přehledu, například ve IV. svazku *Dějiny českého výtvarného umění*⁷ nebo v knihách o

⁴ Např. bez alespoň stručné pozornosti ke způsobu nakládání poslanecké sněmovny s budovou Rudolfinu (od prvotních adaptací až po dlouhou řadu následných “zlepšujících” úprav) patrně nelze pochopit postupně vznikající nevůli či nedostatek zájmu tohoto sboru o stavbu nové budovy v dohledné době.

⁵ Zvláště považuji za nutné se čtenářům omluvit za nestandardní uvozovací znaménka, na které použitý textový editor při jednom z uložení změnil všechny původní české uvozovky nahoře a dole; navzdory mým snahám se nepodařilo tento formální nedostatek napravit.

⁶ Dobové texty budou podrobně zmíněny v příslušných kapitolách práce.

⁷ ŠVÁCHA 1998, 22 a 35.

dobové pražské architektuře.⁸ Průřezovému pojetí těchto prací odpovídal důraz na ty návrhy, které jejich autoři pokládali za nejkvalitnější. Tak v případě základní monografie o pražské moderní architektuře dochází zmínky návrhy Štěpánkův, Krejcarův a Roškotův.⁹ Pátý svazek DČVU již podává zdařilé, hutné hodnocení parlamentní soutěže jako celku.¹⁰ Tato pasáž je po mém soudu nejkvalitnějším z textů o některé z parlamentních soutěží napsaných.

V souvislosti s lokalitami – v tomto případě Letenskou plání – se výrazněji o problematice parlamentních soutěží na tomto místě zmiňoval s časovým odstupem vzniklý a hlubší bilanční časopisecký text Bohuslava Fuchse,¹¹ který se sám soutěží dříve účastnil jako soutěžící i jako porotce. Fuchs ve svém hutném textu podává v chronologickém sledu přehled různých záměrů, počínaje Koulovými návrhy na průkop a konče soutěží na ideové řešení Letenské pláně z roku 1964.¹² Zmiňuje také soutěže, dotýkající se parlamentní budovy (1920, 1928 a 1947).¹³ Pro nedostatek prostoru jde však o článek velmi stručný, omezující se výčet způsobů řešení a drobné postřehy.¹⁴ V souvislosti se známou pražskou lokalitou tematizovaly parlamentní soutěže i dva katalogy, neobsahující však podrobnější texty. Některé z divácky atraktivních návrhů byly totiž představeny na průřezových výstavách, pořádaných Útvarem rozvoje hlavního města Prahy, k nimž byly vydány dva menší barevné katalogy, z nichž zvláště druhý zpřístupnil svými reprodukcemi nezanedbatelné množství materiálu. První byla všeobecná výstava o plánech Prahy (1999),¹⁵ druhá výstava, uskutečněná v dubnu až červnu 2007 na staroměstské radnici pak již byla omezena přímo na prostor Letenské pláně.¹⁶

⁸ Jen stručnou zmínkou v oddíle o neuskutečněných návrzích SVOBODA/NOLL/HAVLOVÁ 2000.

⁹ ŠVÁCHA 1985, ŠVÁCHA 1994, Štěpánek: 307-308 a 314-315; Krejcar: 182-184 a 187; Roškot: 244 a 249.

¹⁰ ŠVÁCHA 2005, 64, 66-68.

¹¹ FUCHS 1965, 501-516.

¹² FUCHS 1965, 505.

¹³ Pozoruhodné je, že naopak zcela opomíjí přídatnou soutěž z roku 1928 a soutěž na umístění parlamentní budovy z roku 1929 – přinejmenším ve vztahu ke Štěpánkovu letenskému návrhu). Nezabývá se pak ani jinými letenskými soutěžemi neparlamentními (zástavba východního okraje, 1929 a ani soutěžemi z 30. let).

¹⁴ Rovněž Fuchsem navrhované číslování soutěží není zcela přehledné a autor je nakonec sám v závěru textu opouští, když hovoří o (předtím nezmiňované) soutěži na řešení východního okraje pláně z roku 1929 jako o soutěži třetí, přestože soutěž z roku 1928 označuje jako čtvrtou a soutěž z roku 1947 jako pátou. Lépe je přidržovat se pouze let konání té které soutěže.

¹⁵ PRAHA V PLÁNECH... 1999, zejm. s. 40 sqq.

¹⁶ SKALICKÁ 2007, zejm. s. 50-89. Je třeba dodat, že zdaleka ne všechny údaje o institucionálním uložení reprodukováných předloh jsou správné; za upozornění na to děkuji Martině Flekačové z AIPR.

Pomineme-li problém, že o díle řady účastníků parlamentních soutěží neexistuje podrobnější odborné pojednání monografického charakteru (např. Štěpánek, Roškot, Králík, Hübschmann,¹⁷ Payr či Kubiček), ve vztahu k některým dalším jednotlivým autorům je počet zmínek nezanedbatelný, většinou však nejdou nad prostou evidenci. Pozitivní výjimkou je například důkladný článek Šváchův o urbanistickém myšlení Pavla Janáka, vydaný roku 1985 a věnující se stručně Janákovým návrhům z těch letenských soutěží, jichž se architekt účastnil.¹⁸ Nemilé však je, že zvláště v monografiích či katalogích o architektonické tvorbě určitého autora mnohdy nenacházíme snahu třebas stručný, přesto však podrobnější rozbor.¹⁹ Lze se snad domnívat, že jednou z příčin může být i nedostatek všeobecných informací o těchto soutěžích jako celku (i pro jejich důkladné rozlišení navzájem) a o jejich dobovém kontextu.

V oblasti nepublikovaných textů je užitečný rukopis Maxe Urbana „Dějiny plánování a výstavby hlavního města Prahy“,²⁰ uložený v archivu Institutu plánování a rozvoje hlavního města Prahy.²¹ Jedná se o text nevyrovnané úrovně, mísící pozoruhodné vzpomínkové útržky s popisnými pasážemi, psanými za základě cizích textů. Vznikal na sklonku 40. let XX. století, přičemž námi zkoumané pasáže obsahují na místech, týkajících se soutěží 20. let a vývoje 30. let, několikerou dataci rokem 1949. Protože se jedná o text pojatý velmi široce, neposkytuje mnohde podrobnější, hlubší obraz, obsahuje však množství zajímavých postřehů a celkově je hodnotným dodatečnou vzpomínkou současníka, pracujícího ve studijní kanceláři pro Státní regulační komisi pohybujícího se v nelidnatém profesním milieu. Text tak ozřejmuje některé dnes již ne zcela patrné souvislosti, nálady, názory, osobní vztahy apod. Jedinečný je význam rukopisu ve vztahu k činnosti Státní regulační komise: v bohužel dosti stručném souhrnu uvádí na některých místech informace, čerpané ze studia jejího spisového

¹⁷ V podobě příjmení se řídím historickou skutečností, tj. ve vztahu k době před rokem 1945 uvádím příjmení Hübschmann, ve vztahu k době po roce 1945 pak Hypšman. Slovníkové příručky volí příjmení dřívější, zřejmě proto, že do doby jeho užívání spadala většina architektovy umělecky podstatnější profesní činnosti. Alois Kubiček a Rostislav Švácha naopak volili příjmení "poslední ruky", tj. podobu, kterou architekt získal úředním rozhodnutím po druhé světové válce.

¹⁸ ŠVÁCHA 1985a.

¹⁹ Např. ve vztahu k Bohuslavu Fuchsovi KUDĚLKA 1966 a CRHONEK 1995, ve vztahu ke Emilu Králíkovi CRHONEK 1988, ve vztahu k Otakaru Novotnému ŠLAPETA 1980, ve vztahu k Bohumilu Hübschmannovi KUBIČEK 1966, ve vztahu k Pavlu Janákovi KIESLING 2011, atd.

²⁰ AIPR, fond Max Urban, Dějiny plánování a výstavby hlavního města Prahy (rkp.).

²¹ Někdejšího Útvaru rozvoje hlavního města Prahy.

materiálu. Ten se celistvě nedochoval, přišel bohužel později v 60. letech vniveč kriminálním činem²² (dochovaly se jen nepatrné zlomky a také určitý díl materiálu ve fondech jiných institucí).²³

1.2.2 Příklady některých problémů

Nedostatečný průzkum a zpracování problematiky vedl dosud k tomu, že v informacích o parlamentních soutěžích panuje v některých textech zmatek: soutěž z roku 1920 bývá někdy opomíjena zcela, dvě různé soutěže z roku 1928 a z roku 1929 bývají někdy zaměňovány jedna s druhou, popřípadě se zdají splývat v jedinou. Stává-li se to u dvou soutěží s odlišným názvem a tématem, pořádaných v různých letech, není pak překvapením, že k zmatku a směšování dochází i toho, co bylo v dobových textech nazýváno „nešťastné dvojí jurování“: mezi řádnou soutěží roku 1928, pořádanou Státní regulační komisí a problematickou přídatnou quasisoutěží, uspořádanou nad týmiž pracemi jako trucpodnik Národním shromážděním. Tak můžeme např. v katalogu výstavy o Letné z roku 2007, pořádané Útvarem rozvoje hlavního města Prahy²⁴ najít v oddílu, věnovanému soutěži z roku 1928, zařazena dvě vyobrazení z návrhu Pavla Janáka z jiné soutěže z roku 1920, chybně popsaná a datovaná do roku 1929,²⁵ soutěž na umístění parlamentní budovy z roku 1929 a omezenou soutěž na zástavbu východní části Letenské pláně z téhož roku pak stejný katalog (přes své jinak chronologické pojetí) vymazává z dějin dočista, když se o nich jinak nezmiňuje.²⁶ V jedné nedávno vydané příručce můžeme zase číst, že „(o)d začátku dvacátých let vznikaly četné návrhy na vládní nebo universitní čtvrť (...), vesměs v duchu monumentálního klasicismu nebo dokonce rondokubismu. Do historie moderní architektury se zapsala dvěma projekty soutěž na sídlo parlamentu z roku 1929. Byly to vítězný projekt Josefa Štěpánka a ještě výraznější projekt Jaromíra Krejčara.“²⁷ Podobná neurčitost a nepřesnost se ve vztahu

²² V relaci z prosince 1965 se „(v)zhledem k závažným ztrátám a devastaci spisového materiálu býv. Státní regulační komise (...), způsobeným násilným vloupáním do depozitáře ÚHA v Novomlýnské věži“ ukládá „provedení zevrubné odborné prohlídky zbylého spisového materiálu“. Pracovní příkaz / Spisová dokumentace Státní regulační komise, AIPR, nezařazeno. Je pravděpodobné, že spisový materiál byl zničen z chamtivosti, prodejem na sběr nebo jako palivo.

²³ Za informace o smutném osudu spisového (nikoli však plánového) materiálu Státní regulační komise děkuji Martině Flekačové z Institutu plánování a rozvoje hlavního města Prahy.

²⁴ Předchůdce dnešního Institutu plánování a rozvoje hlavního města Prahy.

²⁵ SKALICKÁ 2007, 81 (reprodukce), 80 (popiska).

²⁶ SKALICKÁ 2007, srov. s. 76 (soutěž 1928) a na ní navazuje text o soutěži na budovy muzeí z roku 1935.

²⁷ HALÍK 2011, 172.

k parlamentním soutěžím – usnadněná i tím, že se rozhodování v soutěži Státní regulační komise (1928) nepředpokládaně přehouplo přes konec roku, do prvních lednových dní následujícího roku – objevuje i jinde.²⁸ Dochází rovněž k nedostatečnému rozlišení již zmíněného ”dvojího jurování” a výsledek poroty v soutěži Národního shromáždění je pokládán za výsledek soutěže vůbec.²⁹ Typický je například zmatek v chronologicky uspořádaném hesle o Josefu Štěpánkovi, kde účast v soutěži z roku 1920 neuvádí vůbec, dále se mezi roky 1927-28 a 1929 čte, že architekt ”(n)ejvětšího úspěchu dosáhl v soutěži o zastavění Letné (Bubeneč, Holešovice), kde vyhrál,” přičemž se navazuje informací, že ”(v) soutěži o architektonickou koncepci budovy parlamentu a senátu (sic)³⁰ navrhoval r. 1930 zástavbu Letné (Holešovice).”³¹ Nedostatek zkoumání problematiky vedl dosud k tomu, že neexistuje žádná monografie či příručka, ba ani krátký text, nahlédnutím do nichž by zájemce mohl získat spolehlivý přehled. Tato nedobrá situace pak může vyústit například i v občasné nesprávné identifikace a zařazení plánů při uspořádávání archivního materiálu.³² Všechny na ukázkou uvedené omyly a nepřesnosti nejsou nijak závažné, naznačují však důrazně, že chybí důkladné zpracování problematiky, vedle přesných údajů o soutěžích přinášející i důkladnou

²⁸ SVOBODA/NOLL/HAVLOVÁ 2000, 235-236.

²⁹ NEŠLEHOVÁ 2004, 250-251.

³⁰ Pojem parlament je nadřazen pojmu senátu: správným názvem první komory je poslanecká sněmovna. Parlament je obecný název pro zákonodárny sbor; v Československu se oficiálně nazýval Národní shromáždění. Parlament by mohl být synonymem pojmu poslanecká sněmovna jen v ústavním systému s jednokomorovým zákonodárným sborem, u nás tedy v letech 1918-1920, 1945-1968 a 1993-1996.

³¹ VLČEK 2004i, 651.

³² Dva příklady: soutěžní plány, označené grafickou značkou tří soustředných kruhů ze soutěže na zastavění Letenské pláně roku 1928 jsou v Archivu architektury NTM identifikovány jako plány ze soutěže z roku 1920 a jako dílo Bohuslava Fuchse, srov. AA NTM, osobní fond 115, Bohuslav Fuchs, Ideová soutěž na zastavění Letné, 20050617/04. Ve skutečnosti se jedná o plány, jejichž autory jsou Vlastislav Hofman a František Novoveský a byly zhotoveny do soutěže z roku 1928. Druhý příklad: záměna mezi návrhem Josefa Štěpánka ze soutěže 1929 a ze soutěže 1947; obě byly z různých příčin ve své době omezeně publikovány, přehled návrhů v dobových časopisech je velmi kusý a špatně dostupný; o Štěpánkových návrzích nadto nikdo významněji nepsal. I kdyby nebylo jiných vodítek, lze vyjít z toho, že Národní shromáždění bylo roku 1947 jednokomorové, kdežto nesprávně identifikovaný návrh má zasedací sály dva, pro poslaneckou sněmovnu i pro senát: AA NTM, osobní fond 126, Josef Štěpánek, (chybně označeno) Národní shromáždění Praha-Letná (1947), 20040728/07 (v daném případě šlo o chybnou identifikaci pradávnou, z časů před povodní, jak ukazuje starý (chybný) popis tuší na kuse papíru, přiloženém k plánům). Tyto poznámky nejsou v žádném případě míněny jako kritika archivářů: jejich obětavá, nenápadná a přitom společensky mimořádně užitečná práce je mi dobře známá. Hodna kritického zamyšlení je naopak práce badatelů, publikujících o architektuře, ale zajímajících se mnohdy pouze o tzv. atraktivní či snadno zpracovatelná témata či pouze pro širokou veřejnost zajímavé („slavné“) budovy.

znalost historického kontextu procesu jednání dobových aktérů a jejich hodnocení a koneckonců i jednotlivých soutěžních a jiných návrhů jako součástí celkového díla svých autorů. Širší kontext cestou pouhých vyhledávání divácky atraktivních jednotlivin, jejich vystavování a přetiskování coby "něčeho zajímavého"³³ pochopitelně zjistit a popsat nelze. O tom, že snaha upoutat či strhnout něčím křiklavým (typicky nahodilým reprodukováním historických návrhů v článcích o Letné v novinovém tisku) nebo komemorativními články v architektonických časopisech (typický byl v tomto ohledu svým poměrem minima textu a obrovskými reprodukcemi časopis Zlatý řez) pozornost k historické materii kvalitnímu poznání prospívá, lze ostatně pochybovat.

³³ Srov. např. katalog Praha v plánech a projektech (PRAHA V PLÁNECH 1999), vydaný bez údajů o autorech či editorech, katalog SKALICKÁ 2007, či namátkové přetiskování divácky zajímavých jednotlivin bez kvalitního vysvětlení kontextu v různých publikacích či novinových a časopiseckých popularizačních článcích o Letenské pláni.

2. Nová sněmovna: východiska a počáteční snahy

2.1 Postavení parlamentu v nové republice

Od podzimních měsíců roku 1918 se ukazovalo stále zřetelněji, že konec nedemokratického režimu habsburského mocnářství povede k odstranění těch právních institucí, jimiž toto zřízení udržovalo svou moc nad společností. Byly to především dědičná hlava státu a nikým nevolená horní komora říšské rady³⁴ s místy dílem děděnými v některých rodinách privilegované šlechtické kasty, dílem virilistickými místy římskokatolických arcibiskupů, dílem místy jmenovanými dědičnou hlavou státu z loajálních zasloužilých osob, soudnictví se zpolitizovaným výběrem soudců,³⁵ stejně jako důkladná zákonná ustanovení vytvořená k ochraně režimu a k perzekuci nepohodlných osob, vylučující změny, které by si samotné vládnoucí skupiny nepřály. Naopak česká a slovenská zahraniční akce postavila za základ své státní vize dalekosáhlou demokratizaci: tak Prohlášení nezávislosti³⁶ z října 1918 klade jako základní cíl vládu parlamentu, voleného rovně všemi muži i ženami, zásady zákonné iniciativy a referenda, zrušení šlechty³⁷ i oddělení církví od státu,³⁸ úplného zrovnoprávnění žen nejen ve formální rovině právní, ale i ve faktické rovině kulturní a společenské, a další jiné dalekosáhlé reformy. Prozatímní ústava z listopadu 1918 učinila z jednokomorového parlamentu velmi silný středobod ústavního zřízení. Vláda byla volena parlamentem a představovala tak v zásadě jeho výkonný výbor, podobně jako ve švýcarském ústavním modelu, který byl prozatímní ústavě vzorem.³⁹ Ačkoli bylo uvedené uspořádání ústavních

³⁴ Srov. např. PRAŽÁK 1902, 160-162.

³⁵ Srov. mj. § 2 tzv. soudní instrukce, císařského patentu z 03.05.1853, č. 81/1853 ř. z., zachovaný i pozdějším zákonem o organizaci soudní z 27.11.1896, č. 217/1896 ř. z.

³⁶ Prohlášení nezávislosti z 16.10.1918, též známé jako Washingtonská deklarace. Přetištěno např. in: GRONSKÝ 2005, 35-37, nebo in: PROHLÁŠENÍ NEZÁVISLOSTI 1998. Srov. rovněž KOVTUN 1985, KOVTUN 1991, 350 sqq., a rozbor geneze textu in KOZÁK 1968.

³⁷ Podrobně k tomu KOBER 2014, zejm. s. 87-98, ke staršímu kontextu těchto snah SOUKUP 1973, 101 sqq.

³⁸ Podrobně k tomu srov. HOBZA 1931.

³⁹ § 14 zákona č. 37/1918 Sb. z. a n., o prozatímní ústavě, ze dne 13.11.1918. Ve Švýcarsku model sedmičlenné vlády volené parlamentem (Spolkovou radou) existuje od roku 1848 dodnes; inspirovan byl francouzským direktoriem. Krátkodobě existující československý ústavní model let 1918-1919 se od švýcarského lišil mj. existencí samostatné (a systémově nepřiliš smysluplné) instituce hlavy státu (prezidenta republiky), kterou

orgánů v dubnu 1919 novelou Prozatímní ústavy opuštěno,⁴⁰ zůstávala úloha parlamentu navzdory oddělení moci výkonné nesrovnatelně významnější než před rokem 1918.

2.2 Stará sněmovní budova

Na samém počátku byla ke schůzím revolučního Národního výboru využívána stará sněmovna na Malé Straně, doposud sídlo českého Zemského sněmu. Obsazení sídla sněmu mělo pochopitelně důležitý symbolický význam. Jedním jeho rozměrem byla symbolika kontinuity se zemským sněmem království českého a jeho prostřednictvím se všemi domácími sněmy starších staletí, přestože vlastní klíč k přibližnému politickému rozložení míst v revolučním Národním shromáždění vycházel z výsledků voleb do poslanecké sněmovny předlitavské Říšské rady, od roku 1907 založených na všeobecném volebním právu mužů, a nikoli z voleb do zemských sněmů, kde nadále přetrvával drasticky nerovný model kurijního volebního práva. Druhým rozměrem bylo obsazení symbolicky i politicky strategického místa. Krok velmi ulehčovala okolnost, že zemský sněm byl vyřazen z činnosti a na jeho místo byla dosazena zemská správní komise. Revoluční zákonodárny sbor se tak nemusel potýkat s otázkami existujících poslaneckých mandátů či případného přibírání zástupců zemského sněmu do zřizovaného generálního zákonodárného tělesa státu, obnovujícího svou plnou neodvislost.

Původně zemské sněmy zasedaly na Hradě, v místnosti tzv. staré sněmovny a ve Vladislavském sále. K přesunu pryč z Hradu došlo teprve po pořízení budovy na Malé Straně na počátku XIX. století. Někdejší Thunovský palác byl využíván v letech 1779-94 jako sídlo divadla; když však vyhořelo, byla budova posléze prodána českým stavům a v letech 1801-02 klasicistně přestavěna podle plánů Ignáce Aloise Palliardiho.⁴¹ Zde byla tehdy zřízena z někdejšího divadelního sálu i nová sněmovní síň.⁴² Ve své době patrně působila velmi

švýcarský model nemá: kolektivní hlavou státu je právě vláda; předseda vlády ("prezident") je primus inter pares, jeho funkce je pouze organizační i ceremoniální a rotuje mezi členy vlády. Srov. k tomu podrobně KOBER 2008, 76 sq.

⁴⁰ Tzv. druhá novela ústavy zák. č. 271/1919 Sb. z. a n. ze dne 23.05.1919.

⁴¹ VLČEK/ČIHÁKOVÁ 1999, 276-280.

⁴² Srov. rytinu Josefa Scheiwla, přetištěnou ve výše uvedeném hesle.

reprezentativně: tak ji zachycuje například starý obraz její slavnostní iluminaci ze dne 8. června 1812 na počest návštěvy Napoleonovy choti Marie Louisy, která navštívila Prahu.⁴³

Ve srovnání s potřebami prozatimního Národního shromáždění byla ovšem malostranská sněmovna zařízena pro o něco nižší počet poslanců. Zemský sněm měl členy volené nerovnou volbou v kuriích – 236 poslanců a dále 6 virilistů, z toho 4 představitele římskokatolické církve (která měla dalekosáhle privilegované postavení) a 2 rektory univerzit, celkem tedy 242 poslanců. Pro srovnání na Moravě to bylo 149 poslanců a 2 virilisté a ve Slezsku 30 poslanců a jeden virilista.⁴⁴ Prozatimní Národní shromáždění, které se ujalo moci 14. listopadu 1918 od Národního výboru, mělo 256 členů a členek.⁴⁵ Roku 1919 byl jejich počet novelou ústavy z 11. března zvýšen na 270 zástupců lidu ve snaze přidat další zástupce zejména Slovákům.⁴⁶ Stará sněmovna se brzy ukazovala být prostorově nevyhovující. Ústavní listina z února 1920, připravovaná během roku 1919, pak přidala do ústavního systému republiky nový prvek: horní komoru parlamentu – senát a rovněž dále zvýšila počet členů dolní komory: tato měla nově 300 členů, horní pak 150 členů.⁴⁷

2.3 Nová sněmovna jako téma v českém architektonickém myšlení let 1900-1919

2.3.1 Sněmovna Antonína Balšánka

Antonín Balšánek (1865-1921),⁴⁸ architekt a profesor české techniky, byl především mužem hbitého pera a odvážných urbanistických vizí. Na počátku století se stala otázkou dne malostranská regulace.⁴⁹ Balšánek řídil v letech 1901-08 tzv. malostranskou kancelář, návrh

⁴³ Srov. reprodukci obrazu in ZEPOP – Zprávách elektrických podniků obce pražské III, 1928, č. 3 (viz i příloha).

⁴⁴ KREJČÍ 1907, 759-763.

⁴⁵ § 1 zákona č. 37/1918 Sb. z. a n., o prozatimní ústavě, ze dne 13.11.1918. V Prozatimním Národním shromáždění poprvé v dějinách našeho státu usedly i ženy. Za starého režimu ženy volit ani být voleny nesměly; také členství v politických stranách bylo zapovězeno nezletilým a ženám.

⁴⁶ Zák. č. 138/1919 Sb. z. a n. ze dne 11.03.1919. K tomu rovněž KLIMEK 2000, 52.

⁴⁷ § 8 a § 13 Ústavní listiny Československé republiky, zák. č. 121/1920 Sb. z. a n. ze dne 29.02.1920.

⁴⁸ LUKEŠ 1995b, 44; PANOCH 2004, 35-46; HILMERA/VLČEK 2004, 38, KUBIČEK 1921, 22-23.

⁴⁹ Srov. k tomu např. KREJČÍ 2000, 152 sqq.

regulace připravující. Ve svých studiích ověřoval vhodnost několika možných řešení prostorových a reprezentačních potřeb tehdejší zemské sněmovny, od přestavby a rozšíření tehdejšího paláce sněmovny až po různé varianty její novostavby jinde na Malé Straně.

Záležitost možné stavby nové sněmovny neměla ovšem v tehdejší době politickou přednost, ba chyběla zcela politická vůle ji stavět, patrně proto, že by se mohla stát symbolem českých státoprávních snah. Při zpětném pohledu Balšánek uváděl, že „(...) Zemský výbor ani v nejmenším neprojevil svého náhledu v této důležité otázce. Deputace marně hlásily se u maršálka. Známa jest dnes ovšem příčina této nepochopitelné indolence. Byla to obstrukce Němců, která chtěla zmařiti jakoukoli činnost zemského sněmu i Zemského výboru.“⁵⁰ Roku 1908 byla přece jen poloha nové sněmovny do regulačního plánu zakreslena, ale z diplomatických příčin jen jako alternativa; druhou alternativou, bylo ponechat klášterní zahradu jako sad (a vrátit se k umístění nové sněmovny za příznivější konstelace v budoucnu).⁵¹ Autonomistická snaha byla při bližším pohledu na projekt zřejmá: navržená sněmovna byla uvažována pro jednokomorový zákonodárný sbor s dalekosáhle vyšším počtem poslanců (500), než měl dobový český zemský sněm: byla to za zemský sněm kamuflovaná sněmovna pro neexistující generální sněm zemí Koruny české, tedy pro zákonodárné těleso, odvozené ze státoprávně historické pozice a odpovídající požadavkům českého národního hnutí na nezávislý stát a realizaci habsburské državy, byť se formálně návrh odvolával na předlohu volební reformy. Klub Za starou Prahu tehdy proti stavbě protestoval z archeologických a estetických důvodů a z ohledů na zachování českého rázu Malé Strany.⁵² Balšánek se proti klubu ostře vymezil.⁵³ Půdorysu se roku 1908 také měla vytýkat přehnaná monumentálnost, v Praze neodůvodněná.⁵⁴

Prioritou se naopak stala hned po obnově plné státní nezávislosti. Roku 1920 se Balšánek k otázce možnosti umístění nové sněmovny vrátil článkem nazvaným „Říšská sněmovna“ v rámci svého cyklu Studie o Velké Praze v Architektonickém obzoru.⁵⁵ Zde zastával mínění,

⁵⁰ BALŠÁNEK 1920, 2.

⁵¹ BALŠÁNEK 1920, 2-4.

⁵² BALŠÁNEK 1920, 4.

⁵³ O předácích klubu píše, že „v psaných i tištěných projevech svých domnívali se míti právo, mentorovati každého, kdo teroru jich se nepodřizoval. Jaký to nehezský zjev, ty „odhlasované projevy“, ničím nedoložené, pouhou agitací sblubňovanou lidmi, majícími styky s redakcemi našich novin!“ BALŠÁNEK 1920, 15.

⁵⁴ BALŠÁNEK 1920a, 17.

⁵⁵ BALŠÁNEK 1920, 2-5 a tabule č. 5.

že „(...) jediné místo, přiměřeně veliké, dokonalé rozvinutí moderní budovy parlamentu připouštějící a též náležitě reprezentativní jest zahrada kláštera anglických panen.“⁵⁶ Ve vztahu k půdorysu a podobě možné nové sněmovny v zahradě anglických panen Balšánek nijak nezastíral, že mu „(...) tanul zde na mysli vzor Place de la Concorde a paláce bourbonského (franc. Sněmovny), a sice onoho celku, který teprve postupnou výstavbou za celé minulé století vznikl (se zakončením kostelem sv. Magdaleny a připojením zahrady Tuillerií).⁵⁷ Podle Balšánka „(d)o nejvyšší míry vzepjatá touha po krajní monumentálnosti, zdůvodněná velikostí doby, odůvodňuje tuto myšlenku, poněvadž krása Prahy, její majestát a význam budov, které by tu vzniknouti mohly, takového velkorysého rozmachu uměleckého přímo žádají! Podepsaný necouvl tu ani před ohromnou myšlenkou: přetvoření celé čtvrti. Zdálo se mu důstojno a správně, nikterak nezastaviti se na poloviční cestě jako za Sixta IV. při nedokončené přestavbě Borgo Nuovo, kterouž jedině mohl být vytvořen důstojný přístup k novostavbě Vatikánu a chrámu sv. Petra s náměstím, jak navrhl Domenico Fontana, kdežto nynější náměstí, provedené Berninim, jest pouhým torsem. Jest vidět, že pro určité myšlenky nastávají jenom jednou určité historické momenty, které se neopakují a nevracejí. A doba baroková v Římě měla přece skutečně pochopení pro velké idey!“⁵⁸

Nevylučoval ani jiná umístění, zvláště v souvislosti se zvýšenými prostorovými potřebami parlamentu nebo s jeho možnou bikameralizací: „(...) jestliže se pozná, že ústředí Malé strany nestačí na sněmovnu říšskou se všemi jejími potřebami (...) (p)roto nás nijak nepřekvapuje, že jmenuje se hned plán letenská jako místo nejzpůsobilejší.“⁵⁹ Přesto žádal, aby nejprve došlo k ověření, zda by nebylo dostatek místa pro tuto budovu na Malé Straně, „v panoramatu, který srostl s představou Prahy a bez něhož není možno si ji vůbec myslit“ namísto „staveniště v Nové Praze“, tj. na Letné.⁶⁰ Jako druhou možnost uvažoval roku 1920 stavbu sněmovny za Lužickou ulicí, na prodloužené ose mostu u Rudolfiny. Narozdíl od zahrady anglických panen by toto umístění mělo podle Balšánka vedle výhod i některé nevýhody (ztráta pohledu na hrad z Letenské ulice, zboření dvou paláců).⁶¹

⁵⁶ BALŠÁNEK 1920, 2.

⁵⁷ BALŠÁNEK 1920a, 13.

⁵⁸ BALŠÁNEK 1920a, 17.

⁵⁹ BALŠÁNEK 1920, 5.

⁶⁰ BALŠÁNEK 1920, 5.

⁶¹ BALŠÁNEK 1920a, 13.

2.3.2 Václav Roštlapil a jeho ideové návrhy sněmovny a zemského domu

Druhým architektem, dlouhodobě se zabývajícím otázkami sněmovních budov, byl Václav Roštlapil (1856-1930),⁶² absolvent pražské techniky a žák Theophila Hansena na vídeňské akademii. Janák jej kreslí ve svých pamětech asi k roku 1905 takto: "(...) právě padesátník, starý mládenec pěstěného zevnějšku a povahou v dobrém smyslu kavalír (...) Roštlapil tehdy také byl ve věku uměleckého přechodu – přestával trvat neústupně na starém klasickém – ale zachovával v sobě mnoho dobrého z něho – nestavěl se tak zaujatě a odmítavě proti novému, což byla tehdy tzv. Vídeňská moderna."⁶³ Roštlapil byl účastníkem soutěže na budovu Národního muzea a autorem budovy Strakovy akademie (1893). Z tohoto titulu se později opakovaně zabýval myšlenkou její adaptace a dostavby pro účely zemské samosprávy, případně i v rámci širšího stavebního programu na malostranském břehu Vltavy. Oblastí se zabíral i jinak, např. již v soutěži na úpravu Malé Strany a souvislé s ní části Hradčan (1899). Těsně před válkou vypracoval Roštlapil návrh na Zemský dům a zemskou sněmovnu (1913-14), které měly vzniknout přestavbou Strakovy akademie a rozsáhlou novostavbou dalších budov směrem na Klárov. Zrodilo se tak postupně několik variant: od úsporného pojetí zemského domu jako jediného stavebního celku, doplňující Strakovu akademii rozsáhlým komplexem zemských úředních budov s novým sálem zemského sněmu (umístěným v místech dnešní uliční fronty domů, až po velkoryseji koncipované varianty rozšíření zemského domu až do oblasti mostu u Rudolfiny a koncipování samostatně stojící sněmovny proti této frontě, tedy zhruba na úrovni uměleckoprůmyslové školy na staroměstském břehu řeky. Další varianta, opakovaně publikovaná v dobových časopisech, naopak cílila k vytvoření elegantní zástavby malostranského břehu řeky samostatnými, volně stojícími paláci, přizpůsobujícími se výškou, základním pojetím i rytmem budově Strakovy akademie.

Že otázku řešení této oblasti malostranského břehu vnímal Roštlapil jako své životní téma, naznačují i jeho články z 20. let, kde – v kontextu doby a soutěže na umístění parlamentu na Letné již poněkud nemístně – neváhal své projekty pro oblast Strakovy akademie a pobřeží Malé Strany nově přepracovávat a připomínat. Navzdory své vizi, kterou ještě roku 1929 neváhal s jistou zatvzeleností časopisecky propagovat,⁶⁴ dokázal však, což bylo patrně odborně i lidsky charakteristické, ocenit i kvality návrhů, nacházejících radikálně odlišná řešení, jak

⁶² WIRTH 1931, 101.

⁶³ JANÁK 2011, 235 (pravý sl.).

⁶⁴ ROŠTLAPIL 1929, 103.

ukazuje jeho gratulace Josefu Štěpánkovi po vyhlášení výsledků letenské soutěže z roku 1928 v půli ledna 1929.⁶⁵

2.3.3 Sněmovna ve vizích Maxe Urbana

Samostatnou kapitolou zůstává sněmovna jako součást rozvojových vizí Maxe Urbana. Podobně jako Antonín Balšánek, nepostrádal ani Max Urban (1882-1959),⁶⁶ absolvent české techniky, křepkost ducha, spojenou s urbanistickou a architektonickou fantazií. Roku 1917, v době těhotné očekáváními a přemýšlením o budoucnosti, začal Urban tvořit pozoruhodný cyklus 75 plánů, který nazval "Ideální Velká Praha",⁶⁷ který pak roku 1919 veřejně vystavil.⁶⁸ Jedním z míst, jimiž se zabývá, je Letenská pláň. Řešil ji průkopem, který však pojal velmi netradičně. Zhruba ve středu pláně předpokládal obrovské okrouhlé náměstí (náměstí Svornosti), do jehož středu postavil monumentální veřejnou budovu na okrouhlém půdoryse, o níž se lze⁶⁹ domnívat, že měla být sídlem zákonodárního sboru. Později, v letech 1924-1939 pracoval Urban ve studijní kanceláři Státní regulační komise, pak v letech 1939-49 v Plánovací komisi hlavního města Prahy a nakonec ve Státním ústavu projektování výstavby hlavního města Prahy.⁷⁰

2.3.4 Školní práce Bohuslava Fuchse

Vedle Roštlapila se parlamentní budovou zaobíral rovněž mladičký Bohuslav Fuchs. Dobově veřejně patrným výsledkem bylo reprezentativní přetištění jeho návrhu na novou budovu sněmovny, umístěnou na malostranském břehu v prostoru Klárova, roku 1919.⁷¹ Návrh byl ve vztahu k dobovému úzu i nepatrné profesní zkušenosti autora přetištěn v nebyvalém rozsahu, vysvětlitelném jednak aktuálností otázky nové sněmovny a jednak asi i autoritou Fuchsova učitele Jana Kotěry. Autor k ní v textové notici uvádí, že se mu jako vhodné jeví místo na

⁶⁵ AA NTM, osobní fond 126, Josef Štěpánek, Regulace Letenské pláně, 20071128/02. Byla to jedna z několika málo (písemných) gratulací, jichž se Štěpánkovi dostalo.

⁶⁶ LENCOVÁ 1995a, 883; VLČEK 2004f, 678 (mj. nepřesně, že Urban pracoval v SRK, namísto pro SRK); MÖLZER 1942, 206.

⁶⁷ FRAGNER 1989, 36-41; FRAGNER 1990, 26-29.

⁶⁸ MÖLZER 1942, 206.

⁶⁹ Mj. i s přihlédnutím k jeho argumentaci v soutěži z roku 1920, srov. níže.

⁷⁰ LENCOVÁ 1995a, 883.

⁷¹ FUCHS 1919, příloha č. 5-6, dále s. 86-88.

malostranské straně naproti náměstí u Rudolfiny; uvádí, že „(...) ve středu města, v blízkosti hradu a úřadů, může býti směle do panoramatu hradčanského vkomponována budova takového významu, jako jest sněmovna. (...) Studie budiž projevem dnešního cítění, nových, obrozujících vln myšlení lidského a příspěvkem k řešení této akutní otázky.“⁷²

Sněmovnu situuje autor na malostranském předmostí nikoli na ose, ale při ose dnešního Mánesova mostu. Osa samotná prochází volně průhledným nádvořím mezi budovou sněmovny a jinou veřejnou budovou, projektovanou Fuchsem naproti. Sama sněmovna tak stojí napravo od této osy. Stavba je pojata jako pouze dvoupodlažní. Sněmovna je navržena jako jednokomorová. Její síň je o vídeňském vzoru pojata jako polokruhová, zřejmě stupňovitá; za předsednictvem je umístěna zasedací síň vlády, jak to odpovídá logice prozatímní ústavy do její první novely, kde je vláda volena Národním shromážděním a má v zásadě postavení jeho výkonného výboru po vzoru švýcarském a někdejšího francouzského direktoria. Na východ od vstupu do síně navazuje rozsáhlá dvorana, sloužící patrně i jako kuloáry. Z dvorany vedou vstupy do celkem 17 kanceláří s předsíněmi, náležícím jednotlivým ministrům, opět v duchu první ústavy. Dvorana dále na východ přechází ve vestibul, odkud lze vyjít na nádvoří, zpola již otevřené do ulice, avšak od ní zřejmě oddělitelné uzavřením. Na tuto provozní páteř budovy se z jihu a severu napojují křídla s kanceláři, zřejmě především správy sněmovny. Při vstupním vestibulu je umístěna pošta, účtárna a dále knihovna. Kluby jsou rozmístěny na různých místech budovy a takto od sebe navzájem oddělené. Celkem počítá autor v přízemí s pěti klubovnými místnostmi.⁷³ Afinitu Fuchsova návrhu 1919 lze shledat ve vztahu ke stavbě Jana Kotěry, zámku v Ratboři u Kolína (1911-13).⁷⁴ Kudělka shledával vztah ke Kotěrovým návrhům univerzitních budov a cenil si vyloučení dekoru a omezení výskytu architektonických detailů.⁷⁵

Sám architekt tento raný návrh jako součást díla později již nezpřístupňoval, neobsahuje jej ani popularizační (reklamní) publikace, bilancující jeho činnost v letech 1919-20.⁷⁶ Stávající literatura o Fuchsovi se soustředí primárně na jeho pozdější stavby a klasicizující rané dílo, ovlivněné dobovými proudy a nemálo i učitelem Janem Kotěrou, v ní tak zůstává stranou

⁷² FUCHS 1919, 86.

⁷³ FUCHS 1919.

⁷⁴ Z literatury k této stavbě srov. ŠVÁCHA 2001a, 219, a vyobrazení na s. 202 a 218. Obecně ke Kotěrově činnosti v tomto období KRAJČI 2001 a ŠVÁCHA 2001.

⁷⁵ KUDĚLKA 1964, 228.

⁷⁶ ROSSMANN 1930. Nejstarším představeným návrhem je návrh na zemský dům z roku 1923.

zájmu. Zdeněk Kudělka ve své monografii o Fuchsovi (1966) návrh parlamentní budovy pouze notifikuje v soupisu děl jako školní práci, avšak blíže o něm žádnou zmínku nečiní; stejně tak o soutěžním návrhu z letenské soutěže roku 1920 se zmiňuje zcela povšechně;⁷⁷ a výrazně se o návrhu nerozepisuje ani v článku z roku 1964.⁷⁸ rovněž Iloš Crhonek ve svém katalogu notifikuje bez dalších zmínek oba návrhy jako soupisové položky; k tomu přetiskuje vyobrazení jednoho z pohledů parlamentního návrhu.⁷⁹ Uvážíme-li, že se Fuchs problematice parlamentní budovy ve 20. letech věnoval hned dvakrát (1919, 1920) a přestože se dalších soutěží již nezúčastnil, byl ve druhé z nich (1928) členem poroty (o členství se nezmiňuje ani jeden z výše uvedených autorů) a zůstal jí blízko mj. přátelstvím s Josefem Štěpánkem, dlouhodobě ji sledoval a ještě v 60. letech o ní napsal poučený článek,⁸⁰ je tento nezájem (z hlediska díla i života) poněkud zarážející.⁸¹

2.4 Hledání-nehledání? Cesta k prozatímnímu umístění v Rudolfinu

2.4.1 Málo místa!

Již na počátku roku 1919 se ukazovalo, že počet členů zákonodárného sboru není konečný a bude se zvyšovat. První aktivita, směřující ke stavbě parlamentní budovy vzešla patrně z ministerstva veřejných prací, které se obrátilo na předsednictvo ministerské rady s žádostí o sdělení počtu členů Národního shromáždění, kam byla i z předsednictva ministerské rady žádost 11.01.1919 postoupena.⁸² Inspektor budov sněmovny Bedřich Kubálek tehdy s přihlédnutím k předpokládanému zvýšení počtu členů NS vypracoval návrh, ověřující možnost adaptací zasedací síně sněmovny na větší počet míst. Přednosta Jaroslav Haasz si následně vzpomněl na starší plány architekta Václava Roštlapila z doby těsně předválečné, upravující Strakovu akademii na sídlo českého Zemského sněmu. Tyto plány iniciativně

⁷⁷ Uvádí jen, že roku 1920 vznikly ve spolupráci s Josefem Štěpánkem "první mimoškolní urbanistické návrhy". KUDĚLKA 1966, s. 8.

⁷⁸ KUDĚLKA 1964, 227-239.

⁷⁹ CRHONEK 1995, 10-13, vyobrazení č. 8 na s. 11.

⁸⁰ FUCHS 1965.

⁸¹ KUDĚLKA 1966, s. 8; podobně počátek 20. let netematizují CHATRŇÝ / ČERNOUŠKOVÁ / SEITLOVÁ 2012.

⁸² Projekt stavby nového parlamentu na Letenské pláni, 03.12.1924, s. 1. APSP, Fond č. 33, Spisy - budovy parlamentu (1919-1992), inv. č. 31, kart. 4.

vyhledali a Haasz je předložil předsedovi sněmovny Františku Tomáškoví.⁸³ Tento historik, žák Gollův a Masarykův, měl, jak naznačuje řada dokumentů (viz níže) pro tyto otázky pochopení, které patrně překračovalo běžné myšlení dobového politika, stejně jako běžnou, pragmatickou starost přednosty instituce o její umístění. Tomášek si byl vědom, že parlamentní budova je důležitým symbolem. Z Tomáškovy iniciativy byla v březnu 1919 provedena komisionální prohlídka Strakovy akademie,⁸⁴ aby byla ověřena možnost jeho úpravy pro sněmovní potřeby.

2.4.2 Myšlenka umístění v Rudolfinu

Prostor pro případný přistavěný sál se však komisi jevil jako nedostatečný. Václav Roštlapil pak na místě navrhl využít budovu nedalekého Rudolfinu, které si komise hned zašla přes řeku i prohlédnout. S budovou byla, nepřekvapivě, v zásadě spokojena. Dům umělců byl vystavěn v letech 1876-1889 podle návrhu Josefa Zítka jako veřejně prospěšné zařízení Českou spořitelnou⁸⁵ u příležitosti jejího půlstoletého trvání. Stavebník se rozhodl spojit v ní dvojí účel: koncertního sálu a obrazové galerie.⁸⁶ Idea propůjčit nové budově název Rudolfinum byla od počátku dvojvrstevná, jednak měla odkazovat na dobu Rudolfa II., "důležitou v dějinách umění", jednak – v uvažování rozhodujících činitelů České spořitelny patrně významněji – měla být výrazem dvornosti ve vztahu k tehdejšímu korunnímu princovi a skrze něj k tzv. císařskému domu a tím spojovat zaměření domácí s předlitavským, prohabsburským lojalismem. Název Rudolfinum byl díky této dvojjvýznamovosti a patrně i díky tomu, že Rudolf nikdy nenastoupil na trůn a nepodílel se tedy nikdy přímo na dobové habsburské moci nad českým státem, po roce 1918 používán pro neformální označování budovy i nadále.⁸⁷

Následně tento architekt (pravděpodobně nikým nevyzván) iniciativně vypracoval plány k adaptaci Rudolfinu, které předložil na schůzi předsedů klubů 15.04.1919.⁸⁸ Přestože se

⁸³ Zápis o otázce honoráře architekta Roštlapila (...) (18.04.1921). APSP, Fond č. 33, Spisy – budovy parlamentu (1919-1992), inv. č. 24, kart. 3.

⁸⁴ Ve složení Tomášek, Roštlapil, Krejčí, Trmal a Kubálek.

⁸⁵ Vlastníci budovy zůstávala nadále Česká spořitelna.

⁸⁶ VYBÍRAL 1991, 385.

⁸⁷ VYBÍRAL 1991, 385.

⁸⁸ Zápis o otázce honoráře architekta Roštlapila (...) (18.04.1921). APSP, Fond č. 33, Spisy – budovy parlamentu (1919-1992), inv. č. 24, kart. 3. Roštlapilova iniciativnost byla dodatečně zachycena svědectvími

v některých pozdějších textech vágně hovoří o pomýšlení na různé budovy, ve skutečnosti komise navštívila jen Strakovu akademii a – původně nezamýšlené – Rudolfinum. Naopak jiná místa, o nichž se v dokumentech činí zmínka (Národní domy na Vinohradech a na Smíchově a Vladislavský sál na Hradě) již podle svého prohlášení prohlížel – pravděpodobně z vlastní iniciativy – jen sám Václav Roštlapil. Hodnotil je negativně, stejně jako myšlenku na adaptaci stávající sněmovny (málo prostoru).

Předsedové sněmovních klubů vyslovili názor, že těžiště sněmovního života leží právě v klubech⁸⁹ a výborech a že bude pro jejich prostorové potřeby nutné vedle Rudolfinu zabrat ještě i sousední budovu Akademického gymnázia a propojit ji s Rudolfinem mostkem. Zabraní budovy gymnázia by také umožnilo nevystěhovat z Rudolfinu obrazárnu, nahlíženou jako důležitá národní kulturně-reprezentační instituce. Zachování sněmovny na stávajícím místě hájil pouze Hajn (Tomášek ji pokládal za druhou možnost); zastánci přesunu do Rudolfinu byli Lukavský, Veselý, Šrámek, Bradáč, Švehla – ten s míněním, že je lépe zabrat obrazárnu než gymnázium, neboť gymnázium je užitečné – a konečně i Tomášek (podmiňující získáním jiných prostor pro gymnázium, „aby se nenarazilo na mínění veřejnosti“).⁹⁰

2.5 Hrad jako slepá skvrna?

2.5.1 Parlamentní nezáměr o Hrad na počátku republiky

Hradní okrsek byl vedle sídla panovníků i tradičním místem sněmování, a to kontinuálně po mnoho staletí. Ke schůzím sněmu byla na Hradě užívána tzv. stará sněmovna, někdy však také Vladislavský sál (například roku 1848).⁹¹ Teprve na počátku XIX. století se zemský sněm přesunul trvale do malostranského podhradí, do budovy přestavěného Thunovského paláce. Dodnes nebyla dostatečně prozkoumána otázka, jaké motivy vlastně tehdy vedly zemský sněm království českého k rozhodnutí vystěhovat se z Hradu a vystavět si novostavbu v podhradí, namísto snahy případně rozšířit své sídlo v hradním okrsku, tedy na místě, kde

úředníků, když se jednalo roku 1921 o otázku architekta honoráře. Roštlapil vyhotovil tehdy projekt, nazvaný Propojení a úprava budov akademického gymnasia a Rudolfinu pro sněmovnu (1919).

⁸⁹ K vývoji staršího českého parlamentního klubovního života srov. ŠPIRITOVÁ 1992, 170-188.

⁹⁰ Výpis ze zápisu 43. konference klubových předsedů, APSP, Fond č. 33, Spisy - budovy parlamentu (1919-1992), inv. č. 24, kart. 3.

⁹¹ Srov. např. historické shrnutí z roku 1934 – Morávek, Jan: Vladislavský sál a Stará sněmovna na hradě pražském, s. 3. AKPR, inv. č. 893, Volba T. G. Masaryka prezidentem republiky, sp. zn. D 4444/34.

sněmy probíhaly odnepaměti. Sněmovní palác sice po přestavbě mohl působit svým soudobým slohem reprezentativně – tak jej zachycuje i například staré vyobrazení jeho iluminace – výrazně větší než hradní prostory však nebyl a jeho malostranské okolí muselo ve srovnání s monumentalitou hradního okrsku působit skromně.

Velmi překvapivě se roku 1918 nevyskytla myšlenka návratu parlamentu do svého starého sídla. Hrad, jehož funkce byly v minulosti mnohačetné – od sídla krále, dvora, kapituly a řady dalších institucí a úřadů až po místo sněmování, zasedání soudu a v neposlední řadě i sídlo zemských desk – byl ve druhé půli XIX. a na počátku XX. století ve veřejném povědomí patrně do značné míry romanticky přeznačen: pohled na Hrad jako na dávné královské sídlo zatlačil a převrstvil většinu ostatních, neméně důležitých historických významů. Sama idea, ponechat v poválečném těžkém prostorovém nedostatku rozsáhlý, málo využitý a poloprázdný⁹² Hrad za sídlo oproti parlamentu počtem osob nepatrné⁹³ prezidentské kanceláři,⁹⁴ umístitelné bez obtíží např. do malého malostranského paláce, se zdá být z dnešního pohledu zarážející. Zcela mimo pozornost – alespoň dle dochovaných záznamů – zůstal rozsáhlý Španělský sál Hradu, stejně jako prostory Hradu, umožňující pohodlně umístit nejen nutné zázemí Parlamentu, knihovnu, poštu a všemožná další zařízení, ale především i místnosti stranických klubů, jejichž umístění bylo v budoucnu vždy prostorovým problémem. Na Hradě sídlil v letech 1848-1872 malý dvůr bývalého krále Ferdinanda V., donuceného k abdikaci.⁹⁵ Správa hradního okrsku byla až do roku 1918 poměrně efektivně vykonávána nevelkým úřadem zámeckého hejtmána.⁹⁶ Z pohledu Národního shromáždění snad mohl být podstatným momentem i náhled na své umístění ve starých budovách jako na provizorium,

⁹² ZEMAN 2008, 107.

⁹³ Přinejmenším zpočátku. Později sice Kancelář prezidenta republiky vykazovala značný počet zaměstnanců, přičemž však nelze nevidět, že část byla dislokována na venkovském sídle v Lánech, část byla spojena s komplexem Hradu (hradní architekt, údržbáři, zahradníci), část zastávala funkce, které si jiní politici případně financovali soukromě (kuchyně, sluhové), a že část tvořila hradní stráž, tedy tradicionalistická atrakce, spojená rovněž primárně s Hradem a nikoli s prezidentem republiky, který jistě sotva objektivně potřeboval rozsahem větší nebo pojetím odlišnou ochranu než měli jiní přední ústavní činitelé; funkční ochrana osob byla samozřejmě zajišťována strážci v civilu, nikoli uniformovanou hradní gardou. Lze tedy uzavřít, že Kancelář prezidenta republiky byla personálně naddimenzována vlivem plnění řady úkolů správy hradního okrsku a také řady soukromých funkcí; zaměstnanců, kteří skutečně plnili administrativní úkoly v souvislosti s výkonem prezidentova úřadu, bylo ve srovnání s tím nemnoho.

⁹⁴ K úkolům a právnímu postavení kanceláře srov. HOETZEL 1924.

⁹⁵ Srov. k tomu podrobně SÉGUR-CABANAC 1913, zejm. s. 73-94.

⁹⁶ HALATA 2005, 72 sqq.

příčemž kýženým cílem byla novostavba "definitivní monumentální budovy sněmovní" v horizontu několika let, pravděpodobně 6-8.⁹⁷ Zdroje rozhodnutí učinit Hrad sídlem prezidenta republiky a nikoli znovu sídlem sněmu, resp. parlamentu nejsou zcela jasné. Většinou bývá vyslovován názor o kontinuitě historizujících představ: "historické sídlo českých králů" se prý mělo proměnit v "reprezentativní sídlo představitele nového mladého demokratického státu".⁹⁸ Otázka "nač?" nepatří mezi kladené, stejně jako nezaznívaly kritické otázky po funkci prezidentského úřadu v demokratické republice.

2.5.2 Dvojsečný prezidentský symbolismus

Že by republika měla mít prezidenta nebylo nikterak samozřejmé, byť dvě dobově nejvýznamnější republiky, Francouzská (třetí) republika a Spojené státy americké, tento právní institut měly. Naopak Švýcarská republika prezidenta neměla – aniž by jej ve svém politickém životě postrádala. Ještě méně samozřejmé bylo, že by prezident republiky měl sídlit na pražském Hradě, do té doby již velmi dlouho jako sídlo krále a ani jeho místodržitele neužívaném. V zahraničním odboji vystupoval Masaryk jako ministerský předseda a zároveň ministr financí. Dne 14. listopadu 1918 byl však Prozatímním národním shromážděním v Praze ve své nepřítomnosti zvolen prezidentem republiky. Pravomoci s touto funkcí spojené, přestože v ústavě jasné vytčené, se pak staly objektem dlouhých politických sporů mezi Masarykem na straně jedné a zvláště Kramářem na straně druhé. Masaryk pokládal za vzor postavení prezidenta USA, tedy tzv. prezidentský systém, v němž je prezident zároveň předsedou vlády. Naopak Kramář prosazoval model pouze reprezentačního prezidenta jako podivného, denní politikou "neušpiněného" idolu, tedy v zásadě republikánsky přebarvený model konstitučně-monarchický.⁹⁹ Takové představy byly ostatně plně kontinuální se staršími umírněnými variantami požadavků domácího i zahraničního odboje.¹⁰⁰ Posunu k prezidentskému modelu se Karel Kramář ostře bránil, vedle svých obecných politických představ patrně i ze zájmu osobního, neboť popularita trojice Masaryk, Beneš a Štefánik byla značná a pouze přesun Masaryka na od vládní moci oddělenou prezidentskou funkci mohl Kramářovi zachovat dlouhodoběji ministerské předsednictví. Patrně Masarykovou intrikou pak došlo po Kramářově odjezdu na mírovou konferenci do Paříže, v době, kdy vládě za

⁹⁷ Výpis ze zápisu 43. konference klubových předsedů, APSP, Fond č. 33, Spisy - budovy parlamentu (1919-1992), inv. č. 24, kart. 3.

⁹⁸ ZEMAN 2008, 107.

⁹⁹ KLIMEK 2000, 59.

¹⁰⁰ GALANDAUER 1988, zejm. 20 sqq. a rovněž dokumenty v příloze.

Kramáře předsedal ministr vnitra Antonín Švehla, k prosazení kompromisní pozice mezi platnou ústavou na straně jedné a Masarykovými představami o prezidentské funkci na straně druhé. Samostatná, rychlá novela ústavy nabízela Masarykovi posílit moc spojenou s prezidentským úřadem ihned a především se vyhnout rozsáhlejším veřejným politicko-právním debatám o místě a smyslu prezidenta republiky v československém ústavním modelu, které by hrozily, kdyby své návrhy ponechal až do procesu příprav nové ústavy. Tento kompromisní vládní návrh výrazně rozšiřoval pravomoci prezidenta republiky a výrazně oslaboval Národní shromáždění, avšak nezaváděl na druhé straně ani tzv. prezidentský systém.¹⁰¹ Zákonodárny sbor návrh novely prozatímní ústavy dne 23. května 1919 kupodivu přijal. Na rozhodování nepochybně působil osobní faktor, tj. Masarykovy zásluhy ve vedení zahraniční akce. Cesta Švýcarsku podobného ústavního modelu tak byla kvůli osobním zájmům jednotlivců opuštěna.¹⁰²

2.6 Úpravy Rudolfinu a Akademického gymnázia pro poslaneckou sněmovnu

2.6.1 Poslanecká sněmovna vs obrazárna a gymnázium

Zabrání Rudolfinu se setkala s rozpornou reakcí. Téměř nikdo je nevítal, na druhé straně nebylo ani nijak ostře protestováno. Že je prostornější provizorní sídlo sněmovny, solidně ji i reprezentující, důležitou záležitostí státního zájmu, bylo zřejmé. Dobová Praha byla plná podobných provizorií. Nešlo však o nic nového a rušivého, protože většina zabrání budov se stala již za války (např. pro vojenské lazarety). Například právě Akademické gymnázium ve své budově již od válečných let nesídlilo. Zabráním budovy poslaneckou sněmovnou se však naděje na návrat do vlastní moderní budovy pro gymnázium drastickým způsobem vzdálila.

Jedním z kritických hlasů byl článek monogramisty F, vydaný roku 1920. Autor mj. tvrdí, že v případě sněmovny bylo prokázáno, že by bylo lze upravit sněmovnu pro vyšší počet sněmujících, přesto však „(...) bude sněmovna opuštěna, a bude se sněmovati v koncertní síni. Koncertní síň má v důsledku toho býti upravena z kostelů aneb opět z opuštěné sněmovny (...). Obojí úprava bude stát sice velký peníz, oběma stavbám se proměnami ani technicky, ani umělecky neposlouží, účelům novým ani jedna ani druhá ideálně nevyhoví (...). Nebylo

¹⁰¹ KLIMEK 2000, 59-60.

¹⁰² K prvorepublikovému modelu této funkce po roce 1919 srov. obsáhlou monografii SOBOTA/VOREL/KŘOVÁK/SCHENK 1934.

dost takových přeměn v době války? Nebylo tím způsobeno dosti těžkých škod?“¹⁰³ Kritika zabránění budov pro poslaneckou sněmovnu se proměnila hlavně v ostentativní zdůrazňování dočasnosti umístění poslanecké sněmovny v budovách. Obrazárna (v té době převzatá po V. V. Štechovi Vincencem Kramářem) byla připravena o několik výstavních místností (jednu velkou a čtyři menší výstavní síně) své expozice moderního umění, které musela vyklidit.¹⁰⁴ Aby alespoň něco z obrazárny zůstalo přístupné veřejnosti, rozhodl se Kramář odložit chystanou novou instalaci expozice starého umění.¹⁰⁵ Tento krok byl prozíravý; v následujících letech byla obrazárna opakovaně ohrožena snahou o vystěhování z budovy a přechodné uzavření všech jejích expozic by tyto snahy patrně usnadnilo.

2.6.2 Úpravy a nové vybavení budov – Václav Roštlapil a Josef Štěpánek

Stručně je třeba zmínit pozapomenutý architektonický vnos Václava Roštlapila, který s respektem k budově Rudolfinu vytvořil množství zajímavých stavebních úprav a také návrhů nového nábytku.¹⁰⁶ Uvedené návrhy (a také skici k nim) překvapují značnou tvůrčí energií a u architekta starší generace svobodomyšlností výrazu. Většina provedených stavebních úprav později zanikla, včetně nejvýraznějšího zásahu, spojovacího mostku mezi Rudolfinem a budovou Akademického gymnázia.¹⁰⁷ Nejpodstatnějším Roštlapilovým zásahem však byla adaptace koncertního sálu na sněmovní síň. Architekt se úkolu – pokud lze ze skic soudit – zhostil se zaujatým hledačstvím a pečlivostí.

Spolu s Roštlapilem se některých menších prací účastnil rovněž mladý Josef Štěpánek. Na podzim 1920 opožděně vytvářel návrhy nábytku pro předsednické pokoje v Rudolfinu pro obchodní společnost Strnad a Vaníček, přičemž dodání plánů museli Strnad a Vaníček a po nich nakonec i ministerstvo veřejných prací u Štěpánka urgovat s hrozbou, že se budou domáhat náhrady případné včasným nedodáním nábytku vzniklé škody.¹⁰⁸ Záležitost však byla nakonec patrně urovnána k oboustranné spokojenosti, neboť roku 1921 Štěpánek navrhoval a vybíral psací a kuřácké soupravy pro předsednickou pracovnu. Na sklonku roku 1923 se pak předsednictvo sněmovny obrátilo na Štěpánka s další zakázkou na dodání

¹⁰³ F. Zábory veřejných budov. Architektonický obzor XIX, 1920, 17-18.

¹⁰⁴ Obrazy byly pak dlouho nouzově uskladněny v refektáři kláštera na Strahově.

¹⁰⁵ Red. Obrazárna v Rudolfinu. In: Umění I, 1921, 265-266; MATĚJČEK 1923-24, 104-106.

¹⁰⁶ Václav Roštlapil, Návrhy vybavení pro poslaneckou sněmovnu v Rudolfinu. AA NTM, osobní fond 40, Václav Roštlapil, 20080630/16.

¹⁰⁷ AA NTM, osobní fond 40, Václav Roštlapil; APSP, Fond Budova.

”návrhů na drobný inventář a na předměty k architektonickému ucelení místností předsedy”: mělo jít o úpravu nové busty prezidenta republiky na pracovním stole předsedy, o náhradu nového, s budovou převzatého souboru osvětlovadel ”novým, do rázu místnosti vkomponovaným”, úprava oken (záclony), pořízení skleněných nádob na pití a vázy na květiny.¹⁰⁹

2.6.3 Přehled dalších úprav a oprav budovy

Úpravy, opravy a jiné výrazné investice do budovy Rudolfiny probíhaly nákladem Národního shromáždění po celá 20. léta. Interesovaná odborná veřejnost je poměrně záhy začala sledovat se značným znepokojením, které postupně vzrůstalo. Jestliže mnohé investice byly objektivně nutné (např. sanace podmáčených podzemních částí budovy) nebo výměna oken a jiných součástí (na nichž, jak posudky konstatovaly, zřejmě koncem stavby Rudolfiny stavební podnikatelé šetřili záměrným užitím nekvalitního materiálu), byly vynuceny nedostatkem prostoru (nástavba patra na budovu gymnázia), nebo byly snahou o navrácení kvalitního materiálu na budovu (např. pořízení nové měděné střechy, za války zrekvírované), nebraly postupem času konce (např. instalace páternosteru do Rudolfiny i do budovy Akademického gymnázia). Tento vývoj byl silně kritizován jak ze strany architektů (například články Bohumila Hübschmanna), tak ze strany těch, kdož si přáli obnovu koncertního sálu. Právním mohl Vilém Dvořák na stránkách časopisu Umění při pohledu na uplynulé desetiletí roku 1929 trpce konstatovat, že ”(l)iknavý postup ve věci zřízení nové budovy nahrazen byl horlivou činností na přestavbě bývalého Rudolfiny.”¹¹⁰

2.6.4 Problém Knihovny Národního shromáždění

Nebyl to samozřejmě jen nedostatek místa pro poslance a výbory, který činil dlouhodobé obtíže. Druhým velkým problémem se stalo umístění knihovny. Existence kvalitní parlamentní knihovny, vybavené zvláště právní, statistickou a národohospodářskou literaturou a časopisy se stala v novější době samozřejmostí. Rozsáhlé knihovny měly jak německý říšský sněm (235 000 svazků), tak i pruský zemský sněm (140 000 svazků). Naopak český zemský sněm měl jen skromnou knihovnu s necelými 13 000 svazky, které Národní shromáždění převzalo 10.11.1918. Přitom sílilo přesvědčení, že „(m)oderní parlament není

¹⁰⁸ AA NTM, osobní fond 126, Josef Štěpánek, 20081211/01.

¹⁰⁹ AA NTM, osobní fond 126, Josef Štěpánek, 20081211/01.

¹¹⁰ Dvořák 1929, 81-82.

myslitelný bez řádně vybudované knihovny (...).“¹¹¹ Nově jmenovaný ředitel knihovny Zdeněk V. Tobolka provedl urychleně rekatalogizaci fondu a vytvořil tehdy u nás vzácný věcný katalog.¹¹² Začal rovněž fond systematicky doplňovat rozsáhlými nákupy a zároveň převzal 42 beden knih z centrálních vídeňských úřadů, takže roku 1921 měla knihovna již 25 000 svazků.¹¹³ Po vzniku Senátu byla vydělena z knihovny příručka (asi 900 svazků, 97 časopisů), která zůstala na Malé Straně a knihovna byla převezena do Rudolfinu, kde bylo pro nedostatek prostoru zvoleno stavění podle čísel signatur (numerus currens) a nikoli oborové. Také v Rudolfinu byla zřízena příruční knihovna (800 sv.) a čítárna časopisů (214 titulů) a novin (217 titulů). Avšak již roku 1921 píše Malý, že v Rudolfinu ”místnosti dosavadní (nad hlavním vchodem budovy) vbrzku nepostačí, pomýšlí se již na nové přestěhování knihovny do novostavby sousedící s bývalým akademickým gymnasiem (...)”,¹¹⁴ tedy do Úřadu pro zahraniční obchod (vlastníci zabrané budovy byla Univerzita Karlova). Roku 1920 přistoupila republika k Bruselské konvenci na výměnu úředních publikací mezi státy. Díky tomu knihovna získala mimořádně hodnotný fond zahraniční právní, statistické a národohospodářské literatury, včetně prostorově náročného, avšak informačně cenného přísunu sněmovních tisků, stenografických záznamů a sbírek zákonů zúčastněných států.¹¹⁵ Byla i snaha vybudovat v knihovně NS centrální administrativní katalog, evidující všechnu literaturu centrálních státních úřadů.¹¹⁶

2.7 Letenská pláň jako místo pro parlament?

2.7.1 Historický kontext prostoru

Zdá se, že při pohledu ze Starého i Nového Města rozněcovala vyvýšená pláň nad řekou, Letná,¹¹⁷ narozdíl od hradní ostrožny nezastavěná, představivost odjakživa. Její zástavbu dlouho vylučovala skutečnost, že šlo o nezastavitelné armádní pozemky před opevněním, po

¹¹¹ MALÝ 1921, 52.

¹¹² Ani samotná tehdejší univerzitní knihovna (dnešní Národní knihovna), věcný katalog nezpracovávala a začala tak činit teprve zhruba ve stejné době.

¹¹³ MALÝ 1921, 53, TOBOLKA 1919, 178.

¹¹⁴ MALÝ 1921, 53.

¹¹⁵ MALÝ 1921, 52.

¹¹⁶ TOBOLKA 1920, 161 sqq.

¹¹⁷ Název Letná či Leteň je pro toto místo podle Rutha doložen od 11. století, RUTH 1904, 937.

jistý čas i využívané jako vojenské cvičiště. Ve východní části pláň vznikla v letech 1714-15 předměstská vila, vystavěná neznámým architektem pro nejvyššího dvorského sudího Františka Josefa z Valdštejna, sedícího na Mnichově Hradišti.¹¹⁸ Vila, umístěná na pohledové ose dnešní Revoluční třídy, tvořila, pokud můžeme z pravděpodobně lehce idealizovaného, naddimenzovaného podání její podoby na rytině Bedřicha Bernarda Wenera (kolem roku 1740)¹¹⁹ soudit, výraznou dominantu celé této oblasti Prahy. Emanuel Poche připisoval tuto stavbu bez bližšího zdůvodnění Františku Maxmiliánu Kaňkovi, pracujícímu pro Valdštejny, a kladl její vznik kolem roku 1716.¹²⁰ Valdštejn již roku 1721 všechn svůj majetek v této oblasti prodal Františku Josefu Černínovi z Chudenic.¹²¹ Ve vile měl za francouzského obsazení města hlavní stan vévoda de Broglie.¹²² Při ústupu francouzského vojska z Prahy roku 1742 měla být budova vyhozena do povětří a již nedošlo k její obnově.¹²³ Označení Belveder, doložené již zmíněnou rytinou, zůstalo východní části Letenské pláň i poté, co vila zmizela. Později se bylo možné někdy setkat i s označováním letohrádku v královské záhradě jako Belvederu (budovu tak nazývá např. Karel Vladislav Zap roku 1848¹²⁴) a někteří autoři

¹¹⁸ K jeho osobě srov. VACEK 1923, 31-32.

¹¹⁹ Rytina s názvem *Prospectus Areae Capucinatorum ad S. Josephum in nova urbe Pragensi è regione sic dicti Belvedere trans Moldavam fl.(umen)*. Autorem předlohy byl F. B. Werner, rytcem I. G. Ringle. Rytina vyšla v albu, vydaném v Aušpurku Martinem Engelbrechtem pod názvem *Delineatio et repraesentatio notabilissimorum prospectuum Pragae (...)*. Díl III/5. *Augustae Vindelicorum*: Mart. Engelbrecht, (c. 1740). Album je dochováno přinejmenším ve sbírkách Muzea hlavního města Prahy (sign. 7290) a v Archivu hlavního města Prahy (sign. 96). Popis rytiny podává HLAVSA 1975, 36 (pod soupisovým č. 50), kde identifikuje Belveder jako černínský; popis struktury alba tamže, 72-73. Celé album bohužel dosud novodobě v reprodukci nevyšlo, pouze byl roku 1966 vydán Aloisem Kubičkem částečný výběr z něj (KUBIČEK 1966), ovšem v celkově pochybené populární výpravě (malý formát), pojímající publikaci spíše jako drobný upomínkový předmět (jako turistickou upomínku nahlíží Kubičkovu publikaci i dobová recenze: ŠLAPETA 1967, 315, in fine). Zmíněnou rytinu s Belvederem přetiskuje Kubiček na s. 89 (na s. 88 ji komentuje). Zřejmě nejkvalitnější reprodukci s podstatně vyšším rozlišením lze najít v katalogu SKALICKÁ 2007, 29.

¹²⁰ POCHE 1987, 150.

¹²¹ VACEK 1923, 32.

¹²² RUTH 1904, 937.

¹²³ Okolnosti války o země Koruny české v letech 1741-1742 popisuje ve vztahu k Praze LIŠKOVÁ 1968, 58 sqq. O zničení vily se však nezmiňuje, stejně jako ve své jiné studii, LIŠKOVÁ 1986, 249 sqq. Srov. zmínku in RUTH 1904, 937, POCHE 1987, 152, a rovněž POCHE 2001, 348.

¹²⁴ Zap označuje budovu jako "milohrádek čili Belvedére", cit. dle BAŽANT 2014, 31. Sám Bažant spojuje název Belvedér s římskou vilou Belvedere, vystavěnou v letech 1484-87 pro papeže Inocence XVIII., pro níž je uvedený název doložen od roku 1492. Bezprostředním vzorem pro Ferdinandovu vilu byly však velmi

tak činí dodnes.¹²⁵ V tomto případě se zřejmě jednalo o přenos označení na nedaleký jiný výrazný objekt, motivovaný asi i obsahově; na straně druhé se název Belveder dodnes udržel právě na východní části Letenské pláně (srov. i označení Belveder, které nese dům na rohu Kostelní a Kamenické ulice¹²⁶), v XIX. stol. se dostal i do pražských písní a dodnes je s lokalitou spojen.¹²⁷

S nezastavěnou Letenskou plání byly ve druhé polovině XIX. století asociovány představy budoucího národního rozvoje a vzestupu. Dobově našla své využití i zmínka kronikáře Václava Hájka, že Karel IV. v době stavby Hladové zdi původně plánoval na levém vltavském břehu založit další pražské město, "od Hradčan do Ovence, od Ovence až do Holešovic, od Holešovic až do Buben, od Buben až přes Letnou všecko lidmi a obyvateli naplniti".¹²⁸ Bez ohledu na svou nevěrohodnost zněl takový příběh XIX. století uhrančivě, vytvářel prostor stimulující fantazii a umožňoval novodobé rozvojové cíle aktualizovat a poněkud i ospravedlňovat navázáním na obdivovanou dobu Karlovu. Letnou s dalším vývojem, s moderní Prahou, spojil i Josef Wenzig, spisovatel, libretista a známý prostředkovatel české kultury, ve své knize, vydané roku 1855,¹²⁹ přiřazuje různým etapám národního (literárního) vývoje symbolicky různé pražské lokality. Začíná kapitolou *Pohled z Vyšehradu* (stará literatura), *Pohled z Hradčan* (středověká literatura do husitských válek), *Pohled ze Žižkova* (literatura od husitských časů ke Komenskému) a knihu uzavírá kapitolou *Pohled z Belvederu* (*Blick vom Belvedere*, soudobá literatura XIX. století).¹³⁰ Ve stejném desetiletí, roku 1859, kupuje většinu pozemků Letenské pláně pražská obec a v letech 1859-60 zde zakládá sady.¹³¹ Bylo to místo, nabízející patrně nejlepší možnost přehlédnout celé město i s Hradem, což pro druhou půli XIX. století, objevující výrazněji a ze společenského hlediska podstatně šířeji než dříve uvědomělý estetický požitek z městské architektury

pravděpodobně osmanské zahradní kiosky a snad i vzor krále Vladislava II., který dva takové kiosky nechal vystavět, BAŽANT 2014, 42-52.

¹²⁵ Např. BAŽANT 2006; BAŽANT/BAŽANTOVÁ 2014. Kriticky proti názvu Belveder např. RUTH 1904, 937 či POCHE 1987, 152.

¹²⁶ Čp. 675 (Praha 7), Kamenická 2 / Kostelní 32. Dům byl vystavěn v letech 1899-1900, KRAJČI 2011, 79-80.

¹²⁷ Srov. např. popularizační vlastivědný spisek PYTLÍK 2001, 45-46.

¹²⁸ RUTH 1904, 937-938.

¹²⁹ WENZIG 1855.

¹³⁰ Kapitola *Blick vom Belvedere*, tamže, s. 129-174. Místo je tématizováno i v navazujícím závěrku (*Zum Schluss*, s. 175-176), kde odtamtud autor se čtenářem sestupují dolů do starobylého města, poté, co dali pozdrav Hradčanům, Žižkovu i Vyšehradu.

minulosti, nebylo bez významu. Slovy tento pohled popsal novinář a spisovatel Ferdinand Schulz takto: "Odtud jest Praha nejkrásnější. Jest viděti ji celou s dalekým malebným obzorem. Vltava s mosty a ostrovy; věže jako stožáry na klidné hladině mořské, báně jako lampy houpající se na ní; (...) ten obraz nemá pro nás v světě rovného sobě. Jest to opravdu "krásné patření", odtud dolů i vzhůru. Kdo nezná Prahy se sadův belvederských, tomu jest krása a poesie její tajemstvím. Kdo ji viděl a studoval s tohoto rozkošného břehu Vltavského, vysoko nad šumícími jezy, ten srozumí, zač žijeme, pozná, čím Praha nám jest."¹³² Letná se tak stala místem, kde docházelo k pomyslným ideovým zásnubám pražského patriotismu s národním sentimentem a jejich společnému otevírání vizí národní budoucnosti, v nichž by Praha hrála úlohu významné národní a evropské metropole.

2.7.2 Letenská pláň jako místo pro dopravu

Vedle volného prostoru a výzvy s ním spojené byla Letenská pláň po dlouhý čas nahlížena i jako komunikační, dopravní problém. Z této pozice podal hutné shrnutí již Vilém Dvořák.¹³³ Dnes se nabízí otázka, do jaké míry byla dopravní potřeba skutečná a do jaké míry se jednalo spíše o potřeby reprezentační. Prvním hybatelem letenské otázky se stal roku 1897 Jan Koula (1855-1919), profesor pražské techniky.¹³⁴ V zásadě od roku 1897, kdy přišel s vizí monumentálního průkopu v ose Pařížské třídy po zhruba tři desetiletí panovaly boje o to, jakým způsobem vést v této oblasti dopravu.¹³⁵ Roku 1901 byla vypsána první soutěž, v níž získal 1. cenu architekt Klenka, navrhuující asi 200 m dlouhý tunel a most v ose dnešní Pařížské třídy, přičemž se však většina poroty vyslovila proti (delším) tunelům. V letech 1907-08 se konala anketa, která vyzněla ve prospěch průkopu a pro bránu ve smyslu Koulova návrhu, roku 1909 pak soutěž, v níž získal 1. cenu návrh Engela a Šejny, užívající kratší, asi 100 m dlouhý tunel a za ním průkop. V letech 1910-11 následovala další, větší anketa, která se opět vyslovila pro průkop.¹³⁶

Městský stavební úřad průběžně vypracoval několik variant. Za zmínku z nich stojí především mimořádně pozoruhodné a kvalitní návrhy, zpracované Vlastislavem Hofmannem a Vilémem

¹³¹ POCHE 2001, 348.

¹³² Citováno dle RUTH 1904, 936.

¹³³ DVOŘÁK 1921, 32.

¹³⁴ Srov. SOCHOR 1921, 7-8;

¹³⁵ Zde také vznikly dva pojmy, označující obě vyhraněné pozice: tunelář a průkopník. Užívá je na mnoha místech např. Urban ve svém rukopise.

Dvořákem roku 1912.¹³⁷ Kubizující řešení, kombinující tunel a částečný průkop, otvíralo stráž terasami, završenými obrovskou pohledově dominantní budovou techniky. Kombinace tunelu a průkopu, splývání zemského masivu a architektury, zvláštnost kubizujícího tvaru budovy a jeho oken, to vše vespolek dávalo pozorovateli na okamžik zapochybovat, zda hledí na ještě architekturu anebo na zvolna ožívajícího urbánního netvora, strnule hledícího zakaleným kyklopským okem na město. Je pravděpodobné, že právě tento nebo jiné podobné návrhy mohly znovu inspirovat pojetí mladšího návrhu budovy Národní knihovny od Jana Kaplického, podobným způsobem "hledící" na město zpoza stromů okolo Kramářovy vily. Roku 1915 připravil různé návrhy, v nichž však bylo hlavním tématem umístění kampusu české techniky a nikoli dopravní řešení o sobě, Antonín Balšánek.¹³⁸

2.7.3 Letenská pláň jako místo významných budov

V rámci provincializovaného postavení Prahy, kontrastujícího s emancipačními ambicemi českého národního hnutí, stejně jako se státoprávním historismem, zdůrazňujícím jednotu zemí Koruny české, byla snaha o monumentální veřejné budovy – při transferech většiny daňových výnosů mimo historické země do centrálního předlitavského rozpočtu (jak na to opakovaně trpce žalovaly předválečné texty) tak nesnadno financovatelné – důležitým prostředkem politického a kulturního symbolismu a reprezentace, zdůrazňujícím právě úlohu Prahy, přesahující význam pouhého provinčního hlavního města na hlavní město zemí Koruny české a na hlavní město národní.

Když se roku 1903 ve svém programovém článku zamýšlel Antonín Cechner, profesor pražské techniky a redaktor Architektonického obzoru, nad staveb dobové pražské architektury, mínil, že je třeba reprezentativním budovám věnovat soustředěnější pozornost než dosud: "(...) v Praze, kde nemáme tolik nových monumentálních budov, jako mají sídelní města, kde staví se pro ústřední úřady paláce, u nás je tím důležitější otázka, kde stojí, nebo bude státí těch několik velkolepých staveb."¹³⁹ Nyní nadešla doba pro rozvinutí těchto možností. "Dosud jest míst v Praze, která jsou jako stvořena pro veřejné stavby (...) (a)kce,

¹³⁶ DVOŘÁK 1921, 32 sqq.

¹³⁷ Vlastislav Hofman / Vilém Dvořák: Projekt letenského průkopu v Praze (1912). Popisovaný pohled je (vedle jiných návrhů) celostránkově reprodukován in ŠVÁCHA 2004, s. 51.

¹³⁸ DVOŘÁK 1921, 32-33.

¹³⁹ CECHNER 1903, 13.

započatá v příčině regulace Letné, Staršího i Menšího města Pražského ponese nade vší pochybnost dobré ovoce. (...) Kéž nenalezne nás doba – jak již tak často se stalo – malými.”¹⁴⁰

Asanační akce, zahájená na základě zákona z roku 1892,¹⁴¹ vedla namířením průlomu Mikulášské (dnešní Pařížské) třídy na Letnou k tomu, že průkop byl dobovými hlasy pokládán nejen za možné, ale přímo za nezbytné logické dokončení této asanační třídy a mimo jiné i za ”(...) opatření přístupu do sadů celému asanačnímu obvodu i celému Starému městu, kteréžto části úplně sadů postrádají (...).”¹⁴² Nezastavěný prostor Letné, jejíž park byl oficiálně nazván Sady korunního prince Rudolfa,¹⁴³ aniž by však tento název dokázal ve veřejném povědomí původní místní název kdy vytlačit, se stal pomyslnou projekční plochou, na niž doboví aktéři promítali své vize o velké budoucnosti české Prahy. Coby prostor nevzdálený od Hradčan a pohledově na ně navazující, měl být vyhrazen podobně významným stavbám, jakými byly pro středověk katedrála a královské sídlo: univerzité.

Avšak i tento názor byl malým myšlenkovým převratem. Ještě na počátku století zůstávaly všechny různé úvahy o řešení prostorových obtíží techniky i univerzit pevně v rámci historické městské zástavby, u techniky rozšiřováním do okolí stávajících budov, u univerzit pak v několika variantách buď novostavbami v oblasti Karolina či novostavbou na místě dnešní filozofické fakulty pro českou univerzitu a novostavbou na Františku pro univerzitu německou.¹⁴⁴ Zmínit lze studii Václava Roštlapila z roku 1905,¹⁴⁵ umisťující mohutnou budovu ”české university” na samý okraj Letenské pláně, která budově tvoří reprezentativní zelenou podnož. Autor ji neumisťuje na ose Čechova mostu, pro který předpokládá prodloužení komunikací, pokračující krátkým tunelem a následným průkopem, ale na pravý

¹⁴⁰ CECHNER 1903, 14-15.

¹⁴¹ WURZER 1993, 20 sqq., BEČKOVÁ 1993, 35-56 či BENEŠOVÁ 1993.

¹⁴² MÜLLER 1903, 47.

¹⁴³ RUTH 1904, 936.

¹⁴⁴ CECHNER 1903a, 45-46. Otázku univerzitních budov znovu rozhýbali studenti univerzity, když na počátku zimního semestru akademického roku 1903/04 uspořádali protestní stávkou. Ta přiměla vídeňské ministerstvo vyslat do Prahy jednoho ze svých přednostů, který nemohl než konstatovat, že nespokojenost studentů je oprávněná (tamže).

¹⁴⁵ Václav Roštlapil, Studie k umístění české university na Letné. AA NTM, osobní fond 40, Václav Roštlapil, Studie k umístění české university, 20080701/07, datováno 24.11.1905

ostroch nad tuto komunikaci.¹⁴⁶ Kdyby nebyla budova výslovně popiskem označena za univerzitu, mohla by být stejně dobře parlamentem nebo jinou veřejnou budovou prvořadého významu. Není vyloučeno, že Roštlapila v umístění budovy mohla inspirovat nedlouho předtím dokončená budova Spolkového domu (Federálního shromáždění) ve švýcarském Bernu, velmi podobným způsobem umístěná na okraji stráně a na zelené podnoži sadů.

Představu, že by na Letné mohla vystavět některé své budovy Karlo-Ferdinandova univerzita, byla posléze vytlačena myšlenkou na výstavbu techniky.¹⁴⁷ Monumentálně pojatý univerzitní kampus s pohledově výraznou centrální budovou se tak postupně během dvou desetiletí stal pevnou součástí soutěžních návrhů (soutěže na průkop) i jiných průběžně veřejně představovaných studií (Balšánek, Engel aj.). Po roce 1918 se v úvahách o Letenské pláni na místo univerzity vsunuly státní budovy (parlament, ministerstva a jiné ústřední úřady), zatímco kampus techniky byl odsunut od historického centra dále, do prostoru Dejvic.

2.7.4 Za "monumentální budovu sněmovní"

Až do roku 1919 tedy nikdy nepadl otevřený, výslovný návrh, aby byla na Letné umístěna budova zákonodárního sboru, tj. vzhledem k neexistenci jednotného sněmu zemí Koruny české, pouhého českého zemského sněmu. Bylo sice od počátku století s proměnlivou intenzitou uvažováno o různých místech pro jeho potřebnou novou budovu, představy o umístění se však pohybovaly v rámci pražských hradeb na malostranské straně Vltavy. Nejpragmatictější byly plány na rozšíření stávající budovy zemského sněmu různými variantami asanací jeho malostranského okolí v návrzích Antonína Balšánka. V jiné variantě navrhoval Balšánek umístění novostavby v prostoru mezi Malostranským náměstím a Vltavou. Od Václava Roštlapila zase pocházely návrhy na umístění blíže k Vltavě, kde mělo vzniknout reprezentativní nábřeží. Letenská pláň byla v českém předválečném a válečném diskursu spjata s budovami techniky, ovšem monumentálními a velmi reprezentativními. Iniciátory myšlenky umístit parlament na Letnou do lokality předpokládané dosud pro techniku byli patrně architekti městského stavebního úřadu, kteří roku 1919 doporučili

¹⁴⁶ Mnoho let poté zopakuje podobné umístění ve svém soutěžním návrhu do soutěže roku 1928 Jan Závorka. Tehdy už došel starý Roštlapilův návrh zapomenutí, takže Závorkovo umístění bude v tomto ohledu pokládáno porotou za novátorské (viz níže).

¹⁴⁷ Za mnohé srov. např. ENGEL 1915, 32.

městské radě, "(...) aby upozornila vládu na vhodnost Letné pro budovy ústředních úřadů státních a hlavně parlamentu".¹⁴⁸

Prohlížíme-li však staré návrhy na řešení letenské komunikace a stavbu techniky, nemůže neuniknout, že šlo o pouhé přeznačení obsahu již delší dobu v návrzích latentně přítomného. Monumentální, reprezentativní a pohledově dominantní veřejná budova byla v představách o ideálním zastavění Letenské pláně přítomna již v předválečné době. Neobeznámený pozorovatel by mohl Balšánkovy centrální budovy techniky z různých jeho návrhů nebo zmiňovaného návrhu univerzitní budovy od Václava Roštlapila bez obtíží za parlament považovat, stačí jen pomyslet třeba na novou střední budovu Spolkového sněmu, Spolkový dům (Bundeshaus) v Bernu, reprezentační budova s novými sněmovními sály, kterou si Švýcarské spříseženstvo nechalo v dominantní pozici ve stráni nad řekou mezi dvěma staršími sněmovními budovami vystavět v letech 1894-1902 podle návrhu Hanse Wilhelma Auera. Přeznačení v návrzích přítomné obrovské centrální budovy techniky, reálně využitelné snad jedině jako sídlo rektorátu a velkých poslucháren společných pro více fakult, na budovu parlamentu se tak přímo nabízelo.

¹⁴⁸ DVOŘÁK 1921, 33.

3. Finanční a institucionální rámec; aktéři

3.1 Opatření k financování staveb

Na počátku roku 1920 předložila vláda Národnímu shromáždění návrh zákona, zřizujícího zvláštní stavební fond rámcově pro nejruznější nové veřejné stavby, a naplňující tento fond finančními prostředky pomocí zvláštního úvěru ve výši 250 milionů K, který měl být splácen ze státních rozpočtů let 1921-1940 výhledově po částce 12,5 mil. ročně. Vzorem zvoleného modelu byly jiné obdobné dlouhodobé programy, vyžadující vysoké náklady a zřízení zvláštního fondu, např. meliorační fondy. Na prvním místě byla v návrhu zmíněna novostavba parlamentu, dále pak budovy ústředních úřadů a vysokých škol.¹⁴⁹ Zastupitelský sbor návrh na své schůzi dne 20.01.1920 přikázal svému rozpočtovému a technickému výboru.¹⁵⁰

Pozoruhodné je, že původní vládní návrh vůbec nepočítal s investicemi mimo Prahu, když textace jeho § 1 výslovně omezovala financování staveb pouze "v obvodu Velké Prahy". Teprve ve výborech bylo uvedené omezení přehodnoceno a odstraněno, čímž se otevřela možnost využít stavební fond k financování úředních i školních budov na území celého státu, zvláště pak v Brně a v Bratislavě.¹⁵¹ Mohlo se sice namítat, že potřeba nových stavebních investic se týká především Prahy, nového parlamentu a nových ústředních úřadů republiky, když zemská zastupitelstva i úřady měly své zázemí již vybudováno. V téže době byla však již připravena i pronikavá reforma samosprávy. Na jejím základě mělo dojít k likvidaci starých zemí a k vytvoření podstatně praktičtějších správních jednotek střední velikosti,

¹⁴⁹ NS, 1918-1920, tisk č. 2174.

¹⁵⁰ NS, 1918-1920, 108. schůze (20.01.1920), stenografický protokol.

¹⁵¹ "§ 1. Vládě se ukládá, aby s urychlením a postupně podle míry naléhavosti provedla v obvodu Velké Prahy novostavby parlamentu, státních úředních budov, vysokých škol a jiných monumentálních státních budov, jichž provedení bude prohlášeno ministerskou radou za nutné v zájmu veřejném."

žup.¹⁵² Bylo tedy již v době, kdy vláda podávala návrh zákona, zřejmé, že také v sídlech župních zastupitelstev a župních úřadů bude třeba vybudovat potřebné zázemí.

Návrh se stal nikoli náhodou součástí legislativního přívalu zimy roku 1920, kdy celkově mimořádně pracovitá a schopná vláda tzv. rudozelené koalice, vedená Vlastimilem Tusarem,¹⁵³ předkládala řadu zásadních zákonných návrhů, včetně návrhu ústavní listiny.

Projednáván a schválen byl návrh na schůzi 03.02.1920.¹⁵⁴ Zpravodaji byli poslanci Josef Rotnagl a Karel Moudrý. Výbory navrhly zvýšení z 250 mil. na 300 mil. K, s očekáváním, že očekávatelné případné vyšší finanční potřeby budou hrazeny zvláštními ročními úvěry. Prve uvedený poslanec ve svém exposé zmínil, že

”(j)est nesporno a všeobecně známo, že budova našeho parlamentu, budovy státních úřadů ústředních a našich vysokých škol jsou nedůstojné, nedostatečné a mají většinou ráz zatímnosti. Bylo by zbytečno uváděti nedostatky této parlamentní budovy; sami je pocítujete. Nevyhovující jest tato zasedací síň a nepostačující jsou zejména síně výborové. Často i tři výbory odkázány jsou na jedinou místnost. Poslanecké kluby rovněž postrádají vhodných místností a jsou často nuceny propůjčovati je ke schůzím parlamentních výborů. Je pravda, že přenesením sněmovny do budovy Rudolfinum zjednána bude odpomoc, avšak jen částečná a zatímní. Rudolfinum bude třeba vrátiti

¹⁵² Zákon č. 126/1920 Sb. z. a n., ze dne 29.02.1920, o zřízení župních a okrasních úřadů v republice Československé. Zákon nakonec z politických důvodů nenabyl pro českomoravskou část státu nikdy účinnosti; naopak na Slovensku župy zřízeny byly.

¹⁵³ První Tusarova vláda (08.07.1919-25.05.1920), vzniklá po pro sociální demokraty vítězných volbách roku 1919 (mj. prvních demokratických volbách v české historii), byla koalicí dosud jednotné Československé sociálnědemokratické strany dělnické, Československé strany socialistické a Republikánské strany zemědělského a malorolnického lidu. Druhá Tusarova vláda (25.05.-15.09.1920), ve stejné koalici, vzniklá po pro sociální demokraty drtivě vítězných volbách z dubna 1920, zanikla následkem nezvládnutého vnitřního programového rozkolu Tusarovy strany, vrcholícího vydělením levicové frakce, ustavivší se posléze jako komunistická strana. Vlastním důvodem pádu koalice však byl Tusarův omezený smysl pro politickou taktiku (naopak Antonín Švehla původně usiloval o zachování koalice a pouhou rekonstrukci vlády s tím, že její pád by vedl k trvalému politickému vzdálení se sociálních demokratů a agrárníků, jehož neblahým vedlejším důsledkem by byl podle Švehly i vzestup lidovců, srov. KLIMEK 2000, 203). – Tusarova vláda iniciovala mj. větší část přípravy zásadních modernizačních právních reforem a iniciovala vznik ve vztahu k námi zkoumané materii důležitých státních institucí (Státní regulační komise a Masarykovy akademie práce, zabývající se systematicky mj. i urbanistickými otázkami). Zásadní přínos prvních let republiky je srovnatelný s podobnou situací Rakouskou.

jeho vlastnímu účelu a bude třeba s urychlením vybudovati parlament všem moderním požadavkům vyhovující a naši republiku důstojně reprezentující.”¹⁵⁵

Vedle parlamentu se měly podle zpravodaje hlavním místem výstavby stát vysoké školy, jednak pražské, záměrným zanedbáváním za starého cislajtánského režimu umístěné velmi špatně (např. pražská technika sídlila v 19 budovách, z nichž však pouze 3 patřily státu, ostatní byly značným ročním nákladem pronajímány; padla také zmínka o potřebné novostavbě univerzitní knihovny), jednak nově budované vysoké školy brněnské (zpravodaj podrobně vylíčil obtížné podmínky, v nichž byla tísněna právě založená brněnská univerzita) a bratislavské. Vedle toho měla být časem vybudována ”galerie výtvarných umění” a ”národní opera”).¹⁵⁶

Celá státní stavební akce měla podle zpravodaje probíhat plánovitě a koordinovaně, s účastí odborníků a s užitím architektonických soutěží:

”Vedení této velké stavební akce resortně připadne ministerstvu veřejných prací. Ono bude povinno opatřiti potřebné plány od vynikajících architektů, a to pravidlem soutěží. Rozhodnutí o plánech stane se po úradě s uměleckou stavební komisí, jež už nyní se zřizuje při jmenovaném ministerstvu. Součinnost ostatních ministerstev, pro něž nové budovy mají býti vystavěny, jest meziministerskými ujednáními zajištěna tak, že je záruka pro to, aby novostavby svému určení vyhovovaly.”¹⁵⁷

Pozitivním cílem mělo být vedle reprezentace i uvolnění ve své době pro jiné účely zabraných budov, včetně obnovy Rudolfiny jako koncertní síně:

”Od cílevědomého a energického provádění tohoto velkého stavebního plánu očekáváme vybudování důstojných, monumentálních budov, sloužících: čestné reprezentaci naší republiky, praktické účelnosti její správy, dokonalé vědecké výchově našich budoucích generací i uměleckému rozkvětu našeho národa. Od ní dále očekáváme, že vyvolá stavební ruch, jenž odpomůže nezaměstnanosti, vrátí zabrané

¹⁵⁴ NS, 1918-1920, 114. schůze (03.02.1920), stenografický protokol.

¹⁵⁵ NS, 1918-1920, 114. schůze (03.02.1920), stenografický protokol.

¹⁵⁶ Tamže.

¹⁵⁷ NS, 1918-1920, 114. schůze (03.02.1920), stenografický protokol.

obytné budovy obývání, školy vyučování, otevře Strakovu akademii studentům, Rudolfinum koncertům a výstavám atd., atd.”¹⁵⁸

Programová monumentalita pronikla dokonce i do názvu zákona. Přestože název zákona by měl podle běžného legislativního úzu pouze střízlivě, stručně a přiléhavě vymezovat jeho materii, v případě zkoumaného zákona dokonce i název neobvyklým způsobem charakterizuje pojetí těchto staveb jako ”monumentální”.¹⁵⁹ Návrh se stal zákonem dne 20.02.1920.¹⁶⁰

3.2 Vytvoření Velké Prahy

V téže zimě roku 1920 projednával parlament ještě další zákony, které měly mít pro naše téma zásadní význam. Prvním okruhem, pokrývaným několika novými předpisy, bylo sjednocení Prahy s jejími předměstími do tzv. Velké Prahy.¹⁶¹ Tímto krokem byla překonána stará roztříštěnost, která neumožňovala velkorysá urbanistická a technická řešení a způsobovala pražské sídelní aglomeraci obrovské obtíže. Samotná Letenská pláň, náležící do katastru Holešovic, byla sice již součástí Prahy od roku 1884, kdy došlo k připojení obce Holešovice-Bubny.¹⁶² Byla však zároveň i jejím okrajem. Přiléhající obce Bubeneč a Dejvice totiž naopak zůstávaly nadále samostatné a návaznost úzkého pruhu holešovického katastrálního území, zahrnujícího Letenskou pláň, s těsně přiléhajícím územím Bubenče a Dejvic zatěžovaly každé změny v oblasti Letné dalekosáhlými obtížemi. Do konce XIX. stol. se přitom bubenečská zástavba za Letenskou pláň propojila se zástavbou holešovickou.¹⁶³ Jednání Prahy a řady okolních obcí včetně Bubenče a Dejvic byla po dlouhá desetiletí neúspěšná,¹⁶⁴ až výraznějšího úspěchu se podařilo dosáhnout teprve roku 1907.¹⁶⁵ Podmínkou

¹⁵⁸ NS, 1918-1920, 114. schůze (03.02.1920), stenografický protokol.

¹⁵⁹ ”Zákon, kterým se povoluje úvěr a zřizuje stavební fond pro nové stavby parlamentu, budov státních úřadů ústředních, vysokých škol a jiných monumentálních státních budov”.

¹⁶⁰ Zák. č. 87/1920 Sb. z. a n., ze dne 03.02.1920, kterým se povoluje úvěr a zřizuje stavební fond pro nové stavby parlamentu, budov státních úřadů ústředních, vysokých škol a jiných monumentálních státních budov.

¹⁶¹ Zák. č. 114/1920 Sb. z. a n., ze dne 06.02.1920, kterým se sousední obce a osady slučují s Prahou, a zákony č. 115/1920 Sb. z. a n., o volbách do ústředního zastupitelstva hlavního města Prahy, č. 116/1920 Sb. z. a n., o organizaci a působnosti ústředního zastupitelstva hlavního města Prahy a místních výborů.

¹⁶² HLAVSA 1970, 8; HOLEC 1970, 120.

¹⁶³ HLAVSA 1970, 8 a 36 (propojení zástaveb). K jednání Prahy s Bubenčí a Dejvicemi podrobně HOLEC 1970, 123-126. Příčiny odporu řady obcí byly daňové (c.d., 131).

¹⁶⁴ Srov. podrobné pojednání PEŠEK 1999, zejm. 135-194.

sloučení obcí bylo ještě schválení zemským sněmem. Ten však byl v oněch letech politicky paralyzován a nakonec roku 1913 nahrazen dosazením zemské správní komise. V důsledku toho do roku 1918 ke schválení sloučení nedošlo.¹⁶⁶ Obnova státní nezávislosti přinesla možnost vyřešit tento problém cestou nadřazené právní normy, tedy zákona. Nový étos, přinesený rokem 1918, pak slučování obcí do "velké slovanské Prahy"¹⁶⁷ akceleroval a první návrh zákona o vytvoření Velké Prahy byl předložen hned 21. listopadu 1918, ovšem bez úspěchu. Teprve 8. února 1920 byl návrh zákona schválen Národním shromážděním. Byla mu dána dlouhá legisvakace, takže nabyl účinnosti teprve dne 01.01.1922. Vytvoření Velké Prahy¹⁶⁸ otevřelo prostor pro širší koncepce, urbanistické plánování a regulace a usnadnilo i politickou přijatelnost vytvoření zvláštní regulační komise. Tato potřeba se pak zásadním způsobem otiskovala i do pojetí soutěží, jak uvidíme níže.

3.3 Zřízení Státní regulační komise

Úspěšného završení dosáhla iniciativa, započatá ještě před převratem roku 1918 skupinkou odhodlaných architektů, urbanistů a techniků.¹⁶⁹ Po dlouhém úsilí se podařilo prosadit novou regulační a urbanistickou instituci: Státní regulační komisi pro hlavní město Prahu s okolím, zřízenou ke dni 20.02.1920.¹⁷⁰ V březnu pak byli jmenováni její členové. Předsedou komise jmenovala vláda Josefa Sakaře. Část členů jmenovalo město Praha, část ministr veřejných prací. Praha do komise vyslala Eustacha Mölzera,¹⁷¹ Ladislava Procházku a Otto Knota. Ministr veřejných prací, sociální demokrat Antonín Hampl, jmenoval Antonína Balšánka, Antonína Engela, Jiřího Stibrala, Jana Záhorského a Josefa Zárubu-Pfeffermanna¹⁷² na první funkční období komise.¹⁷³

¹⁶⁵ K jednání Prahy s Bubenčí a Dejvicemi podrobně HOLEC 1970, 123-126.

¹⁶⁶ HOLEC 1970, 126-127. Paradoxně právě v této době dosáhla Praha dohod o připojení s řadou dalších obcí.

¹⁶⁷ Tamže, 127, ve vztahu k původním odpůrcům sloučení, Karlínu a Královským Vinohradům.

¹⁶⁸ K nové organizaci městské správy srov. MERTA 1975, zejm. 148-154, 159-171.

¹⁶⁹ Podrobně líčí vzpomínkovým způsobem okolnosti vzniku Státní regulační komise Max Urban ve svém rukopise.

¹⁷⁰ Zák. č. 88/1920 Sb. z. a n., ze dne 05.02.1920, o zřízení Státní regulační komise pro hlavní město Prahu s okolím. K SRK stručně ŠVÁCHA 1985, 162-163.

¹⁷¹ S. Š.: Eustach Mölzer. Architekt SIA XXVII, 1928, 162.

¹⁷² Srov. VLČEK 2004b, 724.

¹⁷³ AIPR, Urban: Dějiny plánování a výstavby hlavního města Prahy (rkp.), s. 419.

3.4 Další vývoj postavení komise

Po smrti Antonína Balšánka roku 1921 byl na jeho místo jmenován Bohumil Hübschmann. Roku 1923, po uplynutí funkčního období, byla komise znovujmenována, přičemž většina členů pokračovala. Odešli předseda Sakař, Knott, Stibral, Záruba-Pfeffermann. Na jejich místa nově přišli Pavel Janák, Václav Stieber a Josef Zlatník, ředitel technické služby ministerstva veřejných prací.¹⁷⁴ Předsedou byl nově jmenován dřívější člen Eustach Mölzer a zůstal jím až do jejího zániku na konci 30. let. Jeden z jeho kolegů o něm poznamenal: "(...) jest Mölzer v první řadě dobrým člověkem harmonie rozumu a srdce, a potom opravdovým demokratem, bez jakéhokoliv sebevyvyšování při veškeré své odborné zdatnosti, při svých vysokých(,) všestranných kulturních hodnotách a širokém životním rozhledu. Poznali jsme při všech těch sterých obecních jednáních Mölzerovu snahu krajně hájiti zájmů obce, a při tom všem prospívat dobru lidu, viděli jsme, že Mölzer dovede vždy zachovati věrnost sám sobě, svým ideím, a při tom všem být smířlivě šetrným k jiným, jsa opravdovým getlemanem jemné povahy, a (...) upřímného češství, které jest mu samozřejmostí, projevující se při všech počinech soukromých i veřejných, onoho češství, které značí žiti nejen sobě, ale i pro jiné, práci a ne jen slova."¹⁷⁵ Od druhé půle 20. let, kdy se mimo jiné komise dostala do silové hry s Národním shromážděním, se však stále zřetelněji ukazovala slabost jejího postavení a její závislost na mocnějších hráčích; ani obecný politický vývoj komisi nepřál. Nejisté postavení komise bylo umocňováno kontinuálními snahami o její zrušení či přetvoření do oslabené podoby, například pouhého poradního sboru při magistrátu hlavního města Prahy. Komise byla patrně do značné míry nahlížena jako levicový produkt sociálnědemokratického reformismu a plánování z dob počátku republiky. Po pádu rudozelené koalice a pozdějším vzniku tzv. panské koalice, snažící se odbourávat mnohé reformní kroky předešlých let, se Státní regulační komise dostala do dlouhodobého potenciálního ohrožení. Nad komisí neustále visela hrozba zrušení zákonem či ještě spíše méně invazivního neobnovení¹⁷⁶ po uplynutí tříletého mandátu členů komise. Tématizace neobnovení byla patrně proti komisi

¹⁷⁴ URBAN, 529.

¹⁷⁵ SOUKUP 1928, 77 (levý sl.).

¹⁷⁶ Nejednalo by se o jedinou instituci s podobným osudem: podobně nebyl řadu let obnovován Ústavní soud, z toho důvodu dlouhodobě nefunkční.

opakovaně užívána jako nástroj nátlaku. Tato nejistota se dle pamětníků fatálně podepisovala do činnosti komise, zvláště pak do její odvahy, průbojnosti a ochoty otevírat nové otázky.¹⁷⁷

Krise vyvrcholila nedlouho po parlamentní soutěži (viz níže) roku 1929.¹⁷⁸ V červenci toho roku skončilo členům komise funkční období. Po osm měsíců, až do března 1930, tak komise reálně neexistovala a nefungovala, ačkoli podle zákona fungovat měla, a nebylo jisté, zda bude vůbec znovu jmenována. Jednalo se patrně o politické tlaky, dost možná vedle jiného související i přímo se soutěžemi.¹⁷⁹ Snaze učinit komisi neškodnou by odpovídalo i to, že právě někteří nejaktivnější členové komise nebyli v březnu 1930 znovu jmenováni (Antonín Engel, Pavel Janák, Hübschmann, a dále i Václav Stieber).¹⁸⁰ Na jejich místa byli jmenováni architekt Ladislav Machoň, Theodor Petřík, Vrbický, vodní inženýr, a dokonce i ryze zájmový zástupce, generální ředitel Svazu československého průmyslu V. Mixa. Podle Urbana nešlo o odborníky, ale o politické nominanty zcela bez zkušeností s urbanismem.¹⁸¹

Z počátečního osazenstva komise tak po této radikální čistce zůstali pouze městský lékař Ladislav Procházka, Jan Záhorský, jako poslanec disponující patrně politickým krytím, a předseda Eustach Mölzer, nahlížený jako odborník a mající značné diplomatické schopnosti. Přesto i takto neutralizovaná komise zřejmě překážela. Na sklonku roku 1932 oznámilo ministerstvo komisi, že na její nové jmenování není naděje. Komise měla podat jakousi závěrečnou zprávu o dvanácti letech své činnosti a návrhy, jak by měla být její pracovní oblast zajištěna po jejím zániku. Dne 18.02.1933 pak komisi skončil mandát. Po pěti měsících nefungování byla komise v červenci 1933 nakonec přeci jen renominována (jeden člen s týdenním zpožděním).¹⁸² Tato ničivá konstelace se opakovala roku 1936, před uplynutím dalšího tříletí, znovu. Od ledna 1936 se na ministerstvu jednalo o zrušení komise; nakonec však byla celá komise přece jen jmenována.¹⁸³ Roku 1939 se vzdal členství v komisi V. Mixa a na jeho místo jmenoval ministr Šejnu, referenta komise a někdejšího účastníka letenské soutěže.¹⁸⁴

¹⁷⁷ URBAN, 696.

¹⁷⁸ Red. Likvidace Státní regulační komise v Praze. Architekt SIA XXVIII, 1929, 49-50.

¹⁷⁹ URBAN, 657.

¹⁸⁰ URBAN, 657.

¹⁸¹ URBAN, 657.

¹⁸² URBAN, 695.

¹⁸³ URBAN, 728.

¹⁸⁴ URBAN, 730.

Za okupace, v červenci 1939, došlo na staré hrozby: komise skončila uplynutím funkčního období svých členů a nebyla znovu jmenována.¹⁸⁵ Přestože se existoval plán po jisté časové proluce jmenovat na podzim 1939 novou Státní regulační komisi v čele s Josefem Gočárem, nedošlo nakonec k jeho uskutečnění; kancelář komise byla v té době spravována přednostou regulačního úřadu hlavního města Prahy Emanuelem Hruškou, který byl ministerstvem pověřen jejím vedením.¹⁸⁶ Nakonec bylo v únoru 1940 rozhodnuto o vytvoření nové "Plánovací komise pro hlavní město Prahu a okolí", kterou protektorátní vláda a zřídila svým nařízením.¹⁸⁷ Od Státní regulační komise se nová komise v mnohém lišila: formálně, personálně i pravomocemi. Personálně neexistovala mezi obsazením komisí kontinuita: ze členů Státní regulační komise, stávajících ani minulých, nebyl nikdo převzat. Noví čeští členové byli buď architekti střední generace, kteří se k členství ve Státní regulační komisi dříve nedostali (Max Urban, pracující však v její kanceláři, Josef Karel Říha¹⁸⁸) anebo šlo o příslušníky mladší generace, jimž personální převraty konce třicátých let umožnily stoupat do nových funkcí (Emanuel Hruška, Jan Sokol,¹⁸⁹ Jiří Novotný, Adolf Benš¹⁹⁰). Z názvu muselo zmizet adjektivum "státní", aby v nové říšské kolonii nic nepřipomínalo její někdejší svrchovanost. Novou komisi jmenovala vláda, podřízena byla ministerskému předsedovi. Obdržela širší působnost, zasahující i okolní okresy.¹⁹¹ Měla jednat v souladu se zájmy okupačního režimu a proto byli do ní jmenováni vedle místních architektů i různí architekti, svolní působit na okupovaném území, přímo z Německé říše; říšský Němec byl jmenován rovněž post předsedy komise (na post prvního místopředsedy pak místní Němec, na post druhého místopředsedy Čech). Němečtí architekti se pak pokoušeli ve svých prorežimních projektech vtisknout Praze architektonický výraz "starého říšského" a "německého" města a tímto způsobem i vizuálně a kulturně podpořit plánovanou genocidu a germanizaci v prostoru protektorátu.

¹⁸⁵ URBAN, 730.

¹⁸⁶ HOŘEJŠ 2013, 72.

¹⁸⁷ VI. nař. č. 48/1940 Sb. Srov. rovněž HOŘEJŠ 2013, 72.

¹⁸⁸ 1893-1970, k němu ŠVÁCHA 1994, 310.

¹⁸⁹ 1904-1987, srov. rovněž paměti, kde se Sokol o svém členství v komisi zmiňuje SOKOL 2004.

¹⁹⁰ 1894-1982, k němu ŠVÁCHA 1994, 308; ŠLAPETA 2014.

¹⁹¹ Srov. přehlednou mapku in HOŘEJŠ 2013, 73.

Přehled členů komise

Člen	První komise 1920-23	Druhá komise 1923-26	Třetí komise 1926-29		Čtvrtá komise 1930-33		Pátá komise 1933-36	Šestá komise 1936-39
Josef Sakař								
Eustach Mölzer								
Ladislav Procházka								
Otto Knot								
Antonín Balšánek								
Antonín Engel								
Jiří Stibral								
Jan Záhorský								
Josef Záruba-Pfeffermann								
Bohumil Hübschmann								
Pavel Janák								
Václav Stieber								
Josef Zlatník								
Ladislav Machoň								
Theodor Petřík								
Vrbický								
Mixa								
Josef Šejna								

4. Organizace a průběh soutěže z roku 1920

4.1 Příprava soutěže a problém podkladů

Státní regulační komise zahájila svou práci velmi energicky. Již v 12. dubna 1920 se usnesla vypsat soutěž na řešení Letné, okolí Hradu a oblasti Bubenče a Dejvic.¹⁹² Byla to zároveň vůbec první soutěž, kterou komise vypsal.¹⁹³ O způsobu, jímž soutěžní zadání vznikalo, nemáme kvůli zničení spisového materiálu Státní regulační komise jasnou představu. Již v dubnu 1920 komise obdržela tři vyjádření: jednak z Kanceláře prezidenta republiky, jednak ze dvou místních organizací Československé strany národně demokratické na dotčeném území (jedno z nich dokonce ještě několik dní před usnesením z 12.04.). Jak vyplývá z torza dochovaného spisového materiálu, dne 19.05.1920 Státní regulační komise rozeslala určitý dotazník na další místa.¹⁹⁴ Adresáty byly, pokud lze z došlých odpovědí soudit, přinejmenším subjekty místní samosprávy, obce Dejvice a Bubeneč. Dotazník (anketa) byl patrně všeobecný a podrobněji nestrukturovaný, soudě podle velmi rozdílného obsahu dochovaných reakcí. Na dotazník přišly v červnu 1920 odpovědi od jedné z obcí (Bubenče), jednak od jednotlivce z dejvické samosprávy (Škorpil), jednak od místních politických stran a od Klubu za starou Prahu. S určitým náznakem bezradnosti či spěchu se nakonec Státní regulační komise rozhodla připojit k textu soutěžního zadání (datovanému 25.07.1920) vybrané písemné reakce jako přílohu oficiální soutěžní dokumentace, tvořené jednak textem soutěžních podmínek, seznamem státních budov s prostorovými požadavky k umístění a železničním posudkem,

¹⁹² Spisový materiál Státní regulační komise se (až na fragmenty) nedochoval, v 60. letech byl zničen v důsledku kriminálního činu (za informaci děkuji Martině Flekačové z AIPR). Vlivem této okolnosti nabyl nedocenitelné hodnoty rukopis Maxe Urbana Dějiny plánování a výstavby hlavního města Prahy, při jehož psaní (1949) Urban vycházel mj. právě z tehdy ještě existujících spisů Státní regulační komise.

¹⁹³ Urban, Max: Dějiny plánování a výstavby hlavního města Prahy (rkp.), s. 420.

¹⁹⁴ (Soutěžní příloha č. 6). Návrhy a dobrozdání J. B. Škorpila. Příloha č. j. 426/1920 ze dne 26.07.1920. Cyklostylovaný strojopis, 6 s. Archiv Institutu plánování a rozvoje hlavního města Prahy, přírustkové č. SRK 001 419.

týkajícím se buštěhradské dráhy. K nim pak bylo v opisech připojeno celkem 9 textů připomínek od různých aktérů.¹⁹⁵ Pro představu přidáváme jejich chronologický přehled:

Doba vzniku	Aktér	Rozsah připomínky (jednotný opis)
07.04.1920	Připomínky Československé strany národně demokratické v Praze VII.	7 s.
16.04.1920	Připomínky Kanceláře presidenta republiky	5 s.
Duben 1920	Program komunikační místní organizace Čs. Národní demokracie v Bubenči.	5 s.
06.06.1920	Připomínky Československé strany sociálně demokratické v Dejvicích.	2 s.
11.06.1920	Připomínky městské rady v Bubenči.	5 s.
16.06.1920	Sdělení Klubu za starou Prahu s příloženými texty Bohumila Hübschmanna "Pražské dominanty" a "Levý břeh Vltavy".	1+2+4 s.
26.07.1920	Návrhy a dobrozdání J. B. Škorpila.	6 s.
nedatováno	Připomínky za stranu národně demokratickou ku sdělení regulačního plánu obce Dejvické.	1 s.
nedatováno	Koncept připomínek ku sdělení regulačního plánu obce Dejvické, ing. arch. R. Klenka.	4 s.

Pozoruhodné bylo zvláště varování člena městské rady Dejvic J. B. Škorpila před vznikem "mrtvých čtvrtí". Podle Škorpila bylo "(...) žádoucí, aby hlavní tepny uliční byly po obou stranách ponechány pro stavbu domů činžovních s obchody a dílnami, aby nevznikla "Mrtvá čtvrť" neb dokonce "mrtvé celé Dejvice".¹⁹⁶ Z Klubu za starou Prahu byl komisi zaslán krátký text Bohumila Hübschmanna "Pražské dominanty". Autor se v něm zamýšlí nad možnostmi vhodně urbanisticky dotvářet území města. Podotýká, že v moderní době již nemůže být stavbou, která by k tomu byla vhodná, kostel. Tento "nejdůležitější objekt dřívějších dob ve stavbě města" již není "předmětem denní spotřeby". Před touto okolností "(...) nesmíme však stanouti, nýbrž vyhledati jiné vhodné budovy a jejich rozmanitost jest zárukou i rozmanitosti a osobitého výrazu moderního města." V textu zároveň Hübschmann podal krátký přehled

¹⁹⁵ V této podobě se dochoval cyklostylovaný konvolut soutěžního zadání a celkem 11 příloh. Soutěž na úpravu a zastavění pláně Letenské a okolí. Státní regulační komise pro Prahu a okolí (SRK), č. j. 426/1920 ze dne 25.07.1920. Cyklostylovaný strojopis, 10 s. Archiv Institutu plánování a rozvoje hlavního města Prahy, přírustkové č. SRK 001 419.

¹⁹⁶ (Soutěžní příloha č. 6). Návrhy a dobrozdání J. B. Škorpila. Příloha č. j. 426/1920 ze dne 26.07.1920. Cyklostylovaný strojopis, 4 s. AIPR, přírustkové č. SRK 001 419.

míst, vhodných v zastavěné části Prahy pro umístění stavebních dominant. Mimo jiné zmínil i místo "nad mostem Štefanickým na okraji a lomu Letné",¹⁹⁷ které sám později skutečně využil.

S dotazníkovou akcí z května 1920 tvoří zajímavý kontrast přístup připravovatelů soutěže k institucím, jejichž budovy naopak měly na předmětném území výhledově vzniknout. Teprve dne 08.07.1920 se Státní regulační komise narychlo obrátila na předsednictvo Národního shromáždění s žádostí o sdělení "(...) povšechného programu – pouze v hrubých rysech – budov sněmovny a příslušných budov ministerských, jichž umístění v bezprostřední blízkosti parlamentu bylo by žádoucí, (...)" přičemž uvedla, že hodlá "v době nejkratší" vypsát veřejnou soutěž. Předsednictvo Národního shromáždění (pokud lze ze spisového materiálu soudit) na žádost patrně nereagovalo. Státní regulační komise, spěchající s vypsáním soutěže, se za účelem "programu budov sněmovny" obrátila na ministerstvo veřejných prací, které naopak reagovalo velmi rychle. Opis jeho přípisu pro Státní regulační komisi, obsahujícího "nástin výkazu místností pro parlament", obdrželo předsednictvo Národního shromáždění pro informaci již 29.07.1920.¹⁹⁸ Zmíněný nástin byl krajně problematický – byl totiž sestaven na základě současného umístění obou komor. To bylo jak v případě poslanecké sněmovny (v budově Rudolfiny a Akademického gymnázia), tak v případě senátu (ve staré sněmovně na Malé Straně) do krajnosti stísněné.¹⁹⁹ Doboví aktéři ve Státní regulační komisi i na ministerstvu veřejných prací si problematičnost nástinu uvědomovali. Proto se také v soutěžním zadání objevila věta, že "vyložen jest (...) přibližný program sdělený ministerstvem veřejných prací a plány místností nyní parlamentem a senátem používaných. Místnosti tyto ovšem nikterak nevyhovují."²⁰⁰

¹⁹⁷ (Soutěžní příloha č. 11). Sdělení Klubu za starou Prahu s přiloženými texty Bohumila Hübschmanna "Pražské dominanty" a "Levý břeh Vltavy". Příloha č. j. 426/1920 ze dne 16.06.1920. Cyklostylovaný strojopis, 1+2+4 s. AIPR, přírůstkové č. SRK 001 419.

¹⁹⁸ Projekt stavby nového parlamentu na Letenské pláni, 03.12.1924, s. 1. APSP, Fond č. 33, Spisy - budovy parlamentu (1919-1992), inv. č. 31, kart. 4.

¹⁹⁹ Velmi barvitě to mj. dokládá ve vztahu k poslanecké sněmovně dobový spisový materiál. Prostorový nedostatek samozřejmě doléhal na různé osoby různou měrou, nejvýrazněji na ty, kteří stáli v pomyslné hierarchii nejnižší, na parlamentní zaměstnance (tlumočníky, stenografy, stenotypistky, strážné, sluhy, kuchaře apod., ale i například na novináře; zčásti tísnil i řadové poslance).

²⁰⁰ (Soutěžní příloha č. 1). Seznam státních budov. Příloha č. j. 426/1920, samostatně nedatováno. Cyklostylovaný strojopis, 8 s. AIPR, přírůstkové č. SRK 001 419.

4.2 Problém zaměření soutěže

Při zpětném pohledu vzbuzuje jisté rozpaky i samo tématické zaměření soutěže. Primárně – i z pohledu činnosti komise – šlo nebo mělo jít o soutěž regulační, urbanistickou, mající pro daný okrsek města vyhodnotit vhodné budoucí řešení. Na druhé straně v sobě měla soutěž i závažný prvek vyhledávací (umísťovací), když byla soutěží na umístění parlamentu a potažmo i dalších soutěžním zadáním vymezených úředních budov. Přitom však byla tato umísťovací soutěž v zásadě omezena na určitý okrsek (pro jiné oblasti Prahy ani soutěžící neobdrželi mapové podklady), byť se nejasně připouštěla i možnost navrhnout i řešení jiné, ovšem s povinností takové řešení zvlášť ospravedlnit. Soutěž tak představovala svým pojetím kočkopsa, slučujícího dvě různé soutěžní funkce, které měly spíše zůstat odděleny. Uvedená kombinace měla tu zásadní vadu, že svou přítomností se obě funkce omezovaly navzájem. Hledání vhodného místa pro parlament bylo omezováno nevelkým soutěžním okrskem a nutností zabývat se jeho regulačním členěním, hledání vhodné regulace Dejvic, Bubenče, Letné a příhradní oblasti bylo zase silně omezováno v rozletu tíživým požadavkem umístění rozsáhlých budov parlamentu a úřadů.

4.3 Vlastní vypsání soutěže

”Ideová soutěž na získání plánů pro úpravu a zastavení letenské pláně, okolí hradu a sousedních území” byla vypsána dne 25.07.1920, se lhůtou do 30.11.1920.²⁰¹ Soutěž nebyla pojata jako mezinárodní, ale naopak omezena na ”odborníky do republiky československé příslušné”.²⁰² Z jaké příčiny komise zvolila uvedené omezení není známo. Některé podobné soutěže ve své době jako mezinárodní vypisovány byly (např. soutěž na regulaci Bělehradu²⁰³). Vypsány byly čtyři ceny a komise si vyhradila možnost zakoupení i dalších návrhů.²⁰⁴ Soutěžní zadání důrazným způsobem uvádělo, že soutěžní lhůta nebude prodlužována. Výslovná formulace se preventivně obracela k ve své době při podobných soutěžích nikoli neobvyklým prosbám a intervencím profesních spolků s cílem dosáhnout

²⁰¹ Soutěž na úpravu a zastavení pláň Letenské a okolí. Státní regulační komise pro Prahu a okolí (SRK), č. j. 426/1920 ze dne 25.07.1920. Cyklostylovaný strojopis, 10 s. AIPR, přírustkové č. SRK 001 419, s. 9 (bod IX).

²⁰² Tamže.

²⁰³ red.: Mezinárodní soutěž na vypracování generálního plánu k upravení a rozšíření Bělehradu. In: Styl II (VII), 1921-22, 84.

²⁰⁴ Publikace soutěžní výzvy: Styl I (V) 1920-21, s. 79.

prodloužení soutěžní lhůty. Bez ohledu uvedenou formulaci se tak se stalo i zde. Na komisi obrátily architektonické spolky s argumentací, že čtyřměsíční lhůta je příliš krátká. Vilém Dvořák tehdy podotkl, že nebylo pro architekty ono léto dobou "(...) prázdninového klidu, ale naopak (...) nejrušnějších schůzí".²⁰⁵ Snahy zůstaly bez úspěchu, neboť se "nepodařilo přemoci byrokratické zásady finanční, podle níž musí býti vypsány odměny tohoto roku poukázány, jinak by propadly."²⁰⁶ Státní regulační komise sice souhlasila plně "se stesky, které byly proneseny" a snažila se dokonce podle svého prohlášení o to, aby lhůta byla prodloužena na šest měsíců,²⁰⁷ "(...) ale vyšší instance trvala na budgetové podmínce, že rozpočet pro soutěž musí býti v témže roce vypořádan." ²⁰⁸ Úlohu poroty soutěže převzala sama Státní regulační komise. Porota měla práce posoudit a vyhlásit výsledek do 31.12.1920.²⁰⁹ Soutěž předpokládala udělení čtyř cen (po 40, 30, 20 a 15 tisících korun, popřípadě v jiném poměru, pokud by o tom rozhodla dvoutřetinová většina poroty); dalších 20 tisíc korun bylo dáno porotě k dispozici na nákup dalších zajímavých prací. Předpokládala se rovněž krátká veřejná výstava soutěžních prací po vyhlášení výsledků soutěže.²¹⁰

4.4 Zadávací podmínky soutěže

Jako soutěžní území byla vymezena "plán letenská, okolí hradu a sousedních území". Jeho hranici tvořila tehdejší Bělského třída, západní okraj výstaviště, Vltava až k soutěsce před Podbabou, jihozápadní hranice katastru Dejvic po buštěhradskou železnici, usedlosti Vyhlídka a Petynka, hranice Střešovic a bělohorskou silnici, městské hradby až po most Legií na Vltavě. Z takto obkrouženého území však byly výslovně vyňaty zastavěné oblasti ("již vybudované části, najmě celý komplex Malé Strany"). Uvedená omezení byla relativně změkčena možností zasáhnout i do nezahrnutých či vyňatých oblastí, ovšem za – velmi problematické a nejistotu budící – podmínky, že "(...) výhody z této změny plynoucí (by)

²⁰⁵ Druhým důvodem k tomu byl rovněž Kotěřův projekt právnické fakulty a nové vypsání soutěže na tutéž budovu; spolek se nakonec usnesl, že členové budou soutěž kvůli odnětí projektu Janu Kotěrovi bojkotovat. DVOŘÁK 1920-21, 84; ŠVÁCHA 2001b, s. 235.

²⁰⁶ Tamže.

²⁰⁷ STÁTNÍ REGULAČNÍ KOMISE 1920, s. 34.

²⁰⁸ AIPR, Urban, s. 420.

²⁰⁹ Soutěž na úpravu a zastavění pláň Letenské a okolí. Státní regulační komise pro Prahu a okolí (SRK), č. j. 426/1920 ze dne 25.07.1920. Cyklostylovaný strojopis, 10 s. AIPR, přírustkové č. SRK 001 419, s. 9 (bod X.).

²¹⁰ Tamže, s. 9 (bod XI.).

vyvážily oběti, jež by s provedením podobného návrhu byly spojeny.”²¹¹ Jakým způsobem by takové ”vyvážení obětí” bylo posuzováno, soutěžní podmínky nic bližšího nepraví. Vzhledem k značnému rozsahu soutěžního území a dlouhé řady státních budov k umístění, a ovšem i relativně krátké soutěžní lhůty bylo ostatně krajně nepravděpodobné, že by některý z účastníků byl ochoten a schopen ze soutěžního území výrazněji vybočit a přibírat k řešení ještě území další. Přílohu zadávacích podmínek tvořil seznam státních budov, které měly být do soutěžního území umístěny.²¹² V případě parlamentní budovy tento dokument stanovil ”přibližnou zastavovací plochu budovy” na asi 13 000 m². K tomu zadání podotýkalo: ”Pro další detailní informaci vyložen jest (...) přibližný program sdělený ministerstvem veřejných prací a plány místností nyní parlamentem a senátem používaných. Místnosti tyto ovšem nikterak nevyhovují.” O parlamentu se (poměrně svérázně) pravilo, že ”(o)rientace pro ideové pojetí budovy parlamentu poskytuje projektantu zákon ze dne 29.02.1920, č. 121 Sb. z. a n. (...)”, tj. ústavní listina. Dalšími budovami, které měli architekti umístit, byly presidium ministerské rady, ministerstvo školství, ministerstvo financí, ministerstvo obchodu a patentový úřad, Ministerstvo zdravotnictví, ministerstvo sociální péče a ministerstvo pro zásobování lidu. Z tzv. kulturních budov seznam zmiňoval kampus Vysoké školy technické se zastavěnou plochou asi 102 000 m², Vysoké školy báňské (18 700 m²), Technického muzea (12 000 m²) a uměleckoprůmyslové školy (20 000 m²).²¹³ Podmínky rovněž stanovily, že odměněné, resp. zakoupené návrhy může komise dle uvážení použít, nikoli však, že návrh, jemuž byla udělena 1. cena, bude proveden, resp. že provedení podrobného návrhu bude svěřeno vítězi. Uvedené pojetí bylo následně roku 1921 podrobeno kritice v redakčním článku v časopise Styl. Autoři se mj. obávali, že možnost volné dispozice komise s motivy z návrhů povede k umělecky kompromisní práci, která změní Státní regulační komisi jen v jakýsi jiný městský stavební úřad: ”(k)dyby totiž vždy komise, ať na podkladě soutěžných prací nebo i bez nich řešila sama celý soubor pražské regulační otázky, máme co činiti se stavebním úřadem, který buduje dílo, jakému mělo se právě založením komise uniknouti. Kolektivní prací komise jako celku vznikne docela neosobní projekt, za něhož (sic) nepřevezme žádný jednotlivec odpovědnost. Práce tato bude míti rysy všech úředních výkonů; nejsou to nikdy činy svobodné, umělecké tvorby, ale výsledek kompromisů, jež jsou pak předmětem věčných

²¹¹ Soutěž na úpravu a zastavění pláň Letenské a okolí. Státní regulační komise pro Prahu a okolí (SRK), č. j. 426/1920 ze dne 25.07.1920, s. 1-2 (bod II).

²¹² (Soutěžní příloha č. 1). Seznam státních budov. Příloha č. j. 426/1920, samostatně nedatováno. Cyklostylovaný strojopis, 8 s. AIPR, přírůstkové č. SRK 001 419.

²¹³ Tamže.

stížností a rekriminací. Jsou to děti bez rodičů, plod anonymních původců, kteří nemohou z různých důvodů hlásiti se ku svému otcovství.”²¹⁴

4.5 „Řešení, které si přejeme“

Přestože soutěžní podmínky hovořily o tom, že se soutěžitelům ”(...) zůstavuje (...) při luštění dané otázky úplná volnost”, textace zadání nenechávala svými formulacemi a důrazy na určité způsoby řešení na pochybách, že pomyslnou páteří ideou nové soutěže je především svého druhu ”aktualizace” ideje zástavby Letenské pláně a umístění budovy parlamentu na ni. K tématu Letenské pláně se až jako druhotné přimyká vedlejší téma soutěže, tj. reprezentativní řešení okolí Hradu a oblasti Dejvic.

”Problém letenský byl předmětem několika soutěží a četných studií stavebního úřadu města Prahy. Hlavní péče věnována tu byla studiu výstupu na pláň, (...) při čemž způsob zastavení zbývajících ploch nepadl ani tak na váhu a návrhy v té příčině měnily se dle nálady a potřeby doby. Avšak nynější poměry našeho státu staví nás před provedení celé řady naléhavých staveb, k nimž je zapotřebí především vhodných stavenišť, a tu skýtá letenská pláň, která nám ve své celistvosti téměř nedotknutě byla zachována, zcela mimořádnou příležitost, aby na ní byly seskupeny budovy významné ve velkolepý, architektonicky mocný celek (...). Jest to především budova parlamentu a celá řada budov sloužících k umístění nejvyšších úřadů neb účelům kulturním, jichž brzké vybudování stalo se naléhavým. A tu skýtá rozsáhlá pláň letenská, středu města tak blízka, výjimečnou příležitost, aby potřebám těmto, při plném zřeteli k monumentálnímu řešení celku, bylo z velké části vyhověno.”²¹⁵

Zadání trvalo na vytvoření ”dominanty” Letenské pláně. Doporučovala se budova parlamentu. V případě, že by však soutěžící umístil parlamentní budovu jinam mimo Letenskou pláň, měl takový krok odůvodnit. Pro Letenskou pláň měl autor v takovém případě navrhnout náhradu: ”(...) nebude mu za těžko vytvořiti jinou dominantu a kolem ní seskupiti budovy ostatní v jeden velký mocně působící celek (...)”.²¹⁶

²¹⁴ Red. Státní regulační komise pro Prahu. Styl II (VII), 1921-22, 63, 64.

²¹⁵ Soutěž na úpravu a zastavění pláně Letenské a okolí. Státní regulační komise pro Prahu a okolí (SRK), č. j. 426/1920 ze dne 25.07.1920. Cyklostylovaný strojopis, 10 s. AIPR, přírustkové č. SRK 001 419, s. 2-3 (bod III.-IV.).

²¹⁶ Tamže, s. 3 (bod IV.).

Zadání vycházelo z představy žádoucí koncentrace parlamentu, vlády a ministerstev pokud možno na jediné místo, do jakési vládní čtvrti. Proto se naznačovalo, že i od autora, který by neumístil parlament na Letenskou pláň, se očekává, že i v této jiné lokalitě okolo budovy parlamentu seskupí budovy vlády a ministerstev a jiných ústředních úřadů. Kýženým cílem bylo opět "jednotné řešení co velkolepý monumentální celek".²¹⁷ Z praktického hlediska činnosti zmiňovaných institucí však pro podobnou koncentraci nebyl důvod. Činnost ministerstev a parlamentu spolu příliš nesouvisí a také nepříliš četné vzájemné kontakty blízké umístění nevyžadovaly. Naopak, roku 1919 převzatá doktrína oddělenosti státních mocí (zde výkonné a zákonodárné) by velela spíše i k oddělenému umístění institucí coby prevenci nikoli nezbytných osobních kontaktů mezi osazenstvem obou institucí.

Požadavkem seskupení ministerstev okolo parlamentu byla pro parlamentní budovu zároveň reálně vyloučena většina myslitelných lokalit v centru, neboť umístění rozsáhlejší skupiny budov by většinou naráželo na nutnost nákladných výkupů a demolic stávající zástavby. Přitom samo zadání vybízelo k hospodárnosti a k myšlení na omezené možnosti: soutěžící v případě navrhovaného "zrušení již vybudovaných staveb ano i bloků" měli "(...) přesvědčivě dokázati netoliko výhodnost svého návrhu, nýbrž i možnost jeho provedení v dohledné době a se zřetelem k neutěšenému hospodářskému stavu státu i obce."²¹⁸ Na Letenské pláni měli autoři podle soutěžního zadání rovněž pamatovat na "velké veřejné prostranství k účelům shromažďovacím a reprezentačním s vhodnou výzdobou, s významnými pomníky (a) po případě dekorativními plastikami."²¹⁹ V souvislosti s hradním okrskem byli autoři zadáním upozorněni, že "(v)ybudování důstojného příjezdu na hrad přes most legií a stráž petřínskou se strany hlavního jeho průčelí by bylo velice žádoucí."²²⁰ Tento apel většina autorů skutečně vyslyšela.

²¹⁷ Tamže, s. 3 (bod IV.).

²¹⁸ Tamže, s. 5 (bod V, lit. b, in fine).

²¹⁹ Tamže, s. 3 (bod V.).

²²⁰ Tamže, s. 4 (bod V.).

5. Soutěžní návrhy 1920 (výběr)

5.1 Struktura návrhů a autorů

Komisi bylo doručeno pouze 17 soutěžních návrhů,²²¹ což nebyl příliš velký počet, uvážíme-li závažnost a prestižnost soutěže. Negativně vedle krátké lhůty patrně působilo zejména omezení na státní příslušníky naší republiky. Pozoruhodná je i nepatrná účast mimopražských architektů. Nízká byla rovněž byla účast domácích německojazyčných architektů. Srovnáme-li navíc, kdo ze soutěžících starší a střední generace se již Letenskou plání zabýval někdy dříve, zdá se být nikoli nerealistický názor, vyslovený několik let nato úředníky Správy budov Národního shromáždění, že je vhodné vypsát soutěž nikoli národní, ale mezinárodní, protože soutěží se jinak zúčastní pouze pražští architekti, mající vsugerována svá navykklá řešení.²²²

5.2 Alois Dryák a Bedřich Bendelmayer

Společný návrh podala dvojice ve své době známých pražských architektů – Alois Dryák a Bedřich Bendelmayer. První z nich, Dryák (1872-1932),²²³ studoval na pražské uměleckoprůmyslové škole, pak na vídeňské Akademii, kde byl žákem Ohmannovým a nakonec na české technice; později sám vyučoval na pražské uměleckoprůmyslové škole. Z doby soutěže pochází jeho pozoruhodný Dům odborů na Perštýně (1920-22). Dryákův souvěkovec Bedřich Bendelmayer (1872-1932),²²⁴ studoval na pražské uměleckoprůmyslové škole u Ohmanna. Jeho nejvýznamnější stavby, mezi něž náleží obytný dům u Prašné brány nebo dnešní hotel Evropa na Václavském náměstí, spadají do prvního desetiletí XX. století. Oba architektky vedle společného učitele pojilo dlouhé přátelství a spolupráce: v tandemu dokončovali Ohmannův hotel Central a po jistou dobu měli i společný ateliér.²²⁵ V literatuře

²²¹ STÁTNÍ REGULAČNÍ KOMISE 1921, 34 (levý sl.).

²²² "(...) soutěžné konkurence zúčastnějí se většinou pražští architekti, kteří již mají vsugerované určité místo, polohu i plochu." Projekt stavby nového Národního shromáždění na Letenské pláni, 03.12.1924, s. 5-6. APSP, Fond č. 33, Spisy - budovy parlamentu (1919-1992), inv. č. 31, kart. 4.

²²³ VLČEK/HILMERA 2004a, 147-148; VYBÍRAL 1995, 149; BENEŠOVÁ 1982, 463-464; ŠUMAN (s.a.) (katalog prací); HÜBSCHMANN 1932, 22.

²²⁴ VLČEK/HILMERA 2004b, 55-56; LUKEŠ 1995a, 59.

²²⁵ VLČEK/HILMERA 2004a, 147 (levý sl.).

jejich soutěžní návrh z roku 1920 výrazněji zmiňován nebývá,²²⁶ a pominul jej i Dryákův vlastní reprezentační katalog, obsahující i některé nerealizované návrhy, vydaný u zahraniční agentury.²²⁷

Návrh, podaný do soutěže pod heslem "Nám i budoucím", byl založen na myšlence tunelu a částečného průkopu s parlamentní budovou na jeho konci. Parlamentní budovu řešili oba autoři zcela klasicizujícím způsobem. Stejný ráz mělo i jejich úzkostlivě pravidelné a souměrné urbanistické řešení, pracující nadto s prvky typu sloupových kolonád, pomníků a vítězných sloupů. Letenskou pláň autoři téměř beze zbytku zastavěli, zelení ponechali pouze pás na okraji směrem k Vltavě.²²⁸ Klasicizující tendence zde byla nepochybně určována a prohlubována jejich obsahem. Tak interpretoval všeobecně Dryákovy stavby Bohumil Hübschmann, když do svého nekrologu roku 1932 o Dryákově tvorbě napsal, že "(n)ota řádu proniká všemi jeho pracemi po všechna léta. (...) "Solidnost a řád, udržující jeho tvorbu to byly, které ho přivedly k úkolům budov státních (...). Nejvyšší státní budovy právě nejsou jen střecha nad hlavou a podlaha pod nohama! Tvorba architekta pokračuje jen svou mluvou, ať již betonovou nebo kamennou a odpovídá platným společenským řádům, které tkví, právě tak jako věda, hluboko v tradici, kterou nelze smazati, nýbrž naplniti."²²⁹

5.3 Vlastislav Hofman a Josef Barek

Ani Vlastislav Hofman nebyl ve vztahu k Letenské pláni homo novus. Při své činnosti na městském stavebním úřadě se zabýval přípravou úředních návrhů průkopu, přičemž vznikly návrhy umělecky mimořádně hodnotné. Spolupracovník Josef Barek (1882)²³⁰ byl profesorem na české technice. Pro řešení Letenské pláně roku 1920 však Hofman od svého staršího pojetí do značné míry ustoupil. Komunikaci z Čechova mostu řeší tunelem, nad nějž pouze pootvrá pláň částečným průkopem, kde staví jakousi obdobu Propylají: mohutným schodištěm nad tunelem propojuje Staré město a Letenskou pláň pro pěší, na okraji pláně pak staví jednoduchou klasicizující bránu mezi dvojicí širokých pylonovitých staveb, završených

²²⁶ VLČEK/HILMERA 2004a, 147-148; VYBÍRAL 1995, 149; VLČEK/HILMERA 2004b, 55-56; LUKEŠ 1995a, 59. Seznam prací arch. Aloise Dryáka. In: Styl XII (XVII), 1932-33, 48, řadí soutěž nesprávně do roku 1921.

²²⁷ ŠUMAN (s.a.).

²²⁸ Plán situace 1:5000. Řez osou průkopu a řez ulicí Badeniho. Pohled na parlament od vily Dra Kramáře a severní vstup do hradu. Styl II (VII), 1921-22, tab. XXVI-XXVII.

²²⁹ HÜBSCHMANN 1932, 22 (levý sl, pravý sl.).

²³⁰ HILMERA/VLČEK 2004a, 39 (soutěž nezmiňuje).

sousošími a dvojicí vysokých sloupů. Parlament, ze Starého Města neviditelný, umisťuje zřejmě (pokud lze z reprodukce soudit) dále na linii průkopu.²³¹

5.4 Bohumil Hübschmann

Bohumil Hübschmann (1879-1961),²³² Wagnerův žák na vídeňské Akademii, později zanícený a dlouholetý člen a představitel Klubu Za starou Prahu, umístil parlamentní budovu – klasicizující a s kupolí na tamburu po vzoru amerického Kapitolu či sv. Petra v Římě – na osu Štefáníkova mostu, zároveň ji však ponecháním pásu zeleně na okraji pláň nechal působit i v pohledu bočním. Plán autor silně zastavěl, ponechal z ní pouze menší obdélné náměstí. Letenskou komunikaci vede krátkým tunelem a lomeným průkopem od Čechova mostu. Vysunutí parlamentu na okraj pláň umožňuje jednak jeho dominantní působení směrem k městu dole (k němuž je budova obrácena podélnou stranou), jednak i směrem k Hradu, vůči kterému autor ponechává volný široký parkový a promenádní pás na okraji pláň. S obdélným náměstím (kam umisťuje úřední budovy), spojuje parlament širší diagonální třídou. Podobně jako Pavel Janák, pracuje Hübschmann s průhledem na Hrad, jemuž otevírá příslušný roh náměstí.²³³ Přestože lze říci, že Hübschmannův zájem o Letenskou pláň byl celoživotní, ani jeho návrh v soutěži z roku 1920, ani jeho návrhy a ani jeho texty nedošly dosud přiměřeného rozboru a zhodnocení. Alois Kubiček, autor stručné monografie o něm, přechází tyto projekty jedinou stručnou a povšechnou větou, že "(...) jako všichni architekti, kteří se Letnou dosud zabývali, ani Hypšman nedospěl ke konečnému přesvědčivému výsledku."²³⁴ Pro státní budovy zvolil Hübschmann, jako mnozí jiní v oné době (Dryák, Engel) "nadčasovou" klasicizující tendenci, o níž se sám architekt tak výstižně vyjádřil roku 1932 v nekrologiu po úmrtí Dryákově (srov. výše oddíl o tomto architektu); mnohé z toho by mohl napsat i sám o své tvorbě.²³⁵

²³¹ Plán situace 1:5000. Perspektivní pohled výstupu v ose Mikulášské třídy. Styl II (VII), 1921-22, tab. XL.

²³² LUKEŠ 1995, 291; KUBÍČEK 1961, 5-13; LUKEŠ/SVOBODA 1989, 17-21. K užívání příjmení Hübschmann/Hypšman jsem již věnoval vysvětlující poznámku výše.

²³³ Plán situace 1:5000. Severní pohled hradčanský, triumfální třída a vstupní brána hradní. Detail situace 1:720. Studie umístění parlamentu. Styl II (VII), 1921-22, tab. XXIV-XXV.

²³⁴ KUBÍČEK 1961, 8.

²³⁵ HÜBSCHMANN 1932, 22 (pravý sl.).

5.5 Pavel Janák a Alois Kubiček

Návrh, označený heslem "Křížová serpentina", vznikl prací tandemu Pavla Janáka a Aloise Kubička. Janák (1882-1956)²³⁶ byl žákem Zítkovým a Schulzovým v Praze a Wagnerovým ve Vídni, spolupracovníkem Jana Kotěry v letech 1907-09. Byl aktivní člen Klubu Za starou Prahu a i jinak spolkově činný; účastnil se již letenské soutěže roku 1909. Alois Kubiček (1887-1970)²³⁷ vystudoval pražskou techniku a působil následně u magistrátu a později u ministerstva veřejných prací. I on byl velmi aktivním členem Klubu Za starou Prahu a nedlouho před soutěží, roku 1919, proslul objevem zbytků Betlémské kaple. Pozoruhodná je při zpětném pohledu diskrepance, s níž byl Kubiček vnímán v památkářském okruhu, kde je jeho osoba dodnes známá, a naopak v oblasti historie architektury, kde, podle některých encyklopedických hesel soudě, zůstává znám jen nepatrně.²³⁸ Autoři řešili výstup na Letnou od Štefánikova mostu dvěma po stráni stoupajícími komunikacemi, zatačkou se pak vnořujícími do masivu dvojicí menších průkopů. Část pláňe blíže Starému městu ponechali naopak autoři nezastavěnou a vyhradili ji pohledově dominantní budově parlamentu, umístěné na rozsáhlém obdélném náměstí s parkovou úpravou a kašnami, zabírající plochu pláňe zhruba po prodlouženou linii dnešní třídy Mariánské hradby. Za ní pak pláň zastavěli dalšími úředními budovami, seskupenými okolo dvojice křížících se širokých tříd. Účelem jedné z nich bylo otevřít průhled směrem k Hradu, účelem druhé pak propojit komunikaci od Štefánikova mostu směrem na Dejvice. Budovu parlamentu přibližují dostupné pohledy pouze hmotově a v obrysech. Sevřená, mohutná budova na obdélném půdoryse je členěna na každé své straně dvojicí krátkých křídel. Nad úroveň mohutné hlavní římsy se zvedá patro, svou architektonicky sebevědomou ostrou linií římsy dávající budově nezaměnitelný obrys.²³⁹

Také Pavel Janák náležel mezi architekty, kteří se již dříve velmi výrazně účastnili předválečných letenských soutěží.²⁴⁰ Roku 1913 vznikl jeho návrh, kombinující na Letné u

²³⁶ ŠVÁCHA 1995f, 310 (bez zmínky o soutěži); VLČEK/HILMERA 2004e, 273-274 (bez zmínky o soutěži); BENEŠOVÁ 1959; ŠVÁCHA 1982, 516-524; ŠVÁCHA 1985a, 100-103; KIESLING 2011.

²³⁷ POCHE 1970, 628; KOZÁK 1973, 90-91 (autor mj. připomíná dobrotu jeho srdce, vzornou kolegiální a statečnost za okupace); VLČEK 2004d, 348. Mnohde bývá jeho příjmení komoleno přidáváním dlouhého i na místo i krátkého.

²³⁸ VLČEK 2004d, 348

²³⁹ Plán situace 1:5000. Detail situace 1:750. Dva pohledy na parlament. Dva pohledy na řešení mostu u Hradu. Styl II (VII), 1921-22, tab. XLII-XLIII.

²⁴⁰ Podrobně k tomu ŠVÁCHA, 1985a.

Čechova mostu tunel a schodiště, vrcholící mohylou s pomníkem Miroslava Tyrše a Jindřicha Fügnera, na němž spolupracoval s Břetislavem Kafkou.²⁴¹ V téže době užil Letnou i v návrhu na možné umístění Žižkova pomníku.²⁴² Pavel Janák se nadto, coby píšící architekt, schopný teoretické reflexe svých postupů, k problematice komunikačního řešení a k soutěži vyjádřil po soutěži článkem.²⁴³ V sekundární literatuře o Pavlu Janákovi bohužel zůstala jeho účast na soutěži z roku 1920 poněkud ve stínu pozornosti. Nedochází buď zmínky vůbec, anebo dochází zmínky jen okrajové. Výraznou výjimkou je článek Šváchův o vývoji Janákova urbanistického myšlení z roku 1985, vydaný v tehdejší sborníku Uměleckoprůmyslového muzea.²⁴⁴ Norbert Kiesling ji ve své monografii v příslušné kapitole zcela vynechává;²⁴⁵ účast na soutěži zmiňuje pouze okrajově, jako evidenční položku v tématickém soupise "Urbanistika, výstavba a územní rozvoj měst"²⁴⁶ a přetiskuje k ní jedinou reprodukci, u níž nadto došlo v sazbě k zrcadlovému převrácení.²⁴⁷ Ani práce, zabývající se poválečným kubismem a problematikou tzv. národního slohu se o Janákově parlamentu nezmiňují.²⁴⁸

5.6 Emil Králík

Také Emil Králík (1880-1946)²⁴⁹, žák Josefa Schulze a Jana Kouly na pražské technice, v letech 1906-10 vyučující na brněnské státní průmyslové škole, v letech 1919-1939 profesor na brněnské technice. Králík volil ve svém návrhu kombinaci tunelu a průkopu na ose Čechova mostu. Poměrně dlouhý tunel mu umožnil zachovat část Letenské pláně a břehu. Autor se ani nesnaží plán výrazněji zastavět a ponechává, přes vložení komunikací, její rozsáhlé části parkové úpravě. Průkop, navazující na tunel, pak pohledově vrcholí mohutnou parlamentní budovou s centrální kupolí. Budova parlamentu je podélná, delší stranou položená kolmo na osu průkopu a zároveň je takto vložena na osu hlavní třídy, spojující Hradčany a Holešovice (osa dnešní třídy Milady Horákové). Za ní navazuje okrouhlé

²⁴¹ KIESLING 2011, 164, a obr. č. 322 na s. 168.

²⁴² Uvádí to KIESLING 2011, 164; přetiskuje však pouze vyobrazení, vztahující se podle autorových popisů pouze k pomníku na vrchu Vítkově.

²⁴³ JANÁK 1921a.

²⁴⁴ ŠVÁCHA 1985a.

²⁴⁵ Kapitola "Národní sloh 1919-1924", KIESLING 2011, 73-80. Ani jinde v knize nedochází Janákův návrh na parlament a řešení Letné bližší pozornosti. Autor vynechání nijak nezduvodnil.

²⁴⁶ KIESLING 2011, 155.

²⁴⁷ Tamže, obr. č. 298 na s. 157.

²⁴⁸ ŠVÁCHA 2000, zejm. s. 38-53.

parlamentní náměstí, z jedné strany dominované podélnou stranou parlamentu, z druhé strany uzavřené jinou rozsáhlou veřejnou budovou, zřejmě předsednictvem ministerské rady. Prozatím nám byly dostupné pouze skromná publikovaná vyobrazení, a proto nelze přesněji zhodnotit Králíkovu architekturu parlamentní budovy. V řezu patrný rozeklaný obrys kupole budovy naznačuje, že by se mohlo jednat o architekturu velmi zajímavou.²⁵⁰

5.7 Adolf Liebscher a Jan Cerha

Adolf Liebscher (1887-?),²⁵¹ absolvent české techniky, tehdy ještě působící v Praze před pozdějším odchodem do Brna, a jeho spolupracovník Jan Cerha, zřejmě stavitel, zaslavší do soutěže návrh pod heslem "Základ Velké Prahy", řešili zadání v některých rysech netradičně. Především zásadně odmítli tunel i průkop: prostor pláně má podle nich zůstat "(...) neporušený žádnou zapuštěnou frekvencí v ose mostu Svatopluka Čecha (...)", "neboť toto přitahuje těžiště na místa mimo ideální směr frekvenční", který je podle autorů v místech od Růžku k Bílkově vile a musí být proto odváděn serpentinou pod Kramářovou vilou.²⁵² Proto je také nesprávná idea výstupu komunikace na pláň. Druhým důvodem, proč příkře odmítají ideu průkopu či tunelu, je jejich vize Letenské pláně jako ideálního, rovinatého místa, vhodného k intenzivnímu zastavění. Průkop by tuto situaci změnil, dal by podle autorů vzniknout "přerušeni neckovitým způsobem tak, že se zastavění (...) stává složitým problémem, který by z 90% dopadl nepříznivě."²⁵³

Směrem ke Starému Městu umístili na osu Čechova mostu rozsáhlé dvouramenné schodiště až na výškovou úroveň pláně, "(...) korunované intimní dominantou, pomníkem Odboje,²⁵⁴ jenž zůstává se v rámci zeleně táhlé siluety letenské stráně tak, aby tato pokud možno nebyla vůbec přerušena".²⁵⁵ Důvodem tohoto řešení bylo mínění autorů, že je třeba sebeomezení ve vyšším urbanistickém zájmu: vertikální dominantu, přerušující stráž, by nebyla žádoucí, "(...) ježto by tím vznikl konkurenční protějšek, jenž by nebyl nikdy šťastný. Nechceme pochybovati, že dnešní doba nebyla by velkého díla schopna, ale proto, že Hradčany vyžadují

²⁴⁹ RIEDL 1995, 387-398 (soutěž 1920 nezmiňuje); CERHONEK 1988 (zmiňuje).

²⁵⁰ Plán situace 1:5000. Příčný řez plání. Styl II (VII), 1921-22, tab. XXIX.

²⁵¹ VLČEK 2004h, 370.

²⁵² LIEBSCHER/CERHA 1921, 44.

²⁵³ LIEBSCHER/CERHA 1921, 44.

²⁵⁴ Srov. Adolf Liebscher / Jan Cerha in Styl II (VII), 1921-22, tab. XXVIII.

²⁵⁵ LIEBSCHER/CERHA 1921, 44.

v pohledu (...) jak po straně levé, tak i po straně pravé klid, táhlé zelené silhuety letenské straně a nikoli roztržitosti v této zeleni (...).²⁵⁶ Jako varovný příklad v tomto ohledu poukazují na Kramářovu vilu. Plán člení autoři dvěma velkými uličními a pohledovými osami: východo-západní a jiho-severní; okolo nich pak situují zástavbu. Pomník Odboje má v záměru autorů počínat ideovou gradaci: stojí v ose, která pokračuje dále k Mohyle padlých, a která, ačkoli neviditelná ze Starého Města, má být vertikální dominantou vůči třetímu bodu zmíněné osy, budově parlamentu. Jednotlivé body mají symbolizovat běh dějin: "(ř)aděním pomníku Odboje, mohyly padlých, budovy parlamentu v úměrných vzdálenostech vyjadřujeme boj našeho národa za hranicemi, jenž vytryskl slavným odbojem našich hrdinů za cenu mnoha a mnoha životů pro vlast, dospěl slavného vítězství, korunovaného republikánskou ústavou státní – československým parlamentem."²⁵⁷ Mezi pomník a mohylu umisťují autoři "háj pro tryznové slavnosti". Způsob řešení parlamentní budovy není z reprodukováných plánů dostatečně zřetelný. Střední část budovy byla položena na zmíněnou osu, symetricky k ní byla připojena dvě křídla, patrně pro každou z komor.²⁵⁸

5.8 Alois Mezera

Návrh pod heslem "Hvězda" zaslal do soutěže Alois Mezera (1889-1945),²⁵⁹ žák Plečnikův na pražské uměleckoprůmyslové škole a posléze samostatný architekt v Praze. Zvolil pro svůj návrh poměrně tradiční řešení: průkop v ose Čechova mostu. O svém zvažování, zda přistoupit na průkop, uvedl: "(v)zdor velkému finančnímu nákladu, (...) vzdor tomu, že porušena je jím celistvost pláň, uvažuje ho jako komunikačně nejkratší a nejjasnější spojení vnitřní Prahy s oblastí dejvickou i s oblastí, která těsně připojena jest na hrad (pevnostní obvod – území mezi tímto a dráhou buštěhradskou)."²⁶⁰ Průkop přemostňuje u okraje pláň mostem, pojatým jako klasicizující brána, zřejmě volným ohlasem starého Koulova návrhu.²⁶¹

Na osu průkopu Mezera na křižovatce s Belcrediho třídou neumisťuje budovu parlamentu, ale budovu Technického muzea. Parlament situuje na východní stranu podélného náměstí, položeného kolmo na osu průkopu. Jeho přísně symetrická budova se otevírá do náměstí

²⁵⁶ LIEBSCHER/CERHA 1921, 44.

²⁵⁷ LIEBSCHER/CERHA 1921, 44.

²⁵⁸ Plán situace 1:5000. Výstup na plán letenskou. Styl II (VII), 1921-22, tab. XXVIII.

²⁵⁹ VLČEK 2004c, 423; VLČEK 2006, 502-503; WIRTH 1945, 142.

²⁶⁰ MEZERA 1921, 47.

²⁶¹ Alois Mezera: Náčrt přemostění průkopu letenského. AA NTM, osobní fond 95, Alois Mezera, 20100729/06.

sloupořadím, předstupujícím před celou její západní frontu až do výše hlavní římsy, osazené po celé délce sochami. Ve středu nad průčelím je umístěn tambur bez oken a na něm pak kupole. Podrobnější plány, které by ukazovaly vnitřní dispozici parlamentní budovy se bohužel nedochovaly. Vnější podoba budovy se nezdá nikterak vycházet z konkrétních parlamentních funkcí a budova by mohla stejně dobře sloužit jinému libovolnému veřejnému či soukromému účelu.²⁶² Zejména není zřejmé, jakým způsobem v budově autor umístil obě sněmovny.²⁶³ Většinu zástavby pláň autor situuje okolo Belcrediho třídy a ve střední části pláň ve snaze uchránit okraj pláň před budovami, "aby obrys jejich nezasahoval rušivě do panoramatu Hradčan".²⁶⁴

5.9 Otakar Novotný

Otakar Novotný (1880-1959),²⁶⁵ profesor pražské uměleckoprůmyslové školy, zaslal do soutěže návrh s heslem 1920-1970.²⁶⁶ Novotného návrh ponechává větší část Letenské pláň volnou: na její ploše vytváří rozsáhlé obdélné náměstí, po jehož západní i východní straně klade velké veřejné budovy parlamentu, předsednictva ministerské rady a některých ministerstev. Naopak severní strana náměstí je otevřena do pásu zeleně v němž stojí volně pouze menší budovy. Teprve u Belcrediho třídy následuje opět pás plně zastavěných bloků ministerských budov. Zelenou podnož letenské stráně ponechává Novotný téměř bez dotčení, pouze vede od Čechova mostu pravostrannou výstupní komunikaci vyústující nahoře zhruba na linii dnešní ulice Nad štolou. Do určité míry podobně jako Artur Payr, volil Novotný jako základní princip svého přístupu zdrženlivost. Motivace takového postupu jmenuje Novotný dvě. Jednak náhled, že stávající společnost prochází "křečmi zjevného přerodu", který povede k značným změnám sociálních poměrů, života lidí, změnami v zásobování a stravování, v opatrování životních potřeb, ve vzdělávání a zábavě. Protože dnes nejsme sto odhadnout, jakým způsobem bude tyto otázky řešit budoucnost, je podle Novotného třeba "(...) volností dnešní tvorby nevázati budoucnost; to znamená (...) úplnou nenáročnost návrhů a částečnou

²⁶² Alois Mezera: Náměstí s parlamentem. AA NTM, osobní fond 95, Alois Mezera, 20100524/01.

²⁶³ Alois Mezera: Fragment plánu, východní strana průkopu, budova parlamentu a budovy ministerstev. AA NTM, osobní fond 95, Alois Mezera, 20060303/02.

²⁶⁴ MEZERA 1921, 47.

²⁶⁵ VLČEK/HILMERA 2004d, 455-456; LENCOVÁ 1995, 575; PANOCH 2005, 311-320; MICHL 1981, 81-83.

²⁶⁶ Autorovi se tak mimoděk podařilo bezmála přesně odhadnout dobu, po níž potrvá, než bude parlament skutečně postaven.

resignaci na dnešní schéma; to znamená konečně osvědčenost nahradit pokusem.”²⁶⁷ ”V Dejvicích a na Letné není (...) příležitosti a místa k skokům málo nazpět či daleko do předu: skromnost a nenápadnost je zde ctností (...).” Naopak k ”(...) oslnivé stavbě města budoucnosti, ovládané zcela jinými hesly než včera a dnes” bude dost příležitostí v delší budoucnosti v širším předměstí Prahy.²⁶⁸ Druhou motivací byl architektův kritický náhled na monumentalizující tendenci. Stát budoucnosti bude ”skrz na skrz demokratický a sesocialisovaný” a naši potomci v něm by velkolepost a monumentálnost ”hodnotili (...) buď jako malichernou touhu svých předků po okázalosti, nebo jako falešné rozpětí vyplývané o místo nevhodné a v nečas, vždy však jako chybné vyrovnání tužby s realností. A tak aplikace forem francouzské výstavby měst, která ovládá dnes veřejné mínění právě tak jako oficiální odborníky, byla by pouhý pathos, rána do vody, po které zbude jen trocha pěny.”²⁶⁹ Jedinou vhodnou cestou tak je Novotnému již zmíněná zdrženlivost a realismus, tedy ohled k praktickým společenským potřebám a možnostem. Soutěží řešený sektor je a bude ”obytnou kolonií prostých občanů” a také budoucí město bude ”město sociální, místo rovnosti a vyrovnanosti. Není severozápadní část Prahy budována jen pro zbohatlíka nebo pouze pro dělníka, ale pro oba, nemělo by v ní býti ani velkolepě tvořených náměstí a vynikajícími veřejnými budovami, ani splendidejších avenuí s nádhernými prospekty (...).” Zapotřebí bude podle autora něco docela jiného: ”(...) mnoha skrovných ulic s tržnicemi, konsumy, s drobnými vzdělávacími a kulturními ústavy; vše budiž skrovné a vyrovnané, a netradiční parlamentní budova – i když bude architektonicky nádherně vyvinuta – bude Pražáků stejně důležitá jako jest mu dnes milý stavebně nemnoho cenný sv. Matěj.”²⁷⁰ Za zmínku stojí, že v průvodní zprávě podrobil Novotný kritice samotné pojetí soutěže; podle něj by bývalo racionálnější, kdyby místo řešení jednotlivých sektorů (”fragmentů”) bylo postupováno od celku města k jeho jednotlivým menším částem.²⁷¹

5.10 Artur Payr

Zakoupen byl rovněž návrh Artura Payra (1880-?), profesora pražské německé techniky. Dnes pozapomenutý architekt bez většího počtu významných realizací, jehož pozůstalost se nadto

²⁶⁷ NOVOTNÝ 1921, 47.

²⁶⁸ NOVOTNÝ 1921, 48.

²⁶⁹ NOVOTNÝ 1921, 48.

²⁷⁰ NOVOTNÝ 1921, 48.

²⁷¹ NOVOTNÝ 1921, 47.

nedochovala, bývá jen málokdy připomínán,²⁷² pronikl do zdejšího povědomí nanejvýš svou IV. dělenou cenou v soutěži na budovu Státní galerie na Kampě,²⁷³ popřípadě bývá připomínán spíše jako učitel svých žáků, mezi něž patřil například Karl Winter;²⁷⁴ jeho postavení "mimo" je dokreslováno i komolením příjmení v referencích o této soutěži.²⁷⁵ Jako základní teze své práce si autor v průvodní zprávě soutěžního projektu vytkl jednak zdrženlivost ve stavbách i v terénních úpravách ("(b)ez nezbytných důvodů nemohou býti vydány miliony na vykoupění, bourání a vybudování (...) planirování musí být redukováno na nejmenší míru (...) všechny cesty (...) mají se zřeknouti každé umělé stavby i toho nejmenšího rozsahu, když to není nezbytné"²⁷⁶), jednak realizovatelnost návrhů při co nejmenším nákladu ("(v)íce než kdy jindy jest každá fantasie papírovou architekturou; naše doba potřebuje návrhy, které se dají realizovat (...). Stát a město jsou chudé a o prostředcích k dispozici jsoucích nesmíme se klamati."²⁷⁷). Payr umisťuje podélnou, hmotově sevřenou budovu parlamentu přímo na okraj Letenské pláně, a to delší stranou směrem k městu, kratší pak směrem k Hradu.²⁷⁸ V tomto ohledu je návrh blízký podobnému řešení Hübschmannovu. Na rozdíl od něj však Payr parlament klade na osu Čechova mostu. Budova parlamentu je pojata v klasicizujícím duchu, na pohledové ose Čechova s mohutným průčelním sloupovím. Pod středním traktem budovy parlamentu směrem k Čechovu mostu vytváří Payr ve stráni zvláštní zeď, snad míněnou jako vyhlídková plošina směrem k městu, zakončenou po pravé a levé straně dvěma výraznými věžicemi, možná skrývajícími výtahy či schodiště. Zeď, jejíž klidná, nečleněná plocha kontrastuje s horizontálním členěním průčelí parlamentní budovy, je ve střední části zdobena ornamentem, snad velkým státním znakem. Kombinace zdi, masivní parlamentní budovy a obou věžic (členěných v horní části výraznými vertikálami) jako by zlehka odkazovala k mohutným architekturám vodních staveb – přehrad, zdymadel a jezů, anebo rovněž k útvarům varhanních píšťal. Payr ponechává nezanedbatelnou část prostoru

²⁷² Srov. stručné heslo VLČEK 2004g, 487 (beze zmínky o zkoumané soutěži) a několik vět in LUKEŠ 2002, 150-151.

²⁷³ VLČEK 2004g, 487 (nesprávně Národní galerie).

²⁷⁴ KOBER / STRNAD / PADRTA 2004, 119 sqq., 179-181.

²⁷⁵ Tak např. Payrův současník Max Urban jej ve svém rukopise nazývá Payerem. Již dobové popisky a texty ve Styly kolísají mezi Payr a Payer.

²⁷⁶ PAYR 1921, 46.

²⁷⁷ PAYR 1921, 46.

²⁷⁸ Plán situace 1:5000. Jižní průčelí pláně letenské. Styl II (VII), 1921-22, tab. XXXII.

pláně volnou, když ji přeměňuje na velké, obdélné parlamentní náměstí. Zbytek pláně poměrně intenzivně zastavuje úředními budovami, seskupenými do velkých bloků.²⁷⁹

5.11 Antonín Pfeiffer

Jen málo informací se zachovalo o účasti pražského architekta a stavitele Antonína Pfeiffera (1870-1938),²⁸⁰ žáka Jana Kotěry, nejznámějšího svým domem Koruna na Václavském náměstí. Pfeifferův návrh známe jen z publikace jediného situačního plánu.²⁸¹ Není ani zřejmé, pod jakým heslem byl jeho návrh do soutěže podán. Jisté však je, že nebyl mezi oceněnými. Pokud lze z nepříliš zřetelného návrhu soudit, autor vytvářel na ose Čechova mostu úzký kratší průkop, na němž prudce otevřel oválné náměstí se středovou budovou, zjevně parlamentní, v ose průkopu. Zbytek pláně symetrickým způsobem zastavěl. Pfeifferovo řešení se zdá být (můžeme-li na základě jediného plánu odhadovat) blízké řešení, které roku 1919 představil v podobě vyobrazení Náměstí Svornosti na veřejné výstavě Ideální Velká Praha Max Urban²⁸² a není vyloučeno, že vzniklo pod vlivem právě této inspirace.

5.12 Alfred Pollak

Alfred Pollak řešil zadání průkopem Letenské pláně na ose Čechova mostu, na jehož osu umístil klasicizující budovu parlamentu se sloupořadím a centrální kupolí. Zbytek Letenské pláně velmi hustě zastavuje. Kolmo na osu průkopu pokládá druhou osu, tvořenou průhledem mezi dvěma obdélnými náměstími, menším na západní části pláně a větším na východní části pláně.²⁸³

5.13 Ladislav Skřivánek a Josef Šejna

Ladislav Skřivánek a Josef Šejna vytvořili ve svém návrhu – s využitím a rozšířením stávající třídy Mariánské hradby – širokou třídu, prodlouženou přes Letenskou pláň až k budově parlamentu, kterou umístili do východní části pláně. Okolo této osy pak seskupili souměrným způsobem na Letenské pláni úřední budovy. Vznikla tak intenzivně zastavěná, po úředních hodinách vždy dokonale mrtvá vládní čtvrť, svým geometrizujícím akademismem jakoby

²⁷⁹ Plán situace 1:5000. Jižní průčelí pláně letenské. Styl II (VII), 1921-22, tab. XXXII.

²⁸⁰ HILMERA 2004, 500 (zkoumanou soutěž nezmiňuje).

²⁸¹ Antonín Pfeiffer: Situace. In: Styl II (VII), 1921-22, tab. XXXVII.

²⁸² Srov. např. ČAPEK 1985, 46-50.

²⁸³ Plán situace 1:5000. Výstup na pláň letenskou. Řez podélný a příčný. Styl II (VII), 1921-22, tab. XXXIII.

přišla z hlubin XIX. století. Tak byla pojata i samotná parlamentní budova: podélná, hmotově sevřená budova, umístěná kolmo na zmíněnou osu třídy Mariánské hradby, byla završena kupolí na vysokém tamburu. Snaha autorů umístit budovu na zmíněnou osu neumožnila její výrazné pohledové uplatnění směrem ze Starého a Nového města. Naopak zajímavým řešením bylo vedení letenské komunikace dlouhým tunelem na ose Čechova mostu, ústícím až daleko za plání. Autorům se tak – patrně v úmyslu zachovat klidný, reprezentační ráz vládní čtvrti – podařilo tranzitní dopravu z Letenské pláně izolovat.²⁸⁴

5.14 Josef Štěpánek a Bohuslav Fuchs

Jeden z nejradiálnějších návrhů podali dva mladí Kotěrovi žáci²⁸⁵ Josef Štěpánek a Bohuslav Fuchs. První z nich, Josef Štěpánek (1889-1964),²⁸⁶ rodák z moravských Mořic, absolvoval nejprve českou techniku, aby později studoval na pražské Akademii (Kotěra) a na uměleckoprůmyslové škole (Plečnik). Mladší Bohuslav Fuchs (1895-1972)²⁸⁷ pracoval v letech 1919-1921 v Kotěrově soukromém ateliéru.

Autoři zvolili "tradiční základ komunikační na letenském konci mostu Svatopluka Čecha", odkud, jak uvádí v doprovodné zprávě, "hledali (...) diagonálu komunikační do centra dejvicé kotliny, a toto hledání bylo snad naše novum."²⁸⁸ Starou myšlenku průkopu na ose Čechova mostu tito dva mladí architekti ještě vystupňovali, když průkop velmi drastickým způsobem rozevřeli do stran, takže vznikly dva velké úvozy pro komunikace směrem k Dejvicím a k Holešovicím. Podobně jako v případě Urbanově, i zde část Letenské pláně v zásadě mizí i fyzicky, když překáží tak rozsáhlému zásahu. Tento návrh, bezohledně přizpůsobující město individuální automobilové dopravě, představoval jeden z nejproblematictějších v celé soutěži. Na střed mezi obě tyto osy pak autoři umístili budovu parlamentu (snad aby se pokusili jeho architekturou zlepšit dojem z úvozů a odpoutat mysl chodce od jejich dopravy).

Pojetí budovy, pokud lze z reprodukcí soudit – plány se zřejmě nedochovaly – mohlo být v některých ohledech inspirováno již zmíněnou dominantní budovou techniky v návrhu

²⁸⁴ Plán situace 1:5000. Axonometrický pohled na plán letenskou. Styl II (VII), 1921-22, tab. XXIII.

²⁸⁵ Oba byli Kotěrovými žáky v letech 1916-19, srov. ŠLAPETA/PLATOVSKÁ 2001, 403.

²⁸⁶ VLČEK 2004i, 651; ŠVÁCHA 1985, 314-315, ŠVÁCHA 1994, 244, 307-308.

²⁸⁷ KUDĚLKA 1966; KUDĚLKA 1964, 227-239; KRČÁLOVÁ-KUDĚLKOVÁ 1995, 191; ROSSMANN 1930; KUBINSZKY 1986; VLČEK 2004j, 189; CRHONEK 1995, 13 (uvedeno pouze soupisově).

²⁸⁸ ŠTĚPÁNEK/FUCHS 1921, 44.

Vlastislava Hofmana a Viléma Dvořáka z roku 1912. I zde jde o širokou, centrálně pojatou stavbu, obracející se do průkopu vysokým oknem, jdoucím přes několik podlaží. Zajímavá je i kompozice budov na svažitém terénu okolo budovy parlamentu.²⁸⁹ Tyto dílčí kvality však zřejmě nevyvažují problematičnost celého návrhu. Stojí snad již zde za poznámku, že Štěpánek se k myšlence výraznějšího zásahu do fyzické podstaty pláně opakovaně vracel: jednak velmi výrazně ve skicách k soutěži z roku 1929, byť zde nakonec po delším hledání myšlenku průkopu nepoužil (viz níže) a podruhé pak na sklonku 30. let, když se svým kolegou Jiřím Smolíkem veřejně plédovali za snížení pláně.²⁹⁰

5.15 Max Urban

Zvláštní je návrh Maxe Urbana,²⁹¹ podaný pod heslem Srdce Evropy: v rámci soutěže z roku 1920 jej lze jistě pokládat za v mnohém neotřelý, byť do značné míry přejímá již výše zmíněnou Urbanovu vizi Letné, vyslovenou tak výrazným způsobem na jednom z listů souboru Ideální Velká Praha z roku 1919. Zatímco tam jsme viděli okrouhlé velké náměstí (náměstí Svornosti), v jehož středu byla umístěna dominantní, poněkud stupňovitá budova parlamentu na kruhovém půdoryse, v soutěžním návrhu Urban tuto vizi upravuje, zmatňuje, mění a zeslabuje. Přesto zůstává to hlavní: "vybudovat Letnou ve forum české".²⁹²

Letenský průkop vnímá jako logický důsledek proražení Mikulášské²⁹³ třídy: "(b)yla-li již jednou určena Mikulášská třída a most v pokračování, a je-li na druhé straně Letenská pláň tak uzpůsobena, že spojení v ose mostu dává po průkopu možný přístup k této pláni, pak myslím, že je zdravě logické, když se komunikace v této ose vede."²⁹⁴ Zároveň průkop odůvodňuje i úsporou vzdálenosti (Staroměstské náměstí – Belcrediho třída) oproti dvěma jiným alternativním cestám (Chotkovou silnicí nebo přes Holešovice) o zhruba 1,3-2 km. Nadto odhaduje, že průkop by strhl i část dopravy, která jde dnes na Letnou po Štefánikově mostu. Od tohoto mostu by proto postačila lanová dráha, případně "proměněna v trottoir

²⁸⁹ Plán situace 1:5000. Perspektivní pohled z nábřeží staroměstského v ose Mikulášské třídy. Styl II (VII), 1921-22, tab. XXX-XXXI.

²⁹⁰ SMOLÍK / ŠTĚPÁNEK 1938.

²⁹¹ K osobě viz výše.

²⁹² URBAN 1921, 52.

²⁹³ Dnešní Pařížské třídy.

²⁹⁴ URBAN 1921, 49.

roulant a elektrická dráha vedená točitým tunelem”.²⁹⁵ Samotný průkop má však být zřízen tak, aby zbytečně nenarušoval letenskou stráž. Toho chce dosáhnout přemostěním vyplněným mostem (neboť ”(o)tevřený most by průkop přeškrtl”), ”aby linie Letné nebyla prorvána a aby pohled za průkopem se náhle připravil”.²⁹⁶ Výplň mostu má tvořit z obou stran dva ”obrovské reliéfy (...), ze středu zdola haut-relief a ztrácel by se do rohů”): jižní má znázorňovat Československo, severní pak Prahu.

Základní kontinuita zůstává s listem cyklu Ideální Velká Praha zůstává: i v soutěžním návrhu vede Urban cestu úzkým průkopem, aby ji otevřel do rozsáhlého náměstí Svornosti. V soutěžním návrhu je pojato jako kruhovitě, o poloměru 225 m, svažité s průkopem a zčásti zase rozvolněné terasami do svahu. Autor k tomu podotkl: ”(j)e tedy obrovských rozměrů. Snad by se mohlo tvrditi, že je předimenzováno. Bylo-li by v rovině, jistě že ano; zde má však tolik terenních nuancí, že vlastní náměstní místo 150 000 m² obsahuje pouze 35 000 m², t.j. pro umístění letošního průvodu sokolského v poměru 1m² pro jednoho Sokola”.²⁹⁷ K umístění parlamentu právě na tomto náměstí se Urban vyjádřil velmi důrazně: ”Pokládám za bezdebatno umístění parlamentu na tomto náměstí, ať již je tam ono náměstí k vůli parlamentu. Ne školy technické, přípravu k něčemu, ne ministerstva, úřady výkonné zákonů zpracovaných parlamentem, tedy ne tvořící a dynamické, ale vytvořené, hotové, statické. (...) Budovy ministerské řadí tento projekt po boku parlamentu, jako cosi podřadnějšího.”²⁹⁸

Tak, jak Urbanův návrh opustil ideu uprostřed náměstí postavené parlamentní budovy z listu Ideální Velké Prahy, výrazně se svým rozvrhem přiblížil římskému náměstí před chrámem sv. Petra, aniž by však dosahoval jeho architektonické působivosti. V Urbanově návrhu Letenská pláň zcela mizí, a to i fyzicky, neboť autor předpokládá provedení obrovského výkopu a odstranění materiálu pryč: vzniká tak místo pláně údolí: zhruba kruhové náměstí, svažující se dolů k městu, s nímž je spojeno širokým průkopem. Výškový rozdíl mezi náměstím a zbytkem pláně nad průkopem je řešen stupňovitými terasami. Parlament Urban umístil do čela tohoto náměstí, na osu průkopu a Čechova mostu, a pojímá jej jako kombinaci středového stupňovitého paláce, vzdáleně připomínající zikkurat a dvou vzájemně symetrických křídel (zjevně pro každou z parlamentních komor), pojatých velmi konvenčně

²⁹⁵ URBAN 1921, 50-51.

²⁹⁶ URBAN 1921, 51.

²⁹⁷ URBAN 1921, 51.

²⁹⁸ URBAN 1921, 51.

v klasicizujícím stylu, včetně sloupových řádů na fasádě.²⁹⁹ Také samotné náměstí obkružuje autor po římském vzoru sloupořadím.³⁰⁰ Případné námitky proti nákladnosti naznačeného plánu odmítá Urban s přesvědčením, že "poukazování k neutěšenému hospodářskému stavu není na místě" (...) (e)pochální doba Československa vyžaduje monumentálního řešení".³⁰¹

5.16 František Vahala a Vratislav Lhota

Dle abecedy poslední účastníci soutěže byla autorská dvojice František Vahala a Vratislav Lhota. První z nich, František Vahala (1881-1942)³⁰² byl rodákem z Hustopeč nad Bečvou a studoval u Stanislava Suchardy a u Jana Kotěry na uměleckoprůmyslové škole, později se stal samostatným architektem. Vratislav Lhota (1882³⁰³-?),³⁰⁴ pražský rodák, byl architektem, pracujícím na městském stavebním úřadě a projektujícím především školní a jiné veřejné stavby. Společně oba muži vypracovali roku 1920 rovněž vítězný soutěžní projekt na školu v Praze-Vysočanech.³⁰⁵

Svůj návrh do námi zkoumané soutěže nazvali "Neporušená pláň". Autoři mínili ponechat skutečně značnou část pláně nezastavěnou, aby dala vyniknout parlamentní budově, navržené jimi na osu Štefánikova mostu. Důležitým záměrem jim bylo chránit Hrad: "(r)egulace navržena v prvé řadě s ohledem na hrad, jeho potřeby, důležitost a důstojnost."³⁰⁶ Autoři plně sdíleli názor, že tunel nebo průkop v ose Čechova mostu "by rozrušila příliš celistvost letenské pláně, končila by příliš daleko, až za plání a zabraňovala by možnosti voliti staveniště parlamentu s ohledem na terén a monumentální účín budovy v panoramě (sic)

²⁹⁹ Plán situace 1:5000. Styl II (VII), 1921-22, tab. XLI. Perspektivní pohled na hlavní náměstí s parlamentem. Styl II (VII), 1921-22, tab. XLI.

³⁰⁰ Půvabné jsou některé detaily Urbanových vyobrazení, například dva muži v sokolském oděvu v popředí perspektivy náměstí.

³⁰¹ URBAN 1921, 52.

³⁰² ŠOPÁK 2006, 810 (soutěž z roku 1920 zmiňuje); VLČEK 2004k, 683 (soutěž nezmiňuje); STARÝ 1941, 191.

³⁰³ Vratislav Lhota se narodil roku 1882, jeho rodiče Václav Lhota (1847-1901) a Marie, rozená Chlapová (1843) přišli do Prahy z Nového Bydžova roku 1877. Vratislav měl ještě tři bratry: staršího Evžena a mladší Josefa a Bohuslava. Od roku 1910 žil s manželkou Miloslavou, rozenou Tuzerovou ve Vyšehradské ulici. NA, fond Policejní ředitelství I, Policejní konskripce (1850-1914), kart. 349, listy 74 a 86.

³⁰⁴ VLČEK 2004m, 367.

³⁰⁵ VLČEK 2004m, 367.

³⁰⁶ VAHALA/LHOTA 1921, 35.

města.”³⁰⁷ Komunikace namísto toho navrhuji řešit dvojicí výstupových ulic po stráni, vystupující u Hanavského pavilonu (západ) a u parlamentu (východ, nad Rudolfovou štolou), přičemž, aby zářez do stráně byl co nejmenší, navrhuji ”vnější chodník na konsolách, vnitřní pak jako kryté loubí.”³⁰⁸

Zajímavost v porovnání s ostatními projekty (vyjma podstatně méně kvalitního návrhu Skřivánkova a Šejnova) však tkví v orientaci parlamentní budovy. Autoři – podobně jako ještě jediný Hübschmann – plně využili možnost vytvořit parlamentní budovou pohledovou dominantu jak směrem z Hradu, tak směrem ze Starého a Nového Města. S Hradem měla parlament měla spojit dlouhá reprezentační třída, vzniklá prodloužením třídy Mariánské hradby. Pohled z města zase umožňovalo jednak vysunutí na okraj pláň, jednak důmyslné dvojkupolové řešení, reflektující dvojkomorovost, zavedenou teprve několik měsíců před vypsaním soutěže novou ústavní listinou. Budova tak hmotově naznačuje dvojici hlavních sněmovních síní. Letenskou komunikaci řeší autoři směrem od Čechova mostu: jednak větším obloukovitým průkopem mezi plání a Kramářovou vilou, jednak užší komunikací ve svahu, pozvolna stoupající až k parlamentní budově.³⁰⁹ Jako pozoruhodné kuriozum působí představa autorů, že by třída mezi Hradem a parlamentem měla být vyhrazena pouze ”státním potřebám” a tramvaj by měla být z Mariánských hradeb vymístěna.³¹⁰

Těžko odhadnout, jakým způsobem se návrh rodil. Ve Vahalově pozůstalosti se dochovalo jen ubohé torzo. Mezi jiným se zde také setkáváme s nesignovaným situačním plánem výrazně odlišným. Pokud je vůbec Vahalův, jednalo by se snad o ranější verzi, umisťující parlament na okraj pláň nad Čechův most a výstup řešící jednak od Čechova mostu menším průkopem mezi plání a Kramářovou vilou, jednak polovně stoupající cestou k místě nad Rudolfovou štolou. Hlavní dopravní linie (včetně tramvaje) jde přes pláň západovýchodním směrem na linii Letohradské ulice.³¹¹

³⁰⁷ VAHALA/LHOTA 1921, 35.

³⁰⁸ VAHALA/LHOTA 1921, 35.

³⁰⁹ Plán situace 1:5000. Průčelný pohled na sněmovnu s příčným řezem pláň. Styl II (VII), 1921-22, tab. XXII.

³¹⁰ VAHALA/LHOTA 1921, 35.

³¹¹ František Vahala: Výstup serpentinou na Letenskou pláň. AA NTM, osobní fond 108, František Vahala, 20090303/07.

5.17 Další návrhy mimo soutěž

Na první schůzi poroty dne 2. prosince 1920 překvapil své kolegy její člen Antonín Engel, když jim předal s tvrzením, že si nemohl pomoci ("bylo mu potřebou vlastní názor v této věci výtvarně vyjádřit"), také svůj vlastní návrh. Ani ten komise neposuzovala, ale usnesla se jej nezkoumaný zapečetit a uložit až do rozhodnutí o výsledku soutěže a konce své činnosti v roli poroty.³¹² Přesto byl tento návrh později publikován společně s návrhy soutěžními, což bylo řešení pramálo šťastné. Dne 15.12.1920, tedy dva týdny po lhůtě, byla porotě doručena ještě další varianta návrhu autorů Dryáka a Bendelmayera, již však porota samozřejmě neposuzovala.³¹³ Že se v případě Engela paralelního návrhu jednalo jen o studii zanícence, lze ovšem patrně pochybovat: později to byli nikoli dobře umístění soutěžící, ale právě Engel, kdo dostal příležitost regulačně řešit oblast Dejvic, tedy oblast, která měla své vítěze (resp. nejvýše ohodnocené ideové návrhy) z roku 1920.³¹⁴ Engel byl jako člen Státní regulační komise ve zjevném střetu zájmu.³¹⁵ Proto se zde jeho mimosoutěžnímu návrhu nevěnujeme.

5.18 Způsob hodnocení

Porotou byli členové Státní regulační komise (uvedení už výše), vyjma Antonína Balšánka, který se již pro nemoc nemohl poroty zúčastnit a brzy poté zemřel.³¹⁶ Porota se pro hodnocení rozdělila do tří skupin pro detailní prostudování návrhů, tvořených vždy jedním architektem a jedním inženýrem. Následně byly návrhy posouzeny v plénu poroty postupně v celkem devíti schůzích a jedné "vycházce do soutěžního území", projednávajících vady a výhody jednotlivých návrhů. Po tomto rozřazení pak porota dále zkoumala užší výběr prací, u nichž zamýšlela udělit cenu. Protože však žádný z návrhů "nerozluštil úkolu způsobem tak přesvědčivým", aby mohla být udělena 1. cena, užila porota možnosti předvídané pravidly a výši cen přerozdělila na jednu cenu po 25 tis. K. a dvě po 20 tis. K.³¹⁷ Dne 22.12.1920 pak

³¹² STÁTNÍ REGULAČNÍ KOMISE 1921, 34 (levý sl.).

³¹³ STÁTNÍ REGULAČNÍ KOMISE 1921, 34 (levý sl.).

³¹⁴ ŠVÁCHA 1985, 166.

³¹⁵ Srov. ENGEL 1921, 54-58; ENGEL 1924.

³¹⁶ STÁTNÍ REGULAČNÍ KOMISE 1921, 34 (levý sl.). Srov. nekrolog Janákův (s úctou vzpomínající na jeho "neúnavné zaujetí pro veřejné stavební otázky"), či Wirthův, JANÁK 1921, 30-31; WIRTH 1921, 400-401. Na Balšánkovo místo byl později jmenován právě jeden z účastníků soutěže, Bohumil Hübschmann, srov. red.: Státní regulační komise pro Prahu. Styl II (VII), 1921-22, 63-64.

³¹⁷ STÁTNÍ REGULAČNÍ KOMISE 1921, 34 (pravý sl.).

porota přiznala "hlavně pro originelní námět k luštění pláně Dejvické" cenu 25 000 K návrhu Františka Vahaly a Vratislava Lhoty, první cenu po 20 000 K pak "pro regulačně velice vyzrálé celkové luštění" návrhu L. Skřivánka a J. Šejny, druhou pak "pro reálně zdůvodněnou úpravu celku a uměleckou hodnotu práce" návrhu Bohumila Hübschmanna. Nakoupeny byly i další projekty: Dryáka a Bendelmayera (za 12 tis. K.), Liebschera a Cerhy (za 12 tis. K.), Štěpánka a Fuchse (za 10 tis. K.), Králíka (za 10 tis. K.), Payra (za 8 tis. K.), a Pollaka (za 8 tis. K.).

5.19 Shrnutí informací o soutěži

V následující tabulce podáváme přehled dostupných základních údajů o jednotlivých návrzích.

Autor/autoři	Heslo	Hodnocení
Alois Dryák Bedřich Bendelmayer	<i>Nám i budoucím</i>	Zakoupeno (12 000). Varianta, předložená 15.12., vyloučena z posuzování.
Vlastislav Hofman Josef Barek	<i>Průhledy</i>	-
Bohumil Hübschmann	<i>Okcident</i>	Ocenění (20 000)
Pavel Janák Alois Kubíček Svoboda	<i>Křížová serpentina</i>	Zakoupen dodatečně, (20 000)
Emil Králík	<i>Osvětou k práci</i>	Zakoupeno (10 000)
Adolf Liebscher Jan Cerha	<i>Základ Velké Prahy</i>	Zakoupeno (12 000)
Alois Mezera	<i>Hvězda</i>	-
Otakar Novotný	<i>1920-1970</i>	-

Arthur Payr	<i>Ad multos annos</i>	Zakoupeno (8 000)
Antonín Pfeiffer		-
Alfred Pollak	<i>Bez předsudků</i>	Zakoupeno (8 000)
Ladislav Skřivánek Josef Šejna	<i>Skutečnost či idea</i>	Ocenění (20 000)
Josef Štěpánek Bohuslav Fuchs	<i>Dvojitý průkop</i>	Zakoupeno (10 000)
Max Urban	<i>Srdce Evropy</i>	-
František Vahala Vratislav Lhota	<i>Neporušená pláň</i>	Ocenění (25 000)

Informace se zatím podařilo shromáždit pouze o 15 návrzích z celkových 18.

6. Pomalý pohyb (1921-1927)

6.1 Nerozhodnost a bilancování

Výsledky soutěže se sice staly základem pro práci Státní regulační komise na regulačním plánu příslušného sektoru, ve vztahu ke stavbě budovy parlamentu však vyzněly dokonale do ztracena. Stavba parlamentu nebyla záležitostí regulační komise a musela by k ní přistoupit vnější politická vůle jiných aktérů. Silné vládní vizi však počátek dvacátých let nepřál. Po osudném (a nikoli nutném) zhroucení rudozelené koalice procházela republika málo šťastnými roky rychlého střídání různých vlád, mnohdy pouze úřednických, nemajících zájem a ani potřebu překročit rámec průběžné správy státních záležitostí. Tím bylo promarněno několik let, během nichž by možná za jiného běhu věcí byla stavba parlamentu dobře možná a našla by ještě širokou podporu. Vítězové, František Vahala a Vratislav Lhota sotva mohli být potěšeni, když viděli, že namísto jejich projektu a bez jejich účasti nakonec regulační plán pro rozsáhlá území (Dejvice) přebírá nekalými machinacemi prosazené řešení Engelovo. Také ve vztahu k parlamentu nebyli již nikdy více osloveni. Zbývá dodat, že ani jeden z nich se již žádné další parlamentní soutěže nezúčastnil. Někdy v první půli roku 1924³¹⁸ se otázkou parlamentní novostavby začal znovu zabývat inspektorát budov poslanecké sněmovny. Tentokrát se jednalo o zájem důkladný, jako by si i sami představitelé inspektorátu uvědomovali, že to bylo právě Národní shromáždění, kdo nebyl schopen předložit jasný a promyšlený požadavek na rozsah, strukturu a uspořádání budov případného nového parlamentu.

Dokument, vycházející z předpokladu společné parlamentní budovy pro obě sněmovny, byl inspektorátem dohotoven 15. května 1924. Celkový požadavek na rozsah pozemků byl formulován ve dvou variantách, buď rozsahem úspornější stavby "v jednom bloku" na 26 000 m² anebo rozsahem větší stavby "v pavilonovém anebo křídelním" pojetí na 30 000 m².³¹⁹ Ve

³¹⁸ Většina interních podkladů z této doby nebyla datována, takže lze vznik jednotlivých dokumentů časově odhadovat pouze z jejich obsahu a celkového kontextu.

³¹⁹ Návrh inspektorátu na stanovení stavebního programu (...), č. j. 5395 + 5289, z 15.05.1924. APSP, Fond Spisy - Budova, inv. č. 31, Poslanecká sněmovna - Spisy 1924, Soutěž o novou budovu parlamentu - příprava, kart. 4.

srovnání s tím měly roku 1924 plochy, užívané senátem asi 7 500 m² a plochy, užívané poslaneckou sněmovnou asi 8 500 m² (z toho činily asi 3300 m² plochy výborů, klubů a hoven, zatímco zasedací síň měla 400 m², knihovna se studovny 486 m² a komplex dvou oddělených restaurací a kuchyně celkem 720 m²).³²⁰ Návrh programu předpokládal v novostavbě zřízení celkem tří velkých sálů: zasedací síně poslanecké sněmovny pro 300 poslanců, zasedací síně senátu pro 150 senátorů a konečně i třetí zasedací síně pro 450 osob, určené ke společným zasedáním obou komor. Vedle toho měla vzniknout další menší síň pro zasedání stálého výboru. K těmto místnostem měly přiléhat velká hala, kuloáry, odpočívadla, šatny, umývárny, telefony, spojovací chodby, toalety. Dodatečně byl doplněn požadavek dvou dalších větších reprezentačních místností a úřadovny presidia stálého výboru. Další část měly tvořit kanceláře předsedů sněmoven, doplněné dalšími reprezentačními prostorami (přijímací salon, předsíň). Dodatečně byl připojen požadavek reprezentačních sálů pro rauty a slavnosti. Místopředsedům obou sněmoven mělo sloužit 9 salonů s předsíněmi. Zvláštní místnosti měli obdržet i představitelé vlády: 5 pokojů pro ministry, poradní síň, předsíň, šatna, umývárna, 2 pokoje pro zástupce ministrů, reprezentační sál pro prezidenta a později dodaný salon pro prezidenta s příslušenstvím.

Administrativní část měla obsahovat 7 místností pro sekretariáty a podací protokoly, 2 místnosti ředitelů úřadů s předsíněmi, dodatečně rozšířené na 2 místnosti (pracovnu a přijímací salon), 8 místností pro ředitele, výpravnu, třídění tisků, místnosti knihovny (ředitel, pracovny knihovníků, manipulace, příruční knihovna, výdej knih, knihař, výtah, předsíň, umývárna, šatna, toalety, studovna knihovny s předsíní a šatnou, 3 místnosti čítárny knih a časopisů. Dále měla být v budově účtárna s pokladnou, trezorem, ředitelnou, čekárnou a vlastní šatnou a umývárnou, inspektorát budov (3 kanceláře a byt), tiskárna, sazárna, sázecí stroj, strojovna, kancelář ředitele tiskárny, sklad papíru, předsíň, šatna a umývárna. Chybět neměly ani sanitní místnosti s úředním lékařem.

Poslancům a senátorům měly sloužit 3 pisárny, 2 hovorny s předsíněmi, 2 hovorny pro deputace, 2 hovorny pro ministry. V budově mělo být 20 poslaneckých a 20 senátorských klubů, vždy s předsíněmi, šatnami, umývárnou, hovornou a jednou místností pro předsedu klubu, 20 klubovních sekretariátů a dvě společné místnosti kanceláří klubů a výborů. Pro

³²⁰ Přehled z 05.05.1924. APSP, Fond Spisy - Budova, inv. č. 31, Poslanecká sněmovna - Spisy 1924, Soutěž o novou budovu parlamentu - příprava, kart. 4.

výbory mělo být v budově 30 místností, opět s předsíněmi, šatnami, toaletami, umývárny a "kašnami na pitnou vodu".

Spoje měly být přítomny v budově poštovním úřadem (3 místnosti), telefonní centrálou (2 místnosti). Samostatné oddělení měli mít "tlumočníci a překladatelé čeští, němečtí, maďarští, ruští, polští" s vlastní místností s psacími stroji, šatnou a umývárnou, dále stenografové a korespondenční kancelář, archiv atd., každé oddělení opět s vlastní šatnou a umývárnou. Pro novináře měla být v budově pracovna, poradna, čítárna, místnost syndika, místnost s telefony, hovorna, umývárna. Novináři měli mít ve sněmovních síních zvláštní novinářské tribuny. Stravování měly zajišťovat oddělené restaurace: restaurace pro poslance a senátory s kavárnou, jídelnou a bufetem, a dále restaurace úředníků, žurnalistů, zřízců a hostů, k nim pak společné zázemí kuchyně, kanceláře a bytu restaurátora, prádelny, sklepů, skladů paliva, šaten a umýváren. Dalšími doplňkovými zařízeními byly lázně s 5 vanami a 10 sprchami, bazén, tělocvična, holírna, prádelna, sušárna, žehlárna. Chybět neměl prodej tabáku a novin, výdej vstupenek, strážnice policejní a požární a místnosti sněmovní stráže se šatnami (kupodivu bez umývárny). Inspektorát navrhoval i poměrně rozsáhlé prostory, určené k bydlení (naturální byty) či přechodnému ubytování (noclehárna poslanců a senátorů). Tyto prostory měly být umístěny buď v jednom z křídel budovy anebo v samostatné budově "v nejbližším sousedství". Předně měly být vytvořeny dva reprezentativní byty oba pro předsedy komor, a to doslova obrovské ("o 20 i více místností obývacích"), aniž by bylo přesvědčivě zdůvodněno, k čemu by tak rozsáhlé byty předsedům byly.³²¹ Podobně naddimenzované byly i dva byty pro ředitele sněmovních úřadů ("as o 12 místnostech obývacích"). Naopak ostatní navrhované byty měly spíše nevelký počet místností, pitoreskně odrážející dobové hierarchické představy: jeden byt inspektora budov (4 obývací místnosti), tři byty dozorce zřízců a strojmistra (3 obývací místnosti) a osm bytů pro vrátné a topiče a čtyři byty pro zřízence pokladny a presidia (všechny o pouhých dvou obytných pokojích). Rovněž "noclehárny pro poslance a senátory" byly řešeny dosti spartánským způsobem, když všech "300 pokojů" mělo být pojato jako dvojlůžkové.³²²

Jako doprovodný materiál připravil inspektorát i jedenáctibodové vyjádření k budoucí soutěži. Pevně je zde formulován jednak požadavek "(s)taveniště parlamentu ve středu Letenské

³²¹ Nabízí se domněnka, že mohlo jít zčásti o pokoje pro hosty.

³²² Návrh inspektorátu na stanovení stavebního programu (...), č. j. 5395 + 5289, z 15.05.1924. APSP, Fond Spisy - Budova, inv. č. 31, Poslanecká sněmovna - Spisy 1924, Soutěž o novou budovu parlamentu - příprava, kart. 4.

pláně, však ne při třídě Belcrediho”, na druhé straně i formální odkaz na schválený regulační plán. Kolem takto umístěné budovy měl být zřízen sad a ”na příhodných místech” také stanoviště automobilů. Naopak existenci sportovního hřiště v okolí parlamentu měl inspektorát za vyloučenou kvůli § 75 zákona č. 325/1920 Sb. z. a n., zakazujícího shromáždění v okruhu 1 kilometru od parlamentní budovy. Inspektorát se plně stavěl za požadavek vytvořit seskupením budov (ministerská rada, ministerstvo vnitra, školství a spravedlnosti) okolo parlamentu vládní čtvrť. Naopak nežádoucí byla blízkost jiných veřejných budov, jmenovitě Národního muzea, České akademie věd a umění či Ústřední sociální pojišťovny.³²³ Ani konečné zadání neupustilo od hierarchických představ, když velikost naturálních bytů neměřilo rozsahem obvyklých lidských potřeb a velikostí rodiny, ale naopak postavením osoby, na jejíž funkci byl byt vázán, v institucionální hierarchii: předsedové sněmoven měli obývat byty velkého rozsahu, zřízenci naopak nanejvýš dvojpokojové.

6.2 Letenská plán jako místo pro parlamentní budovu?

Ve svém přípisu z 30.09.1924 sdělilo předsednictvo Národního shromáždění ministerstvu veřejných prací, že návrh regulace Letné (výnos Státní regulační komise z 14.07.1924), zaslaný mu 03.09.1924 a počítající s budovou parlamentu má plošnou výměru, která ”jest úplně nedostatečná”. Nadto tento projekt umístění parlamentu ”byl vypracován bez spoluúčasti předsednictva Národního shromáždění, nemůže (se) naprosto považovati za konečný a Národní shromáždění vyhrazuje si řešiti tuto otázku za spolupráce zájemníků a odborných kruhů.”³²⁴ Předsednictvo Národního shromáždění tím odkazovalo k dotazu Státní regulační komise, na který nedalo odpověď a na informace, poskytnuté komisi ministerstvem veřejných prací. Pro Národní shromáždění bylo sdělení ministerstva veřejných prací nepřijatelné, protože vycházelo z prostorového stavu, který právě Národní shromáždění pokládalo za krajně nevyhovující; svou úlohu hrálo asi i popuzení, že si Ministerstvo veřejných prací (tedy orgán moci výkonné) dovolilo formulovat údaje za Národní shromáždění (orgán moci zákonodárné), což by mohlo být nahlíženo i jako vměšování se, resp. snaha exekutivy omezovat nedostatečnými prostorovými možnostmi legislativu.

³²³ Poznámky k soutěži z 15.05.1924. APSP, Fond č. 33, Spisy – budovy parlamentu (1919-1992), inv. č. 31, kart. 4.

³²⁴ Sdělení Předsednictva NS ministerstvu veřejných prací ze dne 30.09.1924 (opis), č. 5612, s. 1-2. APSP, Fond č. 33, Spisy – budovy parlamentu (1919-1992), inv. č. 31, kart. 4.

Inspektorát budov uváděl, že nástin ministerstva veřejných prací byl připraven "bez vědomí presidia" Národního shromáždění a "(...) také ani z daleko (sic) nevyhovuje moderním požadavkům staveb budov parlamentních. Proto také výsledek veřejné soutěže na zastavení letenské pláně a návrh plochy pozemku na budoucí budovu parlamentu jest tak neuspoko(ju)jící, že dle nového programu stavebního, sestaveného inpektorát(em) budov, nebylo by možné ani polovinu požadovaných místností na této ploše umístiti."³²⁵

Na schůzi předsednictva Národního shromáždění dne 04.12.1924 byl předsedou sněmovny Františkem Tomáškem ražen názor, že vzhledem ke značným investicím do Rudolfinu je na stavbu nové budovy dost času v budoucnu, avšak je třeba se předem zabývat jejím umístěním, aby nebyly vhodné pozemky zabrány na jiné účely, a je také třeba vyřešit obsah budov, aby byl dán dostatek času architektům a umělcům na promýšlení budovy, podobně jako měli možnost celé desetiletí připravovat projekt Národního divadla; parlament podle Tomáška, školením historika, "(...) jest druhou částí representace znovu dobyté svobody a má po Hradě býti na prvním místě dominujících budov".³²⁶ Při tom byla zdůrazněna neuzavřenost záležitosti umístění: vhodné místo bude třeba teprve najít vypsáním soutěže (zmíněny Letná a Petřín "na místě Hladové zdě", Karel Kramář navrhoval malostranskou zahradu u Anglických panen), kde "snad našli by naši umělci i jiná místa, kde by význam parlamentu byl vhodně representován".³²⁷

Ministerstvo veřejných prací uspořádalo 25.05.1925 poradu za účasti ministerstev veřejných prací, spravedlnosti, vnitra, presidia ministerské rady, obou parlamentních komor. Velké slovo měl na této poradě architekt Bohumil Hübschmann, účelově a nekorektně interpretující Státní regulační komisí vypsanou soutěž na zastavění Letné z roku 1920 jako zároveň vlastně již "soutěž (...) na vyhledání vhodného místa pro budovu parlamentní". Přitom je zřejmé, že ničím takovým soutěž být již vzhledem k svému omezení na prostor Letné nemohla. Případné námitky mínil Hübschmann rozptýlit poukazem, že jiná vhodná místa mimo Letnou prý stejně nejsou: na Malé Straně "není vhodného místa, kde by se veřejné budovy mohly stavěti", Vyšehrad "má polohu izolovanou (...) a také plocha 1 ha je na budovu parlamentní příliš

³²⁵ Projekt stavby nového parlamentu na Letenské pláni, 03.12.1924, s. 1. APSP, Fond č. 33, Spisy - budovy parlamentu (1919-1992), inv. č. 31, kart. 4.

³²⁶ Zápis ze schůze předsednictva NS dne 04.12.1924, s. 1. APSP, Fond č. 33, Spisy - budovy parlamentu (1919-1992), inv. č. 31, kart. 4.

³²⁷ Tamže.

malá”.³²⁸ Zástupci ministerstev tlačili na souhlas NS: ministerstvu vnitra údajně záleželo na tom, aby jejich budova stála parlamentu co nejbližší (bez umístění budovy NS prý vůbec nelze řešit ani jejich budovu), stejně jako prezidiu ministerské rady.³²⁹ Naopak zástupci Národního shromáždění byli zdrženliví: předsednictva sněmoven ”nechtí soutěžící omezovati místem a plochou a ponechávají rozhodování o tak důležité otázce odborným kruhům” – za tím účelem chtějí svolat anketu.³³⁰

6.3 Národní shromáždění a nové uvažování různých míst

Předsednictvo NS se nemínilo nechat obejít a zorganizovalo 16.07.1925 pochůzku k vyhlédnutí vhodných míst na stavbu parlamentu (účastnili se mj. místopředsedové PS i Senátu Ludwig Czech a František Soukup, ministr financí Bečka, poslanec Záhorský a několik dalších osob, trvala asi půldruhé hodiny).³³¹ V ”odborném výkladu o vhodnosti míst” uvedl poslanec Záhorský³³² celkem pět návrhů:

- (1) novostavba sněmovny proti Rudolfinu, spojená se zbouráním Uměleckoprůmyslové školy, resp. celého bloku škol a jirchárny až k budově Křížovníků; senátu by byla postoupena budova Rudolfinu;
- (2) novostavba budovy pro obě komory na Malé Straně u Mánesova mostu, spojená se zbořením starých domů, místo má výškové omezení, ale prostorově i komunikačně vyhovuje;
- (3) novostavba v Seminářské zahradě s dostatečným prostorem a budoucí petřínskou komunikací, spojující s Hradem;
- (4) novostavba na Letné v ose Čechova mostu, ”výhodné místo pro řešení monumentální budovy bez omezení výšek”, dostatek plochy i komunikací;
- (5) novostavba na Letné v ose Štefánikova mostu v místě navrženém Státní regulační komisí. U posledně uvedené se podle Záhorského ”nedoporučuje (...) stavěti velkou

³²⁸ Stavby na Letné, s. 1-2, APSP, Fond č. 33, Spisy - budovy parlamentu (1919-1992), inv. č. 31, kart. 4.

³²⁹ Stavby na Letné, s. 2-3, APSP, Fond č. 33, Spisy - budovy parlamentu (1919-1992), inv. č. 31, kart. 4.

³³⁰ Stavby na Letné, s. 2, APSP, Fond č. 33, Spisy - budovy parlamentu (1919-1992), inv. č. 31, kart. 4.

³³¹ Protokol ze dne 16.07.1925, s. 1. APSP, Fond č. 33, Spisy - budovy parlamentu (1919-1992), inv. č. 31, kart. 4.

³³² Záhorský byl profesorem stavební fakulty Českého vysokého učení technického.

budovu monumentální, která by rozměry převyšovala hrad. Její mohutností by byl poškozen hrad a navrhuje se (...) stavěti budovu menší, nejlépe ministerstva spravedlnosti.”³³³

V debatě účastníků pochůzky se objevila i jiná místa: Náměstí republiky v místě navrženém pro státní operu, nábreží Petrské čtvrti u Štefánikova mostu (pozemek pro Ministerstvo veřejných prací), v Rajské zahradě v části Riegerových sadů a také ”stráň Grebovky při Vyšehradském tunelu”, ale na tato místa se již komise nevydala.³³⁴

Také předsednictvo ministerské rady se snažilo vyvíjet tlak na předsednictvo Národního shromáždění, aby jednak rozhodlo o situování budoucího parlamentu (na Letné), jednak aby zmocnilo ministerstvo veřejných prací k jednání s majiteli zvyvajících pozemků ve východní části Letné. S odkazem na ministerstvo veřejných prací převzalo starší Hübschmannův argument, že o místě bylo rozhodnuto na podkladě veřejné soutěže z roku 1920 a že ani ve veřejnosti nebyly proti řešení námitky.³³⁵

Inspektorát budov v interní zprávě poukázal na kritiku umístění novostavby parlamentu na východní části Letenské pláně v textech, vydaných v Časopise československých architektů a znovu i jako samostatná publikace Spolkem československých inženýrů roku 1924 a vyjádřené rovněž v memorandu.³³⁶ Jako další kroky navrhoval Inspektorát budov vypsát postupně dvě soutěže. První měla být *soutěž na zastavovací náčrty parlamentní budovy*, bez udání stavebního místa, k určení potřebné plochy a zvolení vhodného místa. Inspektorát doporučil pojmout soutěž jako mezinárodní; naopak domácí užší soutěž by nebyla podle něj doporučitelná, neboť ”soutěžné konkurence zúčastnění se většinou pražští architekti, kteří již mají vsugerované určité místo, polohu i plochu”.³³⁷ V této soutěži si musí NS zajistit početní vliv v porotě nebo právo veta. Po vyhodnocení soutěže se může uskutečnit i užší nebo širší anketa o vhodnosti místa podle oceněného řešení. Následně by byla vypsána druhá *soutěž na*

³³³ Protokol ze dne 16.07.1925, s. 1. APSP, Fond č. 33, Spisy - budovy parlamentu (1919-1992), inv. č. 31, kart. 4.

³³⁴ Protokol ze dne 16.07.1925, s. 2. APSP, Fond č. 33, Spisy - budovy parlamentu (1919-1992), inv. č. 31, kart. 4.

³³⁵ Dodatek k referátu o stavbě nového parlamentu. APSP, Fond č. 33, Spisy - budovy parlamentu (1919-1992), inv. č. 31, kart. 4.

³³⁶ Letenská otázka a regulační problémy Velké Prahy. Praha: Spolek československých inženýrů, 1924.

³³⁷ Projekt nového parlamentu, s. 5 a 6. APSP, Fond č. 33, Spisy - budovy parlamentu (1919-1992), inv. č. 31, kart. 4.

*definitivní plány stavby parlamentu, která by mohla být již domácí, "jelikož vodítkem budou schválené ideové náčrtky ze soutěže mezinárodní".*³³⁸

6.4 Posun názoru NS

Otázka stavby, opuštěná v létě 1925 (volby) i v roce 1926, znovu výrazněji ožila roku 1927. Předsednictvo NS se usneslo, že je třeba rezervovat pozemky ve středu Letenské pláně, na ose Čechova mostu, přestože i nadále zároveň chtělo mít otevřenou i možnost stavět jinde. Nejprve se konala 05.03.1927 porada na staroměstské radnici, kde se hovořilo i o vhodnosti vypsát novou soutěž na zastavění Letné, avšak zároveň s možností soutěžících navrhnout parlament i mimo Letnou.³³⁹ Den před další schůzí se 30.03. sešel v salonu místopředsedy sněmovny Dostálka stavební subkomitét NS. Bylo konstatováno, že Státní regulační komise nadále prosazuje umístění na ose Štefánikova mostu. Na to místopředseda Donát prohlásil: "Přece nemohou nám poroučeti, kde máme svou budovu stavěti."³⁴⁰ Dokumenty rovněž umožňují pozoruhodný průhled do dobového způsobu vnímání městského prostoru v dichotomiích centrum/periferie či prestižní/neprestižní. Někteří členové podle svého vyjádření pokládali Letnou za místo tak odlehlé, vzdálené a nevhodné, "(...) že by snad mohla Stát. reg. komise budovu parlamentu navrhnouti na Bulovce nebo jiné periferii."³⁴¹ "Dále tak monumentální budova poruší vrstvy půdy, která již nyní si sedá. Možná, že základy pak by se prohlubovaly až do terenu nábřeží," mínil zcela vážně místopředseda Dostálek.³⁴² Poslanec Holý zase označil za nepřijatelnou blízkost obytných domů ve východní části pláně, protože "(...) obyvatelé těchto domů pozorovati (by) mohli porady, které někdy jsou tajné."³⁴³ Na schůzi z 31.03.1927 bylo dosaženo konsensu, že parlament bude situován na ose Čechova

³³⁸ Projekt nového parlamentu, s. 5. APSP, Fond č. 33, Spisy - budovy parlamentu (1919-1992), inv. č. 31, kart. 4.

³³⁹ Porada dne 05.03.1927. APSP, fond č. 33, Spisy – budovy parlamentu (1919-1992), inv. č. 31, kart. 4.

³⁴⁰ Zápis o poradě subkomitétu 30.03.1927. APSP, fond č. 33, Spisy – budovy parlamentu (1919-1992), inv. č. 31, kart. 4.

³⁴¹ Zápis o poradě subkomitétu 30.03.1927. APSP, fond č. 33, Spisy – budovy parlamentu (1919-1992), inv. č. 31, kart. 4.

³⁴² Zápis o poradě subkomitétu 30.03.1927. APSP, fond č. 33, Spisy – budovy parlamentu (1919-1992), inv. č. 31, kart. 4.

³⁴³ Zápis o poradě subkomitétu 30.03.1927. APSP, fond č. 33, Spisy – budovy parlamentu (1919-1992), inv. č. 31, kart. 4.

mostu a má být proto jednak bezodkladně zahájeno jednání o výkupu pozemků, jednak má být ministerstvem veřejných prací vypsána ideová soutěž na zastavění Letné.³⁴⁴ Poměrně výstižně charakterizoval postoj řady představitelů NS názor Františka Soukupa, že "(...) (n)aše generace parlament asi stavět nebude, protože dosavadní budova stačí na 20-25 let, ale presentními jsou stavby jednotlivých ministerstev. Proto pozemky zajistiti."³⁴⁵

³⁴⁴ Zápis ze schůze 31.03.1927, APSP, Fond č. 33, Spisy - budovy parlamentu (1919-1992), inv. č. 24, kart. 3.

7. Ideová soutěž na úpravu a zastavění Letenské pláně (1928)

7.1 Souvislosti soutěže a její vypsání

7.1.1 Před vypsáním

První impuls k vypsání další soutěže vzešel z městské samosprávy. Dne 15. července 1927 se pražská městská rada usnesla požádat ministerstvo veřejných prací, aby co nejdříve vypsalo soutěž na řešení Letenské pláně a výstupu k ní.³⁴⁶ Přesné okolnosti příprav soutěže lze kvůli nedochování spisů Státní regulační komise rekonstruovat pouze zhruba. Na žádost Státní regulační komise o aktuální stavební program parlamentní budovy, zaslanou předsednictvu poslanecké sněmovny, se vedle zaslaného programu dostalo komisi 27. ledna 1928 i opětovného naléhání, aby komise netrvala na umístění parlamentní budovy ve východní části pláně, ale aby v soutěžním zadání "v zájmu úspěšné soutěže" netrvala na schválené regulační čáře a dala "soutěžícím svobodu ve volbě místa na budovu parlamentní." Za sebe předsednictvo zdůraznilo, že trvá na svém usnesení, aby budova "byla řešena v ose Čechova mostu ve středu Letenské pláně tak, aby tak význačná a monumentální budova byla viděti z vnitřního města Prahy."³⁴⁷ Poslanecká sněmovna zároveň komisi nabídla možnost vyložit pro soutěžící k nahlédnutí v kanceláři Inspektorátu sněmovních budov v přízemí budovy Akademického gymnázia plány zahraničních parlamentů, které inspektorát průběžně nashromáždil.³⁴⁸

³⁴⁵ Zápis ze schůze 31.03.1927, APSP, Fond č. 33, Spisy - budovy parlamentu (1919-1992), inv. č. 24, kart. 3.

³⁴⁶ KRCH 1927b, 174.

³⁴⁷ Dopis Předsednictva Poslanecké sněmovny Státní regulační komisi ze dne 27.01.1928. APSP, Fond Budova, inv. č. 34.

³⁴⁸ Dopis Předsednictva Poslanecké sněmovny Státní regulační komisi ze dne 27.01.1928. APSP, Fond Budova, inv. č. 34.

7.1.2 Vypsání soutěže a lhůta

Soutěž byla Státní regulační komisí vypsána a zahájena 1. února 1928.³⁴⁹, s lhůtou stanovenou do 10. září 1928. Vypsání Státní regulační komise přizdobila odkazem („u příležitosti oslav“) na desetileté výročí republiky (hovořila ne zcela přesně o státu³⁵⁰). Soutěž byla opět omezena na československé občany. Vlivem již zmíněného nedochování se spisového materiálu komise opět nevíme, jaké pohnutky komisi k vedly k vyloučení všeobecného, mezinárodního formátu soutěže. Uzávěrka soutěže byla stanovena na 10.09.1928. V dobovém odborném diskursu byla soutěž sice zhodnocena jako vzorně, detailně připravená. Vzhledem k náročnosti zadání (viz níže), zvláště požadavkům na značnou podrobnost soutěžních návrhů byla více než sedmiměsíční lhůta hodnocena jako „velmi krátká“. Došlo proto k výzvám na její prodloužení až do konce roku.³⁵¹ Ve vztahu k těmto rozsáhlým požadavkům a z nich pramenícím značným nákladům na vyhotovení návrhů podle kritiky nestála v odpovídajícím poměru ani výše soutěžních cen: „(j)ednati se bude tudíž v celku o oběť se strany architektů mimořádného rázu (...)“. Příliš krátká zářijová lhůta byla stanovena proto, aby vítězný návrh mohl být v době desátého výročí republiky 28. října již znám.³⁵² Kritice byla podrobena i nejasnost otázky umístění parlamentu mezi různými dobovými aktéry a nedostatek jejich vzájemné dohody, k níž mělo dojít před tím, než bude soutěž vypsána. Absence předchozí dohody vede ke stálému otevírání otázky ve veřejném diskursu i během soutěže, diskutování i jiných míst než Letné, kategorických požadavků na určitá řešení apod. To vše nemírně „(s)outěžícím architektům (...) klid ku práci nezíská ani chuť nepřidá.“³⁵³ Prodloužení soutěžní lhůty bylo nejprve komisí zásadně odmítnuto, později však byla soutěžní lhůta navzdory kategorické formulaci pravidel přeci jen prodloužena, ovšem nikoli do konce roku, ale jen do 01.12.1928,³⁵⁴ patrně podobně jako u soutěže z roku 1920 z rozpočtových příčin. V dobovém tisku se mísilo potěšení s pochybnostmi nad náhlou a pozdní změnou mínění komise, které „(...) živí zbytečně různé dohady“.³⁵⁵ Soutěž došla kritiky z řad těch, kdož si přáli další radikální regulační (a potažmo asanační) zásahy na Starém Městě. Tak Vojtěch Krch v Architektu SIA psal: „(ú)těk od opravdového řešení Letné

³⁴⁹ Vypsání např. red.: Ideová soutěž na úpravu a zastavění letenské pláně. A-SIA XXVII, 1928, 40.

³⁵⁰ Český stát, coby určující jádro Československa, samozřejmě trval podstatně déle.

³⁵¹ Š., Soutěž na zastavění letenské pláně. In: Architekt SIA, XXVII, 1928, 70.

³⁵² Š., Soutěž na zastavění letenské pláně. In: Architekt SIA, XXVII, 1928, 70.

³⁵³ Š., Soutěž na zastavění letenské pláně. In: Architekt SIA, XXVII, 1928, 70.

³⁵⁴ Srov. red., Letenská soutěž. In: Architekt SIA, XXVII (1928), s. 202.

jest vlastně útekem od Starého města. (...) Státní reg.(ulační) komise (...) zůstala takto Starému městu a tím i celému středu Prahy dlužna všecko. (...) Byla vypsána soutěž na pláň letenskou. To však byl omyl. Neboť bez řešení Starého města není řešení letenské pláň. Je logickým a kategorickým požadavkem řešiti oboje najednou.”³⁵⁶

7.2 Požadavky Národního shromáždění

7.2.1 Všeobecné otázky

Stavební program z 26. ledna 1928, zasláný následujícího dne předsednictvem poslanecké sněmovny Státní regulační komisi, byl vlastně historicky prvním uceleným souborem požadavků, definitivně formulovaných samotným zákonodárným sborem, resp. jeho představiteli. Z tohoto hlediska se jedná o velmi zajímavý dokument, odrážející představy a náhledy na dobový parlamentní provoz, požadavky díky stavbě na zelené louce nadto nesvazované ohledy na prostorové možnosti.

Budova zákonodárního sboru měla být rozdělena na tři části: sněmovní, senátní a středovou mezi nimi, zahrnující společně užívané místnosti. Dobové či spíše z minulosti ještě stále přežívající společenské konvence a lpění na nich naznačuje požadavek, aby každá z těchto tří částí měla vlastní ”representační vchod se schodištěm a kryté vjezdy pro automobily,” pro něž má být před každým vchodem zřízeno 30-50 volných stanovišť.³⁵⁷ Předpokládalo se tedy, že spíše nežli pěšky nebo hromadnou dopravou budou zástupci lidu přijíždět v osobních automobilech. Před vchody měly být zřízeny také vlajkové stožáry.³⁵⁸ Pozoruhodný je požadavek na pouhou jednopatrovost (dvojpodlažnost) budovy, kontrastující s podobou řady jiných středoevropských parlamentních budov (např. Berlín, Vídeň, Budapešť). Požadovaný rozsah budovy byl vyčíslen nikoli počtem m² ploch, ale počtem místností a okenních os, a to

³⁵⁵ red., Letenská soutěž. In: Architekt SIA, XXVII (1928), s. 202.

³⁵⁶ KRCH 1927, 17. Článek kritizoval komisi z pozice obhajoby neomezené individuální automobilové dopravy, plýtvání pohonnými hmotami a lenivosti: ”V každém městě střed města se stává obchodním centrem. A obchod nese s sebou čilý ruch komunikační. Potřebuje dopravu. V prvé řadě rychlou dopravu. Jak vypadá pražský střed, Staré město? Uzounké uličky, (...) a stejně úzké a stísněné příjezdy i výjezdy. Již dnes znamená ztrátu času jeti autem ze Staroměstského náměstí na Václavské.” (tamže).

³⁵⁷ Stavební program (26.01.1928), příloha dopisu předsednictva PS Státní regulační komisi z 27.01.1928. APSP, Fond Budova, inv. č. 34.

³⁵⁸ Stavební program (26.01.1928), příloha dopisu předsednictva PS Státní regulační komisi z 27.01.1928. APSP, Fond Budova, inv. č. 34.

na celkem 240 místností s 573 okenními osami v přízemí a dalších 243 místností s 573 okenními osami v prvním patře. Rozsah budovy byl ještě zvýšen požadavkem, aby určité vyjmenované místnosti, nahlížené jako "význačné", zabíraly jak přízemí, tak i první patro. Vedle zasedacích síní obou komor to mělo platit pro "(...) peristil, stálý výbor, rozpočtové výbory senátu (i) sněmovny, studovnu a restauraci poslanců a senátorů i restaurace úředníků a žurnalistů (...)".³⁵⁹

7.2.2 Společná část budovy

Společná část budovy měla zahrnovat "peristil pro shromažďování se 450 senátorů a poslanců k poradám při hlasování". Měl být veřejnosti nepřístupný a propojen s kuloáry obou komor i s veřejnosti nepřístupnou restaurací a kavárnou pro členy zákonodárního sboru a vlády (pro 450 osob), "dle možnosti s verandou a pohledem na řeku". Vedle ní měla být i další kavárna pro úředníky a žurnalisty (300 osob). V přízemí ve střední části měla mít také místnosti vláda. Zde měla vzniknout rovněž pošta, stanice první pomoci a příruční knihovna (10-15 000 svazků) se studovnou zákonů o 50 čtenářských místech, dále místnosti stenografů, sněmovní korespondence a novinářů. V prvním patře měl být umístěn archiv, inspektorát budov, knihovna, místnosti prezidenta republiky, a dále byty řady osob: předsedů i tajemníků sněmovny i senátu, správce budov, řidičů, strojníků a topičů. V suterénu měly najít své místo stráž, trafika, noclehárny úředníků a zřízenců, tiskárny, dílny, lázně a holírna, depozitář knihovny s kapacitou 200 000 svazků, skladiště archivu, skladiště parlamentních tisků, restaurace zřízenců, místnosti rozhlasu, vzduchové pošty, garáže (každá z komor měla mít své garáže pro pět automobilů a technické zázemí pro ně – sklady, dílny, nádrže na benzín), kotelny ústředního topení, strojovny, transformátory, akumulátory, ventilátory, sklady dříví, uhlí, koksu, atd.

7.2.3 Část pro poslaneckou sněmovnu

Část budovy s poslaneckou sněmovnou měla mít zasedací síň pro 450 poslanců a senátorů (umožňující jak běžné zasedání poslanecké sněmovny, tak i společné zasedání obou komor) "s presidiální tribunou pro předsednictva sněmoven, vládu, řečníka a úřednictvo". Chybět neměla prezidentská lóže, lóže diplomatů, novinářů a galerie pro veřejnost. U presidiální tribuny měl být vytvořen "menší salonek pro porady předsednictva při plenárních schůzích a

³⁵⁹ Stavební program (26.01.1928), příloha dopisu předsednictva PS Státní regulační komisi z 27.01.1928. APSP, Fond Budova, inv. č. 34.

kancelář pro přípravy k hlasování”, popřípadě i ”místnost pro presidenta republiky, pro případ, když skládá slib”. K síni měly přiléhat veřejnosti nepřístupné kuloáry. Odděleně od nich, avšak blízko síně měly být umístěny kanceláře předsedy a místopředsedů sněmovny, tajemníka, sekretariátu, tlumočnicků, pomocných úřadů, hospodářského úřadu s pokladnou, hovoren, zvláštní hovorny pro deputace, čítárny a písárny pro poslance, místnost stálého a rozpočtového výboru (sál pro 120 osob, výslovně však ”bez galerie”, s předsíněmi, šatnou, umývárnu a hovornou s 10 telefonními budkami), a dále v prvním patře místnosti výborů, místnosti klubů, byty.

7.2.4 Část pro senát

Senátní část budovy měla mít zasedací síň pro 150 senátorů s presidiální tribunou, opět poradní místnost předsednictva a přípravnu hlasování a další prostory, stejné jako poslanecká sněmovna: galerie, kuloáry, kanceláře předsedů a místopředsedů, úřadovny. I zde měla být zřízena místnost rozpočtového výboru pro 120 osob a zázemím. V prvním patře opět měly být umístěny místnosti dalších výborů a klubů.

7.2.5 Zhodnocení a kontext

Zajímavé je, že tyto prostorové představy nezahrnují kanceláře pro jednotlivé poslance a senátory, dnes naopak běžné. Také původně se objevující myšlenka možnosti ubytování přímo v parlamentní budově nebo v samostatné budově vedle ní, určené pro poslance a senátory ze vzdálenějších regionů – pomysleme jen na tvar republiky a necentrální polohu jejího hlavního města – jistě užitečná, nakonec nedošla zohlednění. Prostory pro knihovnu se zdají být oproti dříve formulovaným představám poddimenzovány, a to jak omezeným počtem míst ve studovnách, tak i z dlouhodobého hlediska nepatrným rozsahem příručky i skladišť (celkem jen asi pro 250 000 svazků), neodpovídajícím očekávatelným akvizicím a ani běžnému rozsahu parlamentních knihoven v zahraničí.

7.3 Protitlak Národního shromáždění

7.3.1 Dostálkovo vystoupení

Brzy poté, co Státní regulační komise soutěž vypsala, uveřejnil Jan Dostálek, místopředseda poslanecké sněmovny za lidovou stranu, 17. února 1928 v Lidových novinách delší článek,

nazvaný K diskusi o výstavbě parlamentu,³⁶⁰ pojatý jako polemika s jednotlivými typy kritických názorů. Úsudek, že novostavba by nebyla nutná, odmítl poukazem na nedostačující rozměry současných budov a neúnosné poměry v nich panující, přičemž využil již dříve námi zmiňovaný seznam stížností, shromážděných správou budov. Dostálek obhajoval požadavek Národního shromáždění na umístění budovy na ose Čechova mostu; zároveň se bránil námitkám o možnosti jiného umístění parlamentní budovy. Umístění budovy například u Karlova mostu podle něj "(...) vyžádalo by si velikých finančních obětí, neboť by bylo nutno vykoupiti celou řadu soukromých domů a vystěhovati poslední zbytky středních vrstev občanských na periferii Prahy a učiniti z této části Malé Strany konglomerát úředních budov."³⁶¹ Proti kritikům rozsahu požadované plochy parlamentní budovy autor uvádí, že tento rozsah je jen důsledkem výškového omezení "z důvodu zachování panoramatu Hradčan". Často se vyskytující námitky, že plocha zabraná parlamentem by byla větší než u parlamentů velkých států (opakuje jej dokonce ještě roku 1949 ve svých Dějinách plánování Max Urban) vyvrací Dostálek věcnými argumenty. Zároveň hájí umístění ministerských budov u parlamentu jako nutné "nejenom z důvodů administrativních, ale i hospodářských"; umístění parlamentu mělo podle něj odpovídat způsobu, jímž národy staví "pomníky vyjadřující veliké dějinné události". Ty žádný národ nestaví "v místech stísněných a odlehlých, nýbrž v polohách význačných zpravidla izolované plochy sadové, které umožňují z různých míst pohledy na tyto monumenty." Této podmínce vyhovuje nejlépe Letná, neboť by tam "parlament a s ním sousedící ministerské budovy byly situovány v sadech a současně dostatečně izolovány od všech obytných domů i provozoven – základní to podmínce parlamentních budov." Zároveň Dostálek vystoupil jako odpůrce průkopu i jiného vedení letenské komunikace (jmenovitě výstupem od Štefáníkova mostu po stráni pozvolna nahoru) a upřednostňoval zachování letenské stráně jako nedotčeného pásu zeleně a jako "podnože parlamentu", pouze na ose Čechova mostu "nepatrně přerušené (...) monumentálním schodištěm s vytahovadly".³⁶² Jak ukazuje jiný dobový záznam Dostákových názorů, osvojil si politik myšlenku nedotčeného pásu zeleně a monumentálního schodiště "s výtahy osobními i nákladními" z předválečného návrhu Fritze Lehmana.³⁶³ Za svou osobu však Dostálek uváděl, že by pokládal za "nejideálnější řešení" parlament "(...) v místech Rudolfiny a jeho

³⁶⁰ DOSTÁLEK 1928; porovnáno s rukopisem (strojopis s doplňky rukou), dochovaným v APSP, Fond Budova, inv. č. 43, s dodatečným nadpisem "Posl. inž. J. Dostálek | K diskusi o výstavbě parlamentu".

³⁶¹ Tamže.

³⁶² Tamže.

³⁶³ Porada subkomitétu (...) 05.03.1928. APSP, Fond Budova, inv. č. 34.

okolí, kdyby ovšem toto okolí nebylo tak nešťastně a úplně zastavěno” (...) ”(t)ato dispozice byla by výhodná po stránce komunikační i výhledu na úchvatný panoramat (sic) Hradčanský (sic) i tradice vytvořené již existující zde sněmovnou. Není vyloučeno, že by z ní vyplynula i úspora stavby jedné sněmovny použitím stávající pro senát”.³⁶⁴ Podle autora by tak bylo snad možné počítat s otevřením nové budovy k 25. výročí samostatnosti, tedy v roce 1943. Nový parlament by podle Dostálka byl ”(...) představitelem svépravnosti (sic) čsl. národa, vyvrcholením jeho demokratického zřízení a pomníkem samostatnosti čsl. státu”.³⁶⁵ Dále pokračujeme ve zkoumání odporu Národního shromáždění níže v kapitole deváté o přídatné soutěži.

³⁶⁴ Tamže.

³⁶⁵ Tamže.

8. Návrhy soutěže 1928 (výběr)

8.1 Ferdinand Fencel

Mladý architekt Ferdinanda Fencel (1901-1983)³⁶⁶ přišel ve svém návrhu s efektní sérií výškových budov ministerstev. Autor zastavuje rozvolněně celou pláň, mezi budovami však ponechává parkové prostory. Na její okraj, nad stráň, klade na osu Čechova mostu rozsáhlou parlamentní budovu. Za ní vede širokou třídu coby spojnicí Kostelní ulice a třídy Mariánské hradby. Do plochy pláň za touto třídou umísťuje v severojižním směru položené dlouhé bloky několikadílných veřejných budov, jejichž články se směrem k dnešní třídě Milady Horákové zvyšují a tvoří polovný přechod k řadě, sestávající z vysokých kancelářských mrakodrapů. Hromadná doprava není v návrhu viditelným způsobem řešena. Parlament, pokud lze z publikované reprodukce soudit, je rozsáhlá, masivní a klasicizující budova, tvořená středním článkem (na ose Čechova mostu) s klasicizujícím vstupním rizalitem, vysokou věžicí a dvěma dosti vzdálenými články poslanecké sněmovny a senátu, spojenými se středním článkem nižšími křídly. Je to architektura mimořádně chabá. Autor rukou urbanisticky nedovednou kombinoval demonstrativní a nepříliš promyšlený motiv "šokujícího" souboru kancelářských mrakodrapů s neobratně tradicionalistickým a hřmotným parlamentem; neobstál ani jako modernista, ani jako tradicionalista a náročné soutěžní území nedokázal přiměřeně řešit.

8.2 Vlastislav Hofman a František Novoveský

Pravým matadorem letenské otázky byl Vlastislav Hofman (1884-1964),³⁶⁷ žák Josefa Schulze, Jana Kouly a Josefa Fanty na české technice, nadaný architekt a všeuměl. Ještě za předlitavských časů se v rámci své činnosti na městském stavebním úřadě zabýval architekturou letenského průkopu a monumentálních veřejných staveb. Později se účastnil

³⁶⁶ Z jeho pozdějších staveb srov. např. budovu Státní ošetřovatelské školy na Karlově náměstí (1937). ŠVÁCHA 1994, 393 a 376-377.

³⁶⁷ Srov. NEŠLEHOVÁ/HILMERA/ŠVÁCHA 2004; VLČEK/HILMERA 2004c, 241-242; ŠVÁCHA 1994, 110

soutěže roku 1920 – v tandemu s Josefem Barkem, profesorem české techniky (neúspěšně) – a nyní, roku 1928, podal soutěžní návrh společně s málo známým vinohradským stavitelem Františkem Novoveským, v oboru činným od roku 1911 do 40. let.³⁶⁸

Hofmanův návrh ze soutěže roku 1928 dosud bohužel nedošel bližší pozornosti.³⁶⁹ Podařilo se mi nalézt několik jeho fragmentů v Archivu architektury NTM, kde byly nesprávně zařazeny v osobním fondu Bohuslava Fuchse.³⁷⁰ Jedná se však pouze o situace, takže o podobě, kterou snad především Hofman zamýšlel dát v tomto návrhu parlamentní budově, detailně nevypovídají. Návrh se pečlivě drží regulačního plánu. Parlament umísťuje na tímto plánem předvídané místo na východním okraji pláň v ose Štefánikova mostu. Dokonale souměrná budova je členěna na tři hlavní hmoty – středovou část s peristylem a levou a pravou část pro obě komory, propojené se střední částí dvěma užšími křídly. Se Štefánikovým mostem je parlament spojen jednak pravostrannou výstupní komunikací, při které autoři situují obytné domy, jednak schodištěm pro pěší. Malé náměstí za parlamentem uzavírá v jeho ose budova Knihovny Národního muzea a Akademie věd. Pro střední část pláň převzali autoři regulačním plánem předpokládané diagonální komunikace, kolem nichž seskupili ze tří stran úřední budovy: v ose Čechova mostu blíže k Belcrediho třídě předsednictvo ministerské rady, flankované ministerstvy spravedlnosti a vnitra. Plán směrem k městu ponechali autoři

³⁶⁸ VLČEK 2004e, 456 (účast Novoveského na této soutěži ani jeho jinou spolupráci s Hofmanem nezmiňuje). O žádné spolupráci Hofmana s Novoveským se nezmiňuje ani rozsáhlá monografie o Hofmanovi, NEŠLEHOVÁ/HILMERA/ŠVÁCHA 2004.

³⁶⁹ Srov. pouze velmi nepřesnou zmínku in NEŠLEHOVÁ 2004, 250-251, zřejmě směřující soutěže dvě v soutěž jedinou a zároveň je i nepřesně časově řadící: první noticka pod rokem 1927 nesprávně praví, že se Hofman zúčastňuje ideové soutěže na zastavění Letné, ukončené roku 1928, přestože roku 1927 tato soutěž nebyla dosud vůbec vypsána. Pod rokem 1928 se pak notifikuje, že Hofman obesílá "soutěž na zastavění Letné" a "dostává 3. Cenu", aniž by byla rozlišena na jedné straně původní a základní soutěž vypsána Státní regulační komisí (v níž byl návrh tandemu Hofman a Novoveský neúspěšný – středová varianta byla vyloučena jednomyslně v prvním kole, východní varianta pak ve druhém kole) a na druhé straně přídatná quasisoutěž Národního shromáždění, v níž byl návrh odměněn III. cenou. I zde bylo zařazení pod rok 1928 nepřesné (i když z hlediska podávání soutěžního návrhu oprávněné), neboť hodnotící proces nebyl v případě soutěže Státní regulační komise do konce roku 1928 uzavřen a závěrečná jednání proběhla teprve na počátku ledna 1929 (Hofmanova východní varianta, která se dostala do druhého kola posuzování, byla vyloučena ve schůzi 2. ledna 1929). Porota quasisoutěže Národního shromáždění zasedala prvně teprve v lednu 1929, rozhodnutí obou porot byla oznámena v půli ledna 1929 a následně publikována.

³⁷⁰ Vlastislav Hofman / František Novoveský, Situace. (Označeno grafickou značkou tří kruhů). AA NTM, zařazeno chybně jako: osobní fond 115, Bohuslav Fuchs, Ideová soutěž na zastavění Letné, 20050617/04.

nezastavěnou a zatravněnou. S touto parkovou částí pláň spojili Čechův most a Staré Město širokým schodištěm.³⁷¹

8.3 Bohumil Hübschmann

Bohumil Hübschmann, dlouhodobě a hluboce Letnou zaujatý a jeden z účastníků soutěže z roku 1920, nemohl se svým návrhem chybět ani v soutěži nové. Autor zůstal věren svému přesvědčení o východní části pláň v ose Štefánikova mostu jako o ideálním místu pro parlamentní budovu. Zatímco ve svém návrhu ze soutěže roku 1920 autor orientoval svou parlamentní budovu hlavním průčelím směrem k Vltavě a k městu, nyní, poučen snad i roku 1920 vítězným návrhem tandemu Františka Vahaly a Vratislava Lhoty, tuto orientaci proměnil. Hlavní, podélné průčelí nově staví směrem do Letenské pláň, zatímco na osu Štefánikova mostu umisťuje kratší část budovy. Protože by však tato mohla působit málo výrazně a monumentálně, snaží se Hübschmann tuto osu posílit jednak představením hmoty směrem do údolí, jednak vystavěním parlamentní věže při této straně budovy. Přeorientování budovy mělo mimo jiné za důsledek přehrazení pravostranné výstupní komunikace od Štefánikova mostu. Hübschmann předpokládal obejít budovu průlomem do Letohradské ulice od Štrossmayerova náměstí. Tento projekt, podaný pod heslem S.P.Q.R., ukazuje, že ne vždy musí opakované zaobírání se určitým tématem vést ke stále přesvědčivějším výsledkům. Zatímco parlament s mohutnou kupolí z roku 1920 nijak nevybočoval z většiny klasickým tvaroslovím inspirovaných návrhů ostatních soutěžících a také autorovo podání, poměrně energické a myšlenkově pevné, prozrazuje architekta na vrcholu tvůrčích sil, soutěžní návrh z roku 1928 se zdá být podstatně méně suverénní; mezi funkcionalistickými projekty působí zmatněle, nejistě a snad i vyčerpaně.

8.5 Jaromír Krejcar

Soutěžní návrh podaný pod heslem Velká avenue, je dnes díky četným reprodukcím leteckého pohledu zřejmě nejznámějším, téměř ikonickým pozůstatkem parlamentních snah 20. let, přičemž spolu s návrhem Josefa Štěpánka zároveň náleží k tomu málu, čím se tyto snahy otiskly do širšího veřejného povědomí. Jaromíra Krejcara (1895-1949), žáka Jana Kotěry na pražské akademii v letech 1917-21³⁷² a jednoho z předních architektů své doby, není třeba

³⁷¹ Vlastislav Hofman / František Novoveský, Situace. AA NTM, zařazeno jako: osobní fond 115, Bohuslav Fuchs, Ideová soutěž na zastavění Letné, 20050617/04.

³⁷² ŠLAPETA / PLATOVSKÁ 2001, 403.

blíže představovat.³⁷³ Krejcarův projekt je pozoruhodný poměrně rozsáhlou průvodní zprávou, v níž architekt nejen popisuje svůj návrh, ale i se vyjadřuje k jiným možnostem řešení a odůvodňuje, proč se k určitému řešení přiklonil. Ve zprávě například odmítá myšlenku velkého severojižního bulváru, "zakotveného na jižní straně budovou Národního musea, na straně severní budovou parlamentu", a kritizuje i průlom dnešní Pařížské třídy a jeho důsledek, Čechův most a odmítá následně i myšlenku průkopu nebo tunelu.³⁷⁴ Krejcar odmítl rovněž regulačním plánem předvídané diagonální komunikace, jimž podle něj chybělo praktické komunikační odůvodnění. Skutečnost, že se svatovítský chrám uplatňuje při pohledu z Letenského náměstí a z pláně samotné jako pohledová dominanta, ještě nevede k tomu, že by mezi oběma místy existovala dopravní potřeba a tedy potřeba výstavby diagonální komunikace.³⁷⁵

Ve svém návrhu umístil Krejcar parlament na osu Štefáníkova mostu. Pozici v ose Čechova mostu odmítl v průvodní zprávě jako nevhodnou. V případě umístění parlamentu na této ose a při okraji pláně "(...) ocitne se parlamentní budova v ostré konkurenci k hradčanskému panoramatu s každého pozorovacího bodu, ležícího na nábřežích dolů od Čechova mostu. Jest nesporno, že dominanta Hradčan, s této strany pozorována, jest přímo závislá na táhlé zelené stráni letenské a byla by velmi porušena jakoukoliv, byť sebe lépe architektonicky vyřešenou budovou."³⁷⁶ Naopak při odsunutí budovy od okraje pláně by vedla ke ztrátě možnosti využít parlament jako městskou dominantu. Naopak pro umístění na ose Štefáníkova mostu hovořila Revoluční třída jako prvořadá dopravní tepna, možnost uchovat nepřerušenu letenskou stráž a neporušenou pohledovou dominantu Hradu; vzdálení se od Hradu dává podle Krejcara i samotné kompozici architektury parlamentní budovy více nezávislosti a svobody.³⁷⁷ Místo v ose Štefáníkova mostu pokládal za šťastné jak urbanisticky ("(b)udova sama svojí hmotou zatěžuje volný východní kraj letenské strání a tvoří tak ukončení strání a přechod k blokům budov dole se nacházejících"), tak i dopravně (snadné spojení do centra města a zvláště k nádražím).³⁷⁸

³⁷³ Srov. např. ŠVÁCHA 1995b, 29-162; ŠVÁCHA 2000, 304-305; SPECHTENHAUSER 1995a, 177-207; SPECHTENHAUSER 1995, 30-45, slovníkové heslo ŠVÁCHA 1995e, 405; ŠVÁCHA 1989, 466-472.

³⁷⁴ KREJCAR 1929, 21.

³⁷⁵ KREJCAR 1929, 22.

³⁷⁶ KREJCAR 1929, 22.

³⁷⁷ KREJCAR 1929, 22.

³⁷⁸ KREJCAR 1929, 22.

Projekt nemůže zapřít vliv starého řešení návrhu Františka Vahaly a Vratislava Lhoty ze soutěže roku 1920: stejně jako oni orientuje parlamentní okrsek na dvojici os. První je hradní, představovaná třídou Mariánské hradby, prodlouženou přes Letenskou pláň až na její východní okraj ("velká avenue" z hesla). Tuto osu porota pochválila jako "ideové i praktické vyjádření spojení mezi hradem a parlamentem."³⁷⁹ Druhou osou je Štefánikův most a pohled z Revoluční třídy. Přes tyto vztahy při bližším pohledu vystoupí Krejcarovo řešení jako velký kontrast oproti způsobu, jakým k problému přistupují roku 1920 František Vahala a Vratislav Lhota, kteří výslovně zdůrazňují, že "(c)esta ku hradu od parlamentu vyhrazena pouze potřebám státním (elektrická dráha vedla by ulicí u kadetky)."³⁸⁰

Celý parlamentní okrsek je orientován podélně západovýchodním směrem. Parlamentní budova není pojata jako výsostná: tvoří nijak symbolicky nepozdviženou součást parlamentního okrsku, tvořeného ještě dalšími budovami (předsednictvo ministerské rady, ministerstva). S tím souvisí, jak už bylo řečeno, že vlastní budova parlamentu není součástí osy třídy Mariánské hradby (jako u Vahaly a Lhoty), ale že je to právě celý okrsek, jehož středem tato třída prochází.

Umístění parlamentu na tuto třídu ovšem porota podrobila kritice, když třídu zřejmě nahlížela především jako velmi frekventovanou dopravní tepnu (jíž ovšem, jak uvidíme níže v oddíle o Krejcarových názorech na dopravní otázky, nutně nebyla). Podle tvrzení poroty prostor před parlamentem "(...) naopak vyžaduje naprostého vyloučení průchodné komunikační tepny."³⁸¹ Jistý druh civilismu se snad projevuje i v samotném Krejcarově pojetí parlamentního náměstí jako jednoduchého, neokázalého prostoru. Za pozornost stojí, že ačkoli autor vytváří dlouhou parlamentní budovu, relativně úzké náměstí ji neumožňuje příliš výrazně a z většího odstupů vnímat čelně. K tomu by bylo nutné ponechat před budovou podstatně větší šíři prostoru, tedy například přinejmenším nezastavět prostor mezi Letohradskou ulicí a parlamentním náměstím novými úředními budovami, popřípadě nadto vybourat část zástavby směrem k Letenskému náměstí, anebo až po Letenské náměstí a vytvořit tak monumentální perspektivu parlamentu a zároveň rozsáhlé shromaždiště. "Nedostatečné dimensování parlamentního fora" bylo jednou z výtek poroty.³⁸² Většinu Letenské pláně ponechává autor prázdnou. Ministerstva umístil v řadě podél severního okraje pláně. Ve značnou měrou na pláni nezávislém umístění

³⁷⁹ VÝSLEDEK [1928] 1929, 11 (sub lit. b).

³⁸⁰ VAHALA/LHOTA 1921, 35.

³⁸¹ VÝSLEDEK [1928] 1929, 11 (sub lit. b).

³⁸² VÝSLEDEK [1928] 1929, 11 (sub lit. h).

parlamentu v ose Štefánikova mostu shledával Krejcar i tu důležitou výhodu, že parlament, "(...) tvoříc dominantní ekvivalent ostatních budov nevyžaduje jejich podřízení (...) sobě, tím méně pak podmiňuje centrální zájem budov ostatních, na úkor jejich nevýhodného položení ku světovým stranám a jejich účelové formy a dispozice."³⁸³ Nedostatkem návrhu je ovšem umístění stromů, s nimiž návrh zřejmě téměř nepočítá a ponechává pláň jako obrovský zatravněný prostor. Porota, chválící ponechání velké části pláně nezastavěné, vnímala prostor v podání návrhu jako místo "pro osázení zelení".³⁸⁴ Švácha hovoří v této souvislosti o Krejcarově „prostorománii“.³⁸⁵

Budovu pojímá zcela novátorským způsobem, nemající mezi návrhy v soutěži z roku 1920 ani z roku 1928 obdoby, vyjma snad Roškotovy komunikace pod parlamentem, která však náměstím mezi budovami nevede. Lze připomenout autorův text o moderní architektuře, v němž se zamýšlí nad její estetikou: tu lze podle něj definovat "estetiku moderní architektury jako rovnováhu rozumu a citu. Je mu založena "na smělé konstrukci hangarů, přístavišť, na všech těchto ryzích produktech moderní doby, na rytmu jejich proporcí, na rytmu našeho života, kterým se liší doba, v níž žijeme, od předchozích epoch lidstva."³⁸⁶ Krejcarova budova je nehluboká, prostor získává spíše délkou křídel. Přes náměstí vede linku tramvaje, čímž prostor velmi šťastně a žádoucím způsobem oživuje a zcivilňuje. Klíčové části budovy jsou soustředěny v mohutném trojúhelném bloku umístěném na ose Štefánikova mostu, tvořeném centrální okrouhlou prostorou a dvěma jednacími síněmi komor. Na Krejcarově návrhu spolupracovali další členové jeho kanceláře, Augusta Müllerová,³⁸⁷ Josef Špalek a Antonín Tenzer a někteří další architekti, přičemž právě tři uvedení podle Tenzerovy informace vytvořili později snad nejznámější vyobrazení³⁸⁸: letecký pohled na Letenskou pláň s budovami parlamentu a ministerstev s rafinovaným detailem části křídla dvojpláštníku.³⁸⁹

Dlouhá parlamentní budova, položená západovýchodním směrem, je pojata s až překvapivou symetričností. Zhruba na střed její hmoty, do osy Štefánikova mostu, klade autor na údolní stranu budovy mohutné zploštělé křídlo trojúhelného půdorysu. Do něj umísťuje dvě

³⁸³ KREJCAR 1929, 22.

³⁸⁴ VÝSLEDEK [1928] 1929, 11 (sub lit. c).

³⁸⁵ ŠVÁCHA 2005, 35.

³⁸⁶ KREJCAR 1925, 26.

³⁸⁷ Srov. ROBOVÁ 2000a, 312.

³⁸⁸ Reprodukováno např. in: ŠVÁCHA 1985, 187; ŠVÁCHA 1995, 187; ŠVÁCHA 1995 b, 51 (neúplně).

³⁸⁹ ŠVÁCHA 1995b, 46 a 48.

protilehle umístěné sněmovní síně a mezi ně rozsáhlý peristyl na kruhovém půdorysu, který je i centrem celé budovy a leží přímo na ose Štefánikova mostu. Prostor mezi peristylem s oběma sněmovními síněmi vyplňuje autor neméně rozsáhlými prostory restaurace poslanců a senátorů a restaurace novinářů se společnou velkou terasou s výhledem do údolí (rozsahem plochy je restaurační trakt srovnatelný se síní poslanecké sněmovny nebo s peristylem). Krejcar tak splnil doporučení soutěžního zadání, které si u restaurace takovou terasu s výhledem na Vltavu přálo mít. Lze ovšem pochybovat, zda bylo umístění z hlediska parlamentního provozu spíše okrajové jídelní funkce do centrální pozice mezi síně sněmoven a nadto směrem k městu skutečně přiměřené, zvláště když například na knihovnu pamatuje autor pouze podlouhlým prostorem bez oken, vtěsnaným mezi síň senátu, síň stálého výboru a poradní síně. Podélná křídla budovy vyplňuje autor kanceláři společných úřadů, výborů a klubů. Ve východní části se autor musel vyrovnat se svažujícím se terénem, který upravil pomocí náspu. Porota tento postup kritizovala, zdůraznila, že mezi středem a východní částí budovy je při odmyšlení umělého náspu výškový rozdíl 11 m, čímž se "nepřirozeně porušuje polovný spád pláň směrem východním".³⁹⁰ K západní části parlamentu doplňuje autor "hotel pro venkovské poslance a senátory, jimž jest výhradně určen."³⁹¹ Architektura budovy je klidná, převážně horizontálně orientovaná a racionální. Porota hovořila o tom, že "(...) jednotlivé objekty jsou řešeny v jednoduché moderní formě. Jednotnost řešení uplatňuje se příznivě i v celkovém účinku prostorovém a nelze pochybovati, že též výtvarné řešení parlamentu působilo by originelně."³⁹²

Úřední budovy charakterizuje Krejcar s patosem jako "ohromnou laboratoř administrativy státu", jejímž základním požadavkem je účelovost, funkčnost a modernost.³⁹³ Pro ministerstva navrhuje budovy volně seřazené podél dnešní třídy Milady Horákové. Těmto budovám nebyla dosud věnována větší pozornost, už proto, že na známém leteckém pohledu na Letenskou pláň jsou podány poměrně málo zřetelně. Naopak archivně dochované detailní plány a nikde dosud nereprodukovaná perspektiva ukazují velmi zdařilé pojetí a rozměry tohoto souboru. Jednotlivé části budov a práce na nich měly být standardizovány, za konstrukční základ pokládal Krejcar "promyšlenou jednotku kanceláře", tedy architektonicky standardizovanou

³⁹⁰ VÝSLEDEK [1928] 1929, 11 (sub lit. h).

³⁹¹ KREJCAR 1929, 22.

³⁹² VÝSLEDEK [1928] 1929, 11 (sub lit. f).

³⁹³ KREJCAR 1929, 23.

buňku.³⁹⁴ Jednotlivé budovy Krejcar pro snadnou vnitřní komunikaci spojil v prvním patře vnitřní chodbou, vedenou po můstcích. Tuto komunikaci sledovala i paralelní obslužná chodba v suterénu, spojující s ministerskými budovami i budovy muzeí a parlamentu. Touto chodbou měla být rozvážena z centrální poštovní budovy korespondence, případně i další jednotné manipulace (pokladny, podatelny), a vedeno centrální vytápění.³⁹⁵ Podobně jako Josef Štěpánek, proponuje Krejcar "(ř)ady světlých pracoven a kanceláří, schopných snadných přeměn v případě potřeby, rozšiřování jejich oddělení a snadné spojování různých budov, rychlé vzájemné spojení (...) celý komplex těchto úředních budov navržen jako otevřený systém, s naprosto dokonalým přístupem světla a vzduchu do všech místností, obrácený hlavními vchody na Belcrediho třídu, jakožto hlavní komunikaci s elektrickou drahou."³⁹⁶ Naopak směrem k jihu, do zeleně, měly být v horních patrech ministerstev umístěny byty ministrů s vyhlídkou na Prahu.³⁹⁷

Rysem, který nebyl v textech, zabývajících se tímto návrhem, příliš reflektován, je důmyslný a ohleduplný způsob, jímž Krejcar parlamentní okrsek vkládá do městské tkáně. Zatímco v mnoha jiných projektech se lze setkat s umístěním, majícím parlamentní budovu vyzdvihnout, s umístěním do parkového rámce, zkrátka vytvořením programové splendid isolation (tak činil mj. i návrh Štěpánkův), Krejcar parlamentní budovu naopak co možná nejvíce integruje do stávající letenské zástavby a snaží se o to, aby byl parlamentní okrsek těsně svázán se stávající okolní obytnou čtvrtí. Tomu odpovídá i pečlivé vevázání parlamentního okrsku do tramvajové sítě. Krejcar napojuje parlamentní okrsek na již existujících několik bloků vesměs nájemních domů mezi dnešní ulicí Nad štolou, Letenským náměstím, dnešní třídou Milady Horákové a Kamenickou ulicí. V době vzniku návrhu sahala zástavba od Letenského náměstí zhruba na úroveň Letohradské ulice. S respektem k této uliční síti napojuje Krejcar mezi dnešní ulici Nad Štolou a Kamenickou ulicí nenásilně své dva úzké bloky úředních budov, stejně jako Letohradská ulice předělené Ověneckou ulicí. Za nimi pak vytváří podélné, dva bloky dlouhé parlamentní náměstí. Jednu jeho osu, která je zároveň i osou dopravní (tramvaj, automobily) tvoří přes Letenskou plán prodloužená třída Mariánské hradby (dále jen osová třída). Druhou osou je linie (v návrhu zrušené) Kostelní ulice, na níž autor staví dlouhé průčelí parlamentní budovy. Prostor náměstí je uzavírán na

³⁹⁴ KREJCAR 1929, 23.

³⁹⁵ KREJCAR 1929, 23.

³⁹⁶ KREJCAR 1929, 23.

³⁹⁷ KREJCAR 1929, 28.

linii Kamenické ulice, přičemž zástavba Krejcarem navrhovaných budov vytváří blokům mezi ulicemi Nad Štolou a Kamenickou rámování: za ním pak je už jen zeleň letenského parku a svahu. Tento motiv rámování je sám o sobě pozoruhodný, protože jen při nevelkém posunu by architekt býval mohl rámuující části křídel svých budov naopak užít jako vizuální dominanty při průhledech z dotčených ulic zcela v duchu tradičního urbanismu. Namísto toho ponechává tyto ulice záměrně bez point de vue. Stejně si počínal i při umístění hlavního vstupu do parlamentní budovy, který jen o málo míjí pohledovou osu kolmo k němu ústící ulice, což mu bylo i porotou vyčteno.³⁹⁸ Konečně i útlá vížka (muzejní hvězdárna), kterou vztyčuje při vstupu do parlamentního okrsku směrem z Hradu a pláně (další symbolický prvek uzavřenosti rámce) není přímo na pohledové ose "velké avenue", ale stojí mimo ni. Uvedené pojetí by bylo možné interpretovat jako nautický motiv, jehož užití by bylo Krejcarovi blízké.³⁹⁹ Výrazně podélný tvar budov, střední část na trojúhelném půdoryse, obrácená k městu jako mohutná lodní příď, rámování okrsku jako jako náznak jeho uzavírání, vytváření bezpečné paluby, vížka u vstupu do okrsku od pláně jako lodní stěžeň či vlajkosláva.

Na linii osově třídy odstraňuje autor zhruba polovinu dnešního bloku mezi současnými Kostelní, Kamenickou, Letohradskou a Křížkovou ulicí. Touto polovinou vede od parlamentního náměstí dolů osovou třídu a jeho zbytek ponechává parkové úpravě; druhou polovinu bloku zastavuje novými budovami. Osovou třídu pak mohutným obloukem na úrovni Křížkovy ulice stáčí dolů směrem k Vltavě a ke Štefáníkovu mostu. Budovu školy (dnešní ZŠ Františky Plamínkové) a pokračování Kostelní i Skalecké ulice již autor zachovává. Tyto předpokládané asanace se ovšem staly objektem kritiky ze strany poroty ("velké oběti rušení celých bloků").⁴⁰⁰

Důraz na dopravu není náhodný. Zhruba dva roky po letenské soutěži vydává Krejcar se svým kolegou Josefem Špalkem⁴⁰¹ nedlouhou publikaci Krise pražské dopravy (1931).⁴⁰² Text vznikl v souvislosti se společnou účastí obou architektů na mezinárodní soutěži na všeobecný

³⁹⁸ "(...) nerespektování vztahu budovy parlamentní k protějšnému zastavení fora". VÝSLEDEK [1928] 1929, 11 (sub lit. h).

³⁹⁹ KREJCAR 1922, 38-45.

⁴⁰⁰ VÝSLEDEK [1928] 1929, 11 (sub lit. b).

⁴⁰¹ Srov. ŠVÁCHA 2000a, 324-325.

⁴⁰² KREJCAR/ŠPALEK 1931. Cituji dle atribuce: je třeba upozornit, že sama brožura je vydána bez uvedení autorů.

dopravní program pro Velkou Prahu (zúčastnili se pod heslem “Veřejná především”).⁴⁰³ V tomto neprávem pozapomenutém a myšlenkově moderním textu Krejcar a Špaček žádají a odůvodňují postupné a systematické vytlačení individuální automobilové dopravy, včetně taxíků, z centra města a jejich nahrazení hustou a kvalitní veřejnou hromadnou dopravou. Krejcar ve svém textu mj. vyvrací dobově šířený blud o tom, že největší překážkou plynulosti dopravy v pražském centru představují tramvaje. Zastává rovněž představu veřejného monopolu na hromadnou dopravu, aby komerční dopravci nemohli poškozovat financování dopravního systému parazitováním pouze na ziskových trasách, přenechávajícíce naopak provoz prodělečných tras veřejné ruce. Krejcar ve zmíněném textu formuloval obecný princip přednosti hromadné dopravy před dopravou individuální a veřejné dopravy před dopravou soukromou. Intenzivní pozornost, věnovaná architektem hromadné dopravě již v letenské soutěži roku 1928 není tedy překvapivá. Autor pravděpodobně promýšlel tyto otázky již dříve a proto důkladně zapracovával do urbanistického řešení svého soutěžního návrhu obslužnost hromadnou dopravou jako nedílnou součást fungování městského organismu. Hromadná doprava není Krejcarovi něčím podřadným nebo nedůstojným, ale naopak jedním z atributů velkoměstského života, který je ze své podstaty kolektivní, pravděpodobně i v symbolické rovině. Proto neváhá vést přes parlamentní náměstí tramvajovou trať, přičemž větvení tratí ve východní části architektova plánu naznačuje, že by se jednalo pravděpodobně o dopravní trasu využívanou větším počtem linek a tedy frekventovanou. Jedinou podstatnější dopravní nedomyšleností je absence řešení důležitého výstupu od Čechova mostu na pláň, ať již jakýmkoli způsobem (schodiště, lanová dráha, výtahy).

Snad právě v sebejisté samozřejmosti, s níž Krejcar napojuje parlamentní okrsek na obyčejné nájemní domy a s níž přes něj vede tramvajové koleje a důležitou silniční komunikaci je cosi výsostně demokratického. V tomto ohledu byl jeho návrh podstatně modernější než vítězný návrh Štěpánkův, který přes své modernistické tvarosloví a snahu po jednoduchosti zčásti zůstával spjat s tradiční představou parlamentní budovy jako dominantní a jasně vizuálně oddělené struktury, stojící stranou běžné zástavby v parku a umožňující tak prožitek přiblížování se či stoupání k ní. Opačné pojetí v Krejcarově návrhu patrně souviselo s nonkonformní osobností a životními názory svého tvůrce. Není náhodné, že Krejcara

⁴⁰³ Nejednalo se o vydání průvodní zprávy přímo pro účely účasti v soutěži, ale o její dodatečnou publikaci v dubnu 1931 jako soukromý tisk v podobě samostatné brožury (srov. noticka na první straně).

popisuje při zpětném ohlédnutí po letech jeden z jeho mladších spolupracovníků, architekt Antonín Tenzer, přímo adjektivem *demokratický*.⁴⁰⁴

Celkové pojetí budov tak jak bylo představeno stejně jako užití materiály mohly esteticky konzervativní část dobových diváků patrně silně popuzovat. Výmluvnou provokací je na pohledu na budovu parlamentu ze soutěžního návrhu kovový sloup (opatřený modrým nátěrem). Nahý kov, nezakrytý obestavením či kamenným obkladem, mohl ve své době a kontextu parlamentního projektu působit jako drastický, ne-li přímo vulgární detail, vyhrazený dvěma okruhům, které Krejcar fascinovaly, průmyslové architektuře⁴⁰⁵ a architektuře námořních plavidel.⁴⁰⁶

Obtížně pochopitelné zůstává podivení Spechtenhauserovo nad Krejcarovou účastí v letenské soutěži, podle něj prý kontrastující s jinými Krejcarovými projekty. Spechtenhauser tvrdil, že se v návrhu Krejcar "(...) pokouší zobrazit principy demokraticky organizovaného státu kapitalistického ražení."⁴⁰⁷ Proti tomu staví autor Krejcarův návrh výstavního pavilonu SSSR pro ____ a nerealizovaný návrh brány pro pražskou spartakiádu, nakonec úřady nepovolenou. Spechtenhauser se mezi těmito projekty domnívá spatřovat rozpor, i když bohužel nevysvětluje a nedokládá v čem. Architektonický rozpor patrně nenalezneme; v parlamentním projektu Krejcar nečiní žádné ústupky a jeho architektura je, jak jsme ukázali, naopak nonkonformní, v detailech pak i pro určité skupiny diváků potenciálně provokativní. V úvahu nepřipadá ani rozpor ideový či politický: parlament jako architektonické téma sotva může být v podstatném rozporu s ideou republiky rad,⁴⁰⁸ podobně jako demokracie, u níž byla dobově zdůrazňována nejen formální (volby), ale i rovina hospodářská (srov. např. Masarykem a některými dalšími československými osobnostmi proponovanou ideu hospodářské demokracie). Lze se proto domnívat, že Krejcar svou účast v soutěži sotva mohl považovat jako účelový krok, jak se snažil Spechtenhauser naznačovat.

⁴⁰⁴ "Oproti mým předchozím zkušenostem z jiných ateliérů byl Krejcar demokratický a velkorysý. Způsob, jakým s námi jednal, nikdy nesnižoval osobnost druhého. Jeho zájem o život druhých vytvářel přátelské pracovní ovzduší." TENZER 1995, 8. Patrně nikoli náhodou máme z téže doby dochována podobná svědectví o stejně "jiné" životní filosofii a chování i u dalších osob z těchto kruhů, srov. např. KRAUS 1958, 599-600.

⁴⁰⁵ Srov. KREJCAR 1922a, 65-71.

⁴⁰⁶ Srov. KREJCAR 1922, 38-45.

⁴⁰⁷ SPECHTENHAUSER 1995, 41.

⁴⁰⁸ Tj. sovětů, český úzus převzal patrně po německém vzoru užívání ruského slova jako jazykové výpůjčky, naopak polština užívá pojem rad.

8.6 Cyril Nebuška

Pod heslem „Nová orientace“ podal soutěžní návrh Cyril Nebuška, architekt v současnosti téměř neznámý.⁴⁰⁹ Jen díky zakoupení návrhu v přídatné soutěži (srov. níže) se zachovala informace o jeho autorství.⁴¹⁰ Nebuška se narodil roku 1886 v Bernarticích (okres Písek), absolvoval českou techniku v Praze a v hlavním městě pak i působil jako architekt;⁴¹¹ místo a rok úmrtí není známo, žil však ještě po druhé světové válce a účastnil se i parlamentní soutěže roku 1947.⁴¹² Před první světovou válkou byl Nebuška aktivním esperantistou, později pak obhájcem pravosti rukopisů.⁴¹³ Část Nebuškova návrhu, podaného pod heslem „Nová orientace“ se dochovala v Archivu architektury NTM, kde je však vedena jako autorsky neurčená, pouze pod heslem,⁴¹⁴ což je opět důsledkem toho, že soutěži nebyla v literatuře věnována podrobnější pozornost.

Dochované části soutěžního návrhu obsahují především akvarelové pohledy na parlament z různých míst. Autor měl v této technice jistě zálibu (i když mu někdy utíkala perspektiva), narozdíl od vytváření půdorysů, jejichž plány jsou vyvedeny velmi nedbale.⁴¹⁵ Návrh byl dodán ve dvou variantách, středové i východní, přičemž středová byla rozpracována podrobněji, východní pak jen odvozeninou středové varianty, podanou navíc jen ve skice. Porota jeho návrhy hodnotila velmi kriticky, kromě formálních nedostatků (neúplnost návrhu, nedostatek půdorysů a řezů, perspektivy neodpovídající skutečnosti) Nebuškovi vytýkala

⁴⁰⁹ Žádnou jeho stavbu neneviduje např. ani obsáhlý registr staveb in ŠVÁCHA 1994, 501-550.

⁴¹⁰ red.: Parlamentní budova na Letné. Stavitel X, 1929, 16.

⁴¹¹ MALÁ 2002, IX, 206.

⁴¹² ZPRÁVA O PRŮBĚHU A VÝSLEDKU 1947, 6 (sub. num. 50).

⁴¹³ Jak dokládají jeho drobné texty (překlad, recenze) v Bohema Revuo Esperantista v letech 1908-10, s architekturou ovšem nesouvisející. Podobně jako například architekt Vladimír Zákrejs náležel Nebuška mezi obhájce pravosti Rukopisů královédvorského a zelenohorského a roku 1947 byl zvolen do správního výboru České společnosti rukopisné. Zprávy české společnosti rukopisné z 01.07.1947, dostupné na <http://www.rukopisy-rkz.cz/rkz/zpravy/rada4/47a49.htm> (20.04.2015).

⁴¹⁴ Cyril Nebuška: Soutěžní návrh budovy Národního shromáždění. AA NTM, fond č. 50, Soutěže, Soutěž Letná „Nová orientace“, 20030409/03.

⁴¹⁵ Cyril Nebuška: Soutěžní návrh budovy Národního shromáždění. AA NTM, fond č. 50, Soutěže, Soutěž Letná „Nová orientace“, 20030409/03.

”naprostý nedostatek myšlenky”, ”podivné konfigurace”, či ”nemožná až řešení”.⁴¹⁶ Parlament umístil Nebuška (v podrobnější variantě) na osu Čechova mostu. Stejně jako jiné budovy, které umístil na pláň, pojal i parlament jako velmi nízký, což jej nutilo k zastavění rozsáhlého prostoru, takže mu porota ve vztahu k parlamentní budově vytkla ”nevkusnou horizontální rozvleklost”; podle poroty byla ”tři enormně dlouhá křídla se zúžujícími se dvory o nedostatečné hloubce a s množstvím přístavků (...) disposičně i vzhledově nemožná”.⁴¹⁷ Jako svébytné kvitovala porota odstranění pravostranné výstupní komunikace od Štefáníkova mostu (regulační plán), propojení Kostelní ulice s tehdejší Bělského třídou a dále námět Štefáníkovy hvězdárny v ose Štefáníkova mostu.⁴¹⁸

8.7 Kamil Roškot

Kamil Roškot (1886-1945),⁴¹⁹ žák Jana Kotěry v letech 1919-1922,⁴²⁰ podal do soutěže návrh pod heslem L 2. Podle mínění Jana Květa byl Roškot jedním z předních představitelů Kotěrovy školy, ba ”(...) byl přímo předurčen, aby se stal dědicem velikosti Kotěrovy a pokračovatelem v tradici, kterou on založil. Jasnost a přísná logika architektonického myšlení, vynalézavost, čistota a důslednost slohového cítění, výrazová prostota a pádnost, schopnost vmyslit se i v nejjemnější zvláštnosti a požadavky daného úkolu, respekt k podmínkám prostředí, ale i rozlet k velkorysým koncepcím (...).”⁴²¹

Budovu parlamentu umístil autor na osu Čechova mostu. Neznamenal to však, že by se nechal touto osou omezovat: byla mu spíše jen pomyslnou kotvou. Parlamentní budova totiž v návrhu není na zmíněné ose situována symetricky, její většina je položena vlevo od této osy, a Roškot se nenechal osou nikterak omezovat ani ve vztahu k hlavnímu vstupu do budovy. Na osu Čechova mostu však autor klade pohledově dominantní dvojici směrem k městu předsunutých robustních křídel, mezi nimiž důmyslně vede výstupní schodiště od Čechova

⁴¹⁶ VÝSLEDEK [1928] 1929, 10.

⁴¹⁷ VÝSLEDEK [1928] 1929, 10.

⁴¹⁸ VÝSLEDEK [1928] 1929, 10. Opomenuta zůstala nesmyslnost umístění hvězdárny v blízkosti středu města, produkujícího značné světelné znečištění a ztěžujícího tak pozorování hvězd.

⁴¹⁹ Srov. ŠVÁCHA 1994, 244 a 249 (vyobrazení z letenské soutěže); ŠLAPETA 1971, HŮRKA/HLAVÁČEK 1992, 8-13; KVĚT 1945, 141.

⁴²⁰ ŠLAPETA/PLATOVSKÁ 2001, 403.

⁴²¹ KVĚT 1945, 141.

mostu. Porota nahlížela budovu parlamentu s určitými rozpaky, vytýkala, že "nadbytečně mohutné objekty" jsou "vsazeny (...) příliš tvrdě do stráně proti předmostí mostu Čechova (...)".⁴²² Podélná parlamentní budova má poměrně jednoduchou dispozici. Proti sobě jsou ve značné vzdálenosti postaveny síně poslanecké sněmovny a senátu s vlastními vestibuly a kuloáry, mezi něž je vložen společný poradní, komunikační a hygienický trakt, v němž se nachází poradní místnost poslanců a senátorů, schodiště, šatny a toalety. Obě síně mají – snad po vzoru vídeňského parlamentu – okrouhlé závěry (v případě senátní síně je závěr rovněž obtáčen chodbou podobně jako ve Vídni) a pravděpodobně, pokud lze z plánů soudit, jsou i pojaty jako stupňovité. Zatímco pravá část hlavní budovy končí síní senátu a přiléhajícím pásem kanceláří, za síní poslanecké sněmovny autor dále vytváří rozsáhlý dvůr a mezi pokračující dvě křídla s chodbou a kanceláři vkládá postupně dvě krátká příčná křídla s dalšími místnostmi (mj. rozpočtového výboru poslanecké sněmovny). Na západě pak ukončuje budovu dvojice křídel s byty pro předsedy obou komor. Vstup je z náměstí při severní straně budovy. Proti vstupu umisťuje autor sochu T. G. Masaryka.

Uvedené jádro budovy, sestávající ze síní a chodeb, zřejmě osvětlovaných shora, autor měkce obtáčí pásem pro úřadovny a místností pro kluby a výbory, na plánech nedělenými dalšími nosnými zdmi a zřejmě jen různě podle aktuální potřeby rozdělitelnými vkládáním příček. Tento administrativní pás po obvodě budovy je přerušen pouze směrem k jihu (ke Starému Městu), kde je prostor chodeb a kuloárů otevřen výhledu do údolí. Do zmíněných dvou křídel, vybíhajících dolů k městu v ose Čechova mostu, umístil autor "restauraci poslanců a senátorů" (levé) a "kavárnu poslanců a senátorů" (pravé). Stejně jako v návrhu Krejcarově, i zde dochází k vyplnění přání členů zákonodárných sborů obědvat s výhledem na Vltavu a na město. Rozměry parlamentní budovy, která svou podélností, sevřeností a okrouhlým východním závěrem připomíná lodní trup, jsou Roškotovi zároveň důležitým měřítkem pro ostatní zástavbu: na západě vymezuje konec parlamentní budovy linii úředních budov až k nové třídě, paralelní s dnešní třídou Milady Horákové (mezi oběma staví další pás obytných budov, mající zřejmě parlamentní okrsek izolovat od ruchu tehdejší Belcrediho třídy).

U parlamentu seskupuje Roškot veřejné budovy "v celek, obklopený se všech stran parkem",⁴²³ seskupený okolo poměrně rozsáhlého dlážděného náměstí, obklopeného budovami a uzavřeného vnějším ruchem. Této určité uzavřenosti a izolovanosti náměstí si

⁴²² VÝSLEDEK [1928] 1929, 12.

⁴²³ ROŠKOT 1929, 28.

cenila porota, když ve svém hodnocení kvitovala, že "(p)arlamentní forum správně není součástí průchodových hlavních komunikací (...)"⁴²⁴ Naopak s Roškotovým odůvodněním výšky budov v průvodní zprávě ("budovy veřejné jsou zde 3 a 4 patrové, jen do prostoru před parlamentem čtyři ministerstva se vyvyšují o 2 patra, jak toho vyžaduje veliká plocha před parlamentem"⁴²⁵) porota zjevně nebyla srozuměna a kritizovala, že náměstí je obestavěno "poněkud intensivně a vysoce" a je "budovami o sedmi patrech" stísněno a zvláště, že zástavba nebyla v tomto pojetí nutná, když autorovi zbylo na pláni ještě místo vedle úředních i pro obytné budovy.⁴²⁶ Autor zastavuje plán velmi silně, vedle na okraj pláň vysunutého parlamentu vkládá do prostoru pláň šest menších ministerských budov a ještě další zástavbu. Komplex budov přerušuje dosavadní jednotu pláň, dělí ji na tři menší podélné nezastavěné prostory, v návrhu využité jako parky. Budovy architekt seskupil okolo uzavřeného náměstí. Návrh ovládá monumentalizující tendence.

Zajímavé je řešení komunikací: jedna, stoupající z nábřeží a vystavěná pod Kramářovou vilou, se napojuje na Chotkovu silnici. Druhá, pozvolna vystupující svahem od Štefánikova mostu, dosahuje úrovně parlamentu a prochází těsně okolo něj po mohutné rampě, pomyslnou branou mezi vlastní budovou a vysunutými pavilony na ose Čechova mostu, tedy řešením neotřelým a emotivním. Roškotovo dopravní řešení je poměrně svébytné. Porotě nezbylo než konstatovat, že autor vynechal diagonální třídy regulačního plánu, takže autor pravostrannou rampu od Štefánikova mostu tímto zásahem "(...) mění (...) v komunikaci podřadného významu v systému ulic pláň letenské, ale nabývá jasně významu pro vstup do parlamentního fora."⁴²⁷ Hlavním dopravním tahem zůstala levostranná komunikace od Čechova mostu. Naopak levostranná komunikace stoupající strání od Štefánikova mostu zůstala svým určením poněkud nejasná. Přes svou značnou šířku tato komunikace ústila na terasu přímo pod budovou parlamentu, kde bylo lze – i vzhledem k vyústění schodiště od Čechova mostu – předpokládat spíše klidnou promenádu a vyhlídku, a dále pak pokračovala na malé náměstí před západním průčelím parlamentu, kde jí chybělo dostatečně přímé pokračování, jakkoli by nebyl vyloučen průjezd ostře (v pravém úhlu) napojenými dvěma krátkými třídami, komponovanými pro slavnostní nástup do parlamentního okrsku směrem z Chotkovy silnice a od Hradu. Pro tranzitní dopravu, nemířící k parlamentu však takové

⁴²⁴ VÝSLEDEK [1928] 1929, 12.

⁴²⁵ ROŠKOT 1929, 28.

⁴²⁶ VÝSLEDEK [1928] 1929, 12.

⁴²⁷ VÝSLEDEK [1928] 1929, 12.

řešení bylo sotva vhodné. Také z hlediska hromadné dopravy je Roškotův projekt nedomyšlený. Způsob trasování tramvajových linek není zřejmý, zdá se, že autor pro parlamentní okrasek s hromadnou dopravou vůbec nepočítá, přestože přímo na parlamentní náměstí umísťuje pětici vysokých ministerských budov a tedy s pohybem mnoha tisíc lidí denně. Také při schodišti od Čechova mostu se zřejmě nepočítá s žádným druhem výtahu či lanové dráhy, která by umožnila směrem od Starého Města přístup k parlamentu hůře pohyblivým lidem či rodičům s kočárky apod.

8.8 Jaroslav Stránský a Josef Šlégl

Autorská dvojice Jaroslav Stránský a Josef Šlégl patří k dnes málo známým architektům-stavitelům, kteří bez podstatnějších uměleckých ambic pracovali pro klientelu s převážně konzervativním vkusem.⁴²⁸ Oba architekti náleželi do okruhu časopisu *Architekt SIA*, který také jako jediný přetiskl po soutěži ukázky z jejich soutěžního návrhu (heslo 100) a rovněž jeho průvodní zprávu.⁴²⁹ Návrh Stránského a Šléglů umístil parlamentní budovu na osu Čechova mostu, avšak poměrně daleko od okraje pláně, kterou patrně z té příčiny lehce pootevřítá náznakem průkopu pro schodiště. Doprava je vedena pod plání dvojitém tunelem a vychází ze země až vzadu za tehdejší Belcrediho třídu. Mezi rozsáhlou budovou budovou parlamentu a Belcrediho třídou vytváří autoři rozsáhlé náměstí s pevným povrchem, při něm pak na západní a východní straně situují úřední budovy. Snahou je ponechat poměrně rozsáhlé nezastavěné, travnaté plochy. Budova je řešena jako rozsáhlý, mohutný komplex na bezmála obdélném půdorysu položeném delší stranou v západovýchodním směru, směrem na východ však mírně zúženém. Tímto opatřením má být vyrovnána osa Čechova mostu na straně jedné a osa pravoúhle protínající Belcrediho třídu na straně druhé. Na pohledovou osu Mariánských hradb navazuje v západní části budovy masivní portikus. Na ose Čechova mostu vztyčují autoři vysokou oválnou věžici.

8.9 Josef Štěpánek

Josef Štěpánek (1889-1964) byl již účastníkem letenské soutěže z roku 1920, kde se však průkopový návrh jeho a Bohuslava Fuchse nijak neumístil. Parlamentu zůstal Štěpánek blízko i získáním některých zakázek na nábytek pro poslaneckou sněmovnu v Rudolfinu. Zatímco

⁴²⁸ Reprezentativní soupis architektury in ŠVÁCHA 1994, 514 uvádí jediné jejich dílo, nájemní domy v karlínské Křížkově ulici.

⁴²⁹ STRÁNSKÝ/ŠLÉGL 1929, 86-88.

Fuchs, již zcela vtažený do brněnského světa, se roku 1928 soutěže s vlastním návrhem nezúčastnil a naopak přijal místo v její porotě, jeho pražský přítel zaslal do soutěže návrh, neprozrazující se starším návrhem z roku 1920 téměř žádnou souvislost. Poctivé architektonické hledačství a náročnost vůči sobě samému prozrazuje i výrazná rozdílnost mezi soutěžním návrhem z přítomné soutěže na straně jedné a mezi návrhem z přítomné soutěže a návrhem z pozdější soutěže vypsané Národním shromážděním roku 1929 (srov. níže) na straně druhé. Rostislav Švácha charakterizoval Štěpánka právě v souvislosti s letenskou soutěží a soutěží na sportovní stadion v Bráníku jako "jednu z tragických postav české architektury".⁴³⁰ To je do značné míry přiléhavé, zvláště uvážíme-li, že málokdo z ostatních soutěžících – s výjimkou Krejcara, Roškota a Hübschmanna – zřejmě přistupoval k problematice s podobnou důkladností. Mnohé jiné soutěžní práce byly rutinérstvím, některé zase spíše jen zajímavou architektonickou provokací bez hlubšího zamýšlení se nad problémem a místem (Ferdinand Fencel, Jan Gillar).

Přesvědčivost Štěpánkova návrhu se zdá být založena na jeho respektu k místním pohledovým osám a na jejich důmyslném a přitom jednoduchém skloubení: ose Čechova mostu, ose třídy Mariánské hradby a ose Kostelní ulice, z nichž autor při rozvržení své budovy důsledně vychází. Střední křídlo budovy autor umístil kratší, čelní stranou na osu Čechova mostu. Na ně připojil na úrovni průčelí dlouhé pravé křídlo, orientované na pohledovou osu rozšířené Kostelní ulice, zatímco stejně dlouhé křídlo levé napojil až na zadní část středního křídla. Toto třetí křídlo situoval autor na důležitou osu třídy Mariánské hradby. Dodatečně, v textu, sepsaném po soutěži, uvedl ještě, proč pro něj bylo umístění parlamentu na ose Štefáníkova mostu nepřijatelné: "(u)místění parlamentu bylo příčinou sváru, neboť St. reg. komise oficielně přála umístění jeho budovy nad mostem Štefáníkovým z nedosti přesvědčivých důvodů výtvarných, nehledě ani k nevelkorysým, stísněným poměrům terenním. Pro sebe jsem nikdy nesouhlasil s tímto místem, vychtěným oproti přirozenému a úměrně významu hodnotnému středu Letné."⁴³¹ Parlamentní budovu Štěpánek umístil do volné plochy, způsobem, který, jak autor dodatečně vysvětloval, umožnil využívat "(...) všeho komfortu zeleně, vzduchu i pohledu na krásu města".⁴³²

⁴³⁰ ŠVÁCHA 1994, 307.

⁴³¹ ŠTĚPÁNEK 1929a, 20.

⁴³² ŠTĚPÁNEK 1929a, 20.

Z ohledu na umístění a okolí se autor se zřejmě záměrně vystříhal vertikál: "horizontální charakter zevnějšku snad neškodil středověce dominantnímu zjevu Hradčan".⁴³³ Tuto zdrženlivost návrhu ve vztahu k možnému pojetí budovy parlamentu jako dominanty, výtvarnou "indiferentnost" budovy vůči Hradu a také její odstup od hrany stráně porota na návrhu zvláště oceňovala.⁴³⁴ Podle poroty návrh "(...) vyniká (...) jednoduchou moderní koncepcí, dobře vyjadřující při schematickém podání účel."⁴³⁵

Levé křídlo (blíže k Hradu) vyhradil autor senátu,⁴³⁶ pravé křídlo poslanecké sněmovně. Střední křídlo mělo být křídlem spojovacím, tvořeným – pokud možno soudit – velkou prázdnou prostorou, potenciálně sloužící jako shromažďovací hala. Porota hodnotila dispozici budovy jako "jasnou" a "provozně velmi účelnou".⁴³⁷ Jednota struktury se však při bližším pohledu může jevit i jako příliš chtěná a násilná. Není to vnitřní funkce, která by určovala strukturu budovy, ale spíše ohled na souměrnou a souladnou vnější podobu budovy jako celku. Proto například drží autor oba zasedací sály komor velmi úzké a podlouhlé. Pokud by je postavil širší a kratší (a umožnil tak zástupcům lidu sedět blíže řečnického pultu a předsednictvu), musel by narušit vizuální jednotu a stejnoměrnost podélných křídel, do nichž zasedací síně, vměstnané vždy ještě mezi dvojici komunikačních chodeb, resp. kuloárů, vložil. Lze se domnívat, že si Štěpánek tento problém dobře uvědomoval: jeho druhý návrh, vzniklý do následující soutěže v roce 1929, totiž řeší napětí mezi sály sněmoven a jednotou křídel budovy vynětím sálů sněmoven do střední části budovy, což pak autorovi umožňuje jednak sály provést jako širší a kratší, jednak ještě výrazněji dvojici dlouhých křídel zúžit (podrobně k tomu viz níže). Kriticky lze rovněž nahlížet, že autor nedokázal nijak smysluplně využít prázdné rovné střechy budovy, ať již k svrchnímu osvětlení anebo jako pochozí vyhlídkovou terasu či příjemnou zahradu pro veřejností nerušený odpočinek členů zákonodárského sboru. Budova zabrala větší část Letenské pláně, vzadu za třídou pak provázena dvěma dlouhými budovami ministerstev. Na leteckých pohledech vyhlíží tato zajímavě členěné budovy velmi zdařile, zůstává však otázkou, zda by naopak z pohledu chodce nepůsobily příliš monolitním dojmem. Integraci budov mnoha ministerstev do pouhých dvou celků odůvodňoval Štěpánek v průvodní zprávě k projektu velkou praktičností

⁴³³ ŠTĚPÁNEK 1929a, 20. Jedná se o dodatečné vyjádření z doby po soutěži.

⁴³⁴ "(...) parlament vyhovuje zcela tendenci, aby motivem nové dominanty nekonkuroval velkolepému obrazu Hradčan." VÝSLEDEK [1928] 1929, 19.

⁴³⁵ VÝSLEDEK [1928] 1929, 18.

⁴³⁶ Lze tak usuzovat z menšího počtu sedadel v zasedacím sále tohoto křídla.

takového řešení: vedle úspory v instalacích zvláště pak možností "lépe rozdělení soubory kancelářských místností mezi jednotlivé úřady".⁴³⁸ Při přeskupování agend mezi ministerstvy, růstu a smršťování početního stavu osazenstva jednotlivých úřadů podle aktuálně řešených úkolů apod. představovalo takové řešení rozumný přístup.

Neotřele, avšak problematicky vyřešil Štěpánek letenský svah. V průvodní zprávě se naléhajícím způsobem, užitím rétorické figury přímého oslovení, obrací na soutěžní porotu a říká jí: "Letenskou stráň v dnešní podobě nezachovávejte. Nemůže stále zůstat ve zdivočelém stavu. Máme tu možnost dáti jí městský vzhled. Můžeme ve velkém měřítku dotvořit to, co renesanční architekti na Malé straně začali a co dnes je prováděno na hradě. Netrvejme na "bariéře", učinme z ní pravý opak."⁴³⁹ Ve svém návrhu zbavuje stráň většiny vegetace a dělí ji širokou třídou, stoupající pozvolna od Štefánikova mostu, pod parlamentem tvořící po vrstevnicích dlouhou rovinku a pak opět stoupající dále až k Chotkově silnici. Zmíněnou rovinku chválila soutěžní porota, když uvedla, že Štěpánek tak vytvořil "správnou podnož parlamentu".⁴⁴⁰ Samo odstranění vegetace ze stráně⁴⁴¹ – návrh ji v leteckém pohledu ukazuje jako zatravněnou plochu, pouze spoře osázenou – by však patrně ve skutečnosti vedlo k erozi zeminy přinejmenším v některých částech stráně. Když Štěpánek argumentoval malostranskými zahradami, pominul, že jejich hlavním principem jednak bylo, stejně jako u vinic, zpevnění terénu terasami a zabránění odnosu zeminy, jednak využití svažitého terénu jako zahrady či parku. Takové využití však Štěpánek ve svém soutěžním návrhu nepředpokládá, vytváří jen velké, prázdné, převážně pouze travnaté plochy bez cest a s minimem vegetace, plochy určené spíše k vizuálnímu působení – k obhlížení prázdného prostoru a k pohledovému vyniknutí budovy parlamentu, než k přímému procházení a kontaktu s přírodou. V dodatečných poznámkách, které Štěpánek sepsal po soutěži jednak k upřesnění některých svých názorů a záměrů, jednak jako polemiku s některými náhledy poroty, již od strohého ("trávníkového") pojetí ustupuje a klade požadavek "(...) stráň rampami a terasami zpřístupnit, osázet pěstěným stromovím v alejích i na stráni; po širokých komunikacích lemovaných stromy, trávníky a záhony vésti jdoucího i vezoucího bez námahy

⁴³⁷ VÝSLEDEK [1928] 1929, 19.

⁴³⁸ ŠTĚPÁNEK 1929, 19.

⁴³⁹ ŠTĚPÁNEK 1929, 19.

⁴⁴⁰ VÝSLEDEK [1928] 1929, 17.

⁴⁴¹ Zcela zde pomíjíme dobově irelevantní otázku výpadku velké masy vegetace v blízkosti středu města, vyrábějící kyslík a zachycující prach, stejně jako problém množství živočichů, připravených takovým zásahem o úkryt, hnízdiště a životní prostor.

a ztráty času dosti dlouho podívanou z nejkrásnějších a nejslunnějších v Praze, neskrývanou.”⁴⁴²

Vedle této komunikace převzal autor z regulačního plánu pravostrannou komunikaci od Štefánikova mostu a levostrannou komunikaci od Čechova mostu nahoru pod Kramářovou vilou, oproti třídě ve stráni však pojatou jako podstatně užší, z čehož lze snad soudit, že předpokládal vést hlavní proud dopravy výstupní třídou ve stráni. Od Čechova mostu předpokládá autor dvojramenné schodiště, končící však již na výstupní třídě a zůstávající bez dalšího viditelného pokračování k parlamentu nad ní. Nedostávalo se tak přímé cesty od Čechova mostu nahoru na pláň: jak soutěžní porota postřehla,⁴⁴³ chodec, zamýšlející vystoupit od Čechova mostu k parlamentu, by musel po vystoupení schodištěm dokázat překonat frekventovanou výstupní třídu, a namísto pokračování k budově odbočit po chodníku vpravo nebo vlevo a vystoupat buď do Kostelní ulice nebo na Chotkovu silnici. Teprve z jedné nebo druhé by se byl mohl nemalou oklikou přiblížit k parlamentní budově. Rovněž z hlediska praktického pěšího spojení mezi Letnou a Starým Městem tak autor svým řešením cestu spíše zahrazuje. Sama idea výstupní třídy jako vyhlídkové spojnice byla jistě pozoruhodná, horší však bylo, že ji Štěpánek nepojal pouze jako cestu pro pěší anebo jako užší komunikaci pro pěší a tramvaj, ale naopak ji plně otevřel individuální automobilové dopravě. Vyhlídkový záměr a s ním spojená promenáda by tak dříve nebo později kolidovaly s masivní automobilovou dopravou, jejíž hluk, prach a výfukové plyny by promenádě vzaly všechny půvab.

Doprava byla hlavní slabinou Štěpánkova návrhu: s výtahy či lanovou dráhou mezi předmostím Čechova mostu a pláň autor nepočítal, předpokládal patrně ze Starého Města především automobilovou dopravu. Problematiku hromadné dopravy autorův návrh zcela (!) pomíjel a není tedy zřejmé, zda a případně kudy by vedl tramvajové tratě, což je při vložení rozsáhlého souboru důležitých a hojně navštěvovaných nových veřejných budov do městského prostoru, spojených s každodenním pohybem mnoha tisíc lidí, pováženíhodné. Nebylo patrně myslitelné, že by takovou frekvenci mohly zvládat pouze existující linky tramvaje po dnešní třídě Milady Horákové a Chotkově silnici.

Pojetí okolí parlamentní budovy a otázka stromů jsou dalšími slabými místy Štěpánkova návrhu. Autor vytváří tři dlážděné přístupy k jednotlivým vstupům, ale jinak ponechává

⁴⁴² ŠTĚPÁNEK 1929a, 19.

⁴⁴³ VÝSLEDEK [1928] 1929, 18.

prostor okolo parlamentu pouze zatravněný, bez cest a téměř zcela bez stromů. Parlament je po starém způsobu vydělen z okolní zástavby a široké travnaté plochy okolo budovy tuto vydělenost umocňují. Rovněž svah je po odstranění dobové vegetace ponechán jen s nepatrnými skupinkami stromů a pouze okolo výstupní třídy autor předpokládá stromořadí. Není zřejmé, jaký účel Štěpánek obrovskými prázdnými travnatými plochami sleduje; zcela opomíjí úlohu stromů a keřů jako větrolamů a jako místa života ptactva a jiných drobných živočichů.

Dosud nezaznamenanou skutečností zůstává, že Štěpánek vytvořil dvě různé varianty budovy. Vedle varianty, odevzdané roku 1928 do soutěže, se fragmentárně zachovala v architektově pozůstalosti ještě varianta lehce odlišná, byť odevzdanému řešení blízká.⁴⁴⁴ Tato varianta není skicou, ale činí dojem definitivního provedení (světlotiskem na papír). Pracovně snad můžeme předpokládat, že jde o starší, posléze zavržený návrh, vzniklý při přípravě do soutěže roku 1928, ačkoli nemůžeme vyloučit ani opak, totiž že jde o variantu mladší, posoutěžní, od níž se však Štěpánek propracoval k dočista jinému pojetí v návrhu ze soutěže roku 1929. Tento nesoutěžní návrh předpokládal na podélných křídlech budovy parlamentu přerušení ve výši dvou pater. Výstup od Čechova mostu řešil dvouramenným pohyblivým chodníkem (patrně vedle schodiště), se vstupem (na úrovni Čechova mostu) umístěným v pavilonech s nautickými kruhovými okénky. Výstup od Štefánikova mostu řešil autor kombinací schodiště a výtahu, umístěného ve zvlášť k tomu vytvořené věžici, která měla zároveň – spolu s úřední budovou v Kostelní ulici – být pohledovou dominantou od Štefánikova mostu.⁴⁴⁵

8.10 Jan Zázvorka

Posledním v současnosti známým účastníkem soutěže byl pod heslem Transversála Jan Zázvorka (1884-1963),⁴⁴⁶ pražský architekt generace čtyřicátníků, žák Jana Kotěry v letech 1902-1905 a jeho spolupracovník v letech 1907-14,⁴⁴⁷ za války legionář v Rusku, dnes známý především jako autor v té době stavěného Památníku osvobození na Vítkově.

⁴⁴⁴ AA NTM, osobní fond č. 126, Josef Štěpánek, Zastavění Letné, 20100406/05.

⁴⁴⁵ AA NTM, osobní fond č. 126, Josef Štěpánek, Zastavění Letné, 20100406/05.

⁴⁴⁶ Srov. např. ŠVÁCHA 1994, 244, VLČEK/HILMERA 2004, 725-726 (soutěž nezmiňující).

⁴⁴⁷ ŠLAPETA/PLATOVSKÁ 2001, 402.

Zázvorkův soutěžní návrh ve zkoumané soutěži značnou měrou vybočuje. Jeho autor zůstal věrný ideji letenského průkopu, úzkým zářezem procházejícího plání a končícího kolmým napojením průkopové třídy na dnešní třídu Milady Horákové. Na Starém Městě pak předpokládá asanačním rozšířením Havelské a Železné ulice spojení na Václavské náměstí.⁴⁴⁸ Vedle řešení dopravní otázky (s levou výstupní komunikací pod Kramářovou vilou autor nepočítá, naopak pravou výstupní komunikaci od Štefánikova mostu pojímá jako širokou třídu) umožňuje průkop Zázvorkovi ještě něco důležitějšího: vytvořit působivý ostroh nad městem, na který pak umísťuje budovu parlamentu. Téměř se zdá, jako by se zde utkvěla pracovní nádcha architekta dlouhého zaobírání se podobným motivem na nedalekém Vítkově. Porota nahlížela Zázvorkovo uspořádání kriticky a uvedla o něm, že "nápadně vyjadřuje nesoulad s přirozeným rázem Letné".⁴⁴⁹

Parlamentní budova se tedy neuplatňuje ani na pohledové ose dnešní Pařížské třídy a Čechova mostu, ani na pohledové ose Štefánikova mostu a ani na pohledové ose třídy Mariánské hradby. Tato převážná lhostejnost k tradičnímu urbanistickému jazyku v tomto jednom dílčím ohledu je sama o sobě zajímavým rysem architektovy práce. Vyhrocení dochází tato tendence právě v průkopu, kde architekt průkopovou osu mírně zalamuje, a to v místě přemostění.⁴⁵⁰ Přestože pak umísťuje na úrovni dnešní třídy Milady Horákové proti průkopu centrálně pojatou budovu, průhled na ni by se zřejmě plně otevíral jen z určitých míst staroměstského nábřeží, zatímco z pozice Čechova mostu, pokud lze odhadovat, buď vůbec anebo jen nedokonale. Účel tohoto opatření zůstává nejasný. Snad mělo podpůrně zvyšovat účinnou parlamentní budovy na ostrohu a odstíňovat tak vizuálně konkurenční dominantu. Na ní by se pohled plně otevřel teprve poté, co by pozorovatel parlamentní ostroh minul a stoupal průkopem dále. Porota ve svém hodnocení interpretuje zalomení průkopu "důvody výtvarně regulačními", totiž aby bylo dosaženo kolmé vyústění průkopu na Belcrediho třídu.⁴⁵¹ Zůstává otázkou, zda je tato interpretace správná. Osu třídy Mariánské hradby přesto Zázvorka využívá, když ji prodlužuje směrem na pláň, převádí ji přes průkop mostem a vede ji podél parlamentní budovy přes přilehlé velké náměstí dále na východ pláň. Zde se stýká s pravostrannou výstupní komunikací od Štefánikova mostu, aniž by však na ni přímo navázala; její pohledová osa je zakončena velkou veřejnou budovou. Již zmíněné velké

⁴⁴⁸ VÝSLEDEK [1928] 1929, 16.

⁴⁴⁹ VÝSLEDEK [1928] 1929, 16.

⁴⁵⁰ VÝSLEDEK [1928] 1929, 16.

⁴⁵¹ VÝSLEDEK [1928] 1929, 16.

parlamentní náměstí sahá od parlamentu až na Belcrediho třídu; zčásti je vydlážděno, zčásti jsou na něm vytvořeny trávničky a zřejmě i dvě aleje stromů, sahající však jen do poloviny náměstí. Okolo náměstí seskupuje autor do mohutných bloků úřední budovy.

Parlamentní budova je tvořena hlavním, masivním křídlem, položeným napravo od ostrožny a orientovaným jednou svou stranou do velkého náměstí (hlavní vstup), druhou, výrazně vysunutou a zakončenou sloupovím, dolů směrem k Vltavě a vnitřnímu městu. Snad aby ovládl plochu velkého náměstí, umístil autor do jeho středu dvě ohromné věžice (pylony), pod něž umisťuje na podstavci sochu T. G. Masaryka v nadživotní velikosti.

8.11 Návrhy mimo soutěž a neznámí účastníci

F. Kubásek

Návrh, zaslaný do soutěže pod heslem „Kapitol“, vytvořil podle relace zprávy poroty soutěže „stavitel F. Kubásek“.⁴⁵² Identita tohoto autora je však nejistá.⁴⁵³ Návrh byl podle relace poroty podán mimo soutěž; porota jej však přesto prohlédla a uvedla k němu, že „(...) byla by připojila (...) svůj posudek o něm, kdyby byl obsahoval takové hodnoty, dle nichž by bylo nutno učiniti určité závěry pro regulaci a zastavení letenské pláně.“⁴⁵⁴

Neznámí účastníci soutěže

Číslo návrhu	Heslo
2	Diskuse – transversala – sever – jih
4	12393

⁴⁵² VÝSLEDEK [1928] 1929, 3.

⁴⁵³ Nezná jej Šváchův rejstřík ani Vlčkův slovník. Mohlo by se jednat o záměnu jména stavitele Bedřicha Kubálka, který se skutečně účastnil i parlamentní soutěže roku 1947 (zmiňuje jej VLČEK 2004I, 348, ovšem bez jakýchkoli informací, vztahujících se k parlamentním soutěžím a také bez životních dat). Zároveň je jisté totožnost tohoto stavitele Bedřicha Kubálka se stejnojmenným inspektorem sněmovních budov, zmiňovaným roku 1919 a v několika následujících letech ve službách poslanecké sněmovny. Zmíněný „stavitel a technický akcesista zemského výboru“ Bedřich Kubálek se narodil roku 1880 a žil na Vinohradech. NA, Policejní ředitelství I, Policejní konškrupce 1850-1914, kart. 321, list 502.

⁴⁵⁴ VÝSLEDEK [1928] 1929, 4.

11	13777
16	77013

8.12 Některé tendence řešení

Mnohé projekty předpokládaly vytvoření nové komunikace, vystupující od Čechova mostu obloukem pod Kramářovou vilou. Zatímco však například Krejcar s touto komunikací vystačil (druhý obloukovitý výstup na linii holešovické zástavby předpokládal od Štefánikova mostu), jiní architekti přidávali ještě komunikace další: Josef Štěpánek vytvořil vedle komunikace pro Kramářovou vilou ještě širokou výstupní třídu, vedoucí od Štefánikova mostu pozvolna strání až na mohutnou kruhovou křižovatku (Chotkova silnice, Mariánské hradby). Obdobné řešení předpokládal i Roškot, mající celkem tři výstupní komunikace (kramářovskou, holešovickou a polovnou třídu strání nahoru). Velký nedostatkem řady projektů bylo převažující upozadění pěší, cyklistické a hromadné dopravy ve prospěch individuální automobilové dopravy. Mimořádný je v tomto ohledu Krejcarův návrh, jako jediný vytvářející v oblasti poměrně hustou síť dobře trasovaných tramvajových linek: tramvaj vede jednak z Čechova mostu po obloukové komunikaci pod Kramářovou vilou, jednak Chotkovou silnicí. Linku z třídy Mariánské hradby prodlužuje přes celou pláň a vede ji dále přímo parlamentním náměstím, okolo hlavního vstupu do parlamentu a dále po holešovické výstupní komunikaci dolů na Štefáníkův most zpět na Nové Město. Vedle toho předpokládá nadále existenci tramvajové linky mezi Štrosmajerovým náměstím, Letenským náměstím a dnešní Hradčanskou. Mezi Letenským náměstím a novým parlamentním náměstím přidává mezi tyto dvě zhruba souběžně vedené linky v délce čtyř uličních bloků ještě krátkou spojku. Všechny projekty však patrně nepředpokládaly zachování pohyblivých schodů od Čechova mostu. Přitom pro invalidy, osoby méně pohyblivé anebo otce či matky s kočárky představovala možnost podobné dopravy velmi hodnotný prvek. Ve vztahu k pohyblivému schodišti se však vyskytla ještě jedna výjimka, jejíž kontext je dnes ovšem nejasný. Dochoval se fragment odlišného, snad staršího návrhu Josefa Štěpánka, který s takovým prvkem počítal. Na finálním návrhu se však neobjevuje.

Přestože jde o úhel pohledu nečasový (ahistorický), zdá se být zajímavé pozorovat, jakým způsobem autoři do přírodního prostředí Letenské pláně (Letné) zasahují. Nejohleduplnější a nejzdrženlivější je – nepřekvapivě – návrh Krejcarův. Autor zachovává komunikacemi

v zásadě nedotčen letenský svah (vytváří pouze komunikaci obloukem pod Kramářovou vilou), ale, pokud lze z letecké perspektivy pláň soudit, ponechává jej zalesněný, resp. v parkové úpravě. Na rozdíl od některých projektů, předpokládající na pláni rozsáhlá dláždění, ponechává Krejcar většinu pláň zatravněnou, čímž mj. umožňuje vsakování dešťové vody. Již zde můžeme upozornit, že poměrně střídmé zadlažďování volných prostor v soutěžích 20. let bude kontrastovat se snahou o vytváření rozsáhlých dlážděných shromažďovacích ploch a posedlosti volným prostorem v soutěži z roku 1947.

Některé projekty dokázaly bohatě řešení z předešlé soutěže z roku 1920. Tak Jaromír Krejcar v návaznosti na Františka Vahalu a Vratislava Lhotu zachovává "neporušenou pláň" a využívá jako hlavní osu třídu Mariánské hradby a její prodloužení přes pláň.

8.13 Hodnocení poroty

Porota posuzovala návrhy v osmi schůzích v prosinci 1928 a lednu 1929. Z 16 soutěžních návrhů, které porota získala, došel jeden mimo soutěž. Návrhy byly ve druhé schůzi losem rozděleny k rozboru referentským skupinám. Ve třetí schůzi byly návrhy postupně probrány v plénu, přičemž referenti přednesli "výklad a kritiku o projektech jim přidělených" a následně další členové poroty vyjadřovali své názory v debatě.⁴⁵⁵ Na čtvrté, páté a šesté schůzi byly návrhy posuzovány pomocí jednotné tabulky kritérií. Z formálních důvodů byly vyloučeny dva návrhy. V prvním kole byly pak vyloučeny jednomyslně čtyři návrhy a velkou většinou jeden další návrh. Ve druhém kole byly jednomyslně vyloučeny tři další návrhy. Třetího kola (schůze poroty 3. ledna 1929) se tak účastnilo sedm návrhů, z nichž žádný již porota nevyloučila. Z nich šest pojala do oficiálního pořadí, přičemž první tři návrhy byly odměněny první až třetí soutěžní cenou a zbylé tři návrhy byly zakoupeny. Zbývajícimu jednomu návrhu udělila porota čestné uznání. Teprve dodatečně, na deváté schůzi, konané 16. ledna 1929, byly pak konečně otevřeny obálky s informacemi o oceněných autorech a oznámeny výsledky.⁴⁵⁶ Příčinou tohoto čekání byla přídatná quasisoutěž pořádaná Národním shromážděním, která rozhodla o svých výsledcích na schůzi, konané 15. ledna (podrobně k tomu níže).⁴⁵⁷

⁴⁵⁵ VÝSLEDEK [1928] 1929, 3.

⁴⁵⁶ VÝSLEDEK [1928] 1929, 3-4.

⁴⁵⁷ red.: Soutěž návrhu na postavení parlamentní budovy na Letné. In: Styl XIV, 1928-29, 25.

První cenu udělila porota Josefu Štěpánkovi (80 000 Kč). Druhou cenu získal Jaromír Krejcar (60 000 Kč), třetí pak Kamil Roškot (40 000 Kč). Porota se rovněž usnesla zakoupit návrhy Pavla Janáka a Bohumila Hübschmanna (oba za 20 000 Kč) a návrh Jana Zázvorky (10 000 Kč).⁴⁵⁸ Veřejná výstava návrhů proběhla ve dnech 26. ledna až 10. února 1929.⁴⁵⁹ Posledně uvedené zakoupení návrhu Jana Zázvorky bylo odůvodněno zajímavým způsobem: porota jej přes vědomí, že jej neužije, "odměnila zakoupením", neboť považovala návrh za "pozoruhodnou práci, jež se liší od dřívějších již známých studií regulačních".⁴⁶⁰ V tomto ohledu se však porota mylila, protože dosti podobné řešení – umístění dominantní budovy na okraji strážnice na pravém ostrohu nad průkopem coby pokračováním osy Čechova mostu – již kdysi, roku 1905, představil Václav Roštlapil.⁴⁶¹ Jan Zázvorka uvedené Roštlapilovo řešení velmi pravděpodobně znal, neboť roku 1905 dokončil svá studia u Jana Kotěry.

Celkově zaznívala z hodnocení soutěže porotou spokojenost. Přestože soutěž charakterizovala jako "obsažnou a těžkou", pokládala porota, přehlížeje její výsledky, soutěžní návrhy za "většinou velmi vážné" a souhrnný výsledek soutěže jednoznačně za "kladný".⁴⁶² Doporučila, aby "bylo uvažováno o námětech cenou poctěných i odměněných návrhů, jež mohou přispěti ku doplnění a zlepšení oficiálního návrhu"⁴⁶³ bez opuštění jeho podstaty.⁴⁶⁴ Jak ještě uvidíme, tímto směrem se nejvýrazněji ze všech a do značné míry sebekriticky vydal sám vítěz soutěže Josef Štěpánek.

Archiválie zachovaly rovněž důkaz o tom, že přes nucené čekání s vyhlášením výsledků ve skutečnosti výsledek soutěže Státní regulační komise prosákl z poroty velmi rychle, a také, že autorství řady soutěžních návrhů bylo porotcům přes soutěžní hesla a uzavřené obálky známo. Například Josef Štěpánek se o svém vítězství dozvěděl patrně od člena poroty, přítele Fuchse, pravděpodobně hned v den rozhodnutí poroty, tedy asi dva týdny před vyhlášením výsledků soutěže. Dokazuje to Fuchsův lístek ve znění: "Gratuluji! I. cena (80.000 Kč). Potřebuji s Tebou nutně hovořit! Odjíždím 15.50 z Masaryk. nádraží. Přijď dle možnosti ku vlaku! Tvůj

⁴⁵⁸ VÝSLEDEK [1928] 1929, 4; srov. rovněž red.: Ideová soutěž návrhů na zastavení letenské pláně. In: Styl XIV, 1928-29, 24-25, a SYROVÁTKA 1928, 59.

⁴⁵⁹ VÝSLEDEK [1928] 1929, 4.

⁴⁶⁰ VÝSLEDEK [1928] 1929, 17.

⁴⁶¹ Viz Roštlapilův návrh zmíněný výše.

⁴⁶² VÝSLEDEK [1928] 1929, 20.

⁴⁶³ Tj. platného regulačního plánu, mj. umísťujícího budovu parlamentu do východní části pláně.

⁴⁶⁴ VÝSLEDEK [1928] 1929, 20.

BFuchs. Ted' jdu ku Gočárovi."⁴⁶⁵ Štěpánek však k vlaku nedorazil, protože mu Fuchs 7. ledna píše dopis z Brna, kde gratuluje znovu a oznamuje mu pořadí prvních tří cen, přičemž podotýká, že "(o)bálky ovšem otevřeny nebyly. Prosím, abys toto sdělení zachoval v tajnosti. Interesovaní lidé ovšem již všechno vědí. O Tvé věci bych si býval rád s Tebou pohovořil. Myslím, že zvlášť jest šťastná levostranná serpentina z mostu Štefánikova, což bylo všeobecně také uznáváno."⁴⁶⁶ Fuchs připojil zároveň i svůj názor na ostatní oceněné návrhy: "(v)šeobecný hlas poroty byl, že tento⁴⁶⁷ projekt jedině zhodnotil oficiální projekt. Krejcarova věc jest více schematičtější, komunikačně nebyla dosti domyšlena. Roškotova věc trpí velkou romantikou. Přes to jsem velmi rád, že to naše generace vyhrála tak čestně, že jsme oficiální řešení skutečně odrazili."⁴⁶⁸

8.14 Přehled

Identifikovatelní autoři	Heslo Soutěžní číslo	Hodnocení
Ferdinand Fencel	XX 5	páté neoceněné místo, zakoupen za 10 000 Kč
Vlastislav Hofman František Novoveský	Tři (soustředné) kruhy ⁴⁶⁹ 2	střed jednomyslně vyloučen v I. kole; východ jednomyslně vyloučen ve II. kole
Bohumil Hübschmann	S.P.Q.R. 11	zakoupen, 20 000 Kč
Pavel Janák	28 12	zakoupen, 20 000 Kč
Jaromír Krejcar	Velká avenue 9	II. cena, 60 000 Kč

⁴⁶⁵ Nedatovaný vzkaz Bohuslava Fuchse Josefu Štěpánkovi (pravděpodobně z 03.01.1929). AA NTM, osobní fond 126, Josef Štěpánek, Regulace Letenské pláně, 20071128/02.

⁴⁶⁶ Dopis Bohuslava Fuchse Josefu Štěpánkovi ze 07.01.1929. AA NTM, osobní fond 126, Josef Štěpánek, Regulace Letenské pláně, 20071128/02.

⁴⁶⁷ Tj. Štěpánkuv – pozn. autora.

⁴⁶⁸ Dopis Bohuslava Fuchse Josefu Štěpánkovi ze 07.01.1929. AA NTM, osobní fond 126, Josef Štěpánek, Regulace Letenské pláně, 20071128/02. Fuchs přidal i několik důvěrných informací o uvažovaných kandidátech na profesuru na uměleckoprůmyslové škole: místo bylo nabídnuto jemu samotnému, což se rozhodl odmítnout; dalšími uvažovanými měli (snad) být Štěpánek a Krejcar.

⁴⁶⁹ Grafické znamení, v okruhu soutěže Státní regulační komise přepisováno jako „Tři soustředné kruhy“, v okruhu přidatné soutěže Národního shromáždění pouze jako „Tři kruhy“.

Vojtěch Krch	Letná – park 15	vyločen jednomyslně v I. kole
F. Kubásek	Kapitol 1	mimo soutěž
Cyril Nebuška	Nová orientace 8	jednomyslně vyloučen v I. kole
Kamil Roškot	L 2 10	III. cena, 40 000 Kč
Jaroslav Stránský Josef Šlégl	100 7	čestné uznání
Josef Štěpánek	Zelený čtverec 16	I. cena, 80 000 Kč
Jan Zázvorka	Transversála 14	zakoupen, 10 000 Kč
Neidentifikovaní autoři: heslo	Soutěžní číslo	Hodnocení
Diskuse – transversála – sever – jih	3	jednomyslně vyloučen před prvním kolem
77013	4	jednomyslně vyloučen před prvním kolem
13777 (alternativa)	13	jednomyslně vyloučen v I. kole
13777 (ofic. regulace)	13	vyločen v I. kole proti 1 hlasu

9. Přídavná soutěž pořádaná Národním shromážděním (1928)

9.1 Problém přídavné soutěže

Je pozoruhodné, že mnohé dobové architektonické časopisy jak přídavnou soutěž, organizovanou Národním shromážděním, tak i později rovněž Národním shromážděním vypsanou soutěž na vyhledání místa pro budovy poslanecké sněmovny a senátu, přešly mlčením.

V dějinách tuzemských soutěží mimořádným zjevem byl pokus jiného aktéra než vypisovatele dodatečně ovlivnit obsah, resp. způsob řešení soutěžních návrhů, a to vypsáním odměny za určité konkrétní řešení, možné v rámci jiné, dříve nebo současně jiným aktérem vypsané soutěže. Podobnou figuru by bylo asi nejpřiléhavější označit jako *torpédování soutěže*. Národní shromáždění, nespokojené, jak jsme viděli, s umístěním na ose Štefánikova mostu, se pokusilo ovlivnit soutěžící směrem k tomu, aby tuto osu ve svých návrzích v rámci soutěže, vypsané Státní regulační komisí, jednoduše opustili.

Mocenští aktéři z předsednictev Národního shromáždění odůvodňovali svůj postup takto: "Příčina pro vypsání dodatkových cen (...) jest ta, že státní regulační komise nepřihlížela k přání sněmoven, aby budova parlamentu byla v ose Čechova mostu asi uprostřed letenské pláně (...). Protože pro krátkost doby budou soutěžící předkládati patrně jen oficiální řešení, mají býti architekti povzbuzeni dodatkovými cenami k podání návrhů také alternativních."⁴⁷⁰

Jak se zdá z lakoničnosti reakce ministra veřejných prací Franze Spiny, když mu byl tento záměr Národního shromáždění 5. března 1928 na schůzi u místopředsedy Dostálka mnohomluvně představen, nebyl Spina patrně touto iniciativou valně nadšen, tím spíše, že podle představ Jana Malypetra se mělo pro odměny pro zamýšlenou paralelní soutěž sáhnout nikoli do rozpočtu Národního shromáždění, ale právě do rozpočtu Spinova ministerstva.

⁴⁷⁰ Porada subkomitétu (...) 05.03.1928. APSP, Fond Budova, inv. č. 34.

V něm bylo totiž 300 000 Kč preliminováno "pro přípravné práce na nový parlament". Podle Malypetra tento obnos "nemůže být snad vyčerpán na ceny pro soutěž na zastavení letenské pláně, v níž umístění parlamentu jest jen menší částí stavebního programu, takže tuto soutěž nelze pokládati za přípravné práce na nový parlament".⁴⁷¹ Na téže schůzi došla podrobného rozvedení i myšlenka vyhlásit ještě další samostatnou soutěž na umístění parlamentu jinde než na Letenské pláni. Touto záležitostí se zabýváme níže v samostatné kapitole. Je však třeba upozornit, že obě cesty sledovalo Národní shromáždění paralelně, přestože druhá soutěž byla vyhlášena a probíhala později (viz níže). Ministerstvo veřejných prací posléze vyjádřilo svůj nesouhlas se "značnou" výší odměn (doplňkových cen). Ministerstvo realisticky namítalo, že takový finanční zisk "může nepříznivě ovlivnit projektanty na úkor jejich přesvědčení o nejlepším řešení".⁴⁷² Tomu kontroval tehdejší inspektor budov sněmovny Stanislav Holý lapidárním vyjádřením, že "(d)osti značné ceny byly proto vypsány, aby působeno bylo na projektanty ve smyslu přání předsednictev (...)".⁴⁷³ Úředním listem uveřejnilo Národní shromáždění vyhlášku sdělující, že předsednictva poslanecké sněmovny a senátu se usnesla odměnit nejlepší návrhy, řešící situování parlamentní budovy v ose Čechova mostu, a to "tak, aby ((budova)) z vnitřního města Prahy byla viděti a aby dominovala monumentálním řešením". Za splnění tohoto zadání nabídlo Národní shromáždění své vlastní ceny.

Ty byly nazvány "odměny", ale jinak dokonale napodobovaly strukturu běžných soutěžních cen, resp. i zakoupení dalších, neoceněných návrhů. Tzv. I. odměna činila 25 000 K, II. odměna 20 000 K, III. odměna 10 000 K a případné dvě další odměny po 5000 K. Vyhlášovatel si zároveň vyhradil, že udělením odměny se projekt stává majetkem státu. Soutěžící, mající zájem o uvedenou "odměnu", byli vyzváni, aby připojili k soutěžním projektům zvláštní prohlášení, že svolují, aby jejich projekty byly postoupeny předsednictvům obou sněmoven "(...) k dalšímu posouzení a k případnému odměnění."⁴⁷⁴ Z hlediska právního se přísně vzato jednalo o nepřijatelnou praktiku, snažící se jednak (1) záměrně v určitém směru ovlivnit obsah návrhů podávaných do cizí soutěže (manipulovat soutěžící ve způsobu řešení) a tím potenciálně ovlivnit i výsledek této cizí soutěže, (2) rušivě ingerovat do cizí soutěže a poškozovat tak jejího vyhlášovatele, (3) parazitovat na tématu, struktuře a organizačním zajištění cizí vyhlášené soutěže. Život je však pestřejší než právo a Státní

⁴⁷¹ Porada subkomitétu (...) 05.03.1928. APSP, Fond Budova, inv. č. 34.

⁴⁷² Vyjádření inspektorátu k č. K 3292-II z 27.07.1928. APSP, fond Budova, inv. č. 34.

⁴⁷³ Vyjádření inspektorátu k č. K 3292-II z 27.07.1928. APSP, fond Budova, inv. č. 34.

⁴⁷⁴ Red.: (...) soutěž na úpravu a zastavení Letenské pláně. A-SIA XXVII, 1928, 121.

regulační komise patrně dospěla k mínění, že jí tuto akci Národního shromáždění nezbývá než strpět: byla v tomto ohledu příliš slabým hráčem.

9.2 Hodnocení poroty

Porota přídatné soutěže, organizované Národním shromážděním, převzala od poroty soutěže Státní regulační komise soutěžní návrhy a sešla se na schůzi 15. ledna 1929. Mezitím porota soutěže Státní regulační komise vyčkávala – přesněji: byla nucena vyčkat – se zveřejněním svých výsledků.

Přestože se původně psalo o "odměnách", nakonec převládl i v tisku úzus realisticky hovořit o cenách;⁴⁷⁵ a toho se přidržuji i zde. Porota přídatné soutěže se rozhodla neudělit první cenu. Nejvýše, stejně jako porota soutěže Státní regulační komise, ocenila návrh Josefa Štěpánka, a to II. cenou (20 000 Kč). Naopak III. cenu získal návrh autorů v soutěži Státní regulační komise vyřazených, Vlastislava Hofmana a Františka Novoveského (15 000 Kč). Čtvrtou cenu porota udělila Pavlu Janákovi (10 000 Kč). Vedle toho se porota usnesla některé další návrhy zakoupit: Kamila Roškota za 8000 Kč, Ferdinanda Fencla za 7000 Kč a Cyrila Nebušky za 5000 Kč.

Vpravdě lze říci, že Národní shromáždění svým přídatným jurováním úspěšně vytunelovalo cizí soutěž a zpochybnilo její výsledky. Závažnost tohoto zásahu do soutěže a jejího vnímání ve veřejnosti nesnižuje ani okolnost, že obě poroty shodně ocenily nejvýše soutěžní návrh Josefa Štěpánka. Přestože tato shoda nabízela dobrou cestu k možnému překlenutí starých rozporů, zůstala, jak ještě uvidíme, nevyužita.

Srovnání ocenění v soutěži a přídatné soutěži

	Soutěž Státní regulační komise	Přídatná soutěž Národního shromáždění
I. cena	Josef Štěpánek (80 000 Kč)	neuděleno
II. cena	Jaromír Krejcar (60 000 Kč)	Josef Štěpánek (20 000 Kč)

⁴⁷⁵ red.: Soutěž návrhu na postavení parlamentní budovy na Letné. In: Styl XIV, 1928-29, 25.

III. cena	Kamil Roškot (40 000 Kč)	Vlastislav Hofman a František Novoveský (15 000 Kč)
IV. cena	neudělována	Pavel Janák (10 000 Kč)
Zakoupení	Bohumil Hübschmann (20 000 Kč)	Kamil Roškot (8000 Kč)
Zakoupení	Pavel Janák (20 000 Kč)	Ferdinand Fencel (7000 Kč)
Zakoupení	Ferdinand Fencel (10 000 Kč)	Cyril Nebuška (5000 Kč)
Zakoupení	Jan Zázvorka (10 000 Kč)	

10. Vyhledávací soutěž na umístění parlamentu (1929)

10.1 První kroky k vyhledávací soutěži

Již jsme zmínili, že myšlenka nové umístovací soutěže se původně zrodila na inspektorátu budov sněmovny. Podle tehdejšího vnitřního návrhu měla být vypsána dvojkolová soutěž, v prvním kole mezinárodní, ve druhém národní. Tyto návrhy však na několik let zapadly. Teprve přípravy vypsání nové soutěže Státní regulační komisí podnítily i Národní shromáždění k nové aktivitě. Z výše uvedených příčin se Národní shromáždění snažilo všemožnými prostředky tuto soutěž ovlivnit pro ně žádoucím směrem. Vynutilo si proto liberálnější formulaci soutěžního zadání a s jejím využitím se pokusilo následně manipulovat výsledky soutěže Státní regulační komise napojením své vlastní pseudosoutěže s vlastními cenami, označenými jako odměny. Vedle toho ve stejné době oprášilo Národní shromáždění i starou myšlenku umístovací soutěže a snažilo se ji prosadit.

Hned na 5. března 1928 pak místopředseda Jan Dostálek svolal do svého salonu⁴⁷⁶ poradu subkomitétu předsednictev poslanecké sněmovny a senátu pro volbu místa ke stavbě nového parlamentu.⁴⁷⁷ Porady se zúčastnili ministr veřejných prací Franz Spina, předseda poslanecké sněmovny Jan Malypetr, místopředsedové senátu František Soukup a Václav Donát, tajemníci obou komor Říha a Šafařovič a inspektor budov sněmovny Holý.⁴⁷⁸ Na této schůzi dostala konečný tvar myšlenka vypsání (nezávisle na zásahu do probíhající soutěže) ještě další odlišnou soutěž, věnovanou pouze hledání místa. Parlamentní činitelé odůvodňovali tuto další soutěž takto: přestože letenský projekt "(...) zůstává i nadále projektem, na kterém předsednictva i nadále v prvé řadě trvají" má být veřejnosti dokázáno, "že jde předsednictvu jedině o řešení nejvhodnější a nejekonomičtější a že se neuzavírá žádnému přijatelnému projektu jinému (...)".⁴⁷⁹ To znělo velmi svobodomyšlně, ještě v linii původního návrhu

⁴⁷⁶ Tehdejší místnost č. 286 v Rudolfinu.

⁴⁷⁷ Pozvánka z 02.03.1928, APSP, Fond Budova, inv. č. 34.

⁴⁷⁸ Porada subkomitétu (...) 05.03.1928. APSP, Fond Budova, inv. č. 34.

⁴⁷⁹ Porada subkomitétu (...) 05.03.1928. APSP, Fond Budova, inv. č. 34.

sepsaného inspektorátem správy budov. Reálně však neměla být podle mínění parlamentních funkcionářů otevřena možnost neomezeného vyhledávání místa, ale pouze umístění ve třech variantách, vybraných Národním shromážděním. První alternativa měla spočívat v rozšíření, úpravách či přístavbách stávajících sídel obou komor. Druhá a třetí alternativa v zásadě rozvíjely Dostálkem v únorovém článku (viz výše) navrhované řešení, spočívající v přesunu senátu do Rudolfinu a v novostavbě pro poslaneckou sněmovnu někde v okolí. Druhá alternativa místo pro ni hledala "na protějším břehu Vltavy buď v místech mezi Karlovým a Manesovým mostem, anebo použití Strakovu akademii, po příp(adě) jiná místa." Třetí alternativa předpokládala naopak novostavbu poslanecké sněmovny někde na témže vltavském břehu, kde stojí Rudolfinum.⁴⁸⁰

10.2 Přehodnocování formátu soutěže

Velmi výrazně přistříhli křídla původním myšlenkám inspektorátu správy budov, vysloveným v původním návrhu (mezinárodní soutěž, dvojkolovost). Podle představ Jana Malypetra, zachycených na schůzi z 5. března, mělo jít jen o omezenou soutěž architektonickou a zároveň i finanční (na návrhy rozpočtů staveb), do níž "vyzváno bude několik vynikajících architektů", organizovanou v zásadě jako trojsoutěž, protože na každou ze tří alternativ by byly samostatně uděleny tři ceny. Zajímavý je poukaz, že vedle cen by se mělo počítat s "určitým obnosem", kterým by byly honorovány i projekty cenami neodměněné. Náklad byl odhadován na asi 200 000 Kč. Malypetr očekával rovněž protesty skupin architektů proti omezené soutěži, mínil je však odrazit poukazem na to, že upravy současných budov žádají zkušené projektanty.⁴⁸¹ Ministr veřejných prací Franz Spina se na schůzi subkomitétu 5. března rovněž klonil k názoru, že představa subkomitétu o zachování užívání Rudolfinu a jeho doplnění druhou novou budovou je rozumná. Podle jeho názoru nebyl dnes architekt, který by byl schopen vytvořit krásnější budovu než Rudolfinum. Vzal proto na vědomí přání subkomitétu zajistit 200 000 Kč na druhou soutěž i zajistit finance na dodatkové ceny k probíhající soutěži.⁴⁸² Otázkou zůstávalo stanovisko vlády. Jan Malypetr navrhl,⁴⁸³ aby

⁴⁸⁰ Porada subkomitétu (...) 05.03.1928. APSP, Fond Budova, inv. č. 34.

⁴⁸¹ Porada subkomitétu (...) 05.03.1928. APSP, Fond Budova, inv. č. 34.

⁴⁸² Porada subkomitétu (...) 05.03.1928. APSP, Fond Budova, inv. č. 34.

⁴⁸³ Historicky pozoruhodné je Malypetrem en passant vyslovené mínění, že "(n)a vyřešení otázky stavby parlamentu musí býti i vláda interessována, jelikož vláda jest výkonným výborem parlamentu." (tamže). Tento názor předsedy poslanecké sněmovny neodpovídal dobovému poměru parlamentu a vlády dle tehdy platné ústavy.

předsednictva sněmoven formálně schválila jak dodatkové ceny, tak druhou soutěž a následně navrhla vládě, aby na tyto soutěže vypsal ceny do výše 200 000 Kč a další přípravy aby byly ponechány ministerstvu veřejných prací.⁴⁸⁴

10.3 Vypsání

Narozdíl od soutěží předešlých, byla tato soutěž vypsána předsednictvem obou sněmoven a administraci soutěže obstarával Inspektorát budov poslanecké sněmovny. Soutěž byla vypsána dne 1. dubna 1929 a publikována běžným způsobem v architektonických časopisech.⁴⁸⁵ Soutěžní lhůta byla stanovena do 30. září 1929. Omezena byla opět na československé občany. Struktura cen byla vypsána takto: I. cena 50 000, II. cena 40 000 a III. cena 30 000. Na zakoupení bylo vyhrazeno dalších 30 000 Kč. Slíbena byla rovněž dvoutýdenní veřejná výstava po skončení soutěže.⁴⁸⁶ Samotné pojetí vypsání bylo zajímavé, formulovalo totiž tři různé varianty dovolených míst, resp. oblastí jako zvláštní soutěže („předsednictva (...) vypisují (...) tři alternativní soutěže“)⁴⁸⁷ Přesto nelze po mém soudu o třech soutěžích hovořit, neboť všechny měly jedinou porotu a také jediný systém cen.

10.4 Zadání

Zadání soutěže tvořily tři alternativní kombinace. Dvě z nich záležely v ponechání jedné z komor parlamentu v Rudolfínu a vystavění nové samostatné budovy pro komoru druhou, tedy ve variantě kompromisní a úsporné. Pouze jediná varianta umožňovala navrhnout jednotnou budovu pro obě komory.

První variantou bylo užití Rudolfína pro jednu sněmovnu a pro druhou zvolit místo na levém břehu Vltavy, a to buď upravou některé stávající budovy (např. Strakovy akademie) nebo pro ni postavit novou budovu na levém břehu (např. mezi Karlovým a Mánesovým mostem).

Druhou variantou bylo užití Rudolfína pro jednu sněmovnu a postavit budovu pro druhou sněmovnu mezi Smetanovým náměstím⁴⁸⁸ a křižovnickým klášterem v místě školních budov.

⁴⁸⁴ Porada subkomitétu (...) 05.03.1928. APSP, Fond Budova, inv. č. 34.

⁴⁸⁵ Red.: Do 3. září vyhledávací soutěž na umístění parlamentu. Architekt SIA XXVIII, 1929, 103.

⁴⁸⁶ IDEOVÁ SOUTĚŽ 1929, 4.

⁴⁸⁷ IDEOVÁ SOUTĚŽ 1929, 1.

⁴⁸⁸ Dnes Palachovým náměstím.

Třetí variantou bylo nalezení jiného umístění pro stavbu společné budovy obou sněmoven „v jiných částech vnitřního města Pražského“, s podmínkou dohledné doby a bez „nepoměrně velkých obětí finančních“ a s podmínkou, že tímto místem nesmí být Letenská pláň.⁴⁸⁹

10.5 Porota

Mocní muži Národního shromáždění skutečně neponechali nic náhodě a obsadili porotu tak důkladně, že se seznam jejích členů čte bezmála jako schematismus představitelů Národního shromáždění. Předsedy poroty byli Jan Malypetr, předseda poslanecké sněmovny a Mořic Hruban, předseda senátu. Řadovými členy poroty pak byli ze senátu Josef Böhr, Jaroslav Brabec, Václav Donát, Václav Klofáč, Karol Krčméry a František Soukup, její místopředsedové. Z poslanecké sněmovny byli členy Josef Buday, Jan Dostálek, František Horák, Jan Slavíček, Josef Stivín a Wolfgang Zierhut, opět její místopředsedové. Ze zaměstnanců Národního shromáždění byli v porotě Jan Říha a Jindřich Šafařovič, tajemníci komor a konečně Stanislav Holý a Josef Pelant, inspektoři budov. Za vládu byl v porotě Josef Svatoš (ministrský rada), za ministerstvo veřejných prací Ladislav Tachecí a E. Syrovátka. Za českou techniku byl členem Antonín Engel,⁴⁹⁰ za německou techniku Theodor Bach, za Státní regulační komisi Eustach Mölzer, za pražskou městskou radu Č. Kříčka a za tamní regulační úřad Josef Šejna, za památkový úřad Karl Kühn, za inženýrskou komoru František Buldra. Jako zástupci spolků byli přizváni: Bohuslav Fuchs (Asociace akademických architektů), Adolf Benš (Sdružení architektů), Alois Dryák (Společnost architektů), Paul F. Kopetzky (Gemeinschaft deutscher Architekten), František Krásný (Spolek čs. Inženýrů SIA, Oldřich Starý (Klub architektů).⁴⁹¹

10.6 Procedura a výsledek hodnocení

Do soutěže došlo celkem 25 návrhů. Předem byly vyloučeny pro porušení podmínek dva návrhy (9, 25). V I. kole byla vyloučena řada návrhů, nahlížených jako nedostatečné (1, 6, 12, 13, 15, 16, 17, 18, 23). Ve II. kole bylo vyloučeno ještě dalších šest návrhů (2, 4, 5, 8, 10, 11). Zbylé návrhy byly následně podrobeny klasifikaci podle tabulky a přidělováním bodů. Následně byla udělena nejvyšší (III.) cena. Ostatně ceny se porota rozhodla neudělit. Ostatních klasifikované projekty pak rozdělila na 2 skupiny a přiřkla jim dvě různé výše

⁴⁸⁹ IDEOVÁ SOUTĚŽ 1929, 1.

⁴⁹⁰ Ve výtisku řádu komolený na „Engl“.

⁴⁹¹ ŘÁD 1929.

ocenění: 5 projektů získalo odměny po 15 000 Kč (Prospekt | 19, Zelené mezikruží | 20, Vltava | 21B, Zemský znak přes modrý obdélník | 22, Tři čtverce | 24), 3 projekty pak odměny po 10 000 Kč (Na březích Vltavy | 3, Zemský znak | 7, Vltava | 21A). Nevyčerpaných 15 000 Kč „ponecháno předsednictvu sněmoven N. S. R. Č. na zakoupení některých projektů“.

11. Návrhy soutěže z roku 1929 (výběr)

11.1 Jan Gillar

Jan Gillar (1904-1967),⁴⁹² příslušník nejmladší autorské generace, se zúčastnil soutěže s provokativně pojatým návrhem. Narozdíl od jiných soutěžících umisťuje parlament na staroměstský břeh, avšak jinam než na místo uměleckoprůmyslové školy. Vybírá si místo přímo naproti „zlaté kapliče“: zde, vyjma budovy České spořitelny (dnešní Akademie věd), asanuje celé bloky zástavby mezi Národní třídou a staroměstskými mlýny. Prostor takto získaný má sloužit nejen stavbě parlamentu, ale i vytvoření několika bloků moderní zástavby. Pohledovým těžištěm se má stát mohutná věžovitá budova situovaná zhruba na průniku osy nábřeží a kolmé osy na úrovni Betlémského náměstí. Autor samozřejmě nemohl počítat s úspěchem svého projektu, vymkl se ostatně zjevně soutěžním podmínkám, kladoucím za podmínku „dohledné doby“ uskutečnění a zejména absence „nepoměrně velkých obětí finančních“. Přesná dispozice Gillarova návrhu není zatím jasná, protože v jeho pozůstalosti se soutěžní návrh, jak se zdá, nezachoval, takže jej známe jen z dobové reprodukce. Porota právem kritizovala urbanistickou nedomyšlenost návrhu a také jeho nešetrnou agresivitu, s níž odhalil průčelí Národního divadla, nekomponované do volného prostranství, ale právě do opačné situace.

11.2 Pavel Janák

Pavel Janák zaslal do soutěže svůj návrh pod heslem „Na březích Vltavy“ dvěma návrhy pro dvě vypsání alternativy. Heslo dobře vystihovalo podstatu návrhu, protože jednou z nich byla

⁴⁹² Srov. např. ROBOVÁ 2000b, 298-299; ROBOVÁ 2000, 126-191.

stavba pro poslaneckou sněmovnu na levém, jednou pak na pravém břehu. Nepříliš kvalitní a neúplný soubor otisků těchto plánů se dochoval v Janákově pozůstalosti.⁴⁹³

Ve své levobřežní variantě novostavby poslanecké sněmovny využil Janák existující budovu Strakovy akademie (tehdy Akademického domu), kterou velkoryse doplnil obrovitými, k řece s vztahujícími, křídly, předstupujícími před jižní průčelí a uzavírajícími až na okraj pozemku akademie takto nově vzniklé vnitřní nádvoří. Další komplex budov připojuje autor ze severní strany akademie. Byl to ovšem málo šťastný záměr. Rozsáhlé prostorové požadavky nutily architekta k přidávání zastavěného objemu, koexistence nové stavby se Strakovou akademií jen zase velmi spoutávala, zvláště pak ve vztahu k zachování výšky a měřítka, nasazeného akademií. Výsledek vyhlížel obstojně ještě z druhého vltavského břehu, z bližších míst pak již méně šťastně. Přes určité obratné detaily ve skloubení obou budov nejde o zdařilý celek. Stylová tendence stavby je monumentalizující a těžkopádná. Zaoblením obou nových křídel získává sice stavba nautické rysy, není to však ani zdaleka loď běžných rozměrů, ale přímo nautický kolos. Přestože Janák ponechává starou budovu jako pomyslný střed a její mansardovou střechou krytý střední rizalit coby dominantu celého komplexu, tato dominanta se uplatňuje jen omezeně a z oblasti od Mánesova mostu i odjinud není viditelná. Co naopak na chodce na tomto místě dolehne drtivou silou, je široká, zaoblená fasáda levého křídla. Je to architektura hrubá, naddimenzovaná, postrádající snesitelné měřítko (podobně jako sídlo Petrův dvůr pod zámek v Náchodě).

V pravobřežní variantě umístil Janák novostavbu poslanecké sněmovny i senátu do společné budovy na blok škol mezi náměstím a Křižovníky. Zároveň i vybourává blok směrem k Valentinské ulici. Mezi těmito dvěma bloky nadále nechává proudit dopravu, kterou přemostňuje visutými můstky. Obdélná budova, orientovaná k Vltavě, zahrnuje dvě síně pro obě komory parlamentu. Ve druhém křídle ve tvaru písmene D umísťuje autor zřejmě zázemí pro obě komory. I zde je budova pojata monumentalisticky, byť díky neexistenci historické střední architektury dopadá o něco lépe.

⁴⁹³ AA NTM, osobní fond 85, Pavel Janák, 226/2.

11.3 Kamil Roškot

Velmi pozoruhodný návrh zaslal do soutěže Kamil Roškot. I on se pokusil najít umístění pro jednotnou budovu obou komor. Zvolil k tomu státní pozemky v oblasti poblíž Těšnova. Při práci na svém návrhu prohloubil a zužitkoval jak zkušenost s návrhem pro nedávnou letenskou soutěž, tak i zkušenost s prací na pozoruhodném návrhu budovy ministerstva veřejných prací.⁴⁹⁴ Roškot staví svou mimořádně zajímavou architekturu na dohled od centra města, blízko všech městských nádraží a zároveň otevřenou velkým náměstím do nábřeží a k řece. Vedle soutěžního návrhu se dochovalo se několik skicových verzí.⁴⁹⁵ Ve tvaru této budovy se opakují obvyklé roškotovské motivy souběžných krátkých křídel a věžic, podjezdů pod těžkými hmotami křídel, souměrnosti a paralelity. Jako byla směrem k městu signem letenské budovy dvojice krátkých křídel obrácených k městu, objevuje se i zde motiv dvojice či trojice krátkých křídel prořezávajících se prostorem až k řece na samou úroveň nábřežní zdi. Podvojnost hlavního traktu zdařile vrcholí dvojicí věžovitých budov, vytvářejících dálkový obraz budovy a zároveň symbolizujících dualitu jejích komor. Roškot v tomto návrhu, oproti návrhu ze soutěže z roku 1928 kvalitativně prohloubeném, ukázal skutečného mistra. Právem byl návrh budovy opakovaně publikován⁴⁹⁶ a dostal se i do reprezentativního shrnutí českého umění své doby.⁴⁹⁷

11.4 Josef Štěpánek

Velmi zajímavou kapitolou je účast Josefa Štěpánka v této soutěži. Tato epizoda vypovídá, zdá se, i mnoho o Štěpánkově tvůrčím a osobním myšlenkovém habitu a o jeho přístupu k architektonické práci. Štěpánek se zřejmě, jak naznačují skici v jeho dochovaném skicáři,⁴⁹⁸ pokoušel o návrh v souladu se soutěžními podmínkami, a to na levém, malostranském břehu Vltavy, zřejmě v oblasti poblíž Mánesova mostu v zahradě bývalého kláštera anglických panen. Na těchto návrzích se uplatňuje motiv dvou pronikajících se os. Další varianta ukazuje

⁴⁹⁴ Dochovaném v AA NTM.

⁴⁹⁵ Kamil Roškot: Návrh parlamentu, pracovní náčrt pro soutěž roku 1929. AA NTM, osobní fond 39, Kamil Roškot, 20070822/01.

⁴⁹⁶ Z novější doby srov. např. HŮRKA/HLAVÁČEK 1992, 8-13, zde s. 13.

⁴⁹⁷ ŠVÁCHA/PLATOVSKÁ 2005, 22.

⁴⁹⁸ Josef Štěpánek: Pracovní náčrty. AA NTM, osobní fond 126, Josef Štěpánek, Regulace Letenské pláně, 20071128/02.

dvě sněmovní síně postavené proti sobě – snad motiv inspirovaný Krejcarovým návrhem – a vysunuté na umělý poloostrov do Vltavy, ještě jiná varianta pak dvě na sebe navázaná křídla ve tvaru velkých L.⁴⁹⁹ Nebyl však patrně s výsledkem spokojen. Znovu se nakonec vrací na zapovězenou Letnou, kde kombinuje původní motiv tvaru Z ze svého soutěžního návrhu z předešlého roku se starší ideou letenského průkopu z roku 1920. Důležité však je, že sem přenáší i nově u Vltavy vydobytý motiv dvou protilehlých síní a vkládá jej do středního traktu. Rovněž se zde prvně objevuje motiv jakéhosi moderního betonového „vítězného oblouku“ s připojenou věžicí, umístěný jako dominanta nad průkopem. Již zde přistupuje Štěpánek k radikálnímu zúžení svých původně širokých křídel z návrhu ve tvaru Z. V dalších variantách se pak neúnavně zaobírá průkopem, který se snaží zkombinovat se schodištěm. Posléze, v poměrně lehkou rukou načrtnuté působivé skice se z dlouhého hledání vyloupne přesvědčivý tvar: zůstává propracovaný motiv dvou proti sobě postavených sněmovních síní, v jejich stupňovitosti dramaticky zdvižený středovým obloukem, vzepjatým mezi dvojicí krajních pavilonů, to vše vloženo na střední křídlo mezi dvěma útlými dlouhými křídly, vycházejícími sice z původního Z návrhu z roku 1928, avšak změněnými: vytratil se totiž důvod pro jejich šířku, vynucenou původně vložením sněmovních síní. Důmyslnou separaci těchto dvou funkcí může Štěpánek na jedné straně zkrátit, rozšířit a snad i zvýšit sněmovní síně na straně jedné a důsledně v souladu s funkcí kancelářského traktu zúžit, sjednotit a zjednodušit koncepci obou křídel. Z původního průkopu se stává nakonec zajímavá kombinace výstupní vyhlídkové serpentiny a schodiště, z betonového oblouku pak slavnostní vstup do parlamentního areálu. V zásadě vidíme hotový návrh, který už bude Štěpánek měnit jen v poměrech a detailech a na základě něhož vypracuje svůj soutěžní návrh.

V souladu se svým přesvědčením podniká zdánlivě marnou práci: přestože ví, že jeho návrh bude vyřazen pro nesoulad se soutěžními podmínkami, vyhotovuje jej a podává jej. Navíc, jak ze zachované relace plyne, zasílá ještě po uzávěrci soutěže, do níž návrh podal, ještě jakýsi blíže neidentifikovaný dodatek ke svému návrhu s žádostí, aby mu bylo dovoleno rovněž jej vystavit spolu s návrhem na výstavě soutěžních prací.

Přesto, že lze ve vztahu ke Štěpánkovu návrhu vážně uvažovat o inspiraci sovětským projektem Obytné komuny typu A, vypracovaným Stavebním komitét ekonomické rady SSSR,

⁴⁹⁹ Josef Štěpánek: Pracovní náčrt. AA NTM, osobní fond 126, Josef Štěpánek, Regulace Letenské pláně, 20071128/02.

dobově široce publikovaným,⁵⁰⁰ zdá se – při znalosti dochovaných náčrtů – že na Štěpánka působil spíše jen nepřímo a že tvar konečného návrhu byl autorem skutečně samostatně probojován postupným hledáním esteticky přesvědčivého tvaru. Štěpánkuv návrh z roku 1929 se zdá být dobově poměrně neotřelý a některými svými tvary jako by již naznačoval cestu jednoho z proudů architektury 40. let. Jeho výše zmiňovaná záměna se soutěží z roku 1947 by ze stylového hlediska byla patrně možná. Zbývá dodat, že podobný motiv dvoutraktu spojeného krčkem s budovou s oblou střechou užil několik let nato i Štěpánkuv přítel Bohuslav Fuchs v soutěžním návrhu na Československou obchodní akademii v Praze z roku 1936.⁵⁰¹

11.5 Neznámí autoři

11.5.1 Příčiny

Nemilou skutečností, spojenou s touto soutěží zůstává značné množství neidentifikovaných autorů. Sama zpráva o výsledku soutěže je dobově nestandardní v tom, že neuvádí ani jména všech odměněných tvůrců (celkem osmi) a zmiňuje tak pouhého jediného soutěžícího, III. cenou ohodnoceného Kamila Roškota. Nestandardní je i v tom, že porota nerozhodla o zakoupení některých projektů a zbývající částku 15 000 Kč, stačící k zakoupení asi jednoho až tří projektů, přenechala k volnému rozhodnutí o zakoupení externímu aktérovi (mimo porotu), předsednictvům sněmoven (pořadatelé). Tento neetický krok, relativizující význam poroty a zjevně porušující podmínky soutěže (v nichž se nic o možnosti předsednictev sněmoven rozhodovat ještě vedle poroty nestanovilo), vedl i k tomu, že výsledky nezachycují ani tato jména. Neznámosti autorů přispěl i nezájem dobových architektonických časopisů. Ten byl jednak dán nevůlí vracet se po krátké době opět na větším prostoru k otázce parlamentu, jednak však zřejmě byl i bojkotem části těchto časopisů vůči soutěži, resp. vůči záměrům Národního shromáždění vystupovat proti regulačnímu plánu Státní regulační komise a přesouvat parlament z předpokládaného místa na Letné do vnitřního města.

⁵⁰⁰ U nás, se zpožděním, v článku LISICKÝ 1930, 73.

⁵⁰¹ CRHONEK 1995, 111 (nesprávně uvádí "československou") a 136 (reprodukce).

11.5.2 Seznam návrhů neurčených autorů

Číslo návrhu	Heslo	Hodnocení
1	5/8	
2	2. N. S.	
4	28. říjen	
5	Asanace	
6	Po etapách	
7	Zemský znak	Odměna 10 000 Kč
8	ř. o.	
11	Lex	
12	Ostrov	
13	III	
14	Červený obdélník	
15	X	
16	Akustika	
17	Trojúhelník pod čarou	
18	Parlament	
19	Prospekt	Odměna 15 000 Kč
20	Zelené mezikruží	Odměna 15 000 Kč
21A	Vltava	Odměna 10 000 Kč
21B	Vltava	Odměna 15 000 Kč
22	Zemský znak přes modrý obdélník	Odměna 15 000 Kč

23	Regulace	
24	Tři čtverce	Odměna 15 000 Kč
25	Třícípá hvězda – 21. II. 1929	

Autorem některého z těchto návrhů by patrně mohl být Adolf Benš (1894-1982): naznačuje to v soupise Benšova díla Vladimír Šlapeta; ve své poněkud stručné knize o jeho tvorbě, (doplněné rozsáhlou antologií Benšových textů i několika vzpomínkami z pera žáků),⁵⁰² se však tímto návrhem vůbec nezabývá.⁵⁰³

⁵⁰² ŠLAPETA 2014, 282-286. Oddíl nese označení Soupis architektonického díla, ve skutečnosti obsahuje i sekundární literaturu o jednotlivých dílech. Na s. 283 v pravém sloupci nahoře zmiňuje autor "Soutěžní návrh na umístění parlamentu, Praha".

12. Jiné cesty

12.1 Myšlenka novostavby u ledu

Hospodářská krize, doznívající u nás až do druhé poloviny 30. let, učinila novostavbu parlamentní budovy politicky neprůchodnou, ba nemožnou. Věřilo se tehdy, že krizový stav odezní jaksí sám od sebe a že je třeba čekat na "hospodářské ozdravení" přicházející ze soukromé sféry. K tomu náležela i představa, že je třeba ve veřejných rozpočtech spíše šetřit. Stavba nového parlamentu by nadto patrně měla i potenciál provokovat intenzivní veřejnou nespokojenost. Parlament se již dávno netěšil popularitě z počátku republiky, čemuž ovšem přispěla existence pětky, tzv. vázaného mandátu⁵⁰⁴, neexistence v Prohlášení nezávislosti slíbených institutů referenda a práva zákonné iniciativy a ovšem i některých dalších reformních slibů. Po polovině 30. let zase byly státní rozpočty napínány prudkým nárůstem výdajů na obranu státu.

Jedním z neklamných znaků, že se novostavba budovy parlamentu nadobro odkládá anebo dokonce zcela zavrhuje, bylo zahájení rozsáhlých a nákladných adaptačních prací v budově staré sněmovny na Malé Straně roku 1935.⁵⁰⁵ Pokud se totiž kdy předtím zvažovala lacinější varianta, záležící v tom, že by byla vybudována novostavba jen pro větší z komor (poslaneckou sněmovnu), zatímco komora menší (senát) by byla umístěna v některé existující budově (Rudolfinum, Strakova akademie), většinou se neuvažovalo o nevhodné a stísněné malostranské budově staré sněmovny. Návrh těchto prací připravil architekt Antonín Parkman (1898),⁵⁰⁶ o němž se v souvislosti s parlamentem ještě později zmíníme. Provedeny byly

⁵⁰³ Z technických a časových příčin už nemohl autor tohoto textu do uzavření diplomové práce získat přístup k Benšově pozůstalosti.

⁵⁰⁴ Přesněji: praxe vydírání poslanců a senátorů jejich politickými stranami, jimž tito museli předem odevzdat blanketní rezignaci, která pak byla v případě jejich "neposlušnosti" využita. Šlo o flagrantní porušování ústavy i smyslu zastupitelské demokracie. Naopak v souladu se smyslem zastupování občanů poslanci by byla nikoli faktická „odvolatelnost“ poslance politickou stranou, nýbrž odvolatelnost poslanců řádnou procedurou, prostřednictvím hlasování občanů ve volebním okrsku, v němž byl poslanec zvolen a který zastupuje.

⁵⁰⁵ VLČEK/ČIHÁKOVÁ 1999, 278.

⁵⁰⁶ VLČEK 2004n, 471-472.

v letech 1935-1940 nákladem 14 mil. Kč.⁵⁰⁷ Senát tak po dlouhých letech nákladných adaptací v Rudolfinu následoval příklad poslanecké sněmovny, výsledku se však ani nedočkal. K roku 1937 pak zaznamenává Max Urban ústní sdělení ministra veřejných prací, německého sociálního demokrata Ludwiga Czecha, předsedovi Státní regulační komise Eustachu Mölzerovi o tom, že s pozemkem pro budovu parlamentu nemá být na Letenské pláni nadále počítáno.⁵⁰⁸

12.2 Nové návraty parlamentu na Hrad

Další pozoruhodnou kapitolou, počínající ve 30. letech XX. stol. a ve svých důsledcích trvající dodnes, jsou jednorázové návraty parlamentu na Hrad v podobě zvláštních schůzí. V prvním desetiletí republiky probíhaly volby jejího prezidenta v poslanecké sněmovně. Dobové fotografie ukazují cestu prezidenta automobilem z Hradu k Rudolfinu a jeho slib ve sněmovně. Roku 1930 uspořádal Masaryk na Hradě na své osmdesáté narozeniny 07.03. přijetí Národního shromáždění.⁵⁰⁹ Již sama taková slavnost byla státněpoliticky pochybná, symbolicky vyvyšující funkci prezidenta republiky nad jiné ústavní funkce. Roku 1934 se pak objevila myšlenka, zda nevolit prezidenta republiky přímo na Hradě a nenavázat tak na tradici starého sněmování. Popud k tomu, jak se zdá, vzešel přímo od T. G. Masaryka, který navrhl 15. března 1934 ministerskému předsedovi Janu Malypetrovi uspořádání volby do funkce prezidenta republiky v nově opraveném Vladislavském sále. Malypetr živě souhlasil, přičemž však Masarykovi neopomněl dodat, že on sám "na myšlenku tuto připadl před dvěma lety".⁵¹⁰ Předsednictvo Národního shromáždění se pak 11. dubna 1934 usneslo, aby volba prezidenta republiky "(...) konala se tentokráte i příště ve Vladislavském sále".⁵¹¹ Z hlediska symbolického šlo o krok dvojznačný, vyložitelný jednak jako symbolické posílení prezidenta republiky vůči parlamentu, ale jednak i jako posílení parlamentu, konajícího nově určité své akty ve svých historických prostorách na Hradě. Přes posledně uvedené bylo však mnohem více prvním, protože nezůstávalo na vůli parlamentu, kdy se ve Vladislavském sále scházet, a

⁵⁰⁷ VLČEK/ČIHÁKOVÁ 1999, 278.

⁵⁰⁸ URBAN, 637.

⁵⁰⁹ Morávek, Jan: Vladislavský sál a Stará sněmovna na hradě pražském, s. 3. AKPR, inv. č. 893, Volba T. G. Masaryka prezidentem republiky, sp. zn. D 4444/34.

⁵¹⁰ Záznam Josefa Schieszla o informaci od T. G. Masaryka ze dne 15.03.1934. AKPR, inv. č. 893, Volba T. G. Masaryka prezidentem republiky, sp. zn. D 2762/34.

⁵¹¹ Záznam Přemysla Šámala z 12.04.1934. Tamže D 3554/34.

schůze k pouhé volbě prezidenta republiky opět jen symbolicky v quasimonarchickém duchu tuto funkci vyvyšovalo nad jiné ústavní funkce.

Byl zřízen zvláštní komitét pro úpravu Vladislavského sálu, který měl vyřešit jednak způsob, jímž bude volba provedena, včetně pohybu prezidenta, jednak vybavení sálu (lavice, tribuna).⁵¹² V textu Jana Morávka, který byl rozdáván se vstupenkou do sálu, byla volba prezidenta republiky ve Vladislavském sále hned v první větě symbolicky propojena s blížícím se výročím korunovace krále Ferdinanda V. roku 1836.⁵¹³ Podle Morávka 24. květen (den volby prezidenta) "(...) značí symbolický návrat k tradici, která souvisí s minulými volbami hlavy státu pod jejich (tj. hradními – pozn. aut.) klenbami."⁵¹⁴ Celý program volby a slibu byl velmi pečlivě inscenován a zahrnoval i účast vojenských jednotek, čestné salvy a kroužení dvou skupin letadel nad Hradem. Národní shromáždění, dopravené automobily na Hrad, provedlo ve Vladislavském sále svou schůzi, spojenou s volbou. Po ní byly vypáleny salvy, zvolený byl vyzvednut ministerským předsedou ve svém hradním bytě (!) a doprovázen jím po Jezdeckých schodech novými dveřmi do Staré sněmovny a odtud do Vladislavského sálu ke slibu. Následovala vojenská přehlídka a cesta kočárem (!)⁵¹⁵ ke staroměstské radnici, kde měl po přehlídce prezident republiky položit věnec na hrob neznámého vojína a být přivítán primátorem. Následovat měl slavnostní průjezd městem

⁵¹² Záznam o poradě komitétu pro úpravu Vladislavského sálu ku volbě presidenta republiky z 20.04.1934. AKPR, inv. č. 893, Volba T. G. Masaryka prezidentem republiky-

Pozoruhodný je mj. způsob, kterým se ministerský předseda Malypetr domáhal stavebních úprav – probourání nových dveří pro příchod prezidenta. I když byl upozorněn, že by byl nutný zásah do historického zdiva v místě, kde nikdy žádné dveře nebyly, vymohl si za souhlasu ostatních vybourání nových dveří; kulturněhistoricky je zajímavá i Malypetrem užitá formulace, zachycená v dobovém zápise: "přikazuji". – Dřevo na tribunu zapůjčila Dělnická tělovýchovná jednota, 1100 křesel pro zastupitele a obecnstvo ministerstvo národní obrany.

⁵¹³ K této události srov. SEKYRKOVÁ 2004.

⁵¹⁴ Morávek, Jan: Vladislavský sál a Stará sněmovna na hradě pražském, s. 3. AKPR, inv. č. 893, Volba T. G. Masaryka prezidentem republiky, sp. zn. D 4444/34. Morávkův obraz byl zavádějící, neboť Ferdinand V. nebyl samozřejmě zvolen, ale korunován na základě dědičného práva (s demokracií neslučitelného). Naopak například královská volba Jiřího z Poděbrad proběhla v síni staroměstské radnice. První volba prezidenta republiky pak proběhla v malostranské staré sněmovně, další ve sněmovně v Rudolfinu. Sama dobová přijatelnost Morávkovy nemístné paralely mezi volbou do republikánského úřadu a pouhým nastolováním dědičného potentáta "z Boží milosti" naznačuje tehdejší myšlenkový posun směrem k idylizujícímu historismu a romantismu.

⁵¹⁵ Nelze nevzpomenout na známé zavržení kočáru roku 1918 – v architektonickém diskursu znovu připomenuté manifestem z roku 1926.

Celetnou, Příkopy, Národní třídou, po nábřeží a přes Karlův most a Malou Stranu zpět na Hrad.⁵¹⁶

12.3 Nový regulační plán a dílčí zástavba východní části pláň

12.3.1 Nový regulační plán

Nový regulační plán zabíral asi třetinu pláň pro obrovský stadion klubu Slavia. Již dříve existující, téměř naproti přes Belcrediho třídu stojící stadion klubu Sparta tak získal svého věčného rivala na dohled. Vedle vlastního stadionu se zabíral nemalý kus pláň na parkoviště osobních automobilů lenivých sportovních fanoušků. Mimo to počítal plán s výstavbou budovy Moderní galerie a Masarykovy knihovny (zřejmě po pošetilém vzoru amerických prezidentských knihoven) v západní části pláň. Střed pláň zůstával volný. Zcela na východě pláň, při holešovické zástavbě, se počítalo s pásem úředních budov.⁵¹⁷

12.3.2 Technické muzeum, Státní galerie

Na Letné se od počátku 20. let počítalo s umístěním novostavby budovy Technického muzea, ovšem v pozici u Korunovační ulice u letenského vodojemu. Drasticky opadávající vůle státu na Letenské pláni v dohledné době vystavět novou parlamentní budovu a ostatní úřední budovy vedla nakonec k jednáním státu se Spolkem technického muzea v letech 1933-1935, vedoucím k zisku pozemku ve východní části pláň.⁵¹⁸ Roku 1935 byla vypsána veřejná architektonická soutěž na dvojici budov – Technického muzea a Zemědělského muzea. Na ni navázala užší soutěž pro autory pěti oceněných návrhů, z níž vyšel vítězně návrh Milana Babušky; budovy pak byly skutečně postaveny v letech 1938-41.⁵¹⁹ Průběhem této soutěže a souvisejících záležitostí se zde blíže nezabýváme, protože se vymyká zkoumanému tématu. Přesto si však zachovává jistou důležitost, protože kroky vedoucími k výstavbě muzejních budov v tak exponovaném místě byla buď výrazně omezena anebo zcela znemožněna varianta výstavby parlamentní budovy ve východní části pláň, tedy ve variantě, prapůvodně předpokládané regulačním plánem. Srovnáme-li linii nových muzejních staveb například s druhým nejvýše oceněným návrhem ze soutěže z roku 1928 (Jaromír Krejcar), zabraly tyto

⁵¹⁶ Program "Volba presidenta republiky". Morávek, Jan: Vladislavský sál a Stará sněmovna na hradě pražském, s. 3. AKPR, inv. č. 893, Volba T. G. Masaryka prezidentem republiky.

⁵¹⁷ HRUŠKA 1934, 59.

⁵¹⁸ KRAJČI 1998, 45.

⁵¹⁹ KRAJČI 1998, 45.

budovy část jím předpokládaného parlamentního náměstí a v zásadě tak znemožnily i výstavbu parlamentní budovy přinejmenším v takovém položení, jaké zamýšlel ve svém návrhu Krejcar. Na západní části pláně naopak došlo k záměru umístit novou budovu Státní galerie, původně předpokládanou na Kampě.⁵²⁰

12.4 Dočasný konec myšlenky novostavby parlamentu

Definitivně byla myšlenka novostavby pohřbena fakticitou politického vývoje. Jeho podstatou byla cesta parlamentu do bezvýznamnosti. Pod záminkou nouzové situace se komory parlamentu nescházely již od konce jara 1938. Nouzová situace, byť zčásti skutečná (statisíce uprchlíků z oblastí, anektovaných Německou říší), se posléze stala účelovou záminkou k vytlačení parlamentu na vedlejší kolej hned během několik prvních týdnů tzv. druhé republiky. Útokem na podstatu demokracie i na parlament jako celek bylo postavení některých politických stran mimo zákon i likvidace plurality politických stran vnuceným vytvořením dvou velkých politických bloků, majících imitovat bipartismus. Pro praktický parlamentní provoz měly tyto důležité změny za následek zrušení mnoha politických klubů a tedy i zisk volných prostor v budově Akademického gymnázia. Prostorová nouze poslanecké sněmovny tak došla zmírnění. Tzv. zmocňovací zákon přenesl normotvorné pravomoci na vládu, která tak mohla na místě dosavadních zákonů vydávat právní předpisy ve formě vládních nařízení. Uvedená změna učinila parlament bezvýznamným a umožnila výrazně urychlit cestu zřízení druhé republiky směrem k fašismu, na níž by jinak parlament patrně představoval částečnou brzdu, přinejmenším celý proces výrazně zdržující.

⁵²⁰ Srov. např. VYBÍRAL 1992, 14-17.

Seznam literatury

BALŠÁNEK 1903 – Antonín BALŠÁNEK: Kam postaviti gallerii českého umění? In: Architektonický obzor II, 1903, 2-3, 5-7, 9-11.

BALŠÁNEK 1920 – Antonín BALŠÁNEK: Studie o Velké Praze. Řada II. 1. Říšská sněmovna. In: Architektonický obzor XIX, 1920, 2-5, a tabule č. 5.

BALŠÁNEK 1920a – Antonín BALŠÁNEK: Studie o Velké Praze. Řada II. 2-3. Sněmovna proti Rudolfinskému mostu. In: Architektonický obzor XIX, 1920, 13-17 a 21-23; a tabule č. 9-12.

BALŠÁNEK 1920b – Antonín BALŠÁNEK: Studie o Velké Praze. Řada II. 4. Parlament na Petříně. In: Architektonický obzor XIX, 1920, 31-32.

BALŠÁNEK 1920c – Antonín BALŠÁNEK: Studie o Velké Praze. Řada II. 5. Bazary ve Velké Praze. In: Architektonický obzor XIX, 1920, 38-39.

BAŽANT 2006 – Jan BAŽANT: Pražský Belvedér a severská renesance. Praha: Academia, 2006.

BAŽANT/BAŽANTOVÁ 2014 – Jan BAŽANT / Nina BAŽANTOVÁ: Pražský Belvedér (1537-1562). První renesanční vila ve střední Evropě. Praha: Festina Lente Press, 2014.

BEČKOVÁ 1993 – Kateřina BEČKOVÁ: Asanace – zatracovaný i obdivovaný projekt obce Pražské. In: HRŮZA 1993, 35-56.

BEČKOVÁ 2000 – Kateřina BEČKOVÁ (ed.): Sto let Klubu Za starou Prahu 1900-2000. Jubilejní sborník. Praha: Schola ludus – Pragensia, 2000.

BENEŠOVÁ 1959 – Marie BENEŠOVÁ: Pavel Janák. Praha: Nakladatelství československých výtvarných umělců, 1959.

BENEŠOVÁ 1973 – Marie BENEŠOVÁ: Česká architektura dvacátých let. Umění XXI, 1973, 440 sqq.

BENEŠOVÁ 1982 – Marie BENEŠOVÁ: K výročí Aloise Dryáka. In: Architektura ČSSR XLI, 1982, 463-464.

BENEŠOVÁ 1993 – BENEŠOVÁ, Marie: Pražské ghetto – asanace: Staré Město. Praha: ARCH, 1993.

BENŠ 1929 – Adolf BENŠ: K soutěži na zastavění Letné. In: Stavitel X, 1929, 17-30.

BENŠ 1930 – Adolf BENŠ: K ideové soutěži na vyhledání místa pro budovy poslanecké sněmovny a senátu. In: Stavitel XI, 1930, 5-7.

BIRNBAUM 1921 – Vojtěch BIRNBAUM: Soutěž na Letenskou pláň a stará Praha. Za starou Prahu VIII, 1921, č. 3-4, 19-22.

BIRNBAUM 1947 – Vojtěch BIRNBAUM: Listy z dějin umění. Praha: Václav Petr, 1947.

BLAHA/KOZÁK 1965 – Jiří BLAHA / Bohumír KOZÁK: Jaroslav Rössler. In: Architektura ČSSR XXIV, 1965, 467-469.

BRZOTICKÝ 1929 – A. BRZOTICKÝ: K otázce zastavění pláň letenské budovami veřejnými. In: Architekt SIA XXVIII, 1929, 82-85, 90.

BUŘÍVAL 1987 – Zdislav BUŘÍVAL: Odešel Emanuel Poche. In: Staletá Praha XVII, 1987, 5-7.

CECHNER 1903 – Antonín CECHNER: O řešení průhledů. In: Architektonický obzor II, 1903, 13-14.

CECHNER 1903a – Antonín CECHNER: Budovy českých vysokých škol pražských. In: Architektonický obzor II, 1903, 45-46.

CRHONEK 1988 – Iloš CRHONEK: Architekt Emil Králík 1880-1946 (kat. výst.). Brno: Muzeum města Brna, 1988.

CRHONEK 1995 – Iloš CRHONEK: Architekt Bohuslav Fuchs. Celoživotní dílo. Brno: Petrov, 1995.

CZUMALO 1991 – CZUMALO, Vladimír: Česká teorie architektury v letech okupace. Praha: Karolinum, 1991.

ČERMÁK/PAUL 1945 – František ČERMÁK / Gustav PAUL: Studie vysokoškolského centra v Praze. Praha: Vydavatelstvo Architektury ČSR, 1945.

ČERNÝ 1946 – F. M. ČERNÝ (ed.): Kamil Roškot. Výstava životního díla. Praha: Uměleckoprůmyslové museum v Praze, 1946.

DVOŘÁK 1920 – vd. (= Vilém DVOŘÁK): Společnost architektů. In: Styl I (VI), 1920-21, 84.

DVOŘÁK 1921 – Vilém DVOŘÁK: Přehled vývoje letenské otázky. In: Styl II (VII), 1921-22, 31-33.

DVOŘÁK 1929 – Vilém DVOŘÁK: Dům umělců(,) býv. Rudolfinum v Praze. In: Umění II, 1929, 81-82.

ENGEL 1915 – Antonín ENGEL: Technika na Letné. In: Za starou Prahu V, 1914-15, č. 4-6, 32.

ENGEL 1920 – Antonín Engel: Nové úkoly Klubu za starou Prahu. In: Za starou Prahu, VII, 1920, č. 1, 1-3.

ENGEL 1921 – Antonín ENGEL: Letenský problém a můj názor na jeho řešení. In: Styl II (VII), 1921-22, 54-58.

ENGEL 1924 – Antonín ENGEL et al.: Letenská otázka a regulační problémy Velké Prahy. (Samostatný otisk z Časopisu československých architektů). Praha: Spolek československých inženýrů, 1924.

F. Zábory veřejných budov. Architektonický obzor XIX, 1920, 17-18.

FRAGNER 1989 – Benjamin FRAGNER: Hledání ideální Velké Prahy. Technický magazín XXXII, 1989, č. 3, 36-41.

FRAGNER 1990 – Benjamin FRAGNER: Ideální Praha Maxe Urbana. In: Architektura XLIX, 1990, č. 5-6, 26-29.

FRAGNER 1999 – Benjamin FRAGNER (ed.): Jaroslav Fragner. Náčrty a plány. (kat. výst.). Praha: Galerie Jaroslava Fragnera, 1999.

FRAMPTON 2001 – Kenneth FRAMPTON: Le Corbusier. London: Thames & Hudson, 2001.

FRAMPTON 2004 – Kenneth FRAMPTON: Moderní architektura. Kritické dějiny. Praha: Academia, 2004.

FUCHS 1919 – Bohuslav FUCHS: Studie nové sněmovny na Malé Straně v Praze. In: Stavitel I, 1919-20, příloha č. 5-6, dále s. 86-88.

FUCHS 1965 – Bohuslav FUCHS: Poznámky k soutěžím na řešení Letenské pláně. Architektura ČSSR XXIV, 1965, 501-516.

GALANDAUER 1988 – Jan GALANDAUER: Vznik Československé republiky 1918. Programy, projekty, předpoklady. Praha: Svoboda, 1988.

GRONSKÝ 2005 – Ján GRONSKÝ: Komentované dokumenty k ústavním dějinám Československa I. 1914-1945. Praha: Karolinum, 2005.

GROSSMANN 1948 – Jiří GROSSMANN: Akustická otázka v soutěži na budovu Národního shromáždění. In: Architekt SIA XLVI, 1948, 110.

HALATA 2005 – Martin HALATA: Vznik a činnost úřadu zámeckého hejtmána na Pražském hradě v letech 1860-1895. In: Historica pragensia II, 2005, 72-87.

HALÍK 1995 – Pavel HALÍK: Krise, Jindřich. In: HOROVÁ 1995, 408.

HALÍK 2011 – Pavel HALÍK: Fenomén Letná. In: KRAJČI 2011, 167-174.

HERBENOVÁ/ŠETLÍK 1985 – Olga Herbenová / Jiří Šetlík (eds.): Vybrané stati architekta Pavla Janáka a příspěvky ze semináře Zamyšlení nad dílem Pavla Janáka. (Acta UPM XVIII, řada C, Commentationes 4). Praha: Uměleckoprůmyslové muzeum v Praze, 1985.

HILMERA 2004 – Jiří HILMERA: Pfeiffer, Antonín. In: VLČEK 2004, 500.

HILMERA/VLČEK 2004 – Jiří HILMERA / Pavel VLČEK: Balšánek, Antonín. In: VLČEK 2004, 38.

HILMERA/VLČEK 2004a – Jiří HILMERA / Pavel VLČEK: Barek, Josef. In: VLČEK 2004, 39.

HLAVSA 1970 – Václav HLAVSA: Pražské teritorium v druhé polovině 19. století. In: Pražský sborník historický V, 1969-70, 5-49.

HLAVSA 1975 – Václav HLAVSA: Pražská barokní veduta. Tvář a život města Prahy 1650-1750. In: Pražský sborník historický IX, 1975, 19-77.

HNÍDKOVÁ 2009 – Vendula HNÍDKOVÁ: Chtivost architektury. Autobiografické zápisky Pavla Janáka. In: Umění 57, 2009, 477-494.

HNÍDKOVÁ 2013 – Vendula HNÍDKOVÁ: Národní styl. Kultura a politika. In: Vendula HNÍDKOVÁ (ed.): Národní styl. Kultura a politika. Praha: Vysoká škola uměleckoprůmyslová, 2013, 50-143.

HOBZA 1931 – Antonín HOBZA: Poměr mezi státem a církví. Jeho vývoj a přítomný stav. 4. vyd. Praha: nákl. vlastním, 1931.

HOETZEL 1924 – Jiří HOETZEL: Kancelář presidenta republiky. In: Česká revue XVII, 1924, 1-2, 129-134, 277-279.

HOLEC 1970 – František HOLEC: Zápas o Velkou Prahu. In: Pražský sborník historický V, 1969-70, 117-134.

HONZÍK 1946 – Karel HONZÍK: Necessismus. Myšlenka rozumné spotřeby. Praha: Klub pro studium spotřeby, 1946.

HOROVÁ 1995 – Anděla HOROVÁ (ed.): Nová encyklopedie českého výtvarného umění. I-II. Praha: Academia, 1995.

HOROVÁ 2006 – Anděla HOROVÁ (ed.): Nová encyklopedie českého výtvarného umění. Dodatky. Praha: Academia 2006.

HOŘEJŠ 2013 – Miloš HOŘEJŠ: Protektorátní Praha jako německé město. Nacistický urbanismus a Plánovací komise pro hlavní město Prahu. Praha: Mladá fronta / Národní technické muzeum, 2013.

HRUŠKA 1934 – Emanuel HRUŠKA: Nový regulační plán Letné. In: Stavba XII, 1934-35, 59.

HRŮZA 1993 – Jiří HRŮZA (ed.): Pražská asanace. K 100. výročí vydání asanačního zákona pro Prahu. Praha: Muzeum hlavního města Prahy, 1993.

HÜBSCHMANN 1922-23 – Bohumil HÜBSCHMANN: Vliv komunikační sítě na otázku letenskou. In: Styl III (VIII), 1922-23, 27-31.

HÜBSCHMANN 1923-24 – Bohumil HÜBSCHMANN: K návrhu městského stavebního úřadu na regulaci pobřeží Malé strany z r. 1893. In: Styl IV (IX), 1923-24, 56-57.

HÜBSCHMANN 1924-25 – Bohumil HÜBSCHMANN: Umístění parlamentu. In: Styl V (X), 1924-25, 150-151.

HÜBSCHMANN 1932 – Bohumil HÜBSCHMANN: Architekt Alois Dryák. In: Styl XII (XVII), 1932-33, 21-22.

HŮRKA/HLAVÁČEK 1992 – Jiří HŮRKA / Petr HLAVÁČEK: Architekt Kamil Roškot. Zlatý řez 1, 1992, 8-13.

CHAN-MAGOMEDOW 1983 – Selim O. CHAN-MAGOMEDOW (= Selim Omarovič Chan-Magomedov): Pioniere der sowjetischen Architektur. Der Weg zur neuen sowjetischen Architektur in den zwanziger und zu Beginn der dreißiger Jahre. Dresden: VEB Verlag der Kunst, 1983.

CHATRNÝ / ČERNOUŠKOVÁ / SEITLOVÁ 2012 – Jindřich CHATRNÝ / Dagmar ČERNOUŠKOVÁ / Pavla SEITLOVÁ (eds.): Orbis pictus Bohuslava Fuchse. Brno: Muzeum města Brna, 2012.

JANÁK 1921 – Pavel JANÁK: Antonín Balšánek. In: Volné směry XXI, 1921-22, 30-31.

JANÁK 1921a – Pavel JANÁK: Soumrak průkopu a tunelu. In: Styl II (VII), 1921-22, 59-62.

JANÁK 1947 – Pavel JANÁK: K soutěži na novou budovu Národního shromáždění. Architektura ČSR VI, 1947, 209.

JANÁK 2009 – Pavel JANÁK: Obrys doby (Ed. Vendula Hnídková). Praha: Arbor vitae, 2009.

JANÁK 2011 – Pavel JANÁK: (Paměti). (ed. Norbert KIESLING). In: KIESLING 2011, 229-241.

JETEL 1948 – Václav JETEL: Stavba parlamentu na Letné. In: Architekt SIA XLVI, 1948, 101.

KIESLING 2011 – Norbert KIESLING: Pavel Janák. Řevnice: Arbor vitae, 2011.

KLIMEK 2000 – Antonín KLIMEK: Velké dějiny zemí Koruny české, XIII. 1918-1929. Praha / Litomyšl: Paseka, 2000.

KOBER /STRNAD/PADRTA 2004 – Jan KOBER / Jan STRNAD / František PADRTA: Stavba nové radnice. In: KOBER/LHOTOVÁ/PADRTA/STRNAD 2004, 105-136.

KOBER/LHOTOVÁ/PADRTA/STRNAD 2004 – Jan KOBER / Markéta LHOTOVÁ / František PADRTA / Jan STRNAD: Kapitoly ze stavebního vývoje Jablonce nad Nisou. Jablonec nad Nisou: Městský úřad / Městská galerie MY / Spolek přátel města Jablonec nad Nisou, 2004.

KOBER 2008 – Jan KOBER: Několik poznámek o singularitě a pluralitě v historických podobách a teoretických modelech tzv. hlavy státu. In: STEJSKAL 2008, 67-87.

KOBER 2014 – Jan KOBER: Zrušené šlechtictví a simulace jeho jmenných příznaků. In: Naděžda ŠÍŠKOVÁ / Ondřej HAMULÁK (eds.): Pocta Josefu Blahožovi k 80. narozeninám. Olomouc: Právnická fakulta Univerzity Palackého / Iuridicum Olomucense, o.p.s., 2014, 83-115.

KONEČNÝ/ROLLOVÁ/ŠVÁCHA 2013 – Lubomír KONEČNÝ / Anna ROLLOVÁ / Rostislav ŠVÁCHA (eds.): Od kabaly k Titaniku. Deset studií nejen z dějin umění. Praha: Artefactum, 2013.

KOTALÍK 1999 – Jiří T. KOTALÍK: Okouzlení architekturou. In: FRAGNER 1999 – Benjamin FRAGNER (ed.): Jaroslav Fragner. Náčrty a plány. (kat. výst.). Praha: Galerie Jaroslava Fragnera, 1999, 8-15.

KOULA 1929 – Jan E. KOULA: Soutěž na zastavovací plán letenské pláně. In: Lidové noviny, 10.02.1929.

KOULA 1940 – Jan E. KOULA: Nová česká architektura a její vývoj ve XX. století. Praha: Česká grafická Unie, 1940.

KOULA 2013 – Jan E. KOULA: Důvěrná architektura. Praha: Vysoká škola uměleckoprůmyslová, 2013.

KOVTUN 1985 – George J. KOVTUN: The Czechoslovak Declaration of Independence. A History of the Document. Washington, D.C.: Library of Congress, 1985.

KOVTUN 1991 – Jiří KOVTUN: Masarykův triumf. Příběh konce velké války. 2. vyd. Praha: Odeon, 1991.

KOVTUN / LUKEŠ 1996 – Jiří KOVTUN, Zdeněk LUKEŠ et al.: Pražský hrad za T.G. Masaryka: symbol nové demokracie. Praha: Správa Pražského hradu, 1996.

KOZÁK 1968 – Jan Blahoslav KOZÁK: T.G. Masaryk a vznik Washingtonské deklarace v říjnu 1918. Praha: Melantrich, 1968.

KOZÁK 1973 – Bohumír KOZÁK: In memoriam Aloise Kubička. In: Staletá Praha VI, 1973, 90-91.

KRAJČI 1993 – Petr KRAJČI: Národní technické muzeum. In: Zlatý řez 3, 1993, 12-15.

KRAJČI 1998 – Petr KRAJČI: Budova NTM na Letné: Od myšlenky ke skutečnosti. In: Sborník Národního technického muzea XXXI, 1998, 43-46.

KRAJČI 2001 – Petr KRAJČI: Závěrečná část díla, 1913-1923. In: ŠLAPETA / PLATOVSKÁ 2001 – Vladimír ŠLAPETA / Marie PLATOVSKÁ (eds.): Jan Kotěra 1871-1923. Zakladatel moderní české architektury. Praha: Obecní dům / Kant, 2001, 201-239.

KRAJČI 2011 – Petr KRAJČI: Nájemní dům Belvedere. In: KRAJČI (ed.) 2011, 79-80.

KRAJČI (ed.) 2011 – Petr KRAJČI (ed.): Slavné stavby Prahy 7. Praha: Foibos Books, 2011, 79-80.

KRAUS 1958 – Josef KRAUS: 70 let s. dr. Rudolfa Beckmanna. In: Socialistická zákonost VI, 1958, 599-600.

KREJCAR 1922 – Jaromír KREJCAR: Architektura transatlantických parníků. In: Život II, 1922, 38-45.

KREJCAR 1922a – Jaromír KREJCAR: Architektura průmyslových budov. In: Stavitel IV, 1922-23, 65-71.

KREJCAR 1925 – Jaromír KREJCAR: Cesta k moderní architektuře. In: Disk II, 1925, 26-30.

KREJCAR 1929 – Jaromír KREJCAR: Průvodní zpráva hesla „Velká avenue“. In: Stavitel X, 1929, 21-23.

KREJCAR/ŠPALEK 1931 – Jaromír KREJCAR / Josef ŠPALEK: Krise pražské dopravy. Praha: (b.n.), 1931.

KREJČÍ 1907 – Dobroslav KREJČÍ: Nynější ústava zemská království a zemí na říšské radě zastoupených. In: TOBOLKA 1907, 723-798.

KREJČÍ 2000 – Marek L. KREJČÍ: Malá Strana 1890-1950. Město mezi asanací a regenerací. In: BEČKOVÁ 2000, 152-161.

KRISE 1948 – Jindřich KRISE: Z průvodní zprávy k soutěžnému návrhu na regulaci Letné a na budovu Národního shromáždění. In: Architekt SIA XLVI, 1948, 109.

KRCH 1927 – Vojtěch KRCH: Problém Starého města. Architekt SIA XXVI, 1927, 17.

KRCH 1927a – Vojtěch KRCH: K letenské otázce. Letenská rampa. Architekt SIA XXVI, 1927, 182 sqq.

KRCH 1927b – Vojtěch KRCH (K.): Otázka pláň letenské. Architekt SIA XXVI, 1927, 174.

KRCH 1929 – Vojtěch KRCH: Letná. – Staré Město. – Projekt Letná – park. – Poznámky. Architekt SIA XXVIII, 1929, 88-97.

KRUFT 1986 – Hanno-Walter KRUFT: Geschichte der Architekturtheorie. 2.A. München: C. H. Beck, 1986.

KŘEHKÉ VÍTĚZSTVÍ 2008 – Křehké vítězství. 28. říjen v paměti Hradu. Proměny československé státnosti 1918-1948. Praha: Mladá fronta / Správa Pražského hradu, 2008.

KUBIČEK 1921 – Alois KUBIČEK: Antonín Balšánek +. Za starou Prahu VIII, 1921, č. 3-4, 22-23.

KUBIČEK 1961 – Alois KUBIČEK: Bohumil Hypšman. Praha: Nakladatelství československých výtvarných umělců, 1961.

KUBIČEK 1966 – Alois KUBIČEK: Barokní Praha v rytinách Bedřicha B. Wernera. Praha: Odeon, 1966.

KUBINSZKY 1986 – Mihály KUBINSZKY: Bohuslav Fuchs. Berlin: Henschelverlag Kunst und Gesellschaft, 1986.

KUDĚLKA 1964 – Zdeněk KUDĚLKA: Počátky architektonické tvorby Bohuslava Fuchse. In: Sborník prací Filosofické fakulty brněnské university XIII, 1964, řada uměnovědná (F), č. 8, 227-239, příloha č. 51-54.

KUDĚLKA 1966 – Zdeněk KUDĚLKA: Bohuslav Fuchs. Praha: Nakladatelství československých výtvarných umělců, 1966.

KVĚT 1945 – Jan KVĚT: Architekt Kamil Roškot. In: Umění XVII, 1945, 141.

LAHODA / NEŠLEHOVÁ / PLATOVSKÁ / ŠVÁCHA / BYDŽOVSKÁ 1998 – Vojtěch LAHODA / Mahulena NEŠLEHOVÁ / Marie PLATOVSKÁ / Rostislav ŠVÁCHA / Lenka BYDŽOVSKÁ: Dějiny českého výtvarného umění IV.2, 1890/1938, Praha: Academia, 1998.

LENCOVÁ 1995 – Jaroslava LENCOVÁ: Novotný, Otakar. In: HOROVÁ 1995, 575.

LENCOVÁ 1995a – Jaroslava LENCOVÁ: Urban, Max. In: HOROVÁ 1995, 883.

LIEBSCHER/CERHA 1921 – Adolf LIEBSCHER / Jan CERHA: „Základ Velké Prahy“. In: Styl II (VII), 1921-22, 42-44.

LISICKÝ 1930 – EL LISICKÝ (= El Lisickij): Obytný dům – komuna. (Překlad Sa.). Stavitel XI, 1930, 72-77.

LIŠKOVÁ 1968 – Marie LIŠKOVÁ: Praha za války o země Koruny české (1741-1742). In: PSH IV, 1967-68, 58-78.

LIŠKOVÁ 1986 – Marie LIŠKOVÁ: Válečné výdaje a škody v pražských městech v letech 1741-1744. In: Documenta Pragensia VI/1, 1986, 249-270.

- LUKEŠ 1994 – Zdeněk LUKEŠ: Pražský architekt Fritz Lehmann. In: Zlatý řez 8, 1994, 30-32.
- LUKEŠ 1995 – Zdeněk LUKEŠ: Hübschmann (Hypšman), Bohumil. In: HOROVÁ 1995, 291.
- LUKEŠ 1995a – Zdeněk LUKEŠ: Bendelmayer, Bedřich. In: HOROVÁ 1995, 59.
- LUKEŠ 1995b – Zdeněk LUKEŠ: Balšánek, Antonín. In: HOROVÁ 1995, 44.
- LUKEŠ 2002 – Zdeněk LUKEŠ: Splátka dluhu. Praha a její německy hovořící architekti 1900-1938. Praha: Fraktály, 2002.
- LUKEŠ/SVOBODA 1989 – Zdeněk LUKEŠ / Jan SVOBODA: Architekt Bohumil Hübschmann. In: Umění a řemesla 1989, č. 2, 17-21.
- LUKEŠ/SVOBODA 1990 – Zdeněk LUKEŠ / Jan SVOBODA: Josef Zasche. In: Umění 38, 1990, č. 6, 534-543.
- MALÁ 2002 – Alena MALÁ (ed.): Slovník českých a slovenských výtvarných umělců 1950-2002. Ostrava: Výtvarné centrum Chagall, 2002.
- MALÝ 1921 – Jaromír MALÝ: Knihovna Národního shromáždění Československého v Praze. Parlament I, 1921-22, s. 52-54.
- MATĚJČEK 1923-24 – Antonín MATĚJČEK: Galerie Společnosti vlasteneckých přátel umění v Domě umělců a její ředitel. In: Volné směry XXII, 1923-24, 104-106.
- MAYER 1973 – Josef MAYER: K sedmdesátému výročí Klubu Za starou Prahu (vznikl v r. 1900). In: Staletá Praha VI, 1973, 32-43.
- MERTA 1975 – Andělín MERTA: Vývoj pražské městské správy od roku 1922 do roku 1945. In: PSH IX, 1975, 147-189.
- MEZERA 1921 – Alois MEZERA: „Hvězda“. In: Styl II (VII), 1921-22, 47.
- MICHL 1981 – Jan MICHL: Výstava architektonického díla Otakara Novotného. In: Umění XXIX, 1981, 81-83.
- MÖLZER 1922-23 – Eustach MÖLZER: Zpráva o principiálním a zastavovacím řešení Letné dle návrhu Státní regulační komise pro Velkou Prahu. Styl III (VIII), 1922-23, 21-26.
- MÖLZER 1923-24 – Eustach MÖLZER: Vývoj komunikační otázky letenské. Styl IV (IX), 1923-24, 4-10.
- MÖLZER 1942 – Eustach MÖLZER: K šedesátinám Maxe Urbana. In: Architektura IV, 1942, 206-207.
- MÜLLER 1903 – V. MÜLLER: Nedokončené projekty obce Pražské. Architektonický obzor II, 1903, 46-47.
- NÁRODNÍ SHROMÁŽDĚNÍ 1928 – Národní shromáždění republiky československé v prvním desetiletí. Praha: Státní nakladatelství, 1928.

NEŠLEHOVÁ 2004 – Mahulena NEŠLEHOVÁ: Životopisné údaje, vzpomínky, události 1925-1939. In: NEŠLEHOVÁ / HILMERA / ŠVÁCHA 2004, 249-261.

NEŠLEHOVÁ / HILMERA / ŠVÁCHA 2004 – Mahulena NEŠLEHOVÁ / Jiří HILMERA / Rostislav ŠVÁCHA: Vlastislav Hofman. Praha: Společnost Vlastislava Hofmana / Ústav dějin umění AV ČR, 2004.

NOVOTNÝ 1999 – Jiří NOVOTNÝ: V intimní duchovní rezervaci. In: FRAGNER 1999 – Benjamin FRAGNER (ed.): Jaroslav Fragner. Náčrty a plány. (kat. výst.). Praha: Galerie Jaroslava Fragnera, 1999, 127-129.

NOVOTNÝ 1921 – Otakar NOVOTNÝ: 1920-1970. In: Styl II (VII), 1921-22, 47-48.

NOVÝ 1998 – Otakar NOVÝ: Česká architektonická avantgarda. Praha: Prostor, 1998.

PANOCH 2004 – Pavel PANOCH: Eklekticismus jako stav ducha. K literárně-teoretickému dílu architekta Antonína Bašánka. In: Dodatek k výroční zprávě Národního památkového ústavu v Pardubicích za rok 2003. Pardubice: Národní památkový ústav, 2004, 35-46.

PANOCH 2005 – Pavel PANOCH: Architekt Otakar Novotný a Holice: apoštolát moderny na české periferii. In: Monumentorum tutela. Ochrana pamiatok XVI, 2005, 311-320.

PAVLÍK 2000 – Milan PAVLÍK: Tvůrčí architekti mezi členy a funkcionáři Klubu Za starou Prahu. In: BEČKOVÁ 2000, 88-92.

PAYR 1921 – Arthur PAYR: „Ad multos annos“. In: Styl II (VII), 1921-22, 46.

PERGLER 1928 – František PERGLER: Praha – město milionové. In: ZEPOP – Zprávy elektrických podniků obce pražské III, 1928, 71-72, 74-75.

PEŠEK 1999 – Jiří PEŠEK: Od aglomerace k velkoměstu. Praha a středoevropské metropole 1850-1920. (Documenta Pragensia, monographia, vol. 9). Praha: Scriptorium, 1999.

POCHE 1970 – Emanuel POCHE: Ing. arch. Alois Kubiček. In: Umění XVIII, 1970, 628.

POCHE 1987 – Emanuel POCHE: Válečné škody v Praze za válek Marie Terezie. In: Staletá Praha XVII, 1987, 147-161.

POCHE 2001 – Emanuel POCHE: Prahou krok za krokem. Uměleckohistorický průvodce městem. Praha / Litomyšl: Paseka, 2001.

PRAHA V PLÁNECH... 1999 – Praha v plánech a projektech. Od středověku po současnost. (kat. výst.). Praha: Útvar rozvoje hlavního města Prahy, 1999.

PRAŽÁK 1902 – Jiří PRAŽÁK: Rakouské právo ústavní. Část třetí: ústava říšská. 2. vyd. Praha: Nákladem Jednoty právnické v Praze, 1902.

PROHLÁŠENÍ NEZÁVISLOSTI 1998 – Prohlášení nezávislosti československého národa zatímní vládou československou. Praha: Masarykův ústav AV ČR, 1998.

PROCHÁZKA 2008 – Viktor PROCHÁZKA: Architektonické proměny Pražského hradu 1918-1945. In: KŘEHKÉ VÍTĚZSTVÍ 2008, 117-126.

PYTLÍK 2001 – Radko PYTLÍK: Toulky Prahou 7. Praha: Emporius, 2001.

(Redakční články a noticky v chronologickém pořadí)

1919

red.: Národní shromáždění v Rudolfinu. In: Stavitel I, 1919, 109.

1920

red.: Masarykova akademie práce. In: Architektonický obzor XIX, 1920, 1.

1921

red. Obrazárna v Rudolfinu. In: Umění I, 1921, 265-266.

red. Státní regulační komise pro Prahu. In: Styl II (VII), 1921-22, 63-64.

red.: Mezinárodní soutěž na vypracování generálního plánu k upravení a rozšíření Bělehradu. In: Styl II (VII), 1921-22, 84.

1922

red.: Letná. Styl III (VIII), 1922-23, 20 (levý sl.).

1923

red.: Reorganisace Státní regulační komise pro Prahu a okolí. Styl IV (IX), 1923-24, 20.

red.: Prvé pětiletí činnosti ministerstva veřejných prací. Styl IV (IX), 1923-24, 96.

1924

red.: Letenská otázka zásadně rozřešena. Styl V (X) 1924-25, 87-89.

red.: Co je s parlamentní budovou? Styl V (X) 1924-25, 89.

red.: Obec pražská v otázce letenské. Styl V (X) 1924-25, 89.

red.: Parlamentní provisorium. Styl V (X) 1924-25, 155.

1927

red.: Novostavba parlamentní budovy a letenská soutěž. Styl VIII (XIII), 1927-28, 71.

red.: Letenská soutěž. Architekt SIA XXVII, 1928, 202.

1928

red.: Ideová soutěž návrhů na zastavení letenské pláně. In: Styl XIV, 1928-29, 24-25.

red.: Soutěž návrhu na postavení parlamentní budovy na Letné. In: Styl XIV, 1928-29, 25.

red.: Ideová soutěž na úpravu a zastavění letenské pláně. In: Architekt SIA XXVII, 1928, 40.

red.: (...) soutěž na úpravu a zastavění Letenské pláně. In: Architekt SIA XXVII, 1928, 121.

red.: K výsledku soutěže na umístění sněmovny a senátu Národního shromáždění v Praze. In: Styl IX (XIV) 1928-29, 177.

red.: K soutěži na zastavovací plán Letné. Stavba VII, 1928-29, 113-116.

1929

red.: Zastavění letenské pláň. Stavitel X, 1929, 16.

red.: Parlamentní budova na Letné. Stavitel X, 1929, 16.

red. Likvidace Státní regulační komise v Praze. Architekt SIA XXVIII, 1929, 49-50.

red.: Do 3. září vyhledávací soutěž na umístění parlamentu. Architekt SIA XXVIII, 1929, 103

red.: Veřejná soutěž na regulaci Letenské pláň v Praze. Umění II, 1929, 244.

1930

red.: Z dopisu Hannese Meyera brněnské redakci „Stavitele“. In: Stavitel XI, 1930, 138.

1932

red.: Seznam prací arch. Aloise Dryáka. In: Styl XII (XVII), 1932-33, 48.

1973

Red.: Dne 8. ledna 1970 zemřel (...) Alois Kubiček. In: Staletá Praha VI, 1973, 90.

RIEDL/SAMEK 1967 – Dušan RIEDL / Bohumil SAMEK: Moderní architektura v Brně 1900-1965. Brno: Svaz architektů Československé socialistické republiky, 1967.

RIEDL 1995 – Dušan RIEDL: Králík, Emil. In: HOROVÁ 1995, 397-398.

ROBOVÁ 2000 – Dita ROBOVÁ: „Vědecké období“ v díle Jana Gillara. In: ŠVÁCHA/RYNDOVÁ/POKORNÁ 2000, 126-191.

ROBOVÁ 2000a – Dita ROBOVÁ: Augusta Müllerová. In: ŠVÁCHA/RYNDOVÁ/POKORNÁ 2000, 312.

ROBOVÁ 2000b – Dita ROBOVÁ: Jan Gillar. In: ŠVÁCHA/RYNDOVÁ/POKORNÁ 2000, 298-299.

ROSSMANN 1930 – Zdeněk ROSSMANN (ed.): Bohuslav Fuchs 1919-1929. Přehled architektonické tvorby za 10 let. Bâle: Service des pays, 1930.

ROŠKOT 1929 – Kamil ROŠKOT: Průvodní zpráva hesla „L 2“. In: Stavitel X, 1929, 28.

ROŠTLAPIL 1929 – Václav ROŠTLAPIL: O umístění parlamentních budov. Architekt SIA XXVIII, 1929, 103.

RUTH 1904 – František RUTH: Kronika královské Prahy a obcí sousedních. Díl III. Purkyňova ulice - Žofín. Praha: Nákladem Pavla Körbra, 1904.

ŘEHOŘ 1948 – Jan ŘEHOŘ: Soutěžný návrh na novostavbu budovy Národního shromáždění v Praze na Letné. In: Architekt SIA XLVI, 1948, 102-103.

S. Š.: Eustach Mölzer. In: Architekt SIA XXVII, 1928, 162.

SÉGUR-CABANAC 1913 – Victor SÉGUR-CABANAC: Kaiser Ferdinand I. (V.) der Gütige in Prag. Die Zeit nach dem 13. März 1848. Brünn: Verlag von Friedrich Irrgang, 1913.

- SEKYRKOVÁ 2004 – Milada SEKYRKOVÁ: 7.9.1836 – poslední pražská korunovace. Ferdinand V. Praha: Havran, 2004.
- SEMRÁD 1948 – Stanislav SEMRÁD: K otázce soutěže na budovu Národního shromáždění. In: Architekt SIA XLVI, 1948, 101.
- SKALICKÁ 2007 – Eva SKALICKÁ (ed.). Letná. Historie a vývoj prostoru. Praha: Útvar rozvoje hlavního města Prahy, 2007.
- SMOLÍK / ŠTĚPÁNEK 1938 – Jiří SMOLÍK / Josef ŠTĚPÁNEK: Snižte letenskou pláň. (Příspěvek k lepšímu využití letenské pláně). Zvláštní otisk z časopisu československých inženýrů Technický obzor, roč. XLVI. Praha: (nákl. vlastním), 1938.
- SOBOTA/VOREL/KŘOVÁK/SCHENK 1934 – Emil SOBOTA / Jaroslav VOREL / Rudolf KŘOVÁK / Antonín SCHENK: Československý prezident republiky. Státoprávní instituce a její život. Praha: Orbis, 1934.
- SOCHOR 1921 – Stanislav SOCHOR: Jan Koula. ZSP VIII, 1921, č. 1-2, 7-8.
- SOKOL 2004 – Jan SOKOL: Moje plány – paměti architekta. Praha 2004.
- SOUKUP 1928 – Josef SOUKUP: Jubilejní. In: ZEPOP – Zprávy elektrických podniků obce pražské III, 1928, 77.
- SOUKUP 1973 – Ladislav SOUKUP: Zrušení šlechtictví v ČSR. In: Právně-historické studie XVII, 1973, 101-112.
- SPECHTENHAUSER 1995 – Klaus SPECHTENHAUSER: Architekt Jaromír Krejcar 1895-1949. In: ŠVÁCHA 1995c, 30-45.
- SPECHTENHAUSER 1995a – Klaus SPECHTENHAUSER: Mezi Le Corbusierem, Janem Kotěrou, Německem a Karlem Teigem: Hledání Krejcarovy teorie architektury. In: ŠVÁCHA 1995a, 177-207.
- STARÝ 1941 – Oldřich STARÝ: Architekt František Vahala. In: Architektura III, 1941, 191.
- STARÝ 1947 – Oldřich STARÝ: Poznámky k soutěži na budovu Národního shromáždění. Architektura VI, 1947, 197-220.
- STÁTNÍ REGULAČNÍ KOMISE 1921. – STÁTNÍ REGULAČNÍ KOMISE: Výtah ze zápisu jednání Státní regulační komise jako poroty k posouzení soutěžných prací na úpravu a zastavění pláně letenské a okolí. Styl II (VII), 1921-22, 33-34.
- STEJSKAL 2008 – Jan STEJSKAL (ed.): Mladá historie. Sborník studentských prací z oboru historie. Olomouc: Univerzita Palackého, 2008.
- STORCK 2001 – Christopher P. STORCK: Kulturation und Nationalkunst. Strategien und Mechanismen tschechischer Nationsbildung von 1860 bis 1914. Köln: Verlag Wissenschaft und Politik, 2001.
- STRÁNSKÝ/ŠLÉGL 1929 – Jaroslav STRÁNSKÝ / Josef ŠLÉGL: Soutěžný návrh na zastavění letenské pláně. Architekt SIA XXVIII, 1929, 86-88.
- SVOBODA/LUKEŠ/HAVLOVÁ 1997 – Jan E. SVOBODA / Zdeněk LUKEŠ / Ester HAVLOVÁ: Praha 1891-1918. Kapitoly o architektuře velkoměsta. Praha: Libri, 1997.

ŠVOBODA/NOLL/HAVLOVÁ 2000 – Jan E. ŠVOBODA / Jindřich NOLL / Ester HAVLOVÁ: Praha 1919-1940. Kapitoly o meziválečné architektuře. Praha: Libri, 2000.

SYROVÁTKA 1928 – SYROVÁTKA: Rozhodnutí poroty o návrzích letenské soutěže. In: Styl XIV, 1928-29, 59.

ŠÝKORA 1922 – Hanuš ŠÝKORA: Parlamentní budova. Parlament I, 1921-22, s. 171.

Š.: Soutěž na zastavění letenské pláně. In: Architekt SIA XXVII, 1928, 70.

Š.: Dva padesátníci. Vilém Dvořák, Kamil Roškot. In: České slovo, 29.04.1936.

ŠLAPETA 1967 – Vladimír ŠLAPETA: Alois Kubiček, Barokní Praha v rytinách Bedřicha B. Wernera. In: Architektura ČSSR XXVI, 1967, 315.

ŠLAPETA 1978 – Vladimír ŠLAPETA (ed.): Kamil Roškot 1886-1945 (kat. výst.). Praha: Národní technické muzeum, 1978.

ŠLAPETA 1980 – Vladimír ŠLAPETA: Otakar Novotný 1880 / 1959. Architektonické dílo (kat. výst.). Praha / Olomouc: Český fond výtvarných umění / Národní technické muzeum / Svaz architektů ČSR / Galerie výtvarného umění Olomouc, 1980.

ŠLAPETA/PLATOVSKÁ 2001 – Vladimír ŠLAPETA / Marie PLATOVSKÁ (eds.): Jan Kotěra 1871-1923. Zakladatel moderní české architektury. Praha: Obecní dům / Kant, 2001.

ŠLAPETA 2014 – Vladimír ŠLAPETA: Adolf Benš (1894-1982). Architektonické dílo. Praha: Nadace Charty 77, 2014.

ŠMEJKAL/ŠVÁCHA/ROUS 1986 – František ŠMEJKAL / Rostislav ŠVÁCHA / Jan ROUS: Devětsil. Československá výtvarná avantgarda dvacátých let. (kat. výst.). Praha / Brno: Galerie hlavního města Prahy / Dům umění, 1986.

ŠOPÁK 2006 – Pavel ŠOPÁK: Vahala, František. In: HOROVÁ 2006, 810.

ŠPIRITOVÁ 1992 – Alexandra ŠPIRITOVÁ: České kluby členů poslanecké sněmovny říšské rady v letech 1879-1918. In: Paginae historiae, nulté číslo, 1992, 170-188.

ŠTĚPÁNEK/FUCHS 1921 – Josef ŠTĚPÁNEK / Bohuslav FUCHS: „Dvojitý průkop“. In: Styl II (VII), 1921-22, 44 .

ŠTĚPÁNEK 1929 – Josef ŠTĚPÁNEK: Průvodní zpráva hesla „Zelený čtverec“. Stavitel X, 1929, 19.

ŠTĚPÁNEK 1929a - Josef ŠTĚPÁNEK: Dodatečné poznámky. Stavitel X, 1929, 19-20.

ŠUMAN (s.a.) – Viktor ŠUMAN (ed.): Architekt Alois Dryák Praha. Wien / Berlin: Aida-Verlag, s.a.

ŠVÁCHA 1982 – Rostislav ŠVÁCHA: Pavel Janák a český funkcionalismus. In: Umění XXX, 1982, 516-524.

ŠVÁCHA 1985 – Rostislav ŠVÁCHA: Od moderny k funkcionalismu. Proměny pražské architektury první poloviny dvacátého století. Praha: Odeon, 1985.

ŠVÁCHA 1985a – Rostislav ŠVÁCHA: Pavel Janák jako urbanista. In: Herbenová/Šetlík 1985, 100-103.

ŠVÁCHA 1989 – Rostislav ŠVÁCHA: Tři dopisy Jaromíra Krejcara. Umění XXXVII, 1989, 466-472.

ŠVÁCHA 1993 – Rostislav ŠVÁCHA: Paříž v Praze – Ikonografie české avantgardní architektury. In: Acta Universitatis Palackianae Olomucensis, Historia artium I, 1993, 65-82.

ŠVÁCHA 1995 – Rostislav ŠVÁCHA: Od moderny k funkcionalismu. Praha: Victoria Publishing, 1995.

ŠVÁCHA 1995a – Rostislav ŠVÁCHA (ed.): Jaromír Krejcar 1895-1949. (Kat. výst.). Praha: Galerie Jaroslava Fragnera, 1995.

ŠVÁCHA 1995b – Rostislav ŠVÁCHA: Život a dílo Jaromíra Krejcara. In: ŠVÁCHA 1995a, 29-162.

ŠVÁCHA 1995c – Rostislav ŠVÁCHA (ed.): Miroslav Lorenc / Jaromír Krejcar. Zlínská moderní architektura a pražská avantgarda. (Kat. výst.). Zlín: Státní galerie ve Zlíně, 1995.

ŠVÁCHA 1995d – Rostislav ŠVÁCHA: The Architecture of New Prague 1895-1945. Cambridge: MIT Press, 1995.

ŠVÁCHA 1995e – Rostislav ŠVÁCHA: Krejcar, Jaromír. In: HOROVÁ 1995, 405.

ŠVÁCHA 1995f – Rostislav ŠVÁCHA: Janák, Pavel. In: HOROVÁ 1995, 310.

ŠVÁCHA 1995g – Rostislav ŠVÁCHA: Učitel a žák? In: ŠVÁCHA 1995c, 46-51.

ŠVÁCHA/TENZER/SPECHTENHAUSER 1995 – Rostislav ŠVÁCHA / Antonín TENZER / Klaus SPECHTENHAUSER: Jaromír Krejcar 1895-1949. Praha: Galerie Jaroslava Fragnera, 1995.

ŠVÁCHA 1998 – Rostislav ŠVÁCHA: Architektura dvacátých let v Čechách. In: LAHODA / NEŠLEHOVÁ / PLATOVSKÁ / ŠVÁCHA / BYDŽOVSKÁ 1998, 11-36.

ŠVÁCHA 1999 – Rostislav ŠVÁCHA: Fragnerova teorie a praxe. In: FRAGNER 1999 – Benjamin FRAGNER (ed.): Jaroslav Fragner. Náčrty a plány. (kat. výst.). Praha: Galerie Jaroslava Fragnera, 1999, 131-143.

ŠVÁCHA 2000 – Rostislav ŠVÁCHA: Jaromír Krejcar. In: ŠVÁCHA/RYNDOVÁ/POKORNÁ 2000, 304-305.

ŠVÁCHA 2000a – Rostislav ŠVÁCHA: Josef Špalek. In: ŠVÁCHA/RYNDOVÁ/POKORNÁ 2000, 324-325.

ŠVÁCHA 2000b – Rostislav ŠVÁCHA: Ladislav Žák. In: ŠVÁCHA/RYNDOVÁ/POKORNÁ 2000, 330.

ŠVÁCHA/RYNDOVÁ/POKORNÁ 2000 – Rostislav ŠVÁCHA / Soňa RYNDOVÁ / Pavla POKORNÁ (eds.): Forma sleduje vědu. Teige, Gillar a evropský vědecký funkcionalismus 1922-1948 (kat. výst.). Praha: Galerie Jaroslava Fragnera, 2000.

ŠVÁCHA 2000b – Rostislav ŠVÁCHA: Lomené, hranaté a obloukové tvary. Česká kubistická architektura 1911-1923. Praha: Gallery, 2000.

ŠVÁCHA 2001 – Rostislav ŠVÁCHA: Vrcholné údobí, 1906-1912. In: ŠLAPETA / PLATOVSKÁ 2001 – Vladimír ŠLAPETA / Marie PLATOVSKÁ (eds.): Jan Kotěra 1871-1923. Zakladatel moderní české architektury. Praha: Obecní dům / Kant, 2001, 141-200.

ŠVÁCHA 2001a – Rostislav ŠVÁCHA: Nový zámek v Ratboři, 1911-1913. In: ŠLAPETA / PLATOVSKÁ 2001 – Vladimír ŠLAPETA / Marie PLATOVSKÁ (eds.): Jan Kotěra 1871-1923. Zakladatel moderní české architektury. Praha: Obecní dům / Kant, 2001, 218-221

ŠVÁCHA 2001b – Rostislav ŠVÁCHA: Projekt budovy Právnické a Teologické fakulty České univerzity Karlo-Ferdinandovy, 1907-1931. In: ŠLAPETA / PLATOVSKÁ 2001 – Vladimír ŠLAPETA / Marie PLATOVSKÁ (eds.): Jan Kotěra 1871-1923. Zakladatel moderní české architektury. Praha: Obecní dům / Kant, 2001, 234-239.

ŠVÁCHA 2004 – Rostislav ŠVÁCHA: Architekt Hofman v průsečíku místa a doby. In: NEŠLEHOVÁ / HILMERA / ŠVÁCHA 2004, 33-76.

ŠVÁCHA 2005 – Rostislav ŠVÁCHA: Architektura čtyřicátých let. In: ŠVÁCHA / PLATOVSKÁ 2005, 31-75.

ŠVÁCHA / PLATOVSKÁ 2005 – Rostislav ŠVÁCHA / Marie PLATOVSKÁ (eds.): Dějiny českého výtvarného umění V. 1939/1958. Praha: Academia, 2005, 31-75.

ŠVÁCHA 2013 – Rostislav ŠVÁCHA: Soutěže. In: KONEČNÝ / ROLLOVÁ / ŠVÁCHA 2013, 217-238.

TENZER 1995 – Antonín TENZER: Vzpomínky na Jaromíra Krejcaru. In: ŠVÁCHA 1995a, 8-11.

TEIGE 1933 – Karel TEIGE: Práce Jaromíra Krejcaru. Praha: Václav Petr, 1933.

TOBOLKA 1907 – Zdeněk V. TOBOLKA (ed.): Česká politika. Díl druhý, část první. Ústava mocnářství rakousko-uherského. Praha: Jan Laicher, 1907.

TOBOLKA 1919 – Zdeněk V. TOBOLKA: Knihovna Národního shromáždění. Český časopis historický, 1919, 178.

TOBOLKA 1920 – Zdeněk V. TOBOLKA: Jednotná katalogisace státovědeckých knihoven pražských. Obzor národohospodářský XXV, 1920, 161.

URBAN 1921 – Max URBAN: "Srdce Evropy". In: Styl II (VII), 1921-22, 49-52.

URBAN 1928 – Max URBAN: Letná. In: Styl IX (XIV), 1928-29, 91-97.

URLICH 1992 – Petr URLICH: Klasický a abstraktní model v architektuře 20. století. Praha: Ediční středisko ČVUT, 1992.

VANČURA 1931 – Vladislav VANČURA: Z přednášky o takzvaném novém umění. In: Odeon I, 1929-31, č. 9, 132-134.

VACEK 1923 – František VACEK: Dějiny Bubenče, Dejvic, Šárky a okolí. In: Sborník příspěvků k dějinám hlavního města Prahy IV, 1923, 1-592.

VAHALA/LHOTA 1921 – František VAHALA / Vratislav LHOTA: „Neporušená pláň“. In: Styl II (VII), 1921-22, 35-36.

VLČEK 1999 – Pavel VLČEK (ed.): Umělecké památky Prahy. Malá Strana. Praha: Academia, 1999.

VLČEK 2004 – Pavel VLČEK (ed.): Encyklopedie architektů, stavitelů, zedníků a kameníků v Čechách. Praha: Academia, 2004.

VLČEK 2004a – Pavel VLČEK: Neckář, Václav. In: VLČEK 2004, 442.

VLČEK 2004b – Pavel VLČEK: Záruba-Pfeffermann, Josef. In: VLČEK 2004, 724.

VLČEK 2004c – Pavel VLČEK: Mezera, Alois. In: VLČEK 2004, 423.

VLČEK 2004d – Pavel VLČEK: Kubiček, Alois. In: VLČEK 2004, 348.

VLČEK 2004e – Pavel VLČEK: Novoveský, František. In: VLČEK 2004, 456.

VLČEK 2004f – Pavel VLČEK: Urban, Maxmilian (Max). In: VLČEK 2004, 678.

VLČEK 2004g – Pavel VLČEK: Payr, Arthur. In: VLČEK 2004, 487.

VLČEK 2004h – Pavel VLČEK: Liebscher, Adolf. In: VLČEK 2004, 370.

VLČEK 2004i – Pavel VLČEK: Štěpánek, Josef. In: VLČEK 2004, 651.

VLČEK 2004j – Pavel VLČEK: Fuchs, Bohuslav. In: VLČEK 2004, 189.

VLČEK 2004k – Pavel VLČEK: Vahala, František. In: VLČEK 2004, 683.

VLČEK 2004l – Pavel VLČEK: Kubálek, Bedřich. In: VLČEK 2004, 348.

VLČEK 2004m – Pavel VLČEK: Lhota, Vratislav. In: VLČEK 2004, 367.

VLČEK 2004n – Pavel VLČEK: Parkman, Antonín. In: VLČEK 2004, 471-472.

VLČEK 2006 – Pavel VLČEK: Mezera, Alois. In: HOROVÁ 2006, 502-503.

VLČEK/ČIHÁKOVÁ 1999 – Pavel VLČEK / Jarmila ČIHÁKOVÁ: Čp. 176/III. In: VLČEK 1999, 276-280.

VLČEK/HILMERA 2004 – Pavel VLČEK / Jiří HILMERA: Zázvorka, Jan. In: VLČEK 2004, 725-726.

VLČEK/HILMERA 2004a – Pavel VLČEK / Jiří HILMERA: Dryák, Alois. In: VLČEK 2004, 147-148.

VLČEK/HILMERA 2004b – Pavel VLČEK / Jiří HILMERA: Bendelmayer, Bedřich. In: VLČEK 2004, 55-56.

VLČEK/HILMERA 2004c – Pavel VLČEK / Jiří HILMERA: Hofman, Vlastislav. In: VLČEK 2004, 241-242.

VLČEK/HILMERA 2004d – Pavel VLČEK / Jiří HILMERA: Novotný, Otakar. In: VLČEK 2004, 455-456.

VLČEK/HILMERA 2004e – Pavel VLČEK / Jiří HILMERA: Janák, Pavel. In: VLČEK 2004, 273-274.

VOJTÍŠEK 1927 – Václav VOJTÍŠEK: O vývoji samosprávy pražských měst. Praha: Důchody obce hlavního města Prahy, 1927.

VOJTÍŠEK 1936 – Václav VOJTÍŠEK (ed.): Praha v obnoveném státě Československém. Praha: Rada města, 1936.

VONDROVÁ 1978 – Alena VONDROVÁ: Český funkcionalismus 1920-1940. Sv. I. Architektura. Praha / Brno: Uměleckoprůmyslové muzeum v Praze / Moravská galerie v Brně, 1978.

VOŽENÍLEK 1966 – Jiří VOŽENÍLEK: Soutěž na přestavbu areálu u Národního muzea v Praze. Architektura ČSSR XXV, 1966, 455-462.

VOŽENÍLEK 1966a – Jiří VOŽENÍLEK: Přestavba budovy Národního shromáždění. In: Československý architekt XII, 1966, č. 10-11, 1.

VYBÍRAL 1991 – Jindřich VYBÍRAL: „Městu na ozdobu, umění ke cti, sobě pro slávu“. Tři kapitoly o architektuře Rudolfiny. In: Umění XXXIX, 1991, 384-401.

VYBÍRAL 1992 – Jindřich VYBÍRAL: Odysea Státní galerie. Zlatý řez 2, 1992, 14-17.

VYBÍRAL 1995 – Jindřich VYBÍRAL: Dryák, Alois. In: HOROVÁ 1995, 149.

VYBÍRAL 2002 – Jindřich VYBÍRAL: Česká architektura na prahu moderní doby. Devatenáct esejů o devatenáctém století. Praha: Argo / Vysoká škola uměleckoprůmyslová, 2002.

WENZIG 1855 – Josef WENZIG: Blicke über das böhmische Volk, seine Geschichte und Literatur, mit einer reichen Auswahl von Literaturproben. Leipzig: Friedrich Brandstetter, 1855.

WIRTH 1921 – Zdeněk WIRTH: Antonín Balšánek. In: Umění I, 1921, 400-401.

WIRTH 1921a – Zdeněk WIRTH: Pražské serpentiny. In: Styl II (VII), 1921-22, 58-59.

WIRTH 1931 – Zdeněk WIRTH: Václav Roštlapil. In: Umění IV, 1931, 101.

WIRTH 1945 – Zdeněk WIRTH: Architekt Alois Mezera. In: Umění XVII, 1945, 142.

WURZER 1993 – Rudolf WURZER: „Zákon, daný dne 11.2.1892, č. 22 ř. z., o vyvlastnění k úpravě assanačního obvodu královského hlavního města Prahy“ – jeho význam pro obnovu měst. In: HRŮZA 1993, 20-29.

ZEMAN 2008 – Pavel ZEMAN: Pražský hrad jako sídlo prezidenta republiky a Kancelář prezidenta republiky. In: KŘEHKÉ VÍTĚZSTVÍ 2008, 107-115.

ŽÁK 1929-30 – Ladislav ŽÁK: K letenské soutěži. In: Volné směry XXVII, 1929-30, 33-34.

Seznam užitých periodik

Acta Musei Pragensis

Acta Uměleckoprůmyslového muzea v Praze

Acta Universitatis Palackianae Olomucensis

Architekt

Architekt SIA

Architektura

Architektura ČSR/ČSSR

Ars

Časopis českých inženýrů a architektů – Architektonický obzor

Česká revue

Český časopis historický

Československý architekt

Dějiny a současnost

Disk

Documenta Pragensia

Historica Pragensia

Monumentorum tutela. Ochrana pamiatok

Obzor národohospodářský

Odeon

Paginae historiae

Parlament

Pozemní stavby

Právně-historické studie

Pražský sborník historický

Průzkumy památek
Sborník Národního technického muzea
Sborník prací Filosofické fakulty brněnské univerzity
Sborník příspěvků k dějinám hlavního města Prahy
Staletá Praha
Stavba
Stavitel
Styl
Socialistická zákonost
Technický magazín
Umění
Věstník Klubu Za starou Prahu
Věstník obecní hlavního města Prahy
Vlastivědný věstník moravský
Volné směry
ZEPOP Zprávy elektrických podniků obce pražské
Zlatý řez
Zprávy Spolku architektů a inženýrů království českého
Zprávy veřejné služby technické
Život

Prameny

1. Parlamentní materiálie

a) Tisky

Národní shromáždění československé, *RNS*, 14. 11. 1918 - 15. 4. 1920

Tisk č. 2174. Vládní návrh. Zákon ze dne 1920, kterým se povoluje úvěr a zřizuje stavební fond pro novostavby parlamentu, státních úředních budov, vysokých škol a jiných monumentálních státních budov ve Velké Praze.

http://www.psp.cz/eknih/1918ns/ps/tisky/T2174_00.htm

Tisk č. 2303. Zpráva **technického a rozpočtového** výboru o vládní osnově zákona (tisk č. 2174), kterým se povoluje úvěr a zřizuje stavební fond pro nové stavby parlamentu, budov státních úřadů ústředních, vysokých škol a jiných monumentálních státních budov (tisk č. **2303**)

http://www.psp.cz/eknih/1918ns/ps/tisky/T2303_00.htm

b) Stenografické protokoly

Národní shromáždění československé, *RNS*, 14. 11. 1918 - 15. 4. 1920

Stenografický protokol, 108. schůze (20.01.1920)

<http://www.psp.cz/eknih/1918ns/ps/stenprot/108schuz/s108001.htm>

Stenografický protokol, 114. schůze (03.02.1920)

<http://www.psp.cz/eknih/1918ns/ps/stenprot/114schuz/s114001.htm>

2. Jiné tištěné prameny

VÝSLEDEK [1928] 1929 – Výsledek ideové soutěže na zastavovací plán letenské pláně. 1929 [1928]. Praha: Státní regulační komise, 1929.

PODMÍNKY 1928 – Podmínky ideové soutěže na zastavovací plán letenské pláně. 1928. Praha: Státní regulační komise, 1928.

IDEOVÁ SOUTĚŽ 1929 – Ideová soutěž na vyhledání místa pro budovy poslanecké sněmovny a senátu. Praha: Tiskárna poslanecké sněmovny, 1929.

VÝSLEDEK 1929 – Výsledek ideové soutěže na vyhledání místa pro budovy poslanecké sněmovny a senátu. Praha: Státní tiskárna v Praze, 1929.

ŘÁD 1929 – Řád o jednání poroty zřízené předsednictvy obou sněmoven ku posouzení návrhů na vyhledání místa pro budovy poslanecké sněmovny a senátu. Praha: Tiskárna poslanecké sněmovny, 1929.

3. Nepublikované rukopisy

Archiv Institutu plánování a rozvoje hlavního města Prahy

Fond Max Urban, Urban, Max: Dějiny plánování a výstavby hlavního města Prahy (rkp. ve formě digitalizovaného textu (plain text) po OCR; originální předlohy – jednotlivé sešity – jsem neměl k dispozici).

4. Archivní fondy

Archiv architektury Národního technického muzea

Osobní fondy jednotlivých architektů a fond Soutěže

Národní archiv

Fond Ministerstvo veřejných prací

Předsednictvo ministerské rady

Archiv hlavního města Prahy

Fond Magistrát hlavního města Prahy

Archiv Poslanecké sněmovny Parlamentu

Fond Budova, Fond Spisy

Archiv Institutu plánování a rozvoje hlavního města Prahy

Fond Státní regulační komise pro Prahu a okolí

Fond Max Urban

Sbírka plánů

Sbírka fotografií

Seznam zkratek

a) Instituce

AHMP Archiv hlavního města Prahy

AIPR Archiv Institutu plánování a rozvoje hlavního města Prahy

AKPR Archiv Kanceláře prezidenta republiky

APSP Archiv Poslanecké sněmovny Parlamentu

ČVUT České vysoké učení technické

MVP Ministerstvo veřejných prací

NA Národní archiv

NTM Národní technické muzeum

SRK Státní regulační komise pro Prahu a okolí

ÚHA Útvar hlavního architekta

b) Sbírky

Sb. Sbírka zákonů

Sb. z. a n. Sbírka zákonů a nařízení

ř. z. říšský zákoník (říšská sbírka)

c) jiné

DČVU Dějiny českého výtvarného umění

s.a. sine anno

VEB Volkseigener Betrieb